

A 199

ANTHOLOGIE ZE STARÉ^É LITERATURY ČESKÉ.

ZA ČÍTANKU PRO VYŠŠÍ GYMNASIA

SESTAVIL

JOSEF JIREČEK.

V PRAZE.

NÁKLADEM FRIDRICA TEMPSKÉHO.

1860.

P

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA PEDAGOGICKÉ FAKULTY HEDVÍČE KRÁLOVÉ	
Signatur	U 1057
Evidenční č.	201614

Ú v o d.

§. I. Povaha staré doby literatury české.

Stará doba literatury české zavírá v sobě pravěk až do prve třetiny XV století.

Písemné památky nejdávnější, rukopis zelenohorský a zlomky z evangelia svatojanského, naznačují dvojí směr, kterým se nejprvě jazyk náš slovesně vzdělával, totiž národní básničtví a překládání knih křesťanských z církevní latiny. V onom vyvíjel se samorostle podlé vzorův z pokolení na pokolení přecházejících, v tomto zápasil se všemi nesnázemi, které působila novosť názorův křesťanských a potřeba držeti se u vyjadřování jich jazyka cizího. Nesnáze tyto mizely ponenáhlou teprv hlubším a obecnějším začořeněním křesťanstva.

Mezitím osvěta západní vždy více po vlastech našich se šířila, jednak že cizinci zvláště řádu duchovního u nás se osazovali, jednak že předkové naši sami jali se putovati nejen do sousedních Němců, ale až k obecným tehdy pramenům vzdělanosti do Vlach a do Francouz, což se jmenovalo ve XII a XIII století hojněji dálo. Latina vždy zůstávala jedinou prostřednicí.

V XIII století dospěl jazyk náš vyššího již literárného rozvoje. Duchovní čestí jali se básně latinské obsahu náboženského přeodívati, užívajíce přitom nejen formy, ale, pokud stačila, i výmluvy básničtví národního. Velice na vzdělání jazyka básnického působily překlady žaltáře a jiných spisů biblických. Poesie národní neprestávala kvéstí, ano nových okras čerpala z poesie církevní. Kromě duchovních počaly i osoby světské podlé vzorův latinských opěvovati předměty cizí (Alexandreis).

Počátek XIII století jest zarověň počátkem valnějšího se u nás zmáhání jazyka a mravu německého. Dvůr královský v Čechách od Václava I stal se téměř všecken německým. Osad německých přibývalo nejprvě při klášterech, pak i ve vesnicích a konečně zakládáním měst. Zpěvci němečtí na-

lezali hostinského přístřeší a štědrých odměn. Tím vnešeny byly k nám vzory nové, které ku konci XIII století vzbudily činných následovníků mezi básníky českými.

Obliba v básních dle vzorů latinských a německých takovou vzala tehdy převahu, že básničtví národní zcela přišlo nažmar.

Karlem IV. nastala doba nová, která urodila plody po- soud k obdivu ponukající. Polohu houře náboženské ně- ním Husovým spůsobené zarazily krásný rozkvět literatury naší i uvedly ji na suchoparné pole theologických hádek a a stranických sporův.

§. 2. Jazyk.

Jazyk za patero století, ze kterých jej v písemných památkách doby staré známe, značně podstoupil proměny. Nejstarší jeho útvar zachoval se nám v rukopise zelenohorském, ve zlomčích svatojanských a poněkud i Pražských zlomčích hlaholských. Již tehdy jeví se v něm ty podstatné známky, kterýmiž se českoslovenčina rozlišuje od ostatních řečí slovanských.

Starý spisovný jazyk pozdější vyvinul a ustálil se v XIII století právě tak, jako spisovný jazyk doby střední v století XVI pevných pravidel nabyl.

Hlavní povahy jazyka starého jsou:

Prajetované a již v nejstarších památkách střídá se s ie, které pak koncem XIII století zobecnělo, zároveň ale již, ač zřídka jen, v dlouhé i přecházel počalo: děvčie ruka m. děvčia L. S. Večerní (ie) tma, tuří (ie) hlava R. K.

Po e, l, s, z, ř, č, š, ž během XIV stol. zmizelo i a zbylo čisté ē: pravice, polie, sěkati, sě, zět, řěka, dušie, rózie. Týž osud stihl i měkké souhlásky v dosloví slabik, že totiž ustoupily tvrdým: mědši m. mější a mězší, miňost m. miňost, vidět m. vidět a viděti.

Prajetované ē v příponách potýká se v XIII století s praejetovaným, později čistým o, které konečně vrch obdrželo: králev — králov, vojev.

Prajetované až do první polovice XIV stol. bylo témař obecné, ačkoli se i již předtím v jistých případech ustalovali počalo. Po době té však i takovou měrou se rozrostlo

ve spisech, že vypudilo **u** i z těch míst, kde se toto podnes udrželo (kralije m. kraluje).

Dlouhé ō dotrvalo druhé polovice XIV stol., kdež je v **u** rozváděti počali; v též době vyskytuje se již také **au** místo **ú**, ačkoliv jen v několika příkladech.

Assimilací samohlásek (Pořené (ié) — Polan, Polany, křestěné (ié), křestěnští — křesfan, svatý — světš, světě, hřada — hředě) k začátku XV století **vždy** více mizí; patrnou, že vědomí pravidla toho vyhynulo. Tak čte se již v Živ. Kr. P. světě a svatě, u V. z Březové: Římenom.

V nejstarších památkách a v listinách až do XIII stol. nalezá se g místo h, a r m. ř.

Staré prosté formy časoslov, nominálné skloňování přidavných a dualy od konce XIII stol. ustupovati počínají a udržují se ve spisech hlavně proto, že skladatelé jejich učili se ze spisův starších jazyku spisovnému, kdežto v obecné mluvě již formy novější nastupovaly. Svědčí o tom jmenovitě časté poklésky a nedůslednosti v rukopisech.

§. 3. Básnictví národní.

Mravy a práva, mluva a básnictví národův vespolek příbuzných velikou mají podobnost, neřku-li shodu. Příbuznost a shoda ta netrvá však déle, než pokud národnové zůstávají v stavu prvočinném, dokud se podlé vzorův cizích nezačnou vzdělávati. Jakmile vzájemný obchod se šířiti, obcování větší rozmanitosti nabývati začne, jakmile poměry společné z dávné své jednoduchosti se vytrhovati jmou i na místo posavadní prostoty nastoupí snaha po učenosti a obliba v duchovních výtvorech cizích: proměni se mravy, minou staré obyčeje, vzniknou práva nová, zahyne i básnictví starodomáci. Proměny takové u jednoho národu téhož kmene udají se časněji, u druhého později; chceme-li je tedy spolu porovnávati, třeba, abychom k porovnání obrali takové doby, ve kterých okolnosti na obou stranach jsou podobné, byť by je století od sebe dělily.

Takovým během shledáme, že se práva a obyčeje starých Čechův před XIII stol. dosti podivně shodují s právy a obyčeji nynějších Srbův tureckých. Tak zajisté i básnictví národní staročeské značnou podobnost ukazuje s odvěkým básnictvím národním Srbův a Rusinův v nynější době. Klíč

k úkazu tomu nalezají se v tom jedině, že Srbové a Rusíni žijí a bytují podnes asi takovým spůsobem, jako naši předkové do XIII století. Až k Srbským a Rusím vznikne západní vzdělanost, potká národní jich poesii týž osud, jaký potkal staročeskou a staropolskou před věky.

Až do XIII století žili u nás básníci, podobní slepcům rusinským a srbským, kteříž odchováni jsouce zpěvy od starodávna podáním ústním, později i písemným chráněnými, opěvovali slavné děje svého národu. Poesie latinská nezůstala bez účinku na výtvory jejich, ano působila tak zdárňě, že básnické národní právě tím dosáhlo květu nového, jakýž se v největší spanilosti jeví v Jaroslavu.

Za krále Václava II sebral milovník některý staré zpěvy národní ve sbírku, kteréž se nám nevelký, avšak drahocenný ostatek zachoval v rukopise kralodvorském.

Ve zpěvích staronárodních panuje několikerý rozměr. V epických jedněch jest čistě rytmický i sleduje děj tak věrně, že vážnost i bodrost, chabost i živost jeho proměnami svými takořka zobrazuje. V druhých jest pravidelný a sice dílem deseti-, dílem osmislabičný; v onom bývá přestávka pravidelně buď za čtvrtou, buď za druhou i šestou, v tomto buď za čtvrtou, buď za druhou i šestou slabikou. Pěsnotворci, epické zpěvy přednázejíce, provázeli hlas svůj hudbou na nástroji, kterýž, jakož se podobá, jiný byl při zpěvích rozměru čistě rytmického, jiný při těch, ježto pravidelné metrum mají. Při oněch snad užívali mnohostrunného varyta, při těchto houslí o jedné struně.*)

V písňích bez hudebného provodu zpívaných nalezáme, jakož u veškeré národní poesii slovanské, sloky, ovšem bez rýmu. Kromě lyrických písni K. R. naleží k tomuto druhu i zpěv o pobití Sasíkův (Beneš Hermanový).

§. 4. Poesie dle vzorů latinských.

Po větším oboru než poesie národní šíří se ten spůsob básní staročeských, které povstaly nápodobením latinských vzorů. Plody tyto liší se od národních zpěvů kromě toho rýmem a předměty nedomáctimi. Na obrat zase shodují se s nimi v rozměru, kterýž v rozpravných, jedinou legendu o

*) Zpěvci dum rusinských užívají bandury mnohostrunné, zpěvci srbskí guslí jednostrunných.

sv. Dorotě vyjímajíc, veskrze jest osmislabičný, jakýž podnes v epických národních písničkách našich jest nejobvyklejší. Druhá shoda nalezá se v jazyku básnickém, v stálých epithetech a frásech. Obě ty okolnosti jsou důkazem, že původcové básničky, ačkoli látku i rým vzali odjinud, předce básniti se naučili ve škole starodomací.

Nejstarší z epických básniček obsahu duchovního jest legenda o sv. Kateřině, ku kteréž se pak legendy jiné, didaktické, satyrické a dramatické výtvarny přidružují.

Všecky skoro ty zpěvy měly duchovní osoby za původce. Legendy jmenovitě patřily k hlavním zábavám nábožným, i vyskytuju se obyčejně v modlitebných knihách, jichž rukopisy se nám z XIV a XV století uchránily.

Světského skladatele měla Alexandreis, utěšený to epos, o jehož veliké oblíbenosti svědčí několikeré recenze, z kterých došlé nás zbytky pocházejí.

Ve spůsobu Alexandreidy opěvány později z části i dějiny domácí, jakož o tom svědčí zlomek o bitvě Kreščácké (Smrt krále Jana), jejž Lupáč v kronice své zachoval.

I lyrika duchovní následovala vzorův latinských. Jediná píseň církevní „Hospodine pomiluj ny“ jest zbytek obřadu řeckého.

§. 5. Poesie dle vzorův německých.

Dvorské básnictví německé v XIII stol., zvláště od časů Václava I., nalezalo obliby v Čechách u dvora královského a porůznu i na hradech šlechtických. Pokud nyní souditi lze, nezačalo však působiti na poesii domácí českou leč ku konci XIII stol., kdež samo již k úpadku se chýlilo.

Hlavní ráz všech plodův epických sem náležejících jest rozpotutanost rozměru. Epika tehdejší není než prosa rýmovaná beze všeho vyššího vzletu. Pro rým zapomenuto i počitati slabiky ve verších. Básníci byli patrně již nejvíce osoby světské a jmenovitě toulaví zpěvci, nehrubě umělci. Obyčejně, vzavše originál německý, řídčeji latinský, dle věrně jej překládali. Jazyk básnický, kromě praskrovnych výjimek, nemá nic společného ani s poesíí staronárodní ani s latinsko-českou. Sem patří: Tandariáš a Floribella, Tristram, Stilsfried, legendy o sv. Prokopu, o sv. Dorotě (Lvvovská), Ježíšovo mládí, Anselmus a t. d.

Původní dílo tohoto druhu jediné jest kronika Dalimilová. Písň lyrické dle vzorův německých tvořené mají sloky rýmem uměle spojované.

Doba, kdy poesie tato dle vzorův německých květla, zajímá hlavně léta bouřek po vymření Přemyslovcův a neklidné časy krále Janovy.

S. 6. Věk Karla IV.

Nastoupením Karla IV na trůn český nastal nový život v zemi. Císařský dvůr v Praze sídlící přivaboval množství cizincův, čímž se obcování Čechův se západní a polední Evropou vždy více rozmáhalo. Spojení s Německem, s Vlachy a s Francouzy, již za Jana velmi živé, za Karla IV ještě se stalo živějším a výdatnějším. Založením university Pražské, první ve střední Evropě, dovršilo se toto zvelebení Čech. Učenci hojněji než kdy předtím do země se hrnuli. Z Němců, z Polska, z Moravy, z Uher scházelo se žáctvo do Prahy, aby obohaceno jsouc vědomostmi, vraceло se do otčiny a tam je šířiti pomáhalo mezi krajaný. Rukopisův, hlavních to za tehdejší doby prostředkův vzdělávacích, přibývalo do Čech. Všecko to nemohlo zůstat bez velikého účinku na literaturu domácí, která již za Václava II se byla krásně zdvihala, potom ale pohromami vselikými poněkud byla zastavena. Císař sám pečoval o vzdělání jazyka národního.

Z doby Karlovy pocházejí veliké sbírky legend, Passionál a životy i řeči otcův egyptských. Písmo svaté, ne-li časněji, za Karla IV do češtiny bylo přeloženo.

Život Krista Pána na rozkaz císařův vzdělán. Homilie na evangelia sv. Matouše z rozkazu pánu Rožmberských sepsány. Pulkavova kronika a autobiografie Karlova z vůle císařovy do češtiny přeloženy. I práv jazykem domácím pěstováno, jakož již za doby Janovy a snad ještě časnější sepsána kniha starého pána z Rožmberka; za Karla pak řád práva zemského a řád korunovačný. Z básní jmenovati sluší Tkaďlečkovy rozmluvy žalobniška s neštěstím, báseň Alanovu o mravném obnovení člověka atd.

Největší však ozdobou věku Karlova jsou Tomáš Štítný ze Štítného a Smil Flaška z Pardubic, jejichž činnost trvala i za Václava IV.

2. Šlejšovský zelenohorský hradecký soud
3. Klenovský zelenohorský hradecký soud

Rukopis, zelenohorský.

Nejstarší této památky jazyka českého zachovaly se jen čtyři listy, které léta 1817 na zámku Zelené Hoře blíže Nepomuk nalezeny a museu českému zaslány byly, kdež se nyní chovají. Text se dělí na dvě. Napřed stojí konec zpěvu, jehož, jak se zdá, předmětem byl spor nějaký o právo rodinné. Potom následuje zpěv o rozepři mezi dvěma bratry, syny Klenovými z rodu Tety Popelova. Klen vzládl župami přiležícími k šumavskému hvozdu nad řekami Otavou a Radbuзou. Když zemřel, svadili se synové jeho o dědicku. Starší, Chrudoš, odvolávaje se na spůsob u některých kmenů německých obvyklý, tvrdil, že jemu jakožto prvorozenci přísluší všecka pozůstalost, načemž bratr mladší, Štahlav, popřestati nechtěl. Rozepře vzněšena byla na kněžnu Libuši, která sídlila na Vyšehradě, držic vrchní vládu nad voškerou zemí českou. Kněžna k rozsudku obeslala pány zemské (kmety, lechy a vladky) a jmenovitě župany Libického, Dolnoslavského, Krkonošského, Sedlického, Brdského, Sázavského a Mežského. Když se všickni na Vyšehrad sebrali a k soudu usedli, předložila jim Libuše spor synů Klenových i navrhla dvojí výpověď: buďto ať oba Klenovici dědicku vládnou společně, anebo ať se rovným dílem o ně rozdělí. Sněmovníci, rozmyslivše výpovědi kněžniny a porokovavše o nich, zůstali natom, aby oba bratři společně vládli jménem otcovským. Chrudoš, vida, že domnělého práva svého jest odsouzen, tak se rozhorlil, že kněžnu předešimi pohaněl. Libuše, tak přikrě jsouc pohaněna, vstala i ohlásila, že jim nechce již souditi svády; ať si vyvolí muže, který by s přísností mužskou věci jejich řídil. Sněmovníci však nemínili odporu Chrudošovu místo dátí a ustoupiti od rozsudku založeného na starodávném právě národním. Výřknutím práva toho končil se bezpochyby zpěv ten rovně předešlému, z něhož se nám, jak svrchu dotčeno, zachránil jen ostatek, též takový výrok práva v sobě zavřající.

Libušin soud.

Aj Vltavo, če muliši vodu?
če muliši vodu strěbropěnu?
za tě luta rozytájáše buria,
sesypavši luciu šíra neba,

opľakavši gľavy gor zelených,
vypľakavši zlatopieskú glinu?
Kako bych jáz vody nemutiťa,
kegdy sě vadita rodna bratry,
rodna bratry o dědiny otné?
Vadita sě kruto mezu sobá.
Jutý Chrudoš na Otavě krvě,
na Otavě krvě zlatonosně,
Stiaglav chraber na Radbuze chladně,
oba bratry, oba Klenoviča,
roda stara Tetvy Popečova,
jen-že príde s plky s Čechovými
v sie-že žirné vlasti přes tri rěky.
Priletieš družná vlastovica,
priletieš ot Otavy krví,
sědc na okence rozložito
v Lubušině otně zlatě siedle,
siedle otně, svět Vyšegradě,
běduje i parícaje mítmo.
Kdy sie slyše jejú rodná sestra,
rodná sestra v Lubušině dvore:
sprosi kněžou utr Vyšegradě
na popravu ustaviti pravdu,
i pognatí bratry jejá oba,
i súditi ima po zákonu.

Kóžq knězna vypraví posly
po Svatoslav ot Lubice bieče,
ide-že sú dúbraviny uné,
po Lutobor s Dobroslavská chlmcia,
ide-že Orliciu Labe pije,
po Ratibor ot gor Krkonoši,
ide-že Trut pogubi saň lutu,
po Radovan ot Kamena Mosta,
po Jarožir ot brd vltorečných,
po Stržibor ot Sázavy ťadny,
po Samorod se Mžě strébronosně,
po všie kmeli, lechy i vladky,
i po Chrudoš i po Stiaglav bratry
rozvaděma o dědiny otné.

Kda sě sněchu leší i vladky,
v Vyšegradě,
prokní stápi rozenia-dle svégo:
stápi knězna v bělestvici rizě,
stápi na stoł oten v sřavně sněmě;
(pristupistě) dvě věglasně děvě
vyučeně věščbam vítězovým:
u jednej sú desky pravdodatné,
u vturej meč krvidy kárajúcí,

protiv ima pľamen pravdozvěsten,
i pod ima svatocudna voda.

Počě kněžna s otna zlata stoła:
Moji kmetie, leši i vladky!
se bratroma rozrěsite pravdu,
ja-že vadila sě o dědiny,
o dědiny otné mezu sobú.
Po zákonu věkožizných bogov
budeta im oba v jedno vlasti,
či se rozdělita rovnú měru!
Moji kmetie, leši i vladky!
rozrěsite moje výpovědi,
budetě-li u vás po rozumu;
nebudetě-l' u vás po rozumu,
ustavite ima nový nález,
ký by smieril rozvaděna bratry.

Kloniechu sě leši i vladky,
i počechu ticho govoriti,
gororiti ticho mezu sobú,
i chváliti výpovědi jeje.

Vsta Lutobor s Dobroslayska chlmečia,
je sě takо slovo govoriti:
Słayná kněžnu s otna zlata stoła!
výpovědi tvoje rozmyslechom:
seber glosy po národu svému.

I sebrastě glosy děvě súduč,
sbierastě je u osudie svaté,
i dastě je lechom provořati.

Vsta Radojan ot Kamena Mosta,
je sě glosy čislem přeģledati,
i věčinu provořati v národ,
v národ k rozsúzeniu na sném sboren:
Oba rodna bratry Klenovica,
roda stara Telvy Popečova,
jen-že přide s plky s Čechovými
v sie-že žirné vlasti přes tri rěky,
smierita sě takо o dědiny:
budeta im oba v jedno vlasti.

Vstanu Chrudoš ot Otavy krivy,
žlc sě jemu rozli po utrobě,
triasechu sě lutostiú vši údi,
máchnu rukú, zarve jarým túrem:
Gorē ptencem, k nim-že zmija vnori,
gorē mužem, ini-že žena vladade!
mužiu vlasti mužem zapodobno:
prvenciou dědini dáti pravda.

Vsta Lubušia s otma zlata stoča,
vecě: Kmetie, leši i vladky!
slyšete zdě paganěnie moje:
sudte sami po zákonu pravdu,
u nebudu vám súditi svády;
volte mužia mezu sobu rovna,
ký by vladel vám po železu:
děvče ruka na vy k vladě slába.

II.

Překlady pisma svatého.

Předkové naši od sv. bratří Solunských spolu s učením křesťanským přijali též překlad slovanský kněh obřadních a těch aspoň částeck písma svatého, kterých ke službám Božím nevyhnutevně bylo potřebí. Když ale sv. Method zemřel (885) a učenníci jeho do Bulhar odešli, mizelo užívání jazyka slovanského ve složbách Božích a tím zároveň hynula vážnosť kněh slovanských. Jediný zlomek, který nám po tisíci letech z doby oné vytonul, jsou dva listy písma hláholského od prof. Konstantina Höflera v knihovně kapituly Pražské objevené a od P. J. Šafaříka objasněné. Obsah jejich jsou modlitby obřadní, psané sice slovanský, ale formami českými dosti značně protkané.

Zatím v době pradávné jali se sami kněží čestí překládati písma svatá. Překladu evangelií v X století psaného uchránily se jediné z evangelia sv. Jana zlomky, kapitol 12, 13, 16, 17 a 18. Porovnáním rukopisů evangelíí ze XIV a XV století vychází však na jevo, že všecky spočívají na jednom prvním překladu, jehož nejstarší část právě jsou dotčené zlomky svatojanské. Brzo po evangeliích jistě přeloženy byly i epištoly a žaltáře Starých rukopisů epištol nemáme, ale v kodexu Olomoucké bibliotheky od l. 1421 patrně jsou přepsány z rukopisu do XIII století sahajícího. Nejstarší přepisy a spolu rozdílné překlady žaltáře jsou Klementinský a Wittenberský, onen z konce XIII, tento z počátku XIV století. Knihy proroků jistě též časně, aspoň v XIII stol. přeloženy byly, ačkoli nás přepis jen z konce XIV stol. došel. Celá konečně biblí bezpochyby zčeštěna byla již za Karla IV; nejstarší rukopisy, Mikulovský a Leskovecký (v Draždanech), pocházejí z konce XIV století.

Z kněh nového zákona.

Z evangelium sv. Jana.

(Z nejstaršího zlomku.)

(Z rukopisu Olomouckého od l. 1421).

Kap. XII.

20. Biechu bo pagané něterí iz nich,
iže vstupicu, abychu sě poklo-
mili v den slaven.

— A biechu pohané některí z těch,
jenž přišli byli, aby sě modlili
v dni slavném.

21. Siže pristupichu k Pilippu, jenž bě ot Bethsajdy Galilee, i prosichu jej řkuce: Pane, checemy Jesus viděti.
22. Ide Pilipp i rěče Andrej, Andrej pak i Pilipp rěkosta Jezusu.
23. Jesus olvece ima rěka: Príde godina at oslaví sę syn člověč.
24. Véru věru praviu vám, ač zrno žitno padše v zemi umrlo bude, sie samo ostane; ač-li umrlo bude, vele ploda prinese.
25. Kto lubí dušu svoju, prěda ju; i kto nenávidí dušu svoje v sieu světě, v život věčen strěže ju.
26. Ač kto mně slúži, mene sleduj; i ideže jesum jáz, tuš i slúha môj bude; ač kto mně poslúži, pocestí jej otec môj.
27. Nynie dušia moja smucena jesti; i ē rěku: Otče spasi mě iz téj godiny? A proto prídech v tu godinu.
28. Otče oslaví svoje imě. Príde že glas s nebō: I oslavich i opěty oslaviu.

- A ti přistupivše k Philippovi, který bieše ot Bethsajdy Galilejské, i prosichu jeho řkuce: Pane chce my Ježiše viděti.
- Přijide Philipp i vece Ondřejovi, Ondřej opět a Philipp pověděchu Ježišovi.
- A Ježiš odpověděl jim řka: Přišla hodina, aby oslavenu byl syn člověčí.
- Véru věru pravim vám, ač zrno obilné padna v zemi umrlo bude, ono samo ostane; pakli mrtvo bude, veliký plod přinese.
- Ktož miňuje duši svú, ztratí ji; a ktož nenávidí dušu svéj na tomto světě, v život věčný strěže jéj.
- Ač kto mně slúži, mne následuj; a kdežt jsem já, tuš i slúha môj bude; ač kto mně slúžiti bude, pocítí jeho otec môj.
- Nynie dušio moje zamúcena jest; a cso diem: Otče spas mě z tejo godiny? Ale proto jsem přišel v tuto hodinu.
- Otče osvět jméno tvé. Přišel tehdy hlas s nebe, řka: I osvěti jsem a opět osvětim.

Kap. XVII.

1. Sie mlvi Jesus, i pozdvíženýma očima v nebě rěče: Otče príde godina; oslaví syn svój, at syn tvój oslaví tě.
2. Jakože dař jesi jemu vřadu plti, aby vše, ježe dař jesi jemu, dast jimi život věčen.
3. Sieže jest život věčen, abychn poznali tě samégo Boga věrnu, i jehože poslař jesi Jesu Christa.
4. Jáz tě oslavich na zemi; dieļo dokončeh, ježe dař jesi mně k činěniu.
5. I nynie oslaví mě ty, otče, u sebe sama oslavu, juže imějeh, prvé neže-li svět bieše, n tebe.

- Pozdvih Ježiš oči v nebe vecě: Otče přišla hodina, oslaví syna tvého, aby syn tvój oslavil tě.
- Jakož jsi dař jemu moc všeho tělesenstvie, at by všemu, ježto dař jemu, dař život věčný.
- A toť jest život věčný, aby poznali tě samého Boha pravého, a jehož jsi poslař Jesu Krista.
- Já jsem tě oslavil na zemi; dieļo dokončař, jenž jsi mi dař abych učinil.
- A nynie oslavíš ty mě, otče, u tebe samého oslavěniem, kteréž jsem měl, prvé než svět byl, u tebe.

Z kněh starého zákona.

Chvalozpěv Mojžíšův. (Exod. kap. 15.)

(Při žaltáři Klementinském.)

Zpívajme Hosподinu; nebo slavně vzvelbiť sě jest: kóň i vsedajúcieho svrhľ jest u moře.

Síla má i chvála má Hosподin, učiněn jest mně ve zdravie: tento Bóh mój, a velbiti budu jej: Bóh otce mého a povýšiu jeho.

Hosподin jako muž bojujúci, všemohúcie jméno jeho.

Vozy krále Faraona a záplust jeho zavrhl u moře: vyzvolená kniežata jeho potopeni jsú u mořu črvěném.

Propasti přikryty jsú je; sešli jsú v hľubokost jakožto kámen.

Pravicie tvá, Hosподine, vyzvolena jest v silnosti: pravicie tvá, Hosподine, zabiala jest nepřetele.

A ve množství ssadil jsi protivníky mé: posadil jsi hněv tvój, jenž je jest pozrěl jakožto pazdeřie.

A v duchu rozlúčenie tvého sebrały jsú sě vody: stála vodně tekutie, sebrały jsú sě propasti u prostředc moře.

Řekl nepřítel: Stihati budu a popadnu a rozdělu řípež, naplněna bude dušie má: vytrhnu meč mój a zabie je ruka má.

Dunul duch tvój a přikrylo je jest moře, potopeni jsú jako olovo u vodách litých.

Kto rovný tobě v silnostech, Hosподine? kdo rovný tobě, velebný v svatosti, hrozný a chvalitedlný a činiúci divy?

Prostřed jsi rukou tvú i pozrěla je země.

Vódcie jsi byl u milosrdíu tým ludu, jenž jsi vykúpil: i nesť jsi jej v silnosti tyej ku přebytku svatému týmu.

Vzešli jsú ludie i rozlněvali jsú sě: bolesti obdrželey bydluci u vlasti Filistim.

Tehdy zamúcena jsú kniežata edomská, moci krále Moab obdržať třas: zkraňuli jsú všeckni bydluci v zemi kanaanskej.

Baž sě na ně strach a baž u velikosti ramene tvého: buďte nehnutedlni jako kámen, donedž nemine lud tvój Hosподine, donedž nemine lud tvój tento, jímž jsi vládъ.

Uvedeš je a saditi je budeš na hoře dědicsta tvého, přetvrđený bydla tvého, jež jsi dělał Hosподine, svatyňu tvú, jež (tvrdilec) sta ruce tvoji.

Hosподin kraloval u věk a nadto!

I všeť jest Faraon s vozy a s konníky svými u moře, i svedl na ně Hosподin vody morské: ale synové viduoci Boha chodili jsú po suši u prostřed jeho.

Z žaltáře Klementinského.

Žalm XC.

Jenž bydlí u pomoci Nejvyššího, v obraně Boha nebeského bydiliti bude.

Die Hosподinu: Přijenicie mój jsi ty a útočišce mé; Bóh mój, usati budu v něm.

Nebo on mne jest vyslobodil z osidla žovčich a ot slova ostrého.
Plejima svýma zasloní tobě u pod perutmi jeho usati budu.
Štítom obklúši tě pravda jeho: nebudeš sě háti ot bázni nočnie.
Ot střely letúcie ve dne, ot potřeby přichodiúcie ve tmách, ot běhu a
běsa polednieho.

Padnú ot strany tvé tisiúc a deset tisiúcov ot pravicě tvé: ale k tobě sě
nepřiblíži.

Nebo jistě očima svýma uznamenáš a otpłatu hřiešných uzřieš.

Nebo ty jsi, Hospodine, naděje má, převysoko učožil jsi utočiše tvé.

Nepřistúpi k tobě zlost, a bičovánie nepřiblíží sě stanu tvému.

Nebo angelom svým přikázał je o tobě, aby ostříhali tebe ve všech
tvých cestách.

Na rukú nositi budú tě, aby snad neuraził o kámen nohy ty.

Nad hadem aspidem a basiliskem choditi budeš a podlhačiš lva a drak saňa.

Nebo u mě usařil jest, vysvobozi jej, obranu jej, nebo jest poznał jmé mé.

Vožati bude ke mně a jáz uslyšiu jej: s ním jsem v zámutoč, vyprostiu
jej a oslaviu jej.

Prodlenie dnóv naplňiu jej a ukážlu jemu zdravie mé.

Z žaltáře Wittenberského:

Žalm VI.

O Hospodine, ne v rydání tvém třeskci mě, ani v hněvě tvém kaž mě.

Smiřuj sě nade mnú Hospodine, nebo nemocen jsem; uzdrav mě Hospodine,
nebo smuceny jsút všecky kosti mé.

Dušie má zamucena jest velmi; a ty Hospodine, i dokudže?

Obráti Hospodine, i zprosti dušiu mū; spasena mě učiř pro milosrdie ty.

Nebo uenie v smrti, kdo by pomněl na tě; a u pekle pak kdo sě bude
zpoviedati tobě?

Usiloval jsem v stonání mém, zmyju na každú noo že mě; slzami mým
posteli mū uvlažu.

Smuceno jest ot rydání oko mě, obvetšeř jsem mezu všemi nepřá-
teřy mými.

Otejděte ote mne všici, již hledáte nespravedlnosti; neb uslyšal Hospodin
hlas pláče mého.

Uslyšal Hospodin prosbu mū, Hospodin modlitbu mū přijal.

Ustyďte sě i zamulce sě náhle všici nepřatelé moji; obratte sě i zastydě
sě velmi brzo.

III.

Rukopis kralodvorský.

Z větší sbírky zpěvů staronárodních ku konci XIII století sne-
šené zachovalo se dvanáct celých pergamenových listů v komoře
pod kostelní věží v Králové dvoře, kdež dne 16. září 1817 při
návštěvě Václ. Hanky mimo některé rukopisy latinské mezi starou
zbraní a jinou vetešinou na jevo vynešeny byly. Převzácný tento

ostatek obsahuje čtrnácte zpěvů, a sice šest epických, šest lyrických a dvě lyričko-epických. Zpěvy epické podlé věku, ve kterém byly prvotně složeny, asi takto seřadit lze.

1. **Záboj a Slavoj.** L. 805 vtrhlo vojsko franské do Čech, opanovalo značnou část země i jalo se křesťanství mocně uvozovat. Pohánění Čechové sebravše se v lesích, když se dosti silnými býti pocítili, udeřili pod zprávou Záboje a Slavoje na Franky, a zabily vše vůdce jejich Ludvika (Luděka), ze země je vypudili. Děj tento podlé vši podobnosti opěvá se v nadepsaném zpěvu. Jméno Karla Velikého jeví se tu ve formě král, ve kteréž přenešeno bylo u Čechův, Jihoslovanský, Uhrův a Polákův na panovníka vůbec, tak jako jméno Cæsarovo přešlo během věků u Němcův a Slovanů v obecný název císaře (Kaiser).

2. **Čestmír a Vlastislav.** Vlastislav (zkráceně Vlaslav) kníže Lučanův, pod jehož vládu slušely župy v poříčí Ohře ležící, spojil se s Kruvojem, jenž knížeti Pražskému věrnosti byl zavázán, i hubili spolu mečem i ohněm krajiny Neklanovu. Čestmír vůdce Neklanův dobyl nejprve hradu Kruvojova, Kruvoje utratil, a pak táhl na Vlastislava, jehož silnější vojsko zdařeným úskokem válečným přemohl. I Vlastislav v boji padl. Bitva tato mezi Lučany a Pražany stala se na poli Turském severozápadně od Prahy v první polovici IX století. Podle Kosmova vypravování zhynul v ní i Čestmír.¹⁾

Tyto dva zpěvy jakož i Jelen nemají rozdílu jednostejného, rovněž jako dům y čili hrdinské poesie Rusínův. Nedostatek tento nahrazen jest rytmem volným sice a na oko nepravidelným, který však velmi jest výrazný a, přilehlajíc takořka ke všem obratům děje, značně živost celého vypravování zvyšuje.

3. **Jaromír a Oldřich,** zpěv necelý, jelikož se z něho jen asi poslední třetina zachovala. Boleslav Chrábrý kníže polské zmocnil se l. 1003 Čech, jay a oslepiv krutého Boleslava III. Nakráte ale bylo panství polskému. Bratří jatého Boleslava, Jaromíra a Oldřicha, vtrhli do země s pomocí německou i spojili se tu s Čechy, kteří panovníkům domácím i za vlády polské zůstali věrní. Přední mezi nimi byl Výhoň Dub. Hrad Pražský, jež Poláci drželi, opanovali Iští vojenskou a přinutili Poláky k rychlému útěku. Vítězstvím tímto navrácen byl stolec knížecí Jaromírovi.

4. **Beneš Hermanov.** V létě r. 1203, když se Přemysl Otakar I. odebral k císaři Otě, aby za krále byl korunován, vtrhlo vojsko mísneuského markrabí Dětřicha do severních Čech pálce a pleníc. Nesnázdí touto hnut postavil se Beneš syn Hermanův, jeden z předků rodu Waldsteinského a župan krajiny tamní, v čelo lidu sedlského a Sasíky pod Hrubou Skalou porazil.

5. **Jaroslav.** Obsah zpěvu toho jest světoznámé tažení Tatářů do Evropy a pobití jich na Moravě l. 1241.

¹⁾ Kosmovo vypravování u vzdělání Hájkově viz v Čit. pro III. třídu niz. gymn. (str. 61—64.)

6. Luděše a Lubor, nejmladší ze zpěvů epických kralo-
dvorského rukopisu. Předmětem jeho jest sedání čili turnaj výběc.
Turnaje zavedeny byly v Čechách v prvních letech krále Václava I.
(panov. 1230—53).

Zpěvy 3—6, jikož i Zbyhoň mají rozměr jednoštějný, v čemž
jedině shodují se s epickými písničkami Srbův. Jiné shody tu není.
Jmenovitě scházejí zpěvům českým ony obrazné úvody, které v srbských
tak velice jsou oblíbeny. I stálé poetické výrazy ve zpěvích
českých skoro docela se liší od výrazů takových ve zpěvích srbských a rusinských.

Veliká naproti tomu jest shoda písni lyrických kr. R. s písničkami
srbskými i rusinskými, což patrně svědčí nejen o velikém stáří jejich,
ale i o tom, že vlastně jsou to písni národní, tak národní jako ty,
kteréž posud mezi lidem našim kolují. Původem tím hlavně se dělí
písni lyrické od epických, kteréž patrně skládány byly od zpěvův
cielených, podobných slepcům rusinským a srbským. Jednoho zpěvce
takového, „ky slovy i pěniem bieše polýbař Vyšehrad a vše vlasti“,
Lumíra (Lubomíra), výslovně připomíná zpěv o Záboji i Slavoji.

Čestmir a Vlaslav.

Neklanu káže vstati k vojně,
káže kněžeciemu slovy proti Vlaslavu.

Vstachu voje, vstachu k vojně,
vstachu na kněžecie slova proti Vlaslavu.

Holedbáše sň Vlaslav kněž výcestvím
nad Neklanem, nad slavným knězem;
půštáše meč i oheň v krajinu Neklaninu,
i hásáše nad hrabivými meči svojich vojuov
polhaněnie Neklanu.

V boj, Ctmíře, vedi mé sbory!
Hrdlivě ny pozývá nadutý Vlaslav.

I vsta Ctmíř, i vzradova sě,
radostně sně svój šeit čra dív zubů;
i sně se šeit i mlat, i nepronikavý helm;
pode vše dva vložie oběti bohům.

Bujno zvolíše Ctmíř na voje,
v skoré voje v řady idú.

I tažechu před slunceem záhě,
i tažechu přes veš den, i po slunci,
tamo k paehrhu.

Ajtu sě valé dým po dědinách,
i po dědinách stemánie žaťostivých hlasov.

Kto sežže dědiny?
i kto rozplaku veše blasy?
kto? Vlaslav?
poslednie budi jeho vrastvo!
Pomstu i pahebu voji moji nař nesú.

Otvezechu vojevodě Ctmíru:
 Kruvoj, Kruvoj škaredý otehnáše stáda,
 i sdieše horě v dědinách ohněm i mečem;
 všie, če plzno bieše, potře jeho zloba krutá,
 i zaje vojevodu nám.

I zazli sě Ctmír na Kruvoj
 z širokú prsú zloba sě mu rozevře
 po všech po údech.

Vojinil — vece —
 z jutra záhé rozpálimy krutost všiu;
 pohovte zemdeným údóm!

Stojá hory v pravo,
 stojá hory v levo,
 na jich vrcholi na vysokej
 zírá jasné slunéčko.

Horami zdě otsud,
 horami tam odtud tahú voje,
 bitvu v sobě nesú.

Aj, tamo k hradu, k hradu na skále,
 tamo, kdě Kruvoj vězí Vojmír i jeho lepú dceř,
 jež zaje v hustě lesě, tamo pod šedú skaň,
 i pohaně Neklan kněz:
 Kruvoj Neklanu oběče vieri, i podáše věrnú ruku:
 obak hřasem tiem i rukú tú uvádiele biedu na lud!
 Aj, vz hóru k vyšnu hradu,
 aj, k hradu voji tece!

I zaměsichu sě voji,
 i hrnuchu sě k hradu
 po slověch udatna Ctmíra
 jako ledoyití mraci.
 Pokrychu sě přední, šít na šít,
 zadní zapierachu sě na kopie
 i v drva v přeč zasazená za drva;
 i výš nad vršinu lesa drnkachu meči jich v hrad,
 běsnichu protiv mečem z hradu tesajúcitem.

Rváše na hradě Kruvoj řvániem býka,
 řváše chrabrost v svoje ludi,
 i meč jeho padáše v Pražany
 vnuž drvo se skály.
 A jako po horách muho silných dubov:
 tako ke hradu sě shluče Neklanových vojnov.

Vele Ctmír z zad ndeřiti na hrad,
 vele s předa přeskociti hradbu.
 Ajta, drva vysokorostlá v hustotě pod skaň
 přiklonichu k pevné hradbě,
 po drvech by sě válely kladky nad hřavami vojem.
 Aj, pod nimi z předa postavi sě silných muž k mužu,
 sie týkachu druh druhu širokýma plecema;
 drva vložichu na rámě,

prieč i v džie spevnicu úžemi,
i podstavichu sebe-dle dřevce,
i vzskočichu muži na sic drva,
rozložichu kopie po ramenú,
spěchu úžemi.

Vzskočí řad třetiech na vteré,
čtvrtých na třetie,
i pátých až k vrchu ku hradovu,
s kad hořechu meče,
s kad sypěchu střely,
s kad sě řútichu bůřecie klády.

Aj, prud Pražan urno přeše zdi teče,
zachváti všiu sišu v tvrdě hradě.

Vstup, Vojmír! vstup s mlád svú dcerú,
pokroč z věže, ven vzrané břaho, tamo na skálu;
na skále uzřieš krvácti Kruvoj pod sekern mestnú.

Vznide Vojmír v břahodějně jutro,
vznide se svú dcerú lepotovornú,
i zře krvácti vrah svój Kruvoj.

I posla Ctimír kořist vratno ludem,
s kořistú vracie sō lepú děva.

I chtieše Vojmír obět vzdáti bohóm,
v siemže miestč, v siemže kroce slunce.
Vz hóru, Vojmír! vece mu Ctimír,
naši kroci chvátajú vícezit
nad Vlašlavem; prodli v službě bohóm.
Bozi chtejú stepati Vlašlav.
Kehdy slunce dokročí poledne,
jest nám dokročiti na sie miesto,
kdě vícestvie hlas vojsk našich vzhľásá.
Vet ti zbraně vrahá tvdlo, pojdi!

Vzradova sě Vojmír vcelevele,
vzvoła s skály hlasem v lesě hlučným,
z mocna hrdla voň k bohóm takó,
i vztícasú sě drya šira lesa:
Nezjařte sě, bozi, svému slúze,
ež nepálí obět v dnešném slunci!

Dlužna obět bohóm, vece Čestimír,
a nynie nám na vrahý pospěti.
Nynie ty vsedni na ručie koně,
proletni lesy jeleniem skokem
tamo v důbravu;
tam s cesty skála bohóm zmilená,
na její vrchu obětuj bohóm,
bohóm svými spásám,
za vícestvie v zadech, za vícestvie v předě.

Neže sě poznaje, že slunce pokročí na tvrdosti nebes,
stúpiš tamo na miesto;
a neže slunce postúpi vterým krokem
i krokem třetím nad vršiny lesné,
dojdú i voje tamo, kdě oběť tvoje pověje v sůlpech dýmu,
i pokoří sě vše vojska tudy jdúce.

I vséde Vojmír na ručie koně,
proletě lesy jeleniem skokem
tamo v dívavu na drahu k skále;
na vrše skály zanieti oběť
bohém svým spásám,
za vícestvie v zadech, za vícestvie v předě.
Jim obětova kravici bujná,
srst črvená po nie sě řsknieše;
jadovku siu kúpi ot pastuchy
v úvale tam u vysoké trávě,
dada za nū kóň i s uzdú.

Plapořáše oběť;
i bližíše sě voj k úvažu,
i z úvaža vz horu v dívavu
voji, ozvučení hříškem,
jdú po jednom, oružie nesíce.
Prokní jda koň oběti, bohém slávu hříšáše,
i zacházejce, zezvnuče nemeškáše.
I kehdy docházéše posleda vojey,
vyskočí Vojmír na svýj ručí komoň,
tučné kýty i plece načoží šesti jezdecem za voji.

I jdieše vojska všemi kroky slunce
až pod polednie slunce;
tamo na rovni očekáváš je vojivný Vlaslav.
Ot lesa k lesu stáše jeho síla,
síla stáše pětkrát věčše Pražan,
jako z mračen z nej vznikáše jeket,
řání psów přemnoha mnoství.

Trudno nám váleti s těmi vrahym,
kyj palicu málokdy zadrží.
Tako Vojmír. Na čeže Ctmír veče:

Věhlasno to v súkromí mluviti,
věhlasno sě hotovati na vše.
Čemu čelo protiv skále vzpřeci?
liška oběduj týr jarohlavý.
Zdě ný viděti Vlaslavu s hory:
ruče dožív koňko vrcha sieho,
by vzad byli, kto u předě hěchu:
opač chody tako dožem hory.

A sic sdieše Vojmír i sdieše Ctmír;
i hrnu sě vojska koňko hory,

i hrnu sě vojska devětikrát.
Tako vrahům vzmnožichu svá čisla,
takto vrahům vzmnožichu jich strachy.
Rozstřípichu sě po nižníem chvrasti,
by sě řsknula bráň jich v zrace vrahům;
i by řeskem naplnema hora.

Nalit vyrazi Ctmír se zástupem,
zástup sien bě čtyře hukové četný;
s niem ze stienov lesniech vyrazi třas,
třas osede četné voje vrahům:
Vzad! vzad! — Strach i jim by ze všiu lesa;
rozprnu sě řady sěmo tamo.

Vojmír vnoči na ně chrabré rukú,
i zastúpi úval na východ na pôl,
v bok sě staví protiho Vlaslavu.

Aj, řičie les řvániem iz úvala,
jak by hory s horami válely
i všie drva v sebe rozlámały.

I vyskoči Vlaslav protiv Ctmíru,
i vyrazi Ctmír proti Vlaslavu
v lutú sěč; ranú, opět ranú
srazi Vlaslav dožív.

Vlaslav strašno po zemi sě kotí,
i v bok, i vzad, vstáti nemožše:
Morena jej sypáše v noc črnu,
Kypicše krev ze silna Vlaslavu,
po zelené trávě v syru zemiu teče;
aj, a vyjde duša z řvácej huby,
vyletč na drvo a po drvech
sěmo tamо, douž mrtev nežzen.

Ulekú sě u Vlaslava jsúci,
upěchú vz hóru na stráň odsud,
skryto před Ctmírovým vidění,
před Ctmirem Vlaslavoboječni.

Zevzni vicesvitie k Neklanu rádostnú uchu,
i zrači sě kořist Neklanova rádostnou oku.

Jaromír a Oldřich.

(Kněz Oldřich bra) sě v čern les
tamo, kamo sě vladýky sněchu,
sedlm sich vladýk s udalnými sbory.
Výhoň Dub tamо s niem snahú chývala
se všiu chasú svojú temnem nočníem;
sie chasa mu bieše na sto chlapov,

všiech sto jmieše v nožnách břietné **meče**,
k mečem všiech sto jmieše močná **paže**,
k Výhoňu v útrobách statnú vieru.
Dostúpichu mýta středem lesa,
podachu si kožem pravč ruce,
tichými slovesy hovoríchu.

Noc sô převalidše přes pôlnoci,
pokročiše k jutru šedošeru.
Ajta vec Výhoň knézu Oldře:
Hoj, poslyš ty veleslavu knéže!
Bóh ti bujarost da u všio údy,
Bóh ti da věhlasu v bujnú hľavu;
ty ny vedi proti zlým Polanom!
Po tvém slovč pójdem, v pravo, v **levo**,
bud v před, bud v zad, u všie pótky **Iutę**.
Vz hóru! vzmužte chrabrost bujných **srdec**!

Ajta knéz vzé prapor v močni ruku:
Za mnú, za mní, chrabro na Polany,
na Polany, vráhy našich zemí!
Hrnúše sě za niem osm vládyk,
s vládykami třie sta pól sta vojnóv,
vojnóv přoudatných, tamo kdě bě
mnostvie Polan rozvaleno ve sně.

Na vrše, kdě stáchu pokraj lesa:
aj, všia Praha mlčie v jutřiem **spaní**,
Vltava sě kúrie v raniej páře,
za Prahu sě promodrujú vrši,
za vrchy vzchod šedý projasňuje.
S hory dožív. Ticho, všetichunko
v tichej Praze. Chytrou pokrychu sě,
oružie všio krzny zahalichu.

Jide pastucha po šerém jutře,
hlásá bránu otvořiti vz hóru.
Slyše stráže volánie pastušino,
otvoři mu bránu přes překopy.
Vznide pastýr na most, hľasno trúbi;
vzkoči kuž na most, sedm vládyk za niem;
prokní cválá se všiem se svým ludem.
Udeřichu rány bubny hromné,
vyrazichu zvuky truby hľučné;
ehordhy tu sbory na most vrazilia,
veš most olřásá sě pod jich davem:
strach udeři u všie u Polany.

Aj, Polené oružie chvátajú,
aj vládyky sěčné rány sěkú;
Polené tu skáču sěmo tamо,
davem tróu ku bráně přiekopy,
dále, dále před udalnú sěčú.

Aj, vícestvie jesti Bohem dáno!
 Vstane jedno slunce po všiem nebi,
 vstane Jarmír nad všiu zemi opět.
 Roznosi sě radost po všej Praze,
 roznosi sě radost koňkoř Prahy,
 rozletnu sě radost po všej zemi,
 po všej zemi ot radostnej Prahy.

Jaroslav.

Zvěstuju vám pověst veleslavnú
 o velikých pôtkách, lutých bojoch;
 nastojte i veš svój um sbierajte,
 nustojte; i nadiwno vám sľuchu!

Ve vlasti, kdě Ołomúc vévodi,
 jesti tamo hora nevysoká,
 nevysoká, Hostajnov jej imě;
 máti Božia divy tamo tvoři.

Dlúho vlasti naše v míře biechu,
 dlúho obih mezi ludem krvéše;
 né ot vzchoda v zemicl búřia vstáše,
 vstáše dcerē-dle taterska cháma,
 juž krčestenstí ludé pro kamenie,
 pro perly i pro zlato zabili.

Lepá Kublajevna jako žuna
 uslyše, že vlasti na záchodě,
 v siech-že vlastech luda mnoho žive,
 otpri se poznat nrayových cuziech.

Na nohy tu skoči junov deset
 i dvě děvě ku prívodu jeje;
 nahrnuchu, čeho třeba bieše,
 i všedachu vši na ruce koně,
 i brachu sě, kamo slunce spéje.

Jako zořia po jutře sě seje,
 kehdy nad mrkavy šumy vznide:
 tako sě dei Kublajeva cháma
 rozenú i strojní krásu sieše.
 Obylečena bě všia v zlatohlavě,
 hrdlo, řadra rozhalena jmieše,
 věnčena kameniem i perlami.

Diviechu sě Němci krásě také,
 záviděchu bohatstvo jej velim,
 střezechu jej půti jejé dráhu,
 vypadnuchu na ū mezi dřevy,
 zabichu ju, i pobrachu shožie.

II.

Když se slyše Kublaj cham tatarský,
če se sta se dceru jeho drahú:
sehra voje se všech vlasti valných,
těké u voji, kame slunce spéje.

Slyšelno to králi na západě,
ek cham speje na budně jich vlasti;
srochot se druhý ke druhému,
i sebrachut převolikú vojsku,
i tačet polem protiv jemu.
Na rovní sé valné pořežiehu,
pořežiehu, i chama zdě ždachu.

Kudlaj kaže všem svým čarodějem,
hadacem, hvězdarem, kúzelníkem,
aby zvěstovali, uhodnice,
kterky by konec boj jměl vzieti.

Sebrachet sě nadí čaroději,
hadaci, hvězdáti, kúzelnici,
na dvě straně koło rozstúpichu,
i na dle trst černí pořežiehu
i je na dvě pole rozscepichu:
prvej pole Kublaj jmě vzděchu,
steréj pole králi jmě vzděchu,
všechnymi slovesy nad sim vzpěchu.
Pořeži testi spoju vojevati,
i trst Kublajeva sviceziše.

Vzadova sě mnoství všeho luda,
prokní teče ruče koněm svojim,
i do řad sě voje postavichu.

Křestěné ni světi nejměchu,
a hnachu bez umu v řady pohon,
s taku pýchou, jaku sífu jměchu.

Tu sě prvy boj v bromadu srazi:
střely děčichu jako příevař s mrakov,
osípov žom jako rachot bromu,
blisket meřicv jako ohň buriče.
Obě straně jarobujná silu
druhu druzě postupati brání.

Pohony jnž mnoství křestan hnáše,
i juž by jinu byli odoleli,
hy nepřišli čaroději v nově,
primesice ty trsti rozscepenc.

Tateré sě vele zapolechu,
na křestany luto vyrazichu;
tako krupo je po sobě hnachu,
že je jak zvěr plachy rozpruhen.
Tu šít leže, tu helmice drohá,
tu kón vlcce v střemnecch vojevodu,

tu sien ješutno v Tatary, teče,
ande miłosrdie pro Bóh prosí.

Tako Tateré sě rozvojichu,
vz kréštaný daň četnú požožichu,
dvě králevstvě sobě podmanichu :
starý Kyjev i Novýhrad prostran.

III.

V skoře roznosi sě hoře v zemjech,
po všech vlastech lud sbierati slanú;
postavichu čtyřic valné voje,
obnovichu vrastvie s Tatařiny.

Tateré sě hnuchu v pravú stranu.
Jak mrak črný, kiedy ledem hrozí
posúti úrody tučných polí:
tako by roj slyšán ot daleka.

Naliť Uhrie v setniny sě shľuká,
naliť oruženi s nimi střetnú;
a v ješut by chrabrost, udattenstvie,
v ješut vše jich drzostné vzpieranie:
srazaice Tateré středem v řady,
rozprauchu vše jich voje četné,
poplenichu vše, če v zemi bieše.

Ostupí naděja vše křestany,
i by hoře hořia všeho věčsie;
vzmodlichu sě Bohu žađostivo,
by je spasal sich Tatar zlostivých:
Vstaň, o Hospodine! v hněvě svojem,
sprosl ny vrahov, sprosl ny stihajúcich,
potlačiti chtejú dušu našu,
oklučíce ný vnuž vlei ovce!

Prvý boj nám ztracen, ztracen vterý;
Tateré sě v Polše rozložichu,
blíže blíž poplenichu vše vlasti,
dodrachu sě luto k Ołomiuču.
Bieda vstane tužšia po krajinách,
niče neby prosto před pohany.

IV.

Váleno den, váleno den vterý,
vícesvic sě nikamo nekłoni.

Ajta rozmnožie sě Tatar mnostvie,
jak sě množie večerní tma v jeseň,
i u povodňu sich Tatar lutých
kolebáše sě voj křestan středem,
úsilno sě druce k siemu chľumku,
na němž máli Božia divy tvorí.

Vz hóru, bratři! vz hóru! voďa Vneslav,
ndeři svým mečem na štit střiebrn,

í chorúšvu yýš nad hľavú toči.
 Všie sě vzmuzí, všie v Tatary vnoči;
 srazichu sě v jednu sílu silnu,
 vyrazichu jako oheň z země
 tamo k chľumku iz Tatar pŕemuostvie.
 Zpátečnými kroky chľumkem vz hóru;
 na podchľumí v šíř sě rozstúpiču,
 k spodu súžichu sě v ostru branu,
 v pravo v levo pokrychu sě ščity,
 vz ramena vložichu bystrá kopie,
 druzí prvým, tako druhým trčtí.
 Mraky stŕčeli tu s hory na Tatary.

V tom temná noc posuňa všiu zemiú,
 rozvali sě k zemi i k obľakom,
 i zapŕeti zraky zapolená
 i kŕeštan i Tatar protiv sobě.
 V hustě tmě kŕeštené násypy vrhú,
 násypy zakopané koňkoľ vrcha.

V.

Když na východě jutro počináše,
 pozdvíže sě vešken tábor vráhov.
 Tábor sien bě strašný: koňkoľ chľuma,
 až do nedozírama daleka,
 na ručiech tu konech vnuž hemžechu,
 nosúce na kopiech napíchané
 hľavy kŕeštan vyzvýš k chámovu stunu.

Shľuče sě tu mnostvie v jednu sílu,
 zaměřichu všici v jednu stranu,
 i mknuchu sě prúdko vz chľumek vz hóru,
 i vzúpichu skŕekem všestrašivo,
 ež sě hory doýy rozlčhały.

Kŕeštené na náspech všudy stáhu,
 máti Božia dodáše jim chrabrost,
 napínáchu ruče tuhy žuky
 i mácháchu silno ostré meče:
 i by Tatarovom ustípati.

I vzjetří sě národ Tatar lntých,
 zamči sě chám jich krutým hněvem;
 v třie prídy sě rozstúpi veš tábor,
 i hnachu třmi prády luto vz chľumek.

Kŕeštené skáechu dřeves dvadsét,
 všiech dyadesét, če jich tamo stáše,
 přivalichu klády pokraj násep.

Juž juž Tateré sě v násypy hnachu,
 skŕekem řváce až do obľak strašno,
 juž sě jechu násypy rozkotati:
 i svalichu s násep klády moené,
 sie smačkachu Tatary jak črvy,

sdelichu je ještě vzdál na rovní.
I by bojeváno dřího kruto,
už noc temná konec bojem zdiče.

Pro Bóh! a j nastojetl slavný Vneslav,
slavný Vneslav sražem s násep šípem!

Kratý žel tu teskné srdece rváše,
trapná žižní utrobu kruto smálše,
sprahlým hrdlem Izali rosnú trávu.

VI.

Večer tich tu projde na noc chladnu,
noc sě proměniše v jutro šero;
i v táboře Tatar kladno bieše.

Den sě rozhořieva na poledne:
křestěné padachu trapná žižná,
vyprázená usta otvieraču,
pěvše chrápavě k mateři Božej.
K niej svá umdľá zraky obracechn,
žaťostivo rukama lomichu,
ot země do obłak teskno zřechu.

Nevzmožno nám děle žižnú tráti,
nevzmožno pro žižní vojevati;
komu zdravie, komu drah žívotek,
tomu v Taterech milosti ždáti.
Tako řechu jedni, tako druzí.
Trapněje zhynutí žižnú meča;
v porobě nám bude vody dosti.
Za mnú, kto tak smyslé — vece Věstoň —
za mnú, za mnú, koho vy žižní trápi!

Tu Vratislav jak týr jarý skočí,
Věstoňa za silně paži chvati,
die: Prorado! skvrno křestan věčná!

v záhubu chceš vrci dobré ludi?

Ot Boha na milost ždáti chvalno,

ne v porobě ot svěřepých Tatar!

Nerodte, bratřie, spěti v pahubu:

přetrpěchom najlutějey vedro,

Bóh ny siliš v rozháraďe poldne:

Bóh nám sešle pomoc usajúsim.

Zastydte sě, mužie, takých ředí,

ač sě lurdinami zváti chcete.

Pohynem-li žižnú na siem chlumee,

smrt sic bude Bohem zamčrena;

vzdámy-li sě mečem našich vrahov,

sami vražbu nad sohú spáchámy.

Mrzkost jesť porobu Hospodinu,

lřiech v porobu samochtac dátí šiju.

Za mnú podste, mužie, kdo tak smyslé,

za mnú, před stolec mateře Božej!

Ide za niem mnostvie k kaple svätej:
 Vstaň, o Hosподine! v hněvě svojem,
 i povyš ny v krajinách nad vráhy;
 vyslyš hľasy k tobě voľejúcie!
 Oklúčení jsmy lutými vráhy,
 vyprošť ny z osidľ krutých Tatar,
 i daj svätaženie utrobám našim;
 hľasonosnú obč tobě vzdámy.
 Potři v zemiech našich neprátele,
 shľaď je u věk a věky věkoma!

Ajhle na vznojeném nebi mráček!
 Vzdujú větrí, zahuče hrom strašný,
 ohmúrásie sě tučia po všiem nebi,
 břsky rázráz bijú v stany Tatar.
 Hojný převař pramen chľumský zživi.

VII.

Minu búria. — Voje v řady hrnú:
 ze všech vlastí, ze všech krajín země
 k Olomoucu chorúhvý jich vzejú;
 těžci meči po bozech jim visia,
 plní túli na plecech jim řehová,
 jasní helmi jim na bujných hľavách,
 i pod nimi ruší koni skáču.
 Vzezvučadly hľasy rohov lesních,
 udeřídy zvuky bubenov břeskuých.

Nališ srážajev straně obě:
 podvihaje sě mňha ote pracha,
 i by pôlka krutá posledněje:
 vznide chřest i drnket ostrých mečev,
 vznide syklet kalených střel strašný,
 dom oščepov, rachet kopí bystrých.
 I by kľanie, i hy porubánie,
 i by ūkánie, i by radovánie;
 krev sě valé jak bystřiny dščevy,
 mrech tu ležče jak v lesě dřievie:
 siemu hľava na dvé rozčepena,
 siemu srubneně stě ruce obě,
 sien sě kotie s oře přes druhého,
 i sien zetivý své vráhy mláti
 jak po skaľach lutá búria dřeva,
 i siemu Tatařin ucho střieže.

Uh! by ryk, stenanie žaťostivo!
 Křesťené počechu utiekati,
 Tateré je lutým davem hnáti.

Aja! Jaroslav jak oreł letě:
 tvrdú ocel na mohúcech prsech
 pod očeli chrabrost, udalenosťie,
 pod helmiciú velybyster věhlas;

jarota mu z žluvú zrakú pláše.
Rozkacen hna jako ley dražlivý,
když mu teplú krev sč udá zřeti,
kehdy nastřelen za dvozem žene:
tako vzluti sč, vz Tatar trči;
Češie za niem, jako krupobitie.

Vrazi kruto na Kublajevica,
i by pótka ovšem velelútá:
srazista sč oba ošcepoma,
zlomista je oba velím praskem.
Jaroslav, veš ve krví s ořem sbrocen,
mečem Kublajevica zachváti,
ot ramene šírem kyčlu protče;
takož spade bezduch mezi mrchy,
zarachoce nad niem tútec s ťukem.

Ulečé sč veš lud Tatar lutých,
olmetáše dřevce sěhodlálé,
paďováše tu, kto téci može,
tamo, otkad sfunce časno vstává:
i by prosta Hana Tatar vrahov.

Ludiše a Lubor.

Znamenajte staři, mladí
o pótkách i o sedání.

Bieše druhdy kněz zálabský,
kužez slavný, bohatý, dobrý;
ten imieše dceř jedinu,
sobě i všiem milú vele.
Ta dci na div slíčná bieše:
těla urostlého krásne;
lice jmieše ovšem bieſe,
na licech ruměnci kvtyechu;
oči jako nebe jasné,
i po jejej bielej šíji
vlasy zlatoskvrucí výjú
u prsténech skadeřeny.

Aj, druhdy kněz káže poslu,
by sč páni všici sněli
na hrad na hody veliké.

I kdaž bě den ustavený,
sněchu sč sem všici páni
z dalních zemí, z dalních vlastí
na hrad kužetu na sie hody.
Vzezui hlahol trub i kotlóv.

Páni ku kužetu sč hrnú,
poklonichu sč tu knězu
i knieni i lepej dceři;

za předkládá stoly sedú,
prokní rozenie-dle svého.
Nosichu jedenie divá,
i nosichu pitie medná;
i by hodovánie hlučné,
i by hodovánie slavné.
Rozstúpi sč síla v údech,
rozstúpi sč bodrost v myslech.

V ta doby kněz vece pánom:
Mužie! nebudí vás tajno,
z kakých přičin jste sč sněli:
stalni mužie! jáz chcu zvesti,
kač z vás mi najplznej.

Die kněz. Přetrže sč ticho;
ot stožov tu vstachu páni,
poklonichu sč tu knězu
i knieni i lepej dceři.
Kotly, trubý slyšeli znova.

Všie sč ku sedániu strojí
tu před hradem v širé díce.
Vz výši, na pavlači krásne,
sedie kněz se starostami,
sedie knieni s zemankami
i Ludiše s děviciemi.

I káže kněz zemanom svým:

Kto chtie prví na sedánie,
ty jáz kněž sám stanoviu.
I káže kněž na Střebora,
Střebor Ludisłava zývá.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřevce ostrú hrotů,
prudko protiv sobě hnasta,
dlúho spoļu zápasista,
ež dřevce oba zlámasta;
i tak uondána hěsta,
oba z dráhy vystúpista.
Zevznie hľahoř trub i kotlóv.

I káže kněž zemanom svým:
kto chtie vteři na sedánie,
aby knieni stanoviňa.
Knieni na Srpoše káže,
Srpoš Spytibora zývá.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřevce ostrú hrotu.
I hna Srpoš v Spytibora,
vysadi jej z tvrda sědla,
sám sě s koně ruče vrže.
Oba dobysta tu meči,
ráz po rázé v černá ščity,
jiskry vzprehlí z černí ščitú,
Spytibor Srpoše seče,
Srpoš v chladnu zemiu pade.
I oba jsta unavena,
oba z dráhy vystúpista.
Zevznie hľahoř trub i kotlóv.

I káže kněž zemanom svým:
kto chtie třetí na sedánie,
by Ludiš stanoviňa.
Kněžna na Lubora káže,
Lubor Bolemíra zývá.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřevce ostrú hrotu,
ruče v ohradu sě hnasta,
protiv sobě zaměřista,
srazista sě oščepoma:
Bolemír sě s koně kotí,
ščit daleko mu začel;

otnesú jej chłapi z dráhy.
Zevznie hľahoř trub i kotlóv.

Lubor na Ruboše zývá:
Ruboš ruče na kóň vzskoči,
prudko na Lubora žene;
Lubor kopie mečem přeléb,
křepce v helm mu vrazi ránu;
Ruboš vázem s koně spade;
otnesú jej chłapi z dráhy.
Vzezni hľahoř trub i kotlóv.

Lubor na zemany zývá:
Kto sě chtejú se mnú bítí,
tém v ohradu sémojeti!
I by hovor mezi pány;
Lubor na ohradě ždáše,
Vytě Zdeslav dlúhé dřevce,
i na dřevci tuří hľava;
vzskoči na oř jarobujný,
hrdivými slovy vece:
Praděd mój zbi diva túra,
otěk zahna Němcov sbory:
zkusi Lubor chrabrost moju!

I tu protiv sobě hnasta,
hľavama v sebe vrazista,
aj oba s koňu spadesta;
ruče zdě meče dobysta,
opěsaťá zápasista,
křepce mečemá máchasta,
koň sě rozlehachu rázy.
Lubor sě k němu příboči,
mečem kruto v helm mu seče,
helm sě rozskoči v dva kusy;
mečem v meč udeři ránu,
i meč vzletě za ohradu:
Zdeslav sě na zemiu vrže
Zevni hľahoř trub i kotlóv.

Oklúči Lubora paustvo,
i vede jej přede kněze,
před knieni i před Ludišem:
Ludiš mu věnec staví,
věnec z dubového listie.
Zevznie hľahoř trub i kotlóv.

Pisně lyrické.

Kytice.

Věje větříček
s kněžeckých lesův:
hěže zmilitká
ku potoků,
nabiera vody
v kovaná vědra.

Po vodě k děvčí
kytice plyje,
kytice vonná
z viol a róží.

I je sě děva
kyticu žovit,
spade, ach spade
v chladnú vodicu!

Kdabych věděla,
kytice krásná!
kto tebe v kyprí
zemiciu sáze:
tomu bych dařa
prstének zlatý.

Kdabych věděla,
kytice krásná!
kto tebe říkem
hebúčkým sváza:
tomu bych dařa
jehlicu z vlasov.

Kdabych věděla,
kytice krásná!
kto tě po chladnej
vodici pusti:
tomu bych dařa
vienek svój s hřavy.

Růže.

Ach ty róže, krásná róže!
čemu si raně rozkvetla?
rozkvetavši pomrzla?
pomrzavši usvědla?
usvědevši opadla?

Večer sěděch, dlouho sěděch,
do kuropěnie sěděch,
nic doždáti nemožech,
všecky dřezhy, dřívky sežzech.

Usnuch. Snieše mi sě ve sně,
jakoby mně, nebožce,
na pravej ruce s prsta
svílek sě zlatý prstének,
smekl sě drahý kamének:
kamének nejdřídech —
zmilitka sě nedoždech!

Zarmoucená.

Ach vy lesi, tmaví lesi,
lesi Miletinští!
čemu vy sě zelenáte
v zimě, v létě rovno?
Ráda bych jáz nepřakala,
nemutila srdeč:
a řekněte, dobrí ludie,
ktoby nepřakal zdě?
kdě mój otčík, otčík mlý?
zahřeben v roveče;
kdě moje máti, dobrá máti?
trávka na niej roste;
ni mi bratra, ni mi sestry,
junošu mi vzechu!

IV.

Alexandreis.

Epos tento zachoval se nám jen z částí, tak že máme posud
jen první tři zpěvy celé, zlomky zpěvu IV., VI., VII. a IX. a kromě
toho několik částí ve dvou od sebe rozdlných recensích. Básník
počná omluvou, jestliž v čem pochybil, ukazuje na přísløví Šalomounovo XXX. 18, i9. V prvním zpěvu jedná o mladých létech
Alexandrových, o výpravě do Řecka, o playbě do Malé Asie, o za-
stávce u ssutin trojanských, kdež Alexander vypravňe sen svýj o

velikém knězi židovském. V zpěvu druhém opěvují se poselstva Dariova k Alexandrovi a naopak, roztřetí divných kol v Sardech, tažení Dariovo, počátek bitvy u Issu; v třetím konec bitvy této, milostivé nakládání Alexandrovo s rodinou Dariovou, vzetí Tyru, tažení do Egypta a Libye, nové přípravy Dariovy, úžas Řeků z zatmění měsíce, tažení k Arbele. Zlomek čtvrtého zpěvu obsahuje boj (lutím u Arbely), jehož konec sáhá do zlomku zpěvu patého, zavírajícího se popisem kratochvíly a slavnosti v Babyloně. Ze zpěvu šestého zůstal nám jen počátek o výpravě z Babylonu a konec o zrádě Bessově a Narbazonově. Ze zpěvu sedmého máme jen zlomky o smrti Dariově a z devátého jen zlomky velmi kusé o boji (nejistou klecí) v Indii.

Básník český měl před sebou latinský epos o Alexandrovi, složený v druhé polovici XII stol. od Waltera z Châtillonu rodem z francouzského města Lille (Insula), biskupa Magolenského. Nenásledoval však vzoru toho nikoliv věrně, nébrž přidával ze svého, kde se mu za dobré vidělo, zkracoval, rozváděl šířeji a vynechával, kde koli se mu něco zdálo nepodobného.

O osobnosti básníkově víme jen tolik, že náležel šlechtě české, což z názorů jeho nezastřeně vyniká. (Žil za času Václava I. a báseň svou skládal za posledních let krále tohoto, asi mezi léty 1245 a 1253.)

Rozměr v Alexandreidě týž jest jako ve zpěvu o sedáni (Ludiše a Lubor), totiž verš osmislabičný s cesurou po čtvrté slabice, ačkoli příčinou rýmu již nedosti pravidelně šetřenou. Zajímavý jest spůsob, jak básník obecné pravdy vplétá. Podává je totiž obyčejně ve třech verších společným rýmem v jedno spojených, což v běhu básně tím přijemnější přestávky spůsobuje, čím stručněji a jadrněji každá z pravdách jest vyřknuta.

Ze zpěvu I.

Úvod

Jenž ze jmene byl věhlasný,
jehož rozum byl tak jasný,
že jmu bylo všecko známo
v zemi, v moři, v hvězdách tamo;
ten pak čtyřu věc vycítia,
jež před jeho smyslem skryta:
„Kak mám,“ pravě, „srdeč radné,
však mám tři věci nesnadné,
a pak ovšem čtvrté věci
smyslem nemohu dosioci:
Kdež sě člověk u vodách plazí
a kdež had po skořápkách žazí,
kdež oreť vstúpi v obřaky;
kdo má takto světlá zraky,
by mohl ty cesty poznati,
onde sě každá potratí?

Jakž ta trojí věc pomine,
tako jejich sled pohyne.
Ty tři cesty znáti piluo;
ale že ovšem usilno
cestu člověka mladého
znáti v rozkoši chovačého,
z toho myslí veždy blázu,
ni je kdy cele posuzu.“

A kehdyž ten v něčem]¹ bláudi,
jenž smyslem všeč na vše lidi,
ač sě kde v mých slověch potkou,
snad mne proři v tom nic nedotknou;
neb jsem před ním tako malý,
jakž přede lyem zvěř ustařý,
před sluncem voštěna svicěka,
neb před mořem mělká řečka.

Však jsem to z mladosti slychač,
jehož jsem sč vždy ustýchač:

tu mysl majú mnozí lidie,
že tak brzo zle postídíce.
Jedni proto nepochválé,
že majíce smyslu u mále,
nerozumějíc skladání,
enzie slova brzo vzhánie.
Druži také, jež nepřejí,
ti sě snad světle nevsmějú,
výboc mých slov snad pochválé;
a jakož otstupic dale,
což najhoršieho vědie,
o mých slověch propovědie.
Ti přezí mají na vezření
a srdece vždy zloby miení;
obličeji mají pokojný
a myslce vždy žádovojny.
To sě vše bez diva děje:
ktož kak umie, ten tak péje;
krt v dobrých řukách rád ryje,
vlk na ovce rád vždy vyje:
závistivý z zloby tyje.

A však až v čem moje slova
zbližie, přízni jesť vždy hotova,
cožby sprostněho viděla,
by to svým pláštěm zastřešla.
Proto kdož chce, ten pochválí,
neprítel ten sě otdálí.
Jáž na ty jistě nechcu tbati,
chcu zjevně věděti dátí
těm všem, kteříž po čisti stojie,
nečestných sě nic nehoje,
o králi, čisti sieho světa,
jenž v ty časy by osvěta.

Rodi mladost Alexandra Vel.

Král Filip byl v zemi hřecké
muž slovutný ve čisti světské;
po svém právu jíměše ženu,
v řoži ve čisti porozenu,
Olympias tak slovieše,
ovšem divně krásy bieše.
Po vše časy loho krále,
jež pokojně ludě chválé,
hřecká země v mře stáše,
neprítel sě nic neháše.
Tehdy přide čsná hodina,
králová porodi syna.
Aleksander vzděchu jemu.
By syn rob králevi čsnému;

nebo by juž na tej době,
jakož mu třeba po sobě
bieše ostaviti hlavu
svej dědině na opravn.

Krátky čas toho vynide,
až král Filip světa snide.
Kněz Aleksander v tu dobu
spade u velikú sirobu;
otěka juž nejmíješe,
matky také nevidieše:
jeduo jíměše mistra svého
najvěčšího světa sieho,
jemuž jej byl král poručil,
by jej čisti, můdrasti učil.
Míješe v sobě smysl mladý,
neumě sobě dátí rady.

Nepřítelc všudy vstachu,
svoji o něm nepotbachu:
tak sě země zlubí všecka,
jež prvc bieše plněka.
Neby dosti od bližnicich hoře,
až i s oné strany moře
král Darius ludi vysla,
že tuto zemu bez čisla
zbavichu každého dobra.
Ktož co může, ten to pobrá,
a což czuzí nepojechu,
to vše po nich svoji vzechu.
Ktožto bude v zlém poběda?
nenie juž kdo co pověda,
jedno každý: hoře, bědu!

Jíž země v porobě stáše
a za moře daň dáváše;
neb ten hieše jestě dítel,
v jehož jie státi osvětě,
nevěda co zdielit sobě
v tej strasti a v tej porobě.
Tak vždy bývá v takú dobu:
kchda hlava vstóně mlodobú,
lidi sotně vládnú sobú.

Těch let země velmi zhynu,
až kněžice mládost minu,
až smysla více přistupí.
Kdež z dětiných let vystupí,
urozumě dobré tonu,
zdo v porobě býli komu.
Snad možěše tak juž jimieli
druhé léto po deseti.
Uzre, že země porobennu,

všeho dobrého zhavena,
poče k sobě sám mluviti,
řku: „Ach kda jest tomu býti,
jakžbych já svój kón okročiš,
svého vráha krví učeliš
silní rauí mého meče:
teprv bylých tu bez péče!“
To mluvieše hrozač řeče,
na svú želosť spomiuje.
Jakžto liový štěneč právě,
jenž ještě nenie na stavě,
a jenž ještě netvrď v noby,
ni mu došel záheb mnohý,
uzde někde stádo voňov,
však pochece k nim s hory doňov,
nemoha té mocí jmieti,
stana i poče tam chtici;
což neskona, na něž mieni,
však to pokuje v svém chtení.

Rada Aristotelova.

Tehdy mistr, slyšav řeč takú,
vida v něm moc nejednakú:
„Vizu, veče, mój kněžíče,
že již dosti znáš čestí lico.
Dobrého jsi zaľoženie,
nie ti tuk silného nenie,
by toho nemohel dosieci,
ač budeš mé rady střeći.
Posluchať mne tuto (sáda,
tot jest moje první rada:
Jměj dvór svój po kněžské vladě,
své šlechtice jměj v svej radě,
chovaj sě obojetníkův,
hospodnie čestí proradníkův.
Ti toho jsú obýčeje:
oko sě jich veždy směje,
jazyk jmají vnuž meč v sobě,
jenž seče stranč na obě.“

Z chlupského rádu nikoli
ijednoho v čest nevoli;
nebo chlup, když jest povýšen,
nesnudně bude utišen;
že koło najvice skřipá,
malý had najvice sítá,
a chlupě najvice chlupá.

Kterýž potok voden bude,
ten sě vždy více zahude,
uež která hluboká řeka,

ježto široce vytéká :
{ takéž chlup když obohatie,
když sedí, daní nepřeňatě,
dobre znav, však nepozná tě.
A však, ktož má dobré hravy,
kto-liž jest tvé viery pravý :
{ něho ač je pokolenie,
některý zbožného nenie ;
však jsú důstojni čestnosti,
kdyžto tbaží o můdrosti ;
neb najvěčše šlechta tu je,
kdež smysl hravy okrašluje.
Šlechetný šep bývá z pláni,
když sě starý peč opřání
{ tak z chuzšiech bývají páni.

A pakli sě kdy to udá
osazovati tobě súda :
pro dar neprevracuj práva,
jakž juž polířechu sě slává ;
kterúž stranu peniez súdi,
druhá sě na prázdroj trudi,
nejeden sě tiem občudí.

Před zástupem první bývaj ;
svých se ludi nepokrývaj ;
a když toto uzře tvoji,
tu rád každý tobě stojí.
Když pastýř před vlkem srší,
toho sě stádo rozprší,
ten jesl' nehodný své yrši.

Potom, mój kněžíče ! věz to :
ač dobudeš které město,
dobytek, poklad vybera,
všecky svoje ludi sbera,
odplaciž každému mile
podlé sluníkův a úsilé.

Jaž tì všicku radu krácu,
v jedno slovo sě navrácu :
miłosrden bud k nevinuemu,
najvice k člověku svému.
Chovaj tvrdě moje slova,
budeš služba vždy hotova,
a ve čsti veždy obnova.“

On tu radu příje mile,
vstupí srdeč ke vši sile ;
neb jekožto s mistrem stáše,
tako sě mu jistě zdáše,
že neuje v svěč jedna strana,
by mu nechyla poddána ;
neb obrové srdeč jměješe,

kakžkoli děťátko bieše,
Trp sě z mladu ostře pňčí,
sám sě vnaď štěnec ručí:
šlechta sě vždy ke čsti řučí.

Výpravá do Řecka.

Jest Korintus město dávné,
vši ve čsti velmi úpravné,
k hřeckej zemi jako hřava,
že sě v něm děje poprava.
Jakož svědčí pismo svaté,
bylo to město prokláte;
ale svatý Pavel polom
pojměl muoho truda o tom,
jakž tu kacéřstvo zatratił,
po Boze ludi obratił.
Tehdy Aleksander knieže,
s svým sě rytieřstvem potěže,
osypati sě tu kázu,
ve vše královstvo sě uváza.

A když jeho osypachu,
všickni około něho stachu:
ale všako ti najblíže
požitě rytieřstvo, již
všu zemskú věc opráviechu,
a již jeho radu biechu;
ti bydléchu u pokoju,
že sě jnž nehodiechu k boju.

Po těch stáchu nášem dále,
v stranu podlé svého krále,
junoše, rytieřstvo mladé,
jimž ještě mladost vläde;
ti, což neučinie můdrostú,
to oblepšie svú rychlostú.

A však před starými těmi
i také mladšími všemi
Aristoteles sedieše,
jenž tehdy krále mistr bieše,
svého mistrovstva užívaje,
břečtanový věnece maje.
Ten jněješe na znamenie,
že po něm věčsicho nenie;
jakž sě břečtan vždy zelená,
tak jeho můdrost povýšená
nebude vše polepšena.

V ten čas tací dnoře biechu,
v nichžto vše osenie kviechu:
žito, víno, dřevo, tráva,
každé podlé svého práva.

Tehdy král mezu nimi stoeje,
vzezrev na rytieřstvo svoje,
nesnad bych mohl vylibili,
jakž tiem poče vesel býli;
a však také ludi jmieše,
pro něž drz býli musieše.
Jedné biechu vši té vóle;
jakž kdy vynidú na pole,
dobře by zato přisáhl,
že bratrův zástup vytáhl.

A jakž jej rada nauči,
zástupy lepším poruči;
tak, jenž zástup oprávieše,
z těch ze všech jeden nebieše,
by nebyl stár let pěticeát,
nebo najvice šesticeát,
jakož jich starosty biechu,
kehdaž k boji pojediechu.
By kdo tehdy patřil na ně,
zajisté přisáhlby za ně:
ne rytieřskú jsú postavú,
ale vši kněžskú úpravú.

K tomu chci to pověděti:
jměješe tisícový třidečti,
a to vše pěšího luda,
ježto nehledáchu kluda;
každý těch oružie jmiechu,
hrády, meč, pukléř nesiechu,
a železný klobák k tomu,
hřavy střeha jalo v domu;
kabát tvrdý nebo pláty,
muohý proto došef ztráty!

Vzetí Athén.

V ten den Aleksander kdyže
na vojnu sě s mocí zdviže,
vše sě řecká země vzhrozi.
A však jedno sě chorozí
město, chtě sě mu přiečiti,
svú hrđostí vz něho býl.
Aténe sě to vzýváše,
u velikej sě moci zuáše,
v lidech, v pokladech, v tvrdosti
a ve všej velikej čstnosti.

Aleksander když ty řeči
vzvědě, že mu sě město přieči,
ni sě s kým o tom potázá:
uhed v tom místě rozkázá,
aby sě hotovi jměli,

jakžby náhle k městu jeli.
Ne tak brzo král rozkáza,
až se voj před městem skáza;
snadno k tomu poníci, -
ktože co sám bude chtjeti,
ač i s škodou, však tom jeti.

Voj sě poče hotovati
a chtě města dobývati;
tu spade strach ludi na vše.
Staréjsje sě potázavše,
řechu: „Dostápm vše škody,
nepřijmem-li své hospody;
úsilno se vz vodu bráti
a sě ostnovi spierati:
nejvíce vz hospodu státi.“
Protož tuto radu vzemše,
krále s milostí přijemše;
dobychu všechny tyrdosti,
by neopáčil jich hrdosti.

Dobytí a vyvrácení Théb.
Když sě s tiem městem uníři,
posla otlud posly čtyři
k městu, jemuž Téba diechu,
jež také u něho biechu,
aby jej mile přijeli,
nebo mu otpověděli.
Viz kák byl to lid nesmierný
a svéj hospodě nevěrný,
ježto posly svého krále,
nepomeškavše na mále,
kázačku živý zahřesti,
nedavše poselstva znéstí!

Krále řeč dojde taká,
těch poslův rodina vzpífaku;
vece král: „Bóh sedl rámu
na mne, ač tého zapomenu!“
V tej řeči nic neumozí,
před tiem městem sě połoži;
káza se všem hotovati
a chtě město dobývati.
To město by v takej myslí,
brániči sě jinu pomyslí;
a když k šturmům potekú,
v městě sě všickni lekú;
a najvíce pro ten skutek,
z něhož král jinéješ snytěk,
biechu všechni bez naděje,
že sě jim vše hoře zděje.

Tu sě v tu dobu šturm poče;
již ze všech stran tváři točí,
pod nimiž tu pěšecem státi,
jimž zeď bylo podebrati.
Nepřetele všudy ostípi;
ktož sě kde na zdi vykupí,
ot toho pak střeleci biechu,
jalež vyzkoušení nedadiechu.
By krík u městě veliký,
poddal by sô rád všeliký:
ale toho časa není,
by o to měli pomluvenie;
neb když v čem bude povada,
ani potuz, ani rada,
není kdo čáky přidada.

Za maléčko pomeškachu,
až zeď všudy podebrachu.
Tak biechu strachu poddání,
přemohu je bez vše brani.
By prostranna všudy cesta,
ktož když chtě, jde do města:
kdež koli kdo koho potka,
tu nejmá před niem životka.
Všem bě strachy srdeč zhuňo,
rátoby sě dítě skrylo:
a když kdo kamž přiběhne,
tu nepřetele dostiehne.
Tehdy město zažlu všudy,
nepřetel sta zde omudy:
a ktož kde z ohně utěče,
ten obak upadne v meče;
a ktož sě meče v ukradne,
ten všelik v oheň upadne.
Pověděti všecko zprosta:
jeden člověk živ neosta;
nebo jakož zděli běchu,
takovúž olplatu vzéchu.
Ztoba zlým sě vždy obráti,
dobré sě dobrým vždy olplatí,
ktož zle miení, ten vždy ztratí

Příprava proti Peršanům a plavba.

Po zrušení toho města,
když vše bezpokojie přesta,
pomeškav rok velmi malý,
káza by sě hotovati.
A chtě sě za moře bráti,
netolik s tiem hojevati,

jenž jeho zemu ochudiš ;
ale tak sě bieše vzhudil,
všem králem vzdávají pretu,
a což kniežat na všem světu.
Zatiem sebra vše své voje
i všeliké ludi svoje ;
a kteříž kak nedospěli,
nebo k vojně neuměli,
těm poruči města, hrady
v svej zemi zde i onady.

V tu dobu běž již dospělo
o koráběch všecko djeđo ;
jakož cože třeba stravy
i všelikaké úpravy,
to vše při mořském by březe,
v korábech na kotvách véze.

Král káza kotvy vynieti
a větrnýky vše rozpieti ;
vztrže sě vietru ovšem časníy
a by ten den velmi jasný.
A když pojídú korábi,
nejeden svů mysl oslabi,
jeuž pro korist rád jež z domu ;
by bylo lze opět tomu
doma býti u svých dietek,
přijať by to za sien světek.
A třeba jim bieše toho,
že kakž jich bě velmi mnoho :
ze sta jeden sě nevrati,
a to každý život ztrati.
Neb zajisté když ot břehu
v šíru korábi potěhú,
zprostřechu hlas až pod zoře,
snad na své budúcie hoře.
Člověk veždy na vše sčhne,
dobrého spieše poběhne,
a ve zlém jsa, pak sě nehne.
Každý, jakož ti jsem pravil,
rádby sě té cesty zbavil
pro své dietky i rodinu :
jediný král v tu hodinu
tam sě přiče obrátil bieše,
jakž o tom všení netbaješe,
kromě jedna žádost jeho :
poznati nepřítele svého.

Přistání v Malé Asii.

Juž biechu pomimuly
ottad, jakž na moře vypšuli,

časy jednoho měsicee,
nebo k tomu málem vicee ;
až ten, jenž koráb opravie,
zběže tu řeč králu pravě,
že již Achské země znáti,
tu kdež bylo jim přistáti.
By králova radosť vele,
spade u voj tu veselé,
až vypraviti nemohu,
kakú vzdachu chválu Bohu.
Tehdyž král v koráby vesla,
káza všem přijeti vesla ;
což hnáti vietru nemožčeše,
vesly dopomoci chticše.

Ne tak brzo vesl doschlú,
až biechu blíže při břehu.
By ot břeha plně taká,
jakžby mohl dovrati z praka.
Král sě v svej radosti vzechopě
vzchyli podlé sebe kopie,
mocú takého vltaze
vrže, až ustrnul v březe.

V tu dobu stachu na měle
dvě stě korábů dospěle,
jež vši naplněno hojně,
což která potřeba vojně.
Tu sě na břeh položilm,
stanoviště své rozbíhnu,
pokrmivše dosti sebe ;
a jakž sě omrači nehe,
solně mohu dočekati,
kdyžby bylo léci spáti.
Tak biechu trndem shynuli,
že běcha dlúho v moře plíli ;
nebo když člověk ustane
a postáti sě dostane,
děti ni domu zpomane.

Popis Asie.

Třetie sieho světa strana,
Aszia jest jmenována ;
tu stranu ot slunce vzechoda
oceana moře voda,
i otnadže vzechodí v zoře,
obteče polednie moře.
Ot nás ju děli hlboká
prostřednieho moře stoka,
toho moře, po němž přový
pútinci k Božiemu rovu.

Ot pólnoči ju zatícká
ta najslovnějšie řečka,
i jenž Meotydes slove,
ta ju také i propłove.
To nám ludé vyznávajú,
jenže v tej straně bývajú,
že jsú v niej vlasti nejednaké,
v nichž jesti bohatstvo všaké.
Dvakrát lela kívú osenie,
jehož v těchto zemiech nenie;
a nic sě v nich nedostává,
júnž živa člověče hlava.
Což kamenie výborného,
nebo zlata předrahého,
jež moře neb země přodi,
to všecko oťad přichodi:
ryzie zlato z Arabie,
drahé kamenie z Indie.
Vše sám sobě člověk draží,
sám jsa nad vše zlato drží,
však pro ně čest, dušu váží!
To mi také z písma známo,
ež bylo v tej straně tamo.
Babylon město veliké,
v němž bě bohatstvo všeliké.
Tu sě kdás obři sebrali,
když jsú sě potopy báli,
věžu činiti počebru,
na niežto bydleti cítěchu,
ačby sě kdy Bóh rozhněval,
poslal na svět dřievni příevad,
jakož to jest byl učinil,
když proti jmu lud zaviniř.
Těch obrów myšlenie divné
Bohu by velmi protivné;
o to sě snadno potázá:
všem sě jím rozjiti káza,
dav každému hlahoř jiný.
A to sě sta té hodiny:
jež prvé řeč jednu jměchu,
druh druhu nerozuměchu.
Dva a sedmdesát jich bylo,
tolikož řeči přibylo;
a protož Babylon slove
proměna řeči ohrové.
Jesti také v tej straně
všeho světa vňuž rozhranie,
Jeruzalem, město dávné,
pro Boží smrť ovšem slavné.

Tu pro ny náš Trojec milý,
poníživ své svaté síly,
ráčil za ny smrť podjeti,
nechtě dálku moci přicti.
Chlídli bych to vše zde kňasti,
co v tej straně měst i vlasti,
dotad ti bych řeč rozvláčil;
až by sě snad i rozpáčil.
Protož tu řeči ukrácu,
v své pravenie sě navrácu.

Aleksander u Trojce

Již čas bieše protiv zoři,
když bývá křík ptačie zbori,
kdažto sě noc se dnem děli,
a když slunce na svět spieli.
Aleksander vzveda zraky
a vezre na zoře obřaky,
nzřev den, jako sě leče,
vstana, ruče sě obleče.
Šed, i sta na jednej hoře,
obezře tu vlast ot moře;
potom sě v zemu obrati,
poče města shledovati.
Kam sě koli obratíše,
tu na vše strany vidieše,
kdežto vína, žita kyticahu,
kdež která žovišče biechu.
Zřey všady, dli i na překy,
uzre ande silné řeky,
z nich teče široce voda,
a moená v nich rybopředa.
Vida to, velmi sě sžáda,
vzmžuvi tak k svým ludem sada:
„Zřete na vše strany v pole,
kaká v těchto zemiech vole:
zde královstvo, zde chcu jmieli,
a vám chcu své země přiel!“
To sděv, káza vojem vstati,
do Cilicie sě bráti;
posla k městom i na hrady
a k tvrzem zde i onady.
A jakž ho náhle zvěděchu,
tak jej s milostí přijechu.
Tehdy sě v tu vlast uvěže,
hlubě tam předce potěže.
Udá sě jmujeti ladvy,
kdežto jsú Trojské ohradы:

ještě jedinké znamenie,
tu kdežto leží kamenie.
Ach srdeč člověče bědné!
ach zamyšlenie nekludné!
ež pro jednu smrtnou ženu,
jměla krásu přemožená,
veškeren sě svět byl zbudil,
deset let sě vojnú trudił:
až i v jedenácté léto,
kak mi zpomínati zle to!
čestné město Troje dobyto.
Tu bez čisla ludi zbito,
jakož ředký kto ostaven,
star i mlad života zbaven;
naposled město sežzeno.
To také písmo vykládá,
že toho města čestná ohrada
deset let plně hořela;
škoda jest takého dieťal
tak sě jest stało rušenie!
Juž sě vracu v své pravene.

Jakož napřed praví
Aleksander tu sě staví.
V tu dobu, jenž s ním tu biechu,
takú záhubu uzřechu,
neby jeden tu nepyče,
a zaostú řomé ruce,
vidúc na vltézských rověch
o jich skutečeh, o jich slověch,
kdež na kameni vyryto,
kdež všemu světu neskryto.
Reku: „Dojdem brzo strasti,
vešli jsmy v neznámé vlasti,
z nich sě vice nevypravimy,
až sě života zbavímy.“

Král uslyšav řec svých ludi,
vece: „Proč vás smysl v tom bědu?“
nikdy nenie čsti dôstojen,
kto chce býti vždy pokojen.
Doňadž koně nepokušu,
péču vždy naň jmieti mušu;
ten sě takéž zkazí stániem,
jakož častým osedlániem:
takéž jest i každý člověk,
jmá-li pokojný tento věk.
Pokoje sě tak oběží,
až snad v lenosti umori;
protož mé srdeč tam spěju,
kdež mi sě bohdá čest zděje.

Jedno chcete-li pohověti,
chcu vám něco povědieli,
proněž jmámu všecku naděju,
že tam k nepřítele spěju.“

„Kdaž mi mój otěk pohynu,
zdě mi sě v noční hodinu,
myslech leže sám jediný,
nečeju sě nikte jiný,
coby mi bylo sobě zdieti;
nevěděch sě, co přijeti:
vrahom-li sě otpierati,
čili tak v porobě státi.
Tak mi myslí v oběmu sláše;
ktož tu biechu, každý spáše.
Myslech, jakžto pták některý,
jenž sobě nedojme viery,
kdyžto sobě ptá pokoj,
kdeby chovač dieťky svoje,
nesměje ľap hniezda šklasti,
hoje sě všeliké nápasti,
aby hniezda včetr neoboríš,
neb sě had k dětem nevnotíš;
letě dřího v lese, v poli,
až snad někde miesto zvoli.
Tak mi sě uda uzřjeti,
aude sě tako prosvieti,
jakžto když bude z hromu blesk;
proněž sobě tak velmi stesk,
až zapomanech sám sebe.
I vezřech: Nalíš i s nebe
jeden krásný člověk stúpi,
jenž ke mně bliže přistúpi;
všecka na něm čestnosť běješe,
a tak divné rúcho jmieše,
jakž mi sě nezda nikaké,
by kdy člověk yida také.
To jsem také videl pravě,
jež jněješe na svéj běvě
korunu z zlata světlého
a z kamenie předrahého.
Nemoh jmu jmene zvěděti,
jedno to mohu spomněti,
což mu bě na čele psano,
jež mi viděti nedáno.
Když ho chtějoch potázati,
on prvé svú řec uchváti:
Vyníď, vece, z kraje svého,
podáml všu čest světa sieho;
a kehdy mě uzříš potom,

nemysl zlého ludu o tom.
Tehdy jak brzo to povědě,
kam sě podě, živ nevědě;
ale jakž sě přiř obráti,
vše sě ta světlost zatrací.
V tomž tvrda jest mā naděje,
což jest mluvíš, že mi sě zděje.“

To sě v krátce všecko zlizi
ta řeč, již jim král vyliši:
že, kehdy sě uda jemu
přijeti k Jerusalému,
tu jej ten polka tělesně,
jehož bieše viděl ve sně,
s takým znameniem velikým,
s židov zástupem všelikým;
a jakož jej náhle polka,
pade před ním velmi z krotka.
Tomu sě diviti jechu
ti všickni, již s ním biechu.
A když mu tu čest prokáza,
vojem do stanov rozkáza;
šed do města s málezem ludí,
milostivě vše pokludi,
a jakž jej ten muž nauči,
tak sě tu Bohu poruči.
Dav první přezni stvrzenie,
vzem s milostí otpušťenie,
káza vojem ottud vstati,
chtěsé k nepřátelom bráti.

Ze zpěvu II.

Dariovo tažení.

Jest tu blíž Eufrates řeka,
jež, slyšu, z růje vytická,
u niež král Darius voje
sebra na své bezpokojie.
Vzvěděv, že ten blíž přitáhlá,
jenž na jeho všu česk sahá,
hnu sě s vojnou s toho mesta,
když mu upříjemá cesta
proti Aleksandru jstí.
Byt sě událo tu býti,
coby tu uslyšal hrózy,
když sě hnuchu ottud vozy!
a co by také uslyšal
z šalmají, z bubenov brozuny šal!
Nejeden tu komoň hráč,
sví podkovou cest potvrzař,

když sě vznímař, čomě zuby;
nejedny zubrové trubý
v skaďách své prostřely hłasy:
jakž sě zdáše, by v ty časy
všecky sě skály bořily,
taký biechu křik stvořily;
taký jdeše zvuk pod zoře,
vňuzby sě třásli svět i moře.
Tak sě bě vypravil hrdě
všú věčnú silně i tvrdě.
Před zástupem právě v čele,
v němž pořanská viera vele,
táhněchu vóz osmi koní,
a ti běchu všickni broní;
na tom voze zlatá škríně,
v niž ležáše jich svatyně;
s obú stranu toho voza,
kdež jich viera i vše hróza,
jedieše dvanadct muži,
jich každý tej skřini slúži,
a každý umie řeč jiní,
rúcho rozličného činu.

Pohanstvo tak zato jmajú,
že ti lidé neumierajú,
říká, že jsú na věky živí:
a však jsú v té viero křivi;
neb řeky i moře vše splyně,
což na světě, všecko mine,
kromě slov Božiech jediné.

Za tiem vozem blížu, jediechu,
jež rodina králi biech
dvadceřti tisícov plně,
a všici v hedvábnej vlně
biechu u předrahém rúše,
jakž takým kniežatém slašie.

Ti všickni biechu na předku:
sám král jedieše v prostředku,
jenž pro veliké bohatstvo,
pro rozkoš i pro ozračstvo,
na zlatém voze sedieše,
ten pro blesk vešken hořče.
Nad vozem pro letní zparu,
proti slunečnému varu
orlice bě pověšena,
jež bieše chytře vymyšlena,
aby pod ňú horkost stydla;
ta jměješe zlatá křídla.
Podle voza paky biechu,
jenž sě vždy krále držechu,

Jeho bližnie přirozenie,
královského pokolenie,
dvě stě junoš výbornějších,
svů šlechtu přirozenějších.

Málo dále pak před těmi
královskými junošemi,
deset tisícov v zástupě
jezdčímu vši v jednom střípě:
to vše výborní rytieri.
Těch komonstvo pod kropieři,
ratiště jich postřebřena
a kopie vše pozlácela.
Ještě kromě toho všeho,
jméješe luda pěšiego
dvakrát tisícey třídceti;
ti běchu nato pojeti,
aby pro těch ludí hrózu,
neprolíčel sě nikte k vozu.

Bě obyčej časa toho,
jakože doma nikoho
své čeleďi neostavěli,
ženy, děti, vše pojeli;
a bieše král vzał v tu dobu
matku, ženu, děti s sobú;
a coł mzhóv patset možecho,
to s ním pokřada nesechu.
Za tiem lehčejší lud přide,
jenž množstvím z čísla vynide.

Řeč Dariova a planý poplach.

Juž bliž sebe sláchu dvoje,
hřecké i pohanské voje,
čakajíce s obú stranú
druhého dne světlost ranú;
neb jim bě věděli dáno,
že jakž jutře bude ráno,
jedaž' sě sůunce prosvítí,
tu sě spoši vojem snieti
i dojiti bylo boje.

Tehdy krai Darius stojí
k svým vojem při jednej hoře
vzmřuv u velí pokoře,
jakož ktož tu bieše taký,
leč bohat i chud i všaký,
jelio řeč pokornú slyše,
an k nim inluvi velmi tise,
neby tak srdeča tvrdého,
by nepolutoval jeho.

„Slyšte, veče, čslní otčici,
vše šlechty předci, dědici!
každý vás svů šlechtu vzvěda,
zpomeň si na svého děda,
z kakéhos pošeł poroda.

Nenie tak tvrda přihoda,
by té nemohl podřeti,
chceš-li svů šlechtu pomnieti.
Kdežto jest sluha vz hospodu,
vnuž mladý zvěř plove vz vodu,
neb i posléz vezme škodu.
Takéž to břáznivé robě,
jež mě vzbúzie proti sobě;
na něhož nalehu tako,
jakž mne nezbude nikako.

Co je vzbáchał, sami vizle,
jež protivno jest zajisté:
i vás každý div sě tomu,
kehdyž sě kdo přičeli konu,
jehož jsú sě mocni králi
i mocná kniežata báli.

Vzpomeňtež, že jste svobodni,
a tito hostie nehodni.
U vieře sobě vši stojte
i mému sě snu okojte,
nebo sě ten, ač Bóh rádi,
po mej čsli na jevě zrači.

Viděch ve sně hřecké stany,
jež jsú nám bohdá oddání,
ande po nich oheň taký,
ot země až pod obłaky;
a jich král sláše přede mnú,
chtě cosi mluviti se mnú,
a na něm zlaté okovy
a plášť z aksamita nový,
i posta přede mnú málo;
tot mi sě jest ve sně zdálo.
Ještě vicec lepšíeho vědě,
ježto vám potom povědě.
On tak ještě mluvě stojí,
aj přiteče z hřeckých voji
poseł pravě ty noviny,
že juž vši hřecké hrdiny
s svým králem i sví vši mocná
zasé běžie dnem i nocí
kromě cesty v hory, skály.
By křik u vojech nemály,
ande sě všickni veselé
■ koně přidati velé.

A jakž jím koně přidachu
a přes řeku sě přebrachu
kromě rozmyšlenie všeho,
netabajc na krále svého,
což mohú vybosti s koní,
to bez cesty každý honi,
chtie po nich prvé uteci,
mniece, by běželi Hřecí.

Kam tvá, králu, moc pospiechá,
kdež ti nebude do smiecha?
kam tak nevěhlasně běžíš?
kamo tekú zbrojní stěžíš?
zda mníš, by tamo utěžal?
zda mníš, žeby před tobú běžal,
jehož jest jediná péče,
by ty nezbyl jeho meče?

První setkání.

Juž bliž Saraceni biechu
k městu, jemuž Issus diechu,
v němž král hřecký tehdy bieše,
když s svými vojny ležěše,
Tehdy hřecká stráže poznala
že pohaustva zbroje hrozná:
a snadno bieše poznati,
komuž bylo nato tbati;
ueb jich bě mnoho bez čísla,
každý žena bez rozmysla;
a kadyž koli hnauhu,
jakžto mhla bieše ot praebu.

Sehna jezdce stráže náhly
pravě, že počauč přitáhli.
Tu křík sprostřechu veliký,
oděnie chee rád všeliký,
a jakž který panoše slove,
tako ho pán jeho zove:
on Radvana, sén Mladota,
a sén Jana, on Radotu.
On spalnič juž na sě vleče,
a sén potřebuje meče.
Na 'nom již železa brnie,
sén tepruv usypa brně;
některý již vzpíná pláty,
a sén juž drží štit zlatý;
onen juž sedí na koni,
sén dospěv oř juž prohoní.
Druh druhu koně přidívá
podlé vojenského práva.

Za malý čas pohovéchu.

až všichni zajedno dospěchu;
však najprvé král byl dospěl,
a ktož mohl, ten po něm pospěl.
V tu dobu spošu sě potkachu,
spořiedivše všechnu svá drabu:
král hřecký najprvé vyzava
a vsem svým téze rozkáza;
rytieřstvo sě o něm slirnu,
tu k nepřátelům poprnu.
Jakžto koli vlk zamý,
jenž pro hlad otyví krli,
za nímž ťačni štěnci tekú,
hladem sotně nohy vlekú,
potekú za ním mlařtiece,
přijesti sě rádi chtiece,
a kdež uzříe stádo v poli,
vysunac sě na ně z dolí:
jakž vlku přibude síly
a štěnci mu budú čili.
A jakž sě k stádu připrne,
každě skotě strachy strne;
nesmieti sě bude hnuti,
ani kamo poběhnuti.
Jakož vlece činie stádu,
tak Hřecí v pohany spadí.
Král počanský by tiem vzruzen,
uzřev to, že jest obluzen,
otstúpi ho vše nádeje,
nevědieše, co živ zděje.
Tak sě bě hrozně ustraší
a k tomu vešken lud spušti;
poče sě stavět ochotně,
že strachy mluvieše sotně.
Náhlosf sě ničemu nehodí;
ktož sě s krotkostí obchoďi,
nad nepřátele vévodi.
Juž na špici právě stáše
král hřecký, kdež boje čkáše,
zpořiediv každého k tomu,
v kterém křidle býti komu:
a sám před zástupem v čele,
k bojovi hotov dospěle.
Podlé něho s pravé strany
biechu vítězi stavani:
syn Permeniov Nykanor
a jeho bratr Polykanor,
za tiem Senos, Ptolomeus,
Perdikas, Klytus, Tydenus,
to všechno junoše mladé,

a každý zástupem všeude.
Po těch pak na řevej straně,
kdež počátek každej ráně,
Permenio bě postaven
požitý muž, však nezbraven:
za tiem jeho syn Pylotu,
to pak bieše lepše rota;
tu bieše Autygon, Kraterus
a po těch víťez Severas;
jakož ti praviu, to ti běchu,
již zástupy vládnějchu.

Tehdy král kopie dosáhnu,
maléčko oře povstáhna
své šlechtice upománu,
zře na onu i sít stranu,
chtě poznati jich útroňa,
kto s ním mieni kak v tu dobu:
neb co které srdce mieni,
v kterej vólí, neb ve chtění,
to vše zuáti na vezremi.
Pány prosbú ochoťuje
a chuzším dary slabnje.
Za tiem maléčko postoje,
prvě než dojedú boje:
„Ktož jste, vece, sém pozvání,
chuzšie panostvo i pěni!

vaši dědové i předci
rozliční jsú na to syđci,
jsú nepokoj veždy ſtěli,
po něžto jsú i česť vzeli:
a jakž jsú byli dědové,
takéž budte i vnukové,
každý na svý rod spomana.
Dnes vám jest česť v ruce dána,
ač jedno budete chtjeti
svú šlechtu i rod pomnieti.
„Juž čas přišel toho,
zádať přemnoho;
bude krácen

pohobacen:
mně dobrého slova přeje
a sobě vše zbožie mějte!†
Patři každý na 'ny voje,
kakť sě uzdativše stojí!
Snad jsú sě na jhru vybrali,
a ne proto by boj brali?
Vizte, jak na nich zlato horí,
pro něžto dnes budú v horí;
kdyžto pro kořist je vyzláčie

a koňmi je nahy vstlačie!
Kakť stojí sebe ſiroce!
vizu, že jsú na poskoce.
Což mluvíu, dobře poznáte,
až skrže jich štíty zlaté
železna kopie proskočie,
a jich srdeč krve utočie.
Ještě bych k vám mluvíl viece,
ale strach, že potichnú k řece;
pospěšmyž juž, ty srše
dříve než sě pryč rozprše.«

Řka tak, kopie navrže,
spade v nepřátele hrže,
než kdy kámen vrhú z praka.
Taký křik i hróza taká
by u vozech straní obú,
jakož sě zdáše v tu dobu,
by sě juž veš svět oboril,
taký sě tu křik bě stvořil:
aude koni v těskně řehci,
meči ot oděnie ſkřehci;
ande z ūčišt n'jedua ſtrěla
vynide i z samostřeňa;
nikdy z převara jednoho
nespadne kropi tak mnoho!

Ze zpěvu III.

Popsaní boje.

Juž bě trub nic neslyšeti,
pro prach nebe neviděti.
Tehdy na prvním pohnání,
kdež lepší stachu pohani,
kdežto sě koruchy ſtkvěchu,
kdež sě štíty zlatem řskněchu,
tam sě král hřecký oboři,
vznímaje sě na svém oři,
patře by sě čestný nahodil,
jehož by sě kopiem hodil.

Sta sě mu čestnů přihoda:
polka jej syrský véroda,
Aretas bě jmenovaný,
nejlepší mezi pohany;
ten jinieše na helmě kamen
pyrop, jenž svět vnuž pŕamer,
Ten potka krále hřeckého,
prvú ranu kopie svého
prostřed štítu sieho hodi,
zadle kopie, však neuškodí.

Král sě mu brzo opłati,
rychle životíka ukráti;
neb jakož jej rychle potka,
neimě před ním životka:
štít, pláty, brnie jmu protče,
on spade, kóň sě mu potče,
v samém srdeci kopie překla;
ten prý jide do pekla.

Tehdy sě zástup zaměši.
Běchu u vojštič lutí česi,
ande Ptolomeus s Klitem
i sén i on s zlatým štítem,
Jakžto dva lvy hřadovitá,
nebo dva vlky nesytá
prostřed stádu ovce sviezé:
takéž ona dva vitéze
na koho sě obrátila,
tomu životíka ukrátila.
Neb když Klitus s Artostilem,
sén i onen na oři čidlem
bodeta na sě kopíma,
vznidu dřízhy mezi nimi;
zatíem sě potkala sama
koúma, prsma i hřavaina,
a jakž sě droh s druhem srnzi,
spadesta koúma přes vazy.
Tak sě tvrdě sešla běsta,
jakž za umržlý ležesta,
nemohúce vlasti sobů
z otrapa velikú mrdlobil.
Ihned Klitus v tu hodinu,
jakž mádo ho mrdloba minu,
dřieve sě než on opravě,
přistúpíce mu bliže k hlavě:
prvě nežli sě nadviže,
hlavu jemu mečem stříže.

By boj tvrdý s každé strany
mezu Hřeky i pohany,
až Muzeus pohan vylíče
proti nepřátelom kříče.
Ten na prvniem svém potkání
při Hřekov do smrti rani:
o jednoho kopie překla,
v druhého nož do pěsti vekla,
třetího mečem ublaví,
čtvrtého mlátem muavi,
na pátého sě navráti,
toho i s koněm převráti.

Tu sě když uzre Filota,

by jnu luto svých života;
na Mazea tam pomieni,
an sě stkvie v zlatém oděni;
prvě nežli u něho by,
deset pohan mlátem pobi.
Ot těch sě tam při obrátě,
vítězsky svój meč vychvátě,
tu sě mu jich šest naměři,
ti všickni biechu rytieři;
ti jej ve zlý čas potkachu,
Filotasov meč poznachu.
Nedlúho o nich ostúpa,
až po jilec meč v nich skúpa,
a v sedmém meče otehna:
tu jej pohanstvo obehná.
Jakžto koli vepř divoký,
jenžto má široké skoky,
když naň vyrvá rychlú láju
někde v ūze, nebo v háju;
bude-li neučena řeje,
stane vepř niče nelbaje;
až který pes k němu vnoči,
vezma ránu i otskoči:
pakli naň vyrvá psy vnadné,
čovec jej jako ukradne.
Takéž vitéze onoho
potka Saracenstva mnoho.
V ten čas budieše bez něho,
by nebylo otce jcho.
Ten s Kraterem a s Volkonem,
s Ceriosem, s Antigonem,
přispěchu brzo k Pilotě.
Z druhé strany tu bliž stáše
bratr Pilotov, jenž kóň bráše,
seka ludi zde onady;
tu naň vytrže junoš mladý,
jemuž Endinius diechu.
Zlý mu čas přijde pohřechn!
neb jakž potka Nikanora,
na kráťce sobá obora,
kopiem jemu štit obrazí,
však ho niče nepokazí;
tak sě mldle otruti kopie.
Jakžto kehdaž z búře krópie
někde na tvrdý dóm spadne:
tak ono dietě neradné
Nikanoru sě otruti.
Hněvý sě Nikanor smuli.
Zlé sě stavá proti zlému.

brzo sě oplatí jemu;
beze všeho pomeškání
pusti meč po levej strauč,
počen ot oka levého
připusti až do druhého.

Stáše také blíž ot toho
zástup vévody jednoho,
jenž Neguzalos sňověše;
ten Hřecky světu diviše:
k vojně násilně rozumuý,
každej sěči velmi umuý;
jakž což každého oružie,
což k vojně i k boju slúžie;
k tomu všemu byl dospěly;
i na div ovšem uměly,
kopiem boda na prostraně,
v těstkní mlátem, nožem raně;
kam sě ten obráti sěka,
tu krev teče jako řeka.

A když to užre Filota,
že proti jmu mldie ta rota,
ande krvaví jdú potoci,
hna tam a chtie svým pomocí.
K Neguzaru sě přiboda,
stát se mu dobra přihoda;
udeři jej v helm po vrchu,
až jiskry vysoko zprchú,
Neudeří bieše lehce,
pojde meč z helma skřehce;
tak ho bieše dosáhl krutě,
rukou mu po žoket utě.
Neguzar sě velmi smutí,

jakž možese to však skuti:
zdvihna sě z předního žuku,
ještě s tú s poslednū rukú,
oboři sě po Filotě,
jež bě juž u velikém polč,
hna naři s ostru bradatioú,
chtě jej zatieti po lici:
a snad by ho tu byl zabit,
by jmu rány neoslabil
Amyntas, jež ščít navrže;
vtě jmu v ščít, až nevytrže.
Ou tu vztrha bradaticu,
an mu stě druhú ručicu:
by Neguzar jakžto kláda,
pojde sobú nevláda.
Často sě to velmi stává,
že holenst mocí přidává;

tak sě Neguzaru dosta,
když juž sám bezruký osta.
Vzdechna v svej žaťosti k Bohu:
Zděju, vece, ježto mohu!
V nepřátele kón oboři,
v svém neštěsti i v svém hoři
hnav, požomi člyři s sobú
a sám tu spade pro mldobu:
tiem polepší svého smutka
z takо převážneho skulka.
Když juž nelze zbýti záho,
ni sě móž státi jiného,
nclutujž života svého.

Juž bieše neznati trávy
z ludí tu pro potok krvavý,
juž každý dól krvit natekl,
druhé sě prach krví spekl:
a však vice s oné strany,
othadžto sěkli pohany.
By zástup pohanský ředek,
obráti sě tylem v předek.
Za malý čas přič poběhu
tam k Eufrateskému břehu;
kakž jich koli mnoho bylo,
však k sěči jich málo zbylo.

Macedonský král to vida,
tako sě jmu hoře přida.
Uzřevše to také Hřecí,
všelkú je i zbodú v pleci,
kdež meč i nejedna střela,
kdež ležie ubita těla,
tudy hnachu bez rozpači.

Bojiště po bitvě.

Ach, co sě tu čestných těl střaď!
kam sě kdo obráti koli,
byly zbitcov hory doby:
nejeden umřel bez času,
on juž leži nohú třasa,
druhý juž leže umierá,
a sien ještě dušu zbierá;
některého kořuni tláčie,
a po sien sě drobi vláčie;
onen leži zbitú hlavu,
a sien mra všaž zuby v trávu;
on leži zabit ot mlata,
a siemu pak hlava stata;
on sě ještě živ obracie,
a sien juž mra krví vrucie;

onomu krev z srdece teče,
sicho kóň po sobě vleče;
onomu ufta ruka,
sien sě sotně drží řeka;
za ostrohu visí mnohý,
a mnohemu slaly nohy;
mnohý ještě dtyeरmo lazi,
a druzí juž ležie nazí.
Nikdy ote dne prvního,
až snad i do dne súdneho,
ani bude, ni jest byla,
jakoz tu by zbitých síla.

Konečný útěk Peršanů.

Ještě stáchu boj beruce,
o poběze nevědouce,
v jednom křidle počan málo,
jenž biceše ještě ostało;
ti pro česť svých žen i dělí
nechtechu rádi běžeti;
Vjetr protivný vše rozvěje,
lap sě který skutek děje,
když lepše nenje náděje:
Tak sě sta tomu ostatku,
jemuž dě sě ku převratku;
neb juž s koně král jich zbozen,
jenž toho biceše ulehoden,
by sě kryl kda u pěšej zbroji;
ni o něm juž tbají svoji;
až pak Ajsón rytieř jeho
ssděl jemu s koně svého;
ten ho přes řeku přenese,
do Babylonu ponese.
Udatstvo sě v strach promění,
ktož kam víe, ten tam pomíeni.
Všeliká sě nemop vzbudí,
kdežto sě hluva zatrudí,
tu zemdlejí všickpi údi:
takéž jich čsti by na mále,
kehdyž pomidie moc jich krále.
A když juž přiběhú k řece,
tu k nim nalehú najviece,
najvěčšiu tu vzechu škodou:
jakž je v pleci vséki, vzbudí,
tako, až kdo zbuďe meče,
ten však v řeku na smrt teče;
některý by rád zbyl řeky,
a však tam jieti bezdékly:
nebo až sě lekne vody,

však veždy nezhyti škody.
Ach nelze věděti brodu,
nebo kde mělcejsiu vodu:
mnoho tisíc, by přepřali,
jež hanebně tu stonuli!
druh druhu sě tona řapa,
na tisíc stran každý lápu
a nejeden sobě stýstie,
pod nimžto kóň tona prýstie;
aude druh druhu doséha,
chtě sě růd dobrati břehu.
Kaká škoda, sami vizte!
i zdá mi sě to zajisté:
co těch ludi nepohěze,
tu zlonu v hřebokém březu,
tak že jich nemálem méně,
jelikož jich z boje nenie.
A však sě jich dosti obra,
v nichž čstné srdece i mysl dobra,
na dobrodružstvo pomicee,
hanebně sníti nechteice,
boj na samém březu vzěchu,
ti čstněje obak umřechu;
nebo snad neby bez toho,
by Hřekov nezbili mnoho.

Koristění Řeků.

Juž bě lud i koni stali,
ježto běchu bojevali;
úsilim vešken lud vypojen
i každý meč krytí napojen,
jenž jest krví popluť tako,
že nemóž v nažuice nikako:
Tehdy vše meče povrhú,
tam sě mezu kořist vrhú.
Ktoby mohł tolik počisti,
jelikož vzěchu kořisti!
Když juž kořist tako skladú
všechnu na jedou hromadu,
tu král sám daří každého,
podlé dostojenství jeho.
Tu kořist vzkřadí na koně,
každý kóň pojide stoně;
vztřešlēchu osi i koňa,
nebo jím kořist odola;
každý meč, řumok natřučen:
a však člověk veždy řačen;
vše tělo hera ustało:
a však sě zda ještě málo!

Brániem ruka jakžto zbita,
však beroucie vždy nesýta;
a když neměchuz vše bráti,
počechu za hárku kláští.

Div člověče, kak sě trudíš
i kak sobú sám v tom zlidiš:
pro zbožie svój život váže,
i to, což jest velim dráze,
svú dušu den za dneš topíš,
pro zbožie sě na smrť vzchopíš,
běžíš v ohně i u vody,

nestřeha sě ijedné škody,
a vždy zbožie chtě nabýti,
jehož musíš obak zbytí,
neb jesť tvój živótek krátek.
Viz kak jest tento svět vrátek:
dnes snad chodiš zdrav i jasen,
a v jutře budeš snad uhasen!
viz, že což na ludech dohudeš,
jakož umřeš, všeho zhubedeš,
s horami sě neprebudeš.

V.

Legendy v řeči vázané.

Nejstarší legendy české původem svým sahají do třináctého století. V celo všech postaviti sluší legendu o sv. Kateřině o 3519 veršech, kterou I. 1850 v Stockholmě Dr. J. Pečírka objevil. Překrásná tačo báseň, ačkoli rukopis její z pozdnější doby XIV. stol. pochází, jeví v jazyku svém ráz velmi starožitný. — Z druhé polovice XIII. stol. uchránily se zlomky velikého cyklu legend, který zahrnoval životy sv. Anny, Panny Marie, skutky Krista Pána a děje sv. Apoštola. Posud známe zlomek legendy o sv. Anně, nalezený od Konst. Höflera; popis slavného přichodu Pána do Jerusaléma před velikonoci, kterýž nám zachoval Štěpán v homilií na květnou neděli¹⁾, popis toho, co se po seslání Ducha svatého v Jeruzalemě událo; životy sv. a poštola a evangelistů, a sice Jana, Matouše, Marka, Filipa, Petra (ve zlomku od P. J. Šafaříka), Pavla a Jakuba většho (v zlomku od F. Duricha objeveném). Z téhož věku pochází legenda o sv. Alexiovi, jejíž zachovaný zlomek V. Nebeský vydal. Z počátku XIV. stol. máme zlomky legend o Jidáši a Pilátovi, dvě legendy o sv. Dorotě, kratší od Hanky a Šafaříka ve dvou rozdílných čteních nalezenou, větší v rukopise bibliotheky Lvovské a vydanou od J. J., legendu o desíti tisíci rytířích za dob rytířských velmi oblíbenou, legendu o sv. Prokopu a t. d.

Z legendy o sv. Kateřině.

V té modlitvě i z té modlitby
sen tu vznide jej na oči,
skrzenž u viděnie vkröti,
v rozkošné a divně krásné,
Zdáše sě jej, tej věhlasné

a etně pauně, bez omyla,
by na krašsi sieni byla,
než ji vídat kdy kdo živý.
Na téžbiechu divně divy
zdělány z bohatéj měny:

¹⁾ Úlomky této části, nalezené od Dom. Kinského, tištěny jsou pod nápisem Umučení Pána (Výb. I. str. 1147).

dno z birlí, z demantov stěny,
spojovaly biechu v zlatě,
v nich mnoho okénc bohatě,
z smaragd i z safírov biechu,
v nichžto miesto stka sě stkyiechu
drahých kamenov činové,
jacinti i rubínové,
turkot, sardín, paleis v sloni,
jaspisové, kalcedoni,
topas, granát, krysoliti,
amatistti, margariti
spôsobení přeliš lepě.

Tudiež na téj sieni sklepě
slnce, měsíc, při tom hvězdy
podobenstvím týmiž jezdy
stviechu, jakož Božiú mocu
jdú na nebi dnem i nocu,
časujíce všecky chvíle.

Vicec drahých divov v sile
vidě v kráse sě hojiece.
Uzře dvě stolici stojice
na východ slunce podlé sebe:
na jedné Bóh mocný z nebe
sedieše v svém v světlém tróně;
na druhé v drahé koroně
Maria jeho maš stožova,
archangelská ciesárová.
Oba jniesta sceptry v ruce.

Ten bleskt i ta radoš jsiuie
Kateřinu tak utěší,
jakž sě veš smutek vyspěši
z jejího srdece, Jenž bieše jnělu;
i pomysli, říke: „Prospěla
jsem, ač Bóh dá, na svém diele,
když mi sě moj chof tak cele
daš viděti i s sví maluká;
juž nebudu v nedostatku,
když hlezu na jeho lice.“

Tehdy Maria spomoenice
pokynu jéj ruká k sobě,
ana v stydlivéj porobě
jide jako bliže k nima,
klekši i pokloni sě jíma.
To pak Maria vidúci,
vece: „Mój synu žádúci!
ké svéj choti dás vistanie?
však veš, ež jest dokouánie
svému slavn učiniš,
a to všecko naplniš,

cožs jéj kolivěk rozkázař.“
Kristus vece: „Juž utázař
jsem sě o to, ež ju jasm
Kateřinu, velmi krásnú,
chou sobě za choř zvoliti;
i bude se mnú stoliti
u mém králování věčně.“
Kateřina klečic pěčně
vece: „Mój najdražší králi!
dues já mū čistotu v tali
tvéj milosti poručeju,
a jakž najlépe umějn
snažným, věruým srdcem zdravě
tak chou tvéj milosti pravě
slúžili do méj snrti mile.“
Tehdá tu Kristus téj chivile
učini sě jéj tak jasen
v oči i tak velmi krásen
mnohú okrasú v svéj tvári,
jakž ot jeho světléj záři
srdece jéj v těle hrajicše.
Bez omyla sě znajieše
v tak utěšenéj radosti,
o nížto jakž v svéj mladosti
ani čtva ani slýchařa.
Po němžto bieše vzdýchařa,
na toho zrakem hledieše.

A ten tak, jakž tu sedieše
s sví zmilitkú matkú včile,
vstav nahoru z kratochvile,
o němž stviechu zářmi stěny,
sed' sta jako prostřed sieni,
oblečen jsa mnohú draži.
Inhed Maria za paži
vzdviže Kateřinu vzhóru
a říke: „Juž se neboj vzdoru,
ani žalosti ni ndáze,
neb tě moj syn k choti i k sluze
přijal. Juž bud utěšena,
vše radosti nezlišena,
ale všeho smutka liše.“

V tom řený syn Boži tiše
záde jedno prvně časem
miňým, sladkým, drahým hlasem,
jmž jéj srdece v zdraví zvěži,
jda k něj, svých slov v slavnéj draži
vece: „Vitaj, má přežádná!
vitaj, moje choti žadná!
pod sem, mě vyzvolené líčko,

ke mně, mříža božího bříško :
bydlo jsem všechné osnovat,
toběl jsem korunu schovat
u mého království v čistotě.”
Jakž tu piesň v své sladké notě
skona protiv téj děvici :
tak sněm prsten z svéj pravice,
i vloži jéj prostřed ruky ;
o němž ona z etnéj ponuky
zaklopí svú ruku hladce,
i zapieva velmi sladce
notkú jednu pěsnici novú
a říká : „Juž nevěstú sňovu
chotě, jenžto mne nezměníš,
svým mě prstencem obvěniš,
po němžto jsem srdečem vadla :
mně vše jiného zrenda
nelzeba ; neb moj chot dražší

všechno světa i najkrašší
ješt, v němž já byt zředfa měho
chcu mieti ustavičného,
srdečem k němu jsúc na věky
vždy všem zlým zlostem na překy.”
Tú piesň mu chválu vzdavši
prociuti, a vzhoru vstavši,
uzře na jevě, ne v zhřuce,
v svéj bělící druhé ruce
prsten nebeského zlata ;
vše ta čistá dievka svatá
by vesela podlé slucha.
Pina jsúc svatého Ducha,
po světě poče nelížili
a svému chotu slúžili
postem, trudem, modlou, sliďu, ,
jsúc křesťanku ustavičnú.

Ze života Krista Pána.

Viz člověče bohobožný
Božie milosti důstojuý,
velikého milosrdie,
kakť jest syn Boží nehrdě
brať sě dues k Jeruzalému,
výšina nehem, mořem, zemí ;
kakť sě jest velmi pokoril,
jenž, co kde jest, všecko stvořil,
jmaje ve všem všú moc stáří,
nic netbať na světskú chválu ;
jsa král nadé všemi králi,
jehož vše stvořenie chváli,
jehož sě vše moc neskryla,
by v čem j'mu potřebna byla :
ludmi, koňmi, drakým růchem,
cožby jedno chtěl, posluchem
všeby bylo j'mu hotovo,
kdyby řekl jediné slovo !
Čili nemohl jmieti koně,
jenžby pošeš, uzdú zvoně,
ana zlatými cekami
zproložena i gemmami ?
Čili nemohl jmieti sedla,
za němžby sě drahost svedla,
u nicž bývá lidem znamenie,
zhozie z druhého kamenie,

kdež s pochvami, prsosiny,
polré své druhé příčiny
dávajú jako posoku
lubosti lúdkému oku ?
Čili nemohl té moci jmieti,
by byl chtěl zástupnějeti,
maje mnoho luda s sebú,
se všú královskú ozdobu :
pod nachem, v zlatej koroně,
drže sceptrum, sedě na tróně,
polré mocných králov dravn,
jakž sě pro světskú čest stává ?
ež ni střebro, ani zlato
bývá dráho vložili nato.
Ale ty náš Tvorče milý,
maje všemohutie sily,
netbať na draze ostroze
na tvé Boží svaté noze,
jimažby koně pobádať !
Sbožný, kdo sěj tomu nadář,
žes vše moha, nechtěl mocí ;
chtě nám sprostenstvím pomoci,
jezdíš na osleti lichém
v obyčeju prostě tichém.
O Božie milosti tvrdná,
a tvrdnosti milosrdná !

rozprostřela svá moc divně ;
i mušu to řeči pilně :
sám-lis milost, čis milostiv,
ežs sě milosti nezhostiv ?
I řku brž, ežs milost sama,
pošlá z nejvyššího chráma
k nám, z sieni svaté Trojice,
porodem čisté děvice ;

a jsa tak ctný, tak veliký,
chtěl jsi mál býti všeliký,
přijaď jsi tvář tvého stvora.
Kakáj Bože tvá pokoru !
který-li tobě s námi zvyčeji,
ežs vzdal sluhu svého obličeji,
hledaje svých ovec zhyřých,
z davných časov zabloudilých !

Z legendy o sv. Prokopu.

Prokop ot dětinství svého
by chovánie velmi čestného :
po Bozé tvorci tůžíše,
světskú slávu potupíše ;
poče sě čsnostmi třpytí,
veliké přednosti jmieti
mezi spořuvéky svými.
Obcováše mravy čsnými :
veždy sě Boha bojieše,
svoje roditele ctieše ;
rozkosí mesta nedáše,
veždy v pokore sláše ;
a jak zřieš na jeho těle,
tak běš' sbožný v mysti cele.
Vidíce to roditelj,
jakého synáčka jměli.
vzachn mezi sobú radu,
chtec jej sláli k Vyšehradu,
k mistru na slovo vzatému,
by jej učil čtení všemur,
kdež slavné učenie bieše,
v Slovenském jazyku kteře.
Tu Prokop v učení lóně
čítal vždy s snahú v zákoně ;
a kehdy tu v krátkém časě
tomu písmu nauči sě,
místři sě tomu diviechu,
mezi sobú tak mňviechun :
Prokop dobré v písmě dospěl,

a ve čsti i v kázni prospěl.
Neb nikdy prázden nebieše,
nebo na modlitvě, nebo v knihách
ctieše ;
tak sě učil velmi mile,
netbať ijedné kratochvíle.
Divné ovšem pokory bieše,
že již každý to mluvиеše :
tento Prokop takto jest tich,
již jakoby byl ovšem mnich.
Nikdy neviděli, by smál,
ani kdy s dietkami več jhrář ;
jedno pět hodiny nebo páteče,
někde súkromě, nebo v kóre.
Počechu sě kanovnicí diviti,
a říkac : Co chceme učiniti ?
vidímy člověka dobrého
a ke všej čsti podobnáho.
Juž jest dobré na téj době ;
prítovaříšmy ho k sobě
pro jeho pokorné poníženie.
Snídí sě Vyšehradská kněžie,
byvše všichni v téj radě
v kapitole na Vyšehradě,
vyzvolíchu jej služebníkem,
u svatého Petra kanovníkem.
Nerád tomu svatý Prokop bieše,
neb tohoto světa nenávidieše.

VI.

Duchovní písň.

Nejstarší duchovní píseň česká, která zbožným podáním až po naši dobu se zachovala, jest „Hospodine pomiluj ny,” ne-pochybný to zbytek z doby, kdy sv. Cyril a Methoděj ve vlastech našich rozsívali sámě učení křesťanského. K ní přidružuje se píseň k sv. Václavu, nedlouho po smrti svatého knížete českého povstalá. Obě zachovaly se ale v přepisech teprvě z druhé polovice XIV stol. spolu s jinými písněmi duchovními pozdějšího již původu, a větším dílem dle latinských hymnářů vzdělanými, z nichž několik ve Výboru z lit. české otištěno.

Hospodine pomiluj ny.

Hospodine pomiluj ny!
Jesu Kriste, pomiluj ny!
Ty spase všechno mří!
spasiž ny, i nslyšiž,
Hospodine, hlasu naše!
Daj nám všem, Hospodine,
žizn a mří v zemi.
Krleš, Krleš, Krleš.

K sv. Václavu.

Svatý Václave!
vévodo České země,
knieže nás!

pros za ny Boha,
svatého Ducha. Kyrieleison!

Nebeské! jesf dvorstvo krásné:
blazě tomu, ktož tam pojde
v život věčný,
ohen jasný
svatého Ducha. Kyrieleison!

Pomoci tvé žádám:
smíďu sě nad námi;
utěš smutné,
otved vše zlé,
svatý Václave! Kyrieleison!

Z písni k Panně Marii: „O přeslavná Matko Boží.“

Vznikla na útěchu, róžie
všemu světu matko Božie
z Jesse svatého kořene
Maria slavná ze jmene,
Naše naděje přemilá!
Tys nebeská všecka siřa,
tys rozkoš bydla rajského,
tys chrám krále nebeského,
tys svatého Ducha schrána,
tys s počátku předěstána
síř svaté Trojice slavná.
Tys králová svých sluh spravuá,

tys květ čistoty panenské,
tys veselé vše nebeské,
tys radosť andělských kórův,
tys svatosť nebeských sborův,
tys útěcha všeho stvořenie.
tys všech smutných utěšenie,
tys præcnych z náze výpravcie.,
tys všech chudých šchedrá dárcie,
tys nematná cesta bludných,
tys zdravie všech ludi trudných,
tys ustaſých moc i sířa,
tys zúfaſých milost miſia,

tys svých sňub milostná matka,
ty zplozuješ nebožálká,
tys hřiešných naděje prava,
tys sklep čistý ctného nрава
ty jsi vše cti první kořen,
Tobú nám všem ráj otvořen,
tobú nám věčná smrť snata,
tobú dábdu moc otjata,
tys vešken svět obživila,
jenž bieše Eva umoriła,
tys hřiešných orudovnice
a nelénio spomocnice
tém všem, jižto slúžie tobě.
K tém voláš, zovuče je k sobě
ve svú rozkoš i v své bydlo,
pod svú pažu, pod své křídlo;
Nebo's ty milosti plna.

Ó Maria milosrdna.

Ó Božieho Syna matko,
zpoměnù na mě nebožátko.
Má naděje přežádúcie,
vzezři na mé slzy horúcie,
viz smutného srdce tkánie,
uslyš prosbu, daj žádání
pro tvých svatých sedm radostí
a pro slavných pět žaťostí,
jenž si obé na sicu světě
jměla pro své svaté dítě.
Uslyš mě přeliš hřiešného,
pomož zbýli hřiechu mého,
vzdvihní ruce k svému synu
popros ať mi spustí vinu,
a utěší dobrativě.
Pro svá milosti milostivě
daj mi sě hřiechov chovati,

dopuščených sě kujati,
přidaduc srdcu skrušenie,
bych tak želeje shrešenie,
vyslúžil na tvé milosti,
bych tě v nebeskéj radosti
u skončenie viděl svého
v krásce obličeje tvého,
v němžto kocháš svého syna.
V tvůr jesť rukú má vše vina;
toběl v nivčemž tvé děťátko
neotpovie, šťastná matko,
pro tvú žaťost, juž jsi jměla,
když jej na kříži viděla
an krví brocen a jná rány
v rukú, v nohá, bok proklaný,
an nellíčen a veš siný,
an bičován a bez viny,
an roztiezen trudně rózno.
Avech! až mně zači hrózno,
ež tě tak napomínají,
snad tvú milost rózneňavu,
obnovuje takú žaťost;
ale pro tvú svatú radost,
jenž na svém skončení jměla,
když svého syna viděla
při sobě v nebeskéj moci,
rač mi z mých hřiechov pomocí,
ze vše náze i z žaťostí.
Pro tvých svatých sedm radostí
při mých potřebách rač býti
a k méj smrti rač přijiti
milostivá matko Božie,
má útěcho, mě vše sbožie,
mě veselé, mě radostí,
měho srdce věč žádostí.

VII.

Život Krista Pána.

Jedna z nejkrásnejších ozdob literatury české XIV století jest Život Krista Pána, jenž se celý zachoval v rukopise císařské Pražské. Spisovatel jeho, řeholník řádu kazatelského, užil k dílu svému starších českých sepsání o jednotlivých dobách života Spasitele, legendy o sv. Jachymu a Anně, jakož i o Pauně Marii, pak sám překlad evangelií. Vše to spojil v jeden pekný celek tím úmyslem, aby osobám stavu

rytířského zjednal zajímavé a užitečné čtení. Podobá se velice, že k dílu tomu přistoupil z rozkazu císaře Karla IV., z jehož doby i rukopis pochází.

Předmluva.

Podlé starých mudrcov pověděnie, což jest lidu na světě bylo kdy neb bude, všickni v svém člověství svú žádost mají podlé trojiceho dobrého zřiezenu. Neb jest některé dobré užitečné, některé ctné, některé rozkošné. A nevždy sě sjednávají. Neb jsú některí, jižto vždy po cti stojec na úžitek a na rozkoš nic netbaji. A jsú některí, jižto vši myslí pro tělesný úžitek i ve dne i v noci pracují a na čest a na rozkoš málo tbaji. A také jsú některí, jižto v rozkoši bydléc ani úžitka ani cti hledají. Z těch ze všech ti lidé jsú najlépe Bohem podarováni, jižto své tělesenstvie smyslem ohražují, toho trojiceho dobrého tak sě skrovně přidrží, jakžto vždy Jesu Krista i jeho milí Matku Mariji na paměti majíc na věky s Bohem přebývatí žádají. Neb jako praví sv. Bernhardus, to vždy slušie na paměti jmieti, jehožto svět vždy velí zapomenutí. A to sě najviece na ty chýlí, jižto v rytířském stavu bydléc, rytířské cti heslo nesúc, svým sě tělesným protivníkóm mocně brániece, ot Boha mудрост majíc, však toho na sobě znáti nechtie, ež pro toho světa neprázdeně často Boha i svého spasenie zapomínaji. A nadto, kdož by jim o Boze a o svatých četři nebo pravíl, toho mrzkoš mají, a netolik ot toho sami běží, ale i jiným překážejí, toho nevědúc, což jest Ježíš ve čtení řekl, mluvě k Bohu Otcí: Skryl jsi, tociž zatajil, sv. písma dôstojenstvie před mudrci světa tohoto a zjeviš jsi malicherným, tociž těm, jižto pokorným srdcem o Boze a o sv. písmě rádi slyššec na pamět berú. Neb nic ctnějšího, nic rozkošnějšího, nic užitečnějšího duši nenie než Boha na paměti jmieti a skrže to k tomu sě vždy připraviti, kde má člověk po tomto krátkém světě na věky přebývatí.

Ale jež jest paměť člověče u prodlení časa k zapomnění hotova, protož já predikatorového zákona nedůstojný duchovní jař jsem sě po to diečo, počen psati o počátku našeho spasenie. Najprvě o narození Marie matky Božie i o všech jejie přiebězích, v kterých časích co jest činiča, kde-li jest bydlidla, které by obyčeje jměla ot jejie dětinstvie až do syna Božieho porozenie. Ale jež jest prorok Isaiáš o její svaté milosti prorokoval a řka: Vynde prut z kořene Jesse a květ z kořene jeho vzende: proto inhed o tom nebeském květu podlé toho piši, jak jest ot toho přeslavného prutu pošeł Bóh a člověk pravý, kak-li sě je na tomto světě podlé dávného proroctstvie s lidmi obcházad, i o jeho svaté krví proliti a na nebesa vstúpení a Ducha svatého apoštolom seslání. A to jsem umysřil s pomocí Ducha svatého pořád psati, aby u budúcích časích bohabojní křestěně na těchto knihách čtěc, v Jesu Kristu sě kochajíc, Boha chválili, jeho miléj matce česk i chválu vzdávajíc, za toho, jenž jest to kázař česky psati, Boha prosili a s ním sě všickni Bohu dostali věky věkům.

Obětování Ježíše v chramě Jeruzalemském.

Když podlé starého zákona ustavenie, jakžto píše sv. Lukáš evangelista, přišel čtyřidcátý den, tehda Matka Božie a svatý Ozep vzemše děťátko, i šli do Jersalema, aby to svaté děťátko do Božieho chrámu vnesúce Bohu Otci osérovali. Protož podlé starého zákona ustavenie kůpivše dvě hrdlíci nebo dvé hořubeneč podlé chudých lidi osery; neb bohatí za své prvorozené děti beránek osérovací a chudí hrdlíčky nebo hořubence, a protož snad evangelista o beránku ve čtení nepíše, ale o hrdlíciach a o hořubencích, neb to chudých oséra bieše.

Tehda sv. Simeon, kmet pravedlný a Boha bojicí, jenž bieše od svatého Ducha odpověděnie jměl, ež před svou smrtí svýma očima syna Božieho jměl viděti, po tom slibu tuzé, jakž to sv. Augustin píše, bez přestání vzdychař a takto v svém srdeci řka: „E budu-li já tak šťastný i Bohu zasloužilý, ež bysta moji staře žádostivé oči obezrele mého Spasitele v tělesenství! E přijde-li kdy ten čas, ež by mě nalezl mój Spasiteľ ještě živa na svaté jesúce, aby mě nalezlo svaté narodenie v tom těžebném vzdychání!“

V tuzí hodinu, v nížto Matka Božie a svatý Ozep s nebeským dítětem k chrámu se Božiemu přiblížovasta, vtanul Duh svatý v srdece sv. Simeonovi, aby na pospěch vstana i šel do Božieho chrámu. A jakž tam brzo přišel, tak ihned prorockým duchem to nebeské děťátko poznal a ihned na svůj kolenní pad na zemi a jemu se pomodlil. Tehda ihned, jakž to jednomu sv. otcí zjeveno jest, děťátko čtyřicetí dní v stáři osmyštným vzezřením dospělého věku postavy sv. Simeonovi mile ulíz sě v oči vzezřel a ihned na svůj sě mlíu matku ozvěv, jejž se tiše pokloniv, ruky sv. Simeonovi podal, jakžto by říci chtěl: „Aj toř, kmeti svatý, jehožtoš dávno na Boze žádalař, po němžtoš těžebně vzdychař, ježto jest mým duchem slíbeno, vezma mě na svoji ruce, ohlédajž.“ Tehda sv. Simeon, to nebeské dítě na svoji ruce vzem, Bohu s požehnáním chválu vzdav ihned protekl a řka: „Aj juž teď půštieš sluhu svého Hospodine podlé slova tvého u pokoj; neb sta juž viděle oči moji spasenie tvé, jež jsi učinil před obličejem všeho lida, světlost k zjevení národům i k slávě osady tvé Israhel.“ A v tuzí hodinu jest prorokoval sv. Simeon o tého mědho dítěte umučení a o veliké žařosti Matky Božie, ež jej bylo nato hleděti, ano jejie mlíy syn na svatém kříži trudně rozpat pro všeho světa hřešné svůj svatú krev prelévaje. A protož jest ihned tu sv. Simeon k Matce Božej prorocky řekl: „Tvú vlastní duši, tociž tvé přežařostivé srdce, prokroji meč ostrý.“

Zatiem přísedší svatá Anna prorokyni, tomu sě svatému dítěti nábožně poklonivši, jařa sě o něm prorocky mluvit a řkuci: „Tot jest spasitelné dítě, ježto jest juž na utčenie všemu světu přišlo. A juž sě jest naplnio, co jest byl nebeský stvořitel skrze své svaté proroky světu slíbil. A blaze mýma očima, to přesvaté dítě viděvše.“

Ty tak přeznamenitě řeči Matka Božie slyšecí na mysl bráše, v svém srdeci přemyšlejci, a přeslavny diek Bohu vzdáváše. A ihned Matka Božie přistúpivši k sv. Simeonovi děťátko z jeho rukú vzařa. A tož divně, když je chtieše vzeti, ruky její podala to svaté děťátko, jakožto sě k ně vrátili žádalo.

Zatiem sè zliedivše pojidú k oltári. Ta dva svatí kmeti napřed, svatý Ozěp a svatý Simeon, držíce sè za ruce, s jasným náboženstvím v srdci sè radojíci k oltári pojdesta, Boha chváléci a řkúci svatého Davida proroctvie: „vérný Hospodin ve všech svých slovích a svatý ve všech skutcích! Vyklípenie poslať Hospodin lidu svému! Aj tot jesť nás Hospodin, na všetky vekom. Prijeli jsmy Hesopidine milosrdie tvé prostred' chrámu tvého.“ Zatiem pójde Matka Božia, nesúci na svú svatú rukú všebo sveta krále, andělského pána, nebeského královstvie věčného Otce. A jdieše podlé nie svatá Anna prorokyni velikými radoščemi od srdce sladkosti prohuhlijic, Ducha svatého Boha chválēc i děkuješ.

Ó kák to jesť bylo u mälosti lidi krásne zriezenie a slovútne přihľadanie! Čtyvero jich ku oltári s děťatkem jdieše, avšak jsú byly mezi nimi všetky vekové národy. Byly děti, byly dievky, byly ženy, byli starí, byli mladí, aby sè proroctvie naplnili, ježto jesť bylo dávno řečeno: „Mjadi i děvice, starí s mlajšími chvalte Hesopidina.“

A když tak ku oltári přijidú, tehda Matka Božia s velikým náboženstvím poklekši obětovala svého milého syna Bohu Otci a takto řkú: „Prijmi, všemohúci Hesopidine Bože Otče, luto nù obět mého prvorodeného syna, jehožtos rácil pro svú bezčislu milosť na tento svět seslati a mě, kolikoli nedostojnu, jeho matkú učiniti.“ To řekši Matka Božia na oltári toho svatého dítěte ponechavši, stojíceci s jinými před oltárem v jeho svatú tvář mile hledáše, vidíci, an na oltári sedí a na svú matkú a na ty, ježto před oltárem stáchu, osmyslnú tváři hledí.

Zatiem kněžie přizváni, a tu podlé obvyčeje zákona starého jako chudého člověka dítě skrze ofěru pěti peněz vypłaceno. A v tuz̄ hodinu Matka Božia přistúpivši s jasnu myslí, děťatko sněmši, dva ptáky brdlici neb hořuby od sv. Ozěpa vzeniši, nábožně poklekši, oči svoji světě k nebesom vzvedši, vece: „Prijmi miľordný Hesopidine tuto ofěru, jižto tobě toto malé děťatko naše, tvój milý syn, dnes najprvě ofěruje.“ A když ona tu klečec nábožným srdečem mluvíše, tehda to svaté děťatko Ježíš svoji ručičkē k svýma ušima přichýliv, oči k nebesom vzvedl, a kakžkoli ješce nemluvíš, — neb jen čtyřidceti dni v star byl, — matce pomohl na oltář ofěrovati. Potom tu ofěru dospěrše, Matka Božia a sv. Ozěp s děťatkem z Jerusalémou vyšli, i šli k světě Alžbětě, jakž jesť byla Matka Božia zamysla, prve než by z toho kraje vyšla, aby svaté Alžběty navštěviča a sv. Jana Křtitele syna jejio ohlédnať. A když tam k světě Alžbětě Matka Božia přišla, velmi sè mile uzrele, utěšený sobě hod učinile a v lú svatí děťatků veliké utěšenie jméle. Tu se také tě dvě svaté děťateč, Ježíš a sv. Jan, mile uzresta, a divným činem sv. Jan, kakžkoli mladé dítě jsa, počeštně sè k Ježíšovi jako k svému hospodě jmějicše.

Vzkříšení Lazara.

Když Ježíš za řeku Jordanem byl, roznemohl sè v svém domu sv. Lazar, bratr sv. Marta a sv. Mařie Magdaleny. A to jesť byla ta Maria, ježto mazača Hesopidinu drahú masti nohy, a svými vlasy otieraťa. Až sv. Marta a sv. Maria Magdalena běsta ochotně posla Spasiteľovi poslale a řkúc: Lazar, bratr nás, jehožto mlájneš, nemocen jesť: ale nic vice jemu nevzkázale. A te proto, jakžto některi chtie, k sobě jeho nepozvale, ež

jsta tě dvě sestře dobře věděle, ež Ježíš velikú nepřezn jiná ot Židov, i hále jsta sě, aby sě jemu nic nepřihodilo. To poselstvie Ježíš uslyšav, k tomu posłovi řekl: Nemoc ta nenie na smrť, ale pro chválu Boži, aby sě oslavil syn Boži skrze něho. Ač milováše Ježíš Martu a sestru jejie Mariji Magdalenu a sv. Lazara, jakž brzo uslyšal, ež jesť nemocen, pooslošal tu ještě dva dny na tom miestě. A potom řekl učenníkom svým: Podtě opět do židovské vlasti. K němužto apostoli řechu: Rabi, tociž mistře, ve čas tebe hledachu Židé, chtieť tě kamenovati, a ty opět tam chceš jít? K tomu Ježíš odpověděl a řka: Však dvanadacet hodin jest za den. Bude-li kdo ve dne choditi, nepotkne sě, pakli bude v noci choditi, potkne sě, nebo světlosť v něm nenie. To řek pověděl k nim a řka: Lazar, příetel nás spí, a já tam jdu, abych jeho ze snu probudi. K tomu světli apostoli řechu: Hospodine, spi-li, zdráv bude. Ale Ježíš jesť o jeho smrti mienil, ale oni mněli, by on o spaní snu řekl. Tehda jím Ježíš zjevně pověděl a řka: Lazar umřel jest, a jesť mi to libo pro vy, abyste věřili, ež jsem já tam v tu dobu nebyl. Ale pojďmy k němu. V tu dobu sv. Tomáš k svým druhým učenníkom vece: Pojdmy i my, umřemyž s ním. A tak přišel Ježíš, nalezl jeho, an juž čtyři dni v rově. A bieše Bethania vzdál ot Jeruzalema půlpátanadsté běhových honov, to jest pól čtvrtý vlastké míle.

A mnozí z Židov běchu přišli k světlu Magdaleně a jich bratu Lazarovi. A když svatá Marta uslyšala, ano sě Ježíš bliži, vyšla proti němu; ale Maria Magdalena v domu sedieše. A to bylo u pátek dvě neděle před Božím umučením. V tu dobu sv. Marta Ježíšovi řekla: Hospodine, by ty byl zde, bratr by mój nebyl umřel: alo to jistě vědě, což požádáš na Boze, dá tobě Bóh. K niežto Ježíš vece: Vstane bratr tvój z mrtvých. Marta k němu vece: Vědě, ež vstane tehdy, ježto všichni z mrtvých vstanou v den súdný. K niežto Ježíš vece: Já jsem z mrtvých vstanie a živící život, ktož u mě uvěří, ač by umřel, bude živ, a všeliký, jenž jesť živ, a věří u mě, neumrne na věky. Věřiš-li v to? K němužto ona vece: Ovšem Hospodine, já jsem věřila, ež jsi ty Kristus syn Boži, jenžto jsi na tento svět přišel.

A to řekla sv. Marta, odšedší zavolala sestry své, sv. Maří Magdaleny jako pod tajemstvím a řkuc: Mistr přišel a zove tě k sobě. A jakž to ona uslyšala, brzo vstavši k němu vyšla. A ještě Ježíš nebieše přišel na hrádek, ale byl na tom miestě, ješto jeho sv. Marta utkala. A Židé, jižto běchu s svatou Maří Magdalénou v domu ostali těšicco ji, jalcž uzřeli, ona spěšně vstavši vyšla, vyběhlí za ni a řkuce: Najspíše ona k rovu jede plakat.

A když Maria na to miesto přišla, ještě bieše Ježíš, uzřevši jeho, padla k jeho svatým nohám a řkuc: Hospodine, by ty byl zde, nebyl by umřel bratřec mój. Tehdy Ježíš, jakž ji uzřel pláče a také Židy, jižto s ní běchu přišli, pláče, chronuš duchem a zarmútí se sám i řekl: Kde jste jeho požožili? K tomu oni řechu: Hospodine pojď viz, a v tu dobu zaslzáil Ježíš. Tehda Židé, jižto tu biechli, řechu sami mezi sebú: Aj, jak jeho jesť miľoval. A některí řechu: I nemohl jesť tento, jenžto jesť slepou oči otevřel, učiniti, aby toto neumiera.

Tehdy Ježíš opět chronuv sám v sobě, přišel k rovu. A bieše podlé obyčeje židovského rov jeskyně kamenem přivalená. Tehdy Ježíš vece: Olvalte kamen. K tomu Marta sestra toho, jenž byl umřel, vece: Hospo-

dine, južl smrdí, neb jsú čtyři dni, jakožto v rovu leží. Znamenaj, kák jsta jej tě sestře velmi milovalé, ež jsta nechťec, by jeho smrad zašeř, kamene otvaliti hránilo. Ale však Ježiš kamen otvalili kázav, k Martě vece: Však jsem tobě řekl, budeš-li věřti, uzřis chvaalu Boží. V tu dobu otvalichu kamen a Ježiš pozdvih oči sví k nebesám, vece: Otče, chvaalu tobě vzdávají, ežs mě slyšal. A já jsem to dobré věděl, ež mě vždy slyšíš. Ale pro lid, jenž tuto okolo stojí, řekl jsem, aby uvěřili, ež jsi ty mě poslal. To když řekl Ježiš, zavolał velikým hlasem a řka: Lazari, poď ven! A inked z mrtvých vstal, jenž bieše umřel, a jmějic se noze a ruce podlé starého obyčeje svázáně, a tvář jeho růču obvázána. Tehdy k nim Ježiš vece: Rozvěžte jeho, ať pryč jde. A zatiem mnoho Židov, ježto běchu přišli k světě Maři Magdalenu, když viděli, co byl učinil Ježiš, uvěřili v něho.

Ale někteří z nich, přišedše k licoměrníkům, pověděli jim vše pořád, co byl Ježiš učinil. Tehdy sě židovské starosty spoču sebravše, s nimižto bieše Kaifás biskup třídy toho léta, radu o Ježišově smrti vzeli a řkac: Vidímy, ano ten člověk všecky lidi vede po sobě i táhne. Neslušie nám toho déle trpěti. Tu sě Kaifás přimluvil a řka: Lepí jest jeden člověk senda, než by vešker lid zahynul. Jichžto lesní radu Ježiš věda, postúpil před nimi nedaleko odtad do jednoho města, ježto slove Efrem, a tu přehyy vrátil sě do Bethanie v sobotu před květní nedělí méně než pól mile od města Jeruzalema. O tom piše sv. Jan evangelista a řka: Před šesti dny před hodem veliké nocí přišel Ježiš do Bethanie, tu ještě bieše sv. Lazarus vzkřiesil, a tu jemu jest všečre učiněna opět v domu Šimona mařomočeného. Jakžto chtie někteří mistři, na téj večeři Maria Magdalena vliž na jeho svatou hlavu libru drahé masti. Jakžto jest dřéve učinila pro svých hřiechov skrušenie; takéž tuto učinila jest pro milosrdné, ježto jest jměla k Jesu Kristu, náboženství.

A na téj večeři byl Lazar a množi z daleka hostie, jižto běchu přišli, množi, aby Ježiše ohlédali, druzí chtie Lazarę o divech onoho světa lázati. Zatiem početn kněžie židovská mysliti, kak by Lazaré zabili, neb množi proři ot židovské viery otloupají na křeslanskú sě vieri obracováhu, i věřili v Ježiše. Pro něžto licoměrníci řekli sami k sobě: Vidíte, ež nie neprospevámy. Aj toť vešken svět po něm jde.

Zjevení-se dvěma učenníkům v Emaus.

Čtvrté sě zjevił Hospodin dvěma učenníkoma, ana jdela do jednoho hrádku, jenž sloveč Emaus. A když tak po cestě jdáce mezi sobu mluvienta o těch Ježišových přebězech, ježto sě byly těch dni přihodiły, tehdy Ježiš přiblíživ sě k nim, pojide po cestě s nima a oči její tak sě Boží mocí držista, jakžto jeho poznati nemožesta. K nimažto Ježiš vece: Které jsú to pověsti, o nichžto spoču jdúc mluvíta a tak truchlila jstu? Ježišto jeden z ní jménem Kleofas odpovědě a řka: A zda jsi ty sám pútňík v Jeruzalemě, ež nevieš, co sě jest tam nynie v těchto dnech přihodilo? K nimažto on vece: Co sě jest stało? K tomu oni řečesta o Ježiši z Nazarena, jenžto jest byl prorok mocný v řeči i v skutečech před Bohem i před lidmi, kak jstí jeho židovské starosty, kněžie a kniežata naše dali na smrť a ukřižovali jeho. A my sě nadějehom, by on měl vykupiti

národ israhelský. A nad to nade vše dues jesť tomu třetí den, jakž jsú sě ty věci stały, a tak jsú nás některé ženy z našich přežesídy, ježto byly před svítáním u hrobu, ježto nalezše jeho těla v hrobě, přišly k nám a řkuce, ež jsú andělské viděly a ty pravie, by byl živ. To někteří z našich uslyševše, vstavše k hrobu šli, a tak nalezli, jakžto jsú ženy byly povíděly, ale v hrobě jeho nalezli. A když to odmluvista, tehda k nima Ježíš vece: O hlepého smysla lidé a pozdní srdcem k věření ve všech věcech, ježto jsú proroci mluvili! Však jesť tak musí trpěti Kristus a tak vníti v svů chvaňu. A počen ot Mojžieše a ote všech proroků, vypravováše jima písmo o sobě psané. A tak mluviece přiblížili sě k tomu hrádku, jenžto slove Emmaus, a tu sě Ježíš pořekl, jako by chtěl dálé jít. Tehda ona počesta nutiti jeho a řkuci: Ostaň s náma, neb jesť již nad večer. Tehda Ježíš šel na hospodu s nima, ana jeho ještě nic neznáta. A když tak spořu sediechu, jakž brzo Ježíš vzem chléb požehnal a ułomiv i podal jima: a inhed jsta prozřela a na tom miestě jeho poznala. A on inhed před nima zmisař. Tehda ona spořu mezi sebú vecesta: A zdali naše srdce v nají nehořádo jest v tu hodinu, kdyžto s náma jda po cestě mluvиеše a písmo náma vypravováše? A v tůž hodinu vstavši do Jeruzalema šla a tu nalezla jedennadčet apoštolům, ani sě spořu sešli, a ti, jižto s nimi biechu, ani mezi sebú pomluvají řkuc: Zajistó vstař z mrtvých Hospodin a zjevil sě sv. Petru apoštolu. Tehda ta dva učenníky počesta také praviti, kac̄ sě jima na cestě přihodiš a kak jsta jeho poznala, když jima chléb ułomiv podal.

VIII.

Překlady z literatury učitelův cirkevních.

Ušlechtilost a vysoká vzdělanost jazyka Štítného, jakož i ta okolnost, že velmi hojně a plynny překladem cituje místa ze spisů sv. otcův a jiných učitelův cirkevních, vede bezděky k tomu, že výborný náš Tóma, když se spisovati jal, mimo zčeštění písma sv. nalezl i překlady spisův oněch a že na nich hlavně vzdělal nejen ducha ale i řeč svou. A v skutku zachovalo se nám několik děl toho spůsobu, která z veliké části původem svým sahají v prvnější léta Karla IV. Nemineme se daleko pravdy, přijmouce za pravé, že překlady spisův oněch jsou jedny z prvních ovocí duchovního hnutí, založením university Pražské ve vlasti naší spříslbeného. Jsouť tylo:

Soliloquia (samomluvenie) sv. Augustina, nepravě Štítnému připisovaná.

Homilie sv. otcův na evangelium sv. Matouše. Větší počet homilií těch jest od sv. Jana Zlatouškého a Tomáše z Aquina; mimo to jsou tu některé od Origena, Bedy, sv. Řehoře a j., ano jedna od samého Karla IV.

Prologové a některé menší spisy sv. Jeronyma.

Knihy tak řečené sv. Jeronyma, totiž listové sv. Eusebia, Augustina a Cyrilla o životě, divech a skonání sv. Jeronyma.

Soustavná sbírka průpovědi ze sv. otcův spolu s texty latinskými (v rukopise kláštera kartuského v Dolanech, nyní v univ. bibliothece Olomoucké).

Sem připočíti sluší i knihy mrvní Alberta Velikého, přeložené v polovici XIV století.

I. Ze Samomluv sv. Augustina.

Kap. VI.

Všemohúcie tvá ruka vždy jednostajná stvořila v nebesiech anděly a črvky v zemi. Nenie v onech proto vyšší ani v těchto nižší. Neb jakož ižádná ruka anděla, takéž ižádná nemohla by stvořiti črvka. Jakož žádná nebě takéž ižádná najmenšího listku na dřevě. Jakož ižádná tělo, takéž ižádná nemoz učiniti jediného vlasa běla neb černa. Ale všemohúcie ruka tvá, jež vše jednostajně mož! Nenie jíj snáze stvořiti črvka než anděla, ani snáze moh rozprostřeti listka než nebě, ani lehčeje jíj, by vlas spôsobila než tělo, ani jíj tiež ustaviti zemi na vodách než vody na zemi. Ale vše, cožkolivék chtěl, učinił to jakž chtěl, v nebi i v zemi i ve všech propastech, a mě mezi vším jakož jest uměl a chtěl. Mohla, Hospodine, ruka tvá mě kamenem aneb ptákem aneb hadem neb kterížkoli ochechuli stvořiti, a věděla i chleba, proč já ne kamenem, ne ptákem neb některým ochechuli jsem; neb tak spôsobila dobrota tvá a k tomu, aby to spôsobiła, ijedno mě zaslúženie nepředešlo.

Kap. XXI.

Aj již sem sě vyznał tobě, chvíľo života mého. Mějeh naději někdy v mej síle, ješto obak nebieše síla. A když tak chtiech běžeti, tu stach, a když najvieve mniech, bych stál, tu najvieve padech. A tak viece bych zasě než předsě. A to, ježto mniech, bych dosáhſ jeho, dále sě ote mne vzdáli. A tak v častéj přehodě moc tvá znamenaje poznávám již, že s mě osvietil, že což jsem mněl najvieve, bych sám sebú mohl, tu jsem vždy najměl mohl. Často sem řekl: Ono učini, toto dokonám, a potom nebudieše ani seho ani onoho. Ač chtěnie bylo, ale moci nebylo. Pakli jsem mohl, ale nechtěl jsem telidy; neb jsem usař v svú moc. Ale již vyznávám sě Hospodine, Bože Otče nebě i země, že ne v síle bude mocen mně, aby sě nehonosila před tobú bláznívá smělost všelikého stvora.

Z kap. XXIX.

Poznal jsem tě pravého jediného Boha a jehož jsi poslař Jesu Krista. Bieše čas, ješto neznajech tebe. É hoře toho času, ješto neznajech tebe, hoře slepoty té, ješto neviděch tebe, hoře hľuchoty té, ješto neslyšech tebe. Slepý a hľuchý po krásných věcech, ježtos učinił já zseřezaný jda chápach sě jich a se mnú ty bieše, a já neběch s tobú: a ty věci držechu mě daleko od tebe, ješto by nehyly, kdyby v tobě nehyly. Osvietil jsi mě světlosti a uzřel jsem tě a miřoval jsem tě. Neb žádný tebe nemiluje, jen ktož tě vidí, a žádný tebe nevidí, jen ktož tě miluje. Pozdě jsem

tě miloval, tak dávná krása: hoře času toho, ješto sem tebe nemiloval. Děkuji tobě, má světlosti, že osvítíš mě a poznal jsem tě. Poznal jsem tě, samého Boha jediného a pravého stvořitele mého. Poznal jsem tě stvořitelem nebě i země, vidomých vči všech i nevidomých, pána jediného, pravého, všemohoucího, nesmrtelného, jehož nelze viděti, nelze vyspati, jenž sě neskoná, věčný, k němuž nelze přistúpi, jehož nelze obchopiti ani zjadati, neproměnného, nekonečného, jenž jsi počátek všech stvořených vči, skrzenž všecky vči jsú učineny, skrzenž jsú všichni elementi, jehož veleslavensvie, jakož počátku nemělo, nikdy takéz nehyne i na věky.

Z kap. XXX.

Tak jsem tě poznal, mój poznavači, tak jsem poznal tě. Poznal jsem tě věrú, již jsi mi vdechl. Světlosti má, světlo mů oči, Hospodine Bože mój, naděje všech kraju země, radosti, jenž obveseluješ mladost mů a to dobré, jenž podpíraš mů starost. V tobě, v tobě Hospodine veselé sě všecky mé kosti. Hospodine, kdo jest rovně tobě? kdo jesť mezi bohy roven tobě, Hospodine? ne jehož jsta ruce člověčí učinile: ne tak, jenž jest člověčka učiniš. Všichni bohové pohanši — běsové, ale Hospodin jesť nebesa učiniš: Hospodin on jest. Ti bohové jsú nebě i země neučinili: nechť zhynú z nebě i z země. Buoh, jenž stvořil nebě i zemi, chvalte jej nebě i země.

Pozdě jsem tě poznal, pravé světlo, pozdě jsem tě poznal; neb veliký bieše obłak a temný před očima mé statečnosti, tak že slunce nemožech viděti spravedlnosti a světla pravdy. Obalen běch ve tmě; syn temnosti miňovach tmě, nebo neznajech tvého světla. Běch slep a miňovach slepotu a po tmách do jiných temností jděch. I kdo mě odtud vyvedl, jen ty?

Z kap. XXXII.

Ó tak jesť slavné království, v němž Hospodine kralují s tehú všichni svali, jste světlem obléčeni jako růžem, jmajic korunu z drahého kamene na svých hlavách. Ó království blahoslověnství věčného, kdež ty Hospodine, naděje svatých a koruna jich chvály, před jich očima jsi obličejem k obličeji, všudy obveselije v tvém pokoji, jenž vychází nad každý smysl. Tu radosť neskonaná, veselé bez smutka, zdravie bez bolesti, život bez práce, světlo bez tmě, život bez smrti, všechno dobré bez všeho zlého. Tam mladost nikdy sě nesstará, tam krása nikdy sě nezmění, tam milost nikdy sě nepotuchne, tam zdravie nikdy nezhyně, tam radosti nikdy neubude. Tam bolesti ijedné nečíti, tam stonáníje ijednoho neslyšeti, tam nesličného nikděz neviděti. Tam veselé vždy mají, tam nebojí se níčeho zlého, nebo tam mají najvětšie dobré, ješto jest vždy viděti tvář pána všech šlechetnosti.

II. Z kněh sv. Jeronyma.

Z epištoly sv. Augustina k Cyrillovi o divech sv. Jeronyma.

Aby přesvatého Jeronyma zasluženie a dôstenie sě netajilo, co sě jest se mnú Božím čléním v čas jeho umčenie stało, vypravím. Za-vérně toho dne a té hodiny, v něžto přesvatý Jeronymus vyklečen jsa z rúcha tělesného v rúcho včené nesmrteľnosti oblekł sě był, když já, v Typonenském městě v mém pokojíku odpočívaje, snažně a pilně mysléch, kteraká velikosť a množost slávy Božie dušiem břahoslavěným byla by těm, ježto sě s Kristem radují, žádaje o té radosti učkakú krátkú řeč uči-niti, naveden jsa prosbami našeho Severa, poctivého Martina Turouského biskupa učedníka. Vzech v moji ruce přístroj písarský, elitě krátké poselstvie nebo epištoľu přesvatému Jeronymovi psati, aby on, což by kolivěk o té vči rozoměl, mně odpesał; neb viděl jsem, že v tak nesnadne pohádce od nižádného živého tak právě nemohł bych naučen býti.

Když již tak počátek psach, pozdravenie předepsav, Jeronyma napřed, inhed rychle světlo nevýmluvné, za našich časov nevýdané ani také našimi jazyky mohúcie vyličeno býti, s nevýmluvnou a neslychanou vóní všechn vóni drahých v pokojíček ten, v němžto biech, vnide a vstúpi, ano hodina kum-pletnie již bieše. Kterúto světlost když já uzrech, užasením a diváním lek sě, smysla i všech udov moci potratil biech; neb tehdy jsem zajisté nevěděl, že Božie pravice divná povýšila byla sluhu svého, známu činieci v lidu moc jeho. Nevěděl jsem také, že Bohu milosrdný a milostivý sluhu svého věrného od tělesných nečistot rozwázal był a tak vysokú stolicu na nebi jemu připravil. Nevěděl jsem pokladov bezčislé moudrosti Božie a tajnosti uměnie jeho, i tajných súdov Božích nepoznał jsem; nebo kterýmž chce, těm ukazuje, aby k poznání jeho nevýmluvné moudrosti mohli při-jít; nebo však, kterýmž on povožává, ty předvěduje, ospravedlňuje i břa-hoslavuje, jakžto je spósobił hodnu a sličnu býti. Proto zajisté, že ta-keho světa oči moji nikda jsta nebyly spatřile ani mé voněnie nikdy jest nebylo čílo: tak novými a neslychanými divy žásal jsem sě.

Mezitím, když má myšlenie radostně třepetáchu, co by to bylo, světle mysléče, inhed tuto řeči hlas sě ke mně zjevi a řka takto: Ó Augustine, Augustine, co hledáš? I zdali mnieš, by v malý súdček všecko mohlo ustú-piti moře? I zdali mnieš, by mohł okršlek zemský v hrsti zaklopiti? I zdali mnieš, by mohł nebe zkrotiti, aby obyčejných běhov neděšalo? I zdali jehožto nižádného člověka oko nemohlo viděti, tvé úzři? Jehožto nižádné ucho skrze znuk neslyšalo, tvé uslyši? Jehožto nižádné srdeč fidské nikakž jest rozomělo ani také pomysliš, mnieš sě ty moha rozoměti? Ba bezčislé vči, které bude dokonánie, totiž nižádné v té mieře, kterak sě môž měřiti, budeš také i ty měřiti! Mnohem by spieše moře v přeúzkém súdečku zaklopili, vešken okršlek zemí všebeh malitkú hrstí by držal, spieše by také nebe od svých běhov přestało nežli té radosti a té slávy, ješto duše břahených bez dokonánie požívají, najmenší částku sro-zuměl, jedno ač by očiu jistostí jako já naučen był. Přeběhneš ještě na tomto světě krátkého času chvíli, a nemohujících vči nebud' pilen dokonati;

donidž přichytek tvého běhu dokonání nevezme zde na světě, neroď hledatí těch věcí, ježto jinde nemohou nalezány býti než tu, kamž já nynie šťastně se beru. Tuto zde v světě snaž sě takým skutkům činiti, aby pak pótom, což zde rozuměti žádáš, ovšem jmieti na věky mohť; neb tam ktož koli vendú, zasé nikakž novyjdú ven.

III. Z kněh mravních Alberta Velikého.

Úvod.

Svatý Jan Zlatoustý vykládá o čtení svatého Matúše, i die takto: Jsú někteří lidé otvrácení, podobní k licoměru kům pokrytým. Nebo ti cožkolivék vidie, vše ve zlém obratič, a zlé súdie. Nebo činili kdo co pokory-dle, ději, pokrytec jest. Ač kdo pro mdlobu sebe posiliti chce, ději, fakotný jest. Pakli jest trpělivý a dobrativý v ztravě, ději, ztravný jest. Činili spravedlnosti-dle, ději, hněvivý jest; pakli budec pokorný, ději, blázen jest; jestli můdry, ději, pyšný jest, a jestli kázaně vesel, ději, zavídý jest; a jestli pak nábožný, ději, nepřietelivý nebo nepřívětivý jest, chodí jako odjatý. Jestli přívětivý, ději, jest světský a ješitný. Chiceli pak kdo býti zořivý, ději, truchlivý jest; jestli tichý, ději, neveselý jest. Majili lidé milost k němu, ději, pochlebný jest. Hledali spasenie lidského a spasenie svého, co-dle činí, ději, chlubný jest; nebo chlubný hledá a pro své veličenie čini. Jestli nábožný a Bolu rád slúží, ději, neudatný jest, a jako odjatý chodí, nebo náличa jest, ději. Slušie nám znamenati, že některé vásně jsú zlí obyčejové, že budú tak velmi podobny k dobrým, a jsou zlý, jakož již nynie tohoto času úpornú mysl počítají za spravedlnost, neslušné tovarstvo, ješitenství za duchovnie veselé. Lénemu ději, chytrý jest, neztráví se přelišnú ztravu. Za šlechetnost a čistotu přelišné okrášlenie sebe mají. Ktož přeliš mnoho čeleď má a té hrdě chová, ději, ctně sě má. Ktož dává co svého marně nebo ješitně, toho mají za štědrého; řakomému na zboží ději, chovatedluý jest, a nazývaji jej všickni strýcem; ktož stojí upra svú mysl, tomu ději, ustavičný jest. Poknřenství za svatost, a licoměrnost za náboženství mají, aby totiž Boha milující zdáli sě; ktožkolivék netbú na to, což zlého činí přeliš, ten slove trpělivý a dobrativý. Ten ježto jest přetrvdý na súdě, ten slove pravý popravee; ten ježto nesmie tresktati žádného neb zlého staviti, ten pokorný; a klož jest ješitný, tomu ději, ctný jest; netbanlivý, ten slove dobrativý. Známeujž, že těmito činý nezaslúží žádný věčné mzdy. Také jsú někteří mravi na některém člověku, že jest jako od přirozenie pokorný nebo dobrativý, nebo skrovný, štědrý, litostivý, pokojný a také tichý; těmito také věcmi žádný nezaslúží věčné mzdy ani odpłaty, donidž milosti božie člověk nemá. Ale když člověk má boží milost v sobě, tehdy vším od Boha odpłatu vyslúží. Také jsú některé vásně dobré i dobrí mravové, ale pak mají je za zlé vásně, jakožto některé blázni spravedlnost nazývají broznosť a litnosť; nebo bude-li kdo malíčko spravedlný, ději, mstí sě, činili kdo pro náboženství, ději, chvály bledá ješitné, nebo ještě nějak jinak to obrátic. A chce-li kdo zořivý býti, ději, hořké myslí jest a trpkého srdece. Učiní-li kdo co pro pravú milost,

dějí pro závist nebo pro nenávidění, ano pro milost a pro lásku to sě stařo; ježto jest jistě pro Boha a dobrým úmyslem, to oni jinak obrátí ve zlē, a jiného ještě mnoho k tomu přičiní.

IX.

Legendy prosaické.

Četnější legendy veršovaných jsou životy svatých, psané prosou. Tu především jmenovati sluší velké dvě sbírky, totiž *Passional a Životy i řeči Otců v egyptských*, přeložené aneb vzdělané z latiny. Nejstarší rukopis *Passional* (Legendae aurea Jacobi de Voragine) zasahuje do polovice XIV století; rukopisové Životy a řeči Otců egyptských jsou mladší, dílo samo však jistě v XIV století, ne-li ještě dávněji, prvořně bylo sepsáno.

Životy svatých jednotlivých hojně se vyskytuji porůznu v rukopisech starých, zvláště při sbírkách modliteb. Zde stačí připomenouti jen ty, které samostatné spisy tvoří, jako Život Adama, jenž později v překladu novějším přijat byl do duchovního románu pode jménem Solferna známého, život Jakuba, Josefa egyptského a manželky jeho Ascerach, poručenství dvacáti patriarch synů Jakubových, životy sv. Alžběty, Panny Marie, sv. Františka z Assisi a j.

I. Z *Passionalu*.

Život svatého Václava.

Když tomu všemohúcie milost chtěla Božie, aby sě viera křesťanská spoře rozmnožila, Svatopluk, Moravský král, od svatého Cyrilla, Moravského arcibiskupa, svatý křest jest příjař; a potom když bratr svatého Cyrilla, jménem Metadius, po jeho skončení město něho Moravským biskupem byl učiněn, tehda České slovutné knieže, jménem Bořivoj, a jeho bohobojná kněžna, svatá Ludmila, v tom městě, ježto Velichrad slove, tu ježto tehdy Moravského arcibiskupství stolec a sláva bieše, v kostele svatého Vítá od blaženého arcibiskupa Metudia, oba svatý křest jsta přijala. V těch časích to České knieže Bořivoj měl jest dva syny, jeden sláv Spitigneus, a druhý Vratislav. Tehda Spitigneus nemnoho na světě přechvy umřel, a Vratislav po něm v Čechách kniežetem ostał. Potom to slovutné knieže Vratislav s svou kněžnou, jiežto jmě bylo Dragomíř, měl dva syny, svatého Václava a nemilostivého Boleslava; a když Vratislav knieže s pravým srdcem křesťanskú vieri milováše, na to jeho kněžna Dragomíř nic netbalá, ale pohanských modl vždy sě přidržíše.

Potom po těch časích to šlechetné knieže Vratislav svého syna, svatého Václava, tiem úmyslem, aby potom Českým kniežetem byl, svatej Ludmilie jeho chovati poručiv, skončal, a jeho kněžna Dragomíř v druhého syna Boleslava sě uvázavši, ku pohanským modlám jeho všemi činy vedieše.

Ale ten předrahý květ, první v České zemi v svatéj vieře vzkvetlý, svatá Ludmiла vnuka svatého Václava, svatému čtení podlé křesťanské viery jeho učici, chováše. Tehda milostivý utěšitel duch svatý tak toho dieťete srdece vnitřním vdešením byl rozpališ, ež jeho svatá učenie jako světlé jiskry od něho jdúc sě stviechu, a jeho osvícené promluvenie jako pro-vůcie stredy sladce od jeho svatých úst pocházieše. Proněžto skrze jeho svatého slova snažné kázanie všecka Česká země slavně jest osvícena, netolik slovem, ale i rozličným příkladem; neb sě tak o jeho svaté milosti píše, ež jest byl přečistého života, tělesenstvie své bez poskytnuchoval, a vždy žádaje, kulkby pro Jesu Krista svůj krev prolil. Proněžto spravedlnost svaté vieri ne tajně, ale zjevně kázáše, vždy sě Bohu nábožně modlil, bedlivě ve dne i v noci Boha následuje ve všechn svatých skutečech, v almužnách, u milosrdí i u pokroče nad jiné své rovně znameníl prospíval. Těch časov ta závistivá Drahomíř, nemilostivá polhanka, žádajíc nad svůj tsí svatú Ludmiľu knězstvo České zejmé obdržeti, dva šerédná násilníky, jimažlo jména byla Tuman a Guman, do Tetina na hrad posla, aby tam jevše, věrná Boží služebnici, svatú Ludmiľu, zahubila. A tak sě i stało, od tū dvou jest udávena, a ta svatá duše do nebes vzata.

Potom ta nemilostivá polhanka Drahomíř jařa sě křesťanov nenáviděti a jím mnoho zlého činiti; ale syn jejie, svatý Václav, viero křesťanský, jakž jeho byla svatá Ludmiľa, babka jeho, naučila, tvrdě držíše, navracije zasé jí rozehnale křesťany, a jím milostivě v jich potřebách pomáhaje. Tú také zvášči pokorú činíše, ež opřatky tajně peka, a z hroznouv vínu svýma rukama vydavuje, k Božíej službě po kostelčch dáváše. Často také drva a jinu potřebu chudým vdovám, pracným rozličným sirým lidem tluješ v noci nosíše.

Těch časov Křížmské knieže vida Božího slůhy velikú pokoru, a jeho na svej myslí potupeně nesa, jař sě knězství České země rozličně překážeti i veliké násilé činiti, tak ež musí svatý Václav s velikú vojská proti němu tálomuti, nedada své země vice hubiti. Jehožto zástup knieže Křížmské potupiv, s svým zástupem proti němu také na pole vyjeř, a s ním sě k boji zamřuvil. Jemužto svatý Václav po poslu vzkázař a říka: Když žádáš nad mým knězstvím védoditi, co tě toho potřeba, aby ti u boji zbiti byli, nad nimižto chečeš panovati? Jář tvých lidí krvě prolitie nežádají; jestliš se mnú boj lib, nade mnú nad samiem svítěze, panujž nade všemi mými; paklif já tě přemolu, ale ak tvoji pod mý moc sdušęji. Tomu poselství knieže Křížmské vesele povoliš, by ta směluva byla s uobú stranú otvrzena, tak jakžby nikte jíma pomáhati nesměl. Jakžto sě jest i stało. A když tě kniežetě proti sobě na sedánie jděsta, a obě vojště na tom přihledání stásta, v tu hodinu anděli s nebes stúpivše, nad svatým sě Václavem vznášiechu, a kříž stkyčí před jeho svatú tváři sě blštíše. To Křížmské knieže uzlev, před svatým Václavem na zemi padl, prose, aby mu ráčil svuoj hněv odpustiti. Jemužto svatý Václav vece: Vrať sě domov s pokojem a měj na svém dosti; jář tvého nežádaji.

Potom po malých časoch svatý Václav, aby k císařovu dvora jel, byl pozván. A když tam přijel, od císaře i ode všech kniežat ctně přijat, a tu u pilných císařových radach nade vše jiné u moudrosti poznán. A když jednoho jitru v císařovu radu pozván, a pro velikú práci, jižto zvášči Bohu sě modlē nesl, rozličně sě trudiš, v radu přijetí zapozdil:

tehda ciesař s kniežaty mně, by sě pro svá hrdošť přijíjeti oblenil, to byl tak způsobil: kdyžby svatý Václav v radu přišel, aby ho nikte povstáním nepocítil. A však jakž brzo svatý Václav v radu přišel, užev ciesař, ano jeho světí anděli vedú, a kříž zlatý jemu sě na čele stkví: inhez před ním se všemí kniežety padna, jemu sě pokoril, slibuje jemu, což by na něm poprosil neb kázař, na tom by byl uslyšán. Tehda svatý Václav ruky svatého Vítka na ciesařovi poprosil, a inhez jemu ciesař milo dal. Potom sv. Václav s tiem drahým darem do Pražského města přijev, kostel ve jmé svatého Vítka učinil, a za tiem po toho svatého otce, Rezenského biskupa, jenž těch časuov nad Českú zemí biskupového dôstojenstvie moc měješe, poslař, proše, aby sě přijeti neoblenil, ale přijeda kostel svatého Vítka posvěti. Jemužto Rezenský biskup odvzkázař a řka: Alzda mne, synu milý, potřebuješ? věz to ež ten kostel, jehož posvěcenie žádáš, ten kostel, jehož sem Buozím zjevením viděl, povyšen bude v dôstojenstvie arebiskupstvie, stolec i hřada duchovnie tvé země. A však, aby sě tvá prosba i vuole naplnila a tvnoj kostel byl posvěcen, rád to chci způsobiti.

Coj potom svatý Václav pro Jesu Krista pokorných a milosrdných skutkuov činil, o tom jest mnoho psáno; zvlášť, když jednoho času sv. Václav v noci, ano snich a led veliký, s svým starým sluhú, jenž slíbil svatý Podivoj, jemužto vše tajenstvie i náboženstvie svatého Václava známo bylo, k kostelu bos jdeše, tehda ten svatý Podivoj, kakžkoli v uobovi jda, však veliké zimy trpěti nemožše. Jemužto svatý Václav vece: Podivoji, vizi to, žež jest zima, stípaj u mé stopěje. A jakž poče v jeho svaté stopěje stípouti, tak sě jemu nolij shřeď, tak jež nepoče nic zimy číti; a ty jisté svatého Václava stopěje, ež po zmrzlé běžatě chodě, své svaté nohy obraňováše, všecknu krvavy běchu. To také svatý Václav z zvlášťeho milosrdie činil, ež pohanské a porobné děti kupuje, k svatému krstu připravuje, Bohu je dědiř; boje sě také, aby izádného člověka krev nevinně nebyla odsuzena, vše šibenice a žaláře obořiti kázař. Ten také dar vlasti od Boha jněl, ež proresky u budúcích časoch muohé věci převěděř, a znamení zjeveno mu bylo, aby tělo své babky, svaté Ludmilu, na jiné miesto přenesenie učinil. A tak sě jest stařo, ež potom vidění svatý Václav celé tělo svaté Ludmily v Tětíně nalez, do Prahy přinesl, a v klášteře svatého Jiří, tu ježto i dnes hřbí, poctivě pořožíř.

Potom svatý Václav žádaje věci nebeských, všech tělesných věci sobě za nic neunesa, poslař své posly k svatému papežovi, proše, aby mohl svému bratu Boleslavovi knězstvie vzdada, v zákou svatého Benedikta vnití. Ale proti tomu bratr Boleslav jeho svatým činom závidě, tělesných věci žádaje, nebeských netbaje, chtieše rád, by kterým činem mohl knězstvie České země dojiti; proněžto svatého Václava, bratra svého, na jedny hody litolým zámyslem do Boleslavě pozval. Tehda svatý Václav smrk sví převěděv, nevinný jako ovčička, dobrovolně sě věsti přepustil, a to s velikú radostí učinil; neb toho bieše dávno žádář, aby pro svatú vieri sví krev prolil. A když na těch hodech svatý Václav s svými ryticí na večeři sedicše, propovědě k nim a řka: Zajtra u vigilií rajskeho probosta svatého Michala kalich utrpenie pro mého milého hospodina piti budu, aby svatý Michal duši mní hospodinu obětovař. A vy také tuto se mnú jasně píte a hodujte; neb již od toho času vína s vámi vice piti nebudu této ūrody. To řek svatý Václav, od večeře vstal, Bohu poděkovav skrúšeným

srdečem sě nábožně zpoviedař, a tu žařostivě za své i za svých bližních hřečky zaplakav, na modlitby sě přes pravospí oddař; a potom nábožně na jítřní vstav, pravé světlucie slunce, ježto duši osvěcije, tělo krále nebeského přijád.

A když tak svatý Václav nebeské světlosti oděním sě ohradiv, po tmě jdíše, nemilostivý bratr jeho Boleslav s vražedlným úmyslem zě tmou na vystúpiř, a tu hřešná temnosť proti svétej světlosti, bratra svatého Václava nemilostivě ranil. Pro něžto raněnie ten sám zlý Boleslav letěř, nejmaje moc nad sluhu Božím: ale svatý Václav chtě dobrovolně obět svá vzdáti Bohu, a duši svú, tociž tělesenství své dátí pro milého Jesu Krista, vezma bratra svého měř, jemu vrátiř, a řka: Vóle tvá bud v tvů rukách. Proto sě zlý Boleslav nic neobměkčíř; ale s svými nemilostivými lidmi opět sě nař obořiv, svého bratra, svatého Václava zabíř a ta svatá duše slavně do nebes s svatými anděly vnešena. Potom ta svatá krev, ježto byla na stěnu střeliřa, jako vořajíc na vražedlného bratra, dřívě časy izádým řemeslem setřeti nemožena.

Potom skrze svatého Václava Boh zřiemě divy v Čechách i vjiných vlastech činiř; a zvlášče v tu hodinu, v užito svatý Václav svá krev protiř, zjeviř sě Spasitel na kříži pně králi Dáčskému, a takto k němu inluvě: Chcešli svých hřečkov odpuščenie u mne obdržeti, učiň kostel ve jmě mého milého mučenuška svatého Václava. Z toho viděnie král se probrav, kostel krásný ve jmě svatého Václava učiniv, slovutně nádař; a tu jeho svaté jmě, jako i v Čechách, u velice chvále jmaři až do dnešního dne. V těch také časech ta přezlá svaté viery nenávistnice Drahomíř pořanka, svatého Václava mátě, všeck nevěrných máter zlostuý příklad, jež své krví sě protiviec, svatého Václava, svého syna, smrt byla zjednařa, proto Božím přepuščením před Pražským hradem, jako ona prokletá města Datau a Abiron, sě jest propadla. A ta propast jest zřiemě známa všem až do dnešního dne; a ti také ohavní vražedlného Boleslava pomocníci rozličnú Boží ranu všickui jsú hanebně sešli.

II. Ze života Adamova.

Smrt Adamova.

Když jest byl učiněn Adam v devíti stech a ve třiceti letech, věda, že dnové života jeho skonávají sě, řekl jesť k Evě: Kaž, aš se shromáždie ke mně všickni synové moji, abych mluvíř s nimi a požehnař jím, prve než umru. I shromážděni jsú na tři strany před obezřenie jeho, před modlitebnici, kdežto modléváše sě, a bieše jich v počtu sto tisícov a pět tisícov kromě žen a dětí. A když se během sebrali všichni, jedniem hřasem řekli jsú: Co jest tobě, otče náš, že jsi kázař uám se sjíti? a proč ležíš na luoži? Odpověděl jest Adam a řekl jest: Synové moji, mně zle jest bolestmi. I řekli jsú všichni synové jeho: Co jest to, miřý otče, zle sě mieti bolestmi? Tehdy syn jeho Seth řekl jest: Pane, zdalit se eo zachtělo ovoce rajského, z kteréhož jdejše, a zamùtiiv se, ležíš snad proto? Pověz mi, a jář pujođu k branám rajským a buduř přakati v tesknosti veliké prose Pánna Boha. A snad uslyší mě, a pošleř augela svého, aby mi přinesel z dřeva toho ovoce, kteréhož ty žádáš. I řekl jest Adam k Evě: Vstanu a jdi s synem mým Sethem k branám rajským a naspěte sobě prachu na

hlavy své, a padnuc prostřete sě na zemi a kvělte v obezření Páně. Snadť sě smíjuje nad námi, i pošleť angeľa svého k dřeva života, z kteréhož teče olej milosrdenství, a dál nám z něho maličko, abyše pomazali mě jím, a odčinut od této bolesti, kterýmiž nynie hynu.

I šli jsú Seth a matě jeho k branám rajským, jakož jim byl přikázał Adam. A když jsú přišli Eva a Seth k rajským branám, vzeli jsú prachu z země a nasypali jsú na hlavy své a padli jsú na zemi i počeli jsú plakati žkáním velikým, prosíce Hospodina, aby jim dał oleje milosrdenství z dřeva života. A když jsú sě již oni tak modlili a prosili Hospodina mnoho hořlin, aj, angeľ Boží Michaél zjeviš se jest jim a řka: Ját k vám poslán jsem od Boha. Sethe, člověče Boží, neroď slzeti pro olej dřeva milosrdenství, aby jím pomazał otce svého Adama pro bolesti těla jeho. Pravíme zajisté tobě, že užádným obyčejem nebuděs mieti jeho jedné v poslední den, když sě dokoná let pět tisícov a dvě stě bez jednoho od prvního dne stvořenie světa. Nebl telidy přijde na zemi najvyšší Kristus syn Boží, vzkříset těla Adama otoe tvého, a telidy křesiti bude těla mrtvých. A on Kristus syn Boží, přijda křstěn bude v Jordaně, a když vyjde z vody, tehdy pomaže olejem milosrdenství od pokolenie do pokolenie těch, kteříž obživeni jsú z vody a z Ducha svatého u věčný život. A tehdy, když stoupí syn Boží, najvyšší Kristus, a uvedeť zasě otce tvého Adama do ráje k dřevu oleje milosrdenství.

Užed odšel jest angeľ od něho. A vrátil se opět k němu, i přinesl ratolestku se třmi listky ulomený z dřeva věděnie zlého a dobrého, pro kteréž Adam bieše vyhnán z ráje, i dał jest Michaél archangeľ ji Sethovi, řka: To přineseš otcí svému k obvlažení a k utěšení těla jeho. Pospěš a nemeškaj a jdi k otcí svému, nebl sě jest naplniš čas života jeho. Po šesti duech vyjdeť duše jeho z těla jeho, a uzříš divně věci veliké na nebi i na zemi i na světloch nebeských. To řek Michaél i odšel jest.

I navrátili jsú sě Eva a Seth, vzemše s sebú ratolestku a vonné věci, totiž nardus a safran a skořici. I stało sě jest, když jsú šli, Seth jdiše přes vodu Jordanskú, a aj, ratolest, kteráž jemu byl dał angeľ, upadla jemu prostřed řeky, a bieše řeka převolmi prudka. A když jsú přišli Seth a matě jeho k Adamu, pověděli jsú jemu všecky věci, kteréž se jim byly přihodiły na cestě, a kteraků odpověď dał jest jim angeľ. I řekl jest Adam synu svému Sethovi: Zdali mi jest angeľ nic neposlał? I zamútiv se Seth a lekl sě, že nebieše nalezl toho, což mu byl angeľ poslał. I řekl jest otcí svému: Otče miď, toliko jediné ratolestky se třmi listky poslal jest tobě, kterážto upadla mi jest prostřed Jordanské řeky. Jemužto odpověděv věce: Jdi synu mój a na témž miestě, kdež jest upadla, nalezeň ji, prve než umru, a požehnáš tobě duše má. A navrátil se Seth k řece Jordanské, nalezl jest ratolest v prostřed řeky, jenž se nikdež s miesta byla nehnula. A zradovał sě jest Seth a vzav ji přinesl otcí svému. Kterýžto když jest přijal a uzřel, vzradovał sě jest radostí velikú a řekl jest: Aj, smrt a obživenie mél!* I prosil jest všech synov svých, aby vsadili tu ratolest v hlavy jeho hrboři.

A tak potom po šesti duech přišla jest smrt, jakož byl předpověděl Michaél archangeľ. A aj, zatmělo sě slunce a měsíec a hvězdy za sedm

* Narází se tu na pověst, že ze stromu, v něž ratolest ta vzrostla, udělán byl svatý kříž.

dní. Seth objal jest tělo otce svého a plakáše pláčem velikým srdečním nad ním a všichni synové jeho pláči přehorkými slzíechu. A aj, Michal archangel zjeví se jesť, stojí v hlavách Adamových a řekl jesť Sethovi: Vstaň z těla otce svého. Tehdy Seth viděl jesť rukou Boží vztaženu a držici Adama. A dal jest jeho Hospodin Michalovi a řka: Buď v stráži tvé až do dne obrany do let posledních, v kterýchžto obrátim já tkání jeho v radost, a tehdy sude na truoně toho, kterýžto svedl jesť jeho. A řekl jesť opět pán Bohu k Michalovi a Urielovi: Přineste mi růchy kmennové a rozestřete na Adama, a jiné růchy na Abele syna jeho, a pochovajtež Adama i syna jeho. I šli jsú všickni mocí angelické napřed a posvěceno jest usnutie smrti jeho. A pochovali jsú Adama a Abele Michal a Uriel, angeli Boží u bran ráje, na tom místě, jenž slove přichodně. A to jsú viděli jediné Seth a matě jeho u nížadný jiný. I řekli jsú k nim Michal a Uriel, angeli Boží: Jakož jste viděli, tak pochovávejtež mrtvý své. A dokonavše, odešli jsú od nich. A Seth vsadil jesť ratolest dřeva toho u hlavy hrobu Adamova, jakož zato prosil bieše.

X.

Básně mravoučné.

Mravoučných básní zachovalo se dosti mnoho ze XIV století. Jsou dletem původní, dletem z latiny vzdělány. I cena jejich velmi jest rozličná. Zde jmenovati sluší veršovaný výklad desatera Božích přikázání, Spor dušes tělem, Pravda, O postavách a mravích lidských, Řeči jiných a mladého i kmetě starého, o Bohatci, o smrtevnosti. Allegorická báseň o mravném obnovení člověka, prvočně sepsaná od Alana z Rysselu († 1203) ze všech jest největší. Sem náležejí ovšem i didaktické básní Smila Flašky.

Z básně o mravném obnovení člověka.

Váž Věhlasnost.

Věhlasnost poče mysliti,
kakby mohla tam přijiti
před stvůritele mocněho,
krále nad králi svatoho.
Kehdyž v tom myšlení bieše,
sedm dievček panen jmějíše;
těm vzkáza své milování,
po ně posla bez meškání.

Jakž dievky brzo přijídu,
všecky v hromadu sě snídú,
káza jim vóz udělati,
jenžby přes skalé i vody,
i přes moře bez vše škody,
přes oheň, obřaky také,

i přes nebe všelikaké
ve mžení oka hotově,
v své okrase, v své obnově,
vezd ji bez pomeškání.
To by jeje přikázanie.

Uslyševše panny toto,
směluvivše sě rovně o to,
pořád spoju sě zjednachu
a ten vóz připravovachu.

Na těch pannách růcho krásné,
z telecích kožek věhlasné,
na němž čistota jest psána,
vše pořádně vykládána.

Grammatika aj pojide
v krásném růše i vynide,
majíc prut ve pravej ruce,

Donat držieč v levej ruce.
Učeš ţatině mluviti,
všeckot písmo vyložiti.
Toť jest také vylíčenie,
všech dietek prvé učenie.
Jeť sě prvé mistrovati
a o včesie dospievati.

Dialektika pak druhá,
jenž jest jiných panen sľuha,
churavá a k tomu bledá,
a však velmi ostre hľedá.
Roztrativši svoje vlasys,
nad jiné majic včhlasy,
tak pojide velmi hrdě,
postavujíc svú ţeč tvrdě.
V pravej ruce hoľub jmeše,
v levej ruce had držieše.
To jest bylo na znamenie
pravdy z křivdú ulíčenie.
Počet sě k tomu ostřiti,
chtieč kľanici učiniti.

Retorika tretie vstavši,
a sě právě ohľadavši,
počet krásně mluviti,
chtieč vše ţeči oslaviti.
Tať svým rozumem ojnicí,
okrásni také kľanici,
že bysta tak krásně v sobě,
mehoděk Retorika tobě.

Ctyrtá pak Arithmetika,
jakož u vodě je ščika,
že vše břely ruče zběhá;
takéž ona z svého běha
vše hvězdy i piesek mořský,
blíž i v dálnoſt, veš list horský
ruče přečte, bez meškání,
toť jest jejie ukázanie:
prvé koľo připraviťa,
z mramora je učiniťa.

Geometria jest pátá,
té sě všecka miera chvátá;
ta zemi, nebesa všaké,
širokost, dalekosť také
umie ruče přeměřiti,
v které miere co má byti.
Tať druhé koľo stvořila,
z oceli je upraviťa.

Sestá Musika pojide,
s hrdú myslí tam přijide,

v pravej ruce struny majic,
v levej ruce křídlem hrajic;
umiet všech hlasov proměny,
nízké, rovné, vyšsie měny;
po všech hlasoch umie jiti,
všecky piesně utvořiti:
tať jest tretie koľo slišia,
z olova je ustaviťa.

Astronomia pak bieše
sedmá panna ta slovieše,
zlaté koňo v rukú majic
a v tom všecky hvězdy znajic;
měsiec, slunce i planety,
v kterém čase neb podletí
svój běh mají skonávati,
toť vše umie ukázati:
čtvrté koľo osnovaďa
z ryzieho zlata skovaďa.

Když již vše hotovo bieše,
což k tomu vozu sľusieše,
Jednota přijide časně,
i spoji ten vóz výbělasmě,
jakž mu býti jej učini.
Rozum sě k tomu přičiní,
přivede pět ručic koní,
jenž u vrani ani broní,
běchu v svém stvoru nenovi,
k tomu vozu přihotovi.

Prvý kóň Viděnie slove,
ten prudkostí jako plove,
přes moře i také skalę,
třeba-li tisíc mil vzdále;
nikděž nohy neomočí,
aní trávy kde potlačí;
běžit jako pták létaje,
neustaneč cestu hraje.
K tomu sě ten vóz uhodí,
pracevániet mu neškodi.

Druhý kóň to jest Slyšenie,
toho voza oslavenie,
tent má také ručest mnohú,
neomočí nikděž nohu,
leč přes moře, leč přes vody;
k tomu vozu sě přihodí.

Třetí kóň toť jest Voněnie,
čtvrtý slove Pokušenie,
pátý kóň toť jest Dotčenie,
toho voza oblibenie.

Toť vše ruči koní biechu,

k tomu vozu sě hodiechu,
Když tu vše hotovo bieše,
Rozum jsa podkonie, chtieše
koně u vóz zapřáhati;
počechnul je aj žehnati,
všecky etnosti, jenž tu biechu,
Věhlasnosti povděchnu
a říkic: Hospodin tě žehnaj!
tvů cestu sěm tam požehnaj,

by sě po tvej vóli zdálo,
což žádámy, byť sě stało.
Druha druhu sě vzlibachu,
a všecky ji požehnachu.
Věhlasnost sě na vóz mrščí,
Rozum pak koní pomrščí;
ruček ot jich oči zpříjemní,
majíc cestu aj prostrannu.

Ze sporu duše s tělem.

Tělo.

Milá duše, zda jsi ťačna,
že mě činš tak rozpačna?
Jáz mám brady,
múdré rady,
dosti bohaté ohrady.
Jmám dědin i plátov mnoho:
milá duše poslyš toho!
Jáz mocný páu,
co chci to jmám,
nikoménuz sě nepoddám.

Véz to, žež jsem vitéz pravý;
rci črtu, ať sě se mnú dáví,
nebo seče,
zříš, ať vleče
po sobě sečené plece!

Toť já razi, duše, tobě,
buď rozpačna sama v sohě:
otkud jedeš,
zlú řeč vedeš;
zdas lišek piňa, co bledeš?

Tvá řeč, tať mě velmi směši!
tomuš sě mé srdeč těší:
očko jasné,
lice krásné,
mě vše myslí převělhusné.

Duše.

Slyšech Samsona silného,
Achille pěvítězného,
Sauł, Jonatan,
David, Nathan,
každý od smrti pomatán.

Pyrha co udalnějšího?
Absoľona nic kraššího:
kto svú krásí

ve všem času
vrovnu sě k jednomu vlašu?
Ester, Bersabé, Elena,
Judyt, Rachel krásná žena,
Pošla Dida
i Dalida;
vše smrl na hromadu zkyda.

Kam sě děř nuzič chudého?
včera byť, dues nonie jebo!
Zle sě mele,
smrt sě pele,
pojde v nás smrdutá pele.

Vrat sě k smyslu, tělo, ruči,
než sě ot tebe otličí;
vzděj klekání
i vzduchání,
za své hřečky čin pokánie!

Tělo.

Co sě lekáš, duše moje?
zda sě hojiš nepokoje?
však vies cele,
že v méém těle
všeckna jest múdrost dospěle.

Nadarmo sě, duše, bázniš,
že mě nemúdrosti káznis:
vše zpievanie,
múdré psánie
mej sě nitidrej hřavě klánie.

Duše.

Slychaflis Aristotele
a Horáce i Virgile?
Jich etná słova
i dnes nova?
kéž sě jich kto smrti schoval?
Augustin, Jan, Beda, Řehoř,

Jeronym, Bernart i Ambrož
sami psali,
písmo znali:
kéž jsú se smrti chovali!

Tělo.

Chceš-lit, nad vrch já povědě,
což k tobě najlépe vědě:
řečíš směji,
ž' mám naději,
když v svej kráse pobleději.

Znám lékařov chytrých dosti,
jichž mě můdrost dobře sprostí;
z jich léčenie.

ctného řečenie
bude mých dnov provlečenie.

Duše.

Petr Mohucký kam sě děl,
mistr, jenž lékařstvie vědě?
Jiní množí
jako bozi
sloviechů, však smrť vše zmoří.

V čemž ty tědě más naději?
to já pověděti směji:
hlino hřešná,
jsi všetečna,
však k spasení nepospěšna.

XI.

Aesopické básně.

Ze staré doby došla nás jediná veršovaná bajka aesopická, původně česky sepsaná, v rukopise z počátku XIV století; nelze však pochybovat, že tento spůsob básní předkům našim velmi byl oblibený. Rady zvýšat, vyvinuté se u nás bez cizích vzorův, nejsou nic jiného než volnější a širší užití základní myšlenky bájek v poesii didaktické. I v Tkadlečku jsou bájky některé. Zdá se ostatně, že i sbírka bájek Aesopových, nyní jen z prytisků známá, jakož i první překlad bájek Cyrilla Quidenonského, tak řečený Čtverohranáč, ¹⁾ z doby staré pocházejí.

Bajka o lišce a čbánu.

Liška jednú běhajíci,
jiestí sobě hledajíci,
uběže do jedniech pustek,
ano v nich jediný chrustek.
Vece: Pověz mi to, chřiste,
čež jsú toto chýše pusté?
On jéj takto odpovědě,
řka: Jázf sám nevědě;
teprv sem jedno přišel sém,
nejméní níže činiti s tiem.

Liška poče sě točiti,
by mohla co uhoniti;
točivši sě sém o tam,
i uběže k pustým kamnám;

a když sě v nejstěji vtoči,
inhed v kamnách čbána zoči.
Vece: Dobrý večer, čbáne!
Kak sě jmáš, mój milý pane?
Čbán lišce niče nevece;
a ona vzemši jej na plece,
potěšci sě s ním ven z pustek.
Tu ji potka onen chrustek,
vece: Liška, co to nesés,
že nohami jedva pleteš?
Ona vece: Nesu čbána,
měho milostného pána.
Zdáše sě jéj násti těžek,
vznessi jej na jeden břežek,

¹⁾ Čtverohranáč byl v XVI stol. od Konáče znova přeložen.

i pusti jej dořov opak,
říká: Jázl tobě učini tak,
vece, pojdiž dořov čbáne,
těžeck mi něsti, mój pane!
Čbán sě dořov s hory pokoti,
liška sě po něm běžice upotí,
vece: Čbáne, proč běžíš prudce?
přesadíš mi skoro srdeč!

A když čbán na rovni bieše,
vece sě kotiti nemožše.

Vece liška: Kde jdeš, čbáne?
zdalíš ustař, milý pane?
pakli nechceš semnú jítí,
jáz chci tobě učiniti,
že pojdeš se mnú bezdéký,
kdež sě nevrátiš na věky.

Přivázavši čbán k uocasu,
vece: Jáz tě tam donesu;
budeš úpiti na své hoře,
plavaje jako prostřed moře.
A když přiběže k studnici,
běda liše hubenici!

mníše oklamají čbána,
nališ sě obliží sama.

Vece: Čbáue, kě se modříš!
Zřehos úmysle, že tiem dliš.

Ona nic nepomeškavši,
čbán k ocasu přivázavši,
vzleze vzhóru na ohluhnici,

i pusti čbána v studnici,

vece: když se nechceš modlitvi,
jáz tě musím utopiti.

Čbán poče svrchu plavati,
poče liška naň vořati,

říká čbánu: Brzo víz o sobě,

jižl jest velmi zle o tobě;
razuř, pokoř mi sě jedinú
a otpustím vši tvú vinu.
Čbánu lze mluviti nebieše,
nebo z hlíny slepen bieše.
Tehdy sě liška rozhněvavši,
čbána u vodu vrazivši,
vece: Jižl sem dosti hověža tobě,
cos uboniš, jměj to sobě!

Čbán sě poče zalévatí,

vody sě veř nalévatí,

lišky k sobě potáhati.

Liška se poče ottáhati.
vece liška: Ne tak, čbáne,
jáz spíleji, milý pane!

Tehdy čbán poče bobtali,
vody sě veř nalévatí,

hlubě sě pohřízeyati;

liška poče vždy volati:

Běda, co mi sě chec sláti!
milý čbáne! otpust mi to,

a jáz tobě slibuji to,
že nechci tobě škoditi,
rač mě nebožku živiti.

Ona toho řeči netaže,
až ji čbán k sobě přitaže;

ona sě v studnici vrže,
inhed ji čbánu na dno vtrže;

tu jéj nedá vece vzniknáti,
musí bezdéký utonutí.

Tak se liška přemůrila,
svój život marně ztratila;

ot čbána z hlíny slepeného
zbyla liška žitie svého.

XII.

Přibík Pulkava z Hradenina.

Jako všickni v dějinách velicí mužové byl i Karel IV zvláštním milovníkem dějepisu. O tom mimo vzdělanou od něho legendu o sv. Václavu svědčí i vlastní životopis, jež asi l. 1363 latinským jazykem sepsal ku poučení potomkům svým na obou trůnech, českém i římském. Počna od narození svého psal děje své až do l. 1341, když král Jan, poručiv jemu Čechy, sám jel do Francie. Neznámý spisovatel dovedl pak dílo to až po l. 1346, totiž po vyvolení Karla IV za krále Římského. Druhý veledůležitý spis, jenž ne sice

od Karla IV samého, ale z rozkazu a s účinnou pomocí jeho latině byl sepsán, jest kronika Pulkavova. Karel IV všecky kroniky, kterých se koli v klášteřích a na hradech panských dohledati mohl, snéstí kázal, sám pilně je pročítal, srovnával a z nich pak kroniku rozsáhlou a spolehlivou sepsati dal. Muž, na něhož práci tu vzložil, byl Přibík Pulkava z Hradenína, syn prý Dlúhovoju, o jehož životě polířichu nic není známo.

Obě dila, životopis i kroniku, kázal císař přeložiti na jazyk český. Překlad kroniky sám Pulkava vykonal, a o životopisu domýšleti se lze ne bezdůvodně, že též od něho byl zčeštěn.

I. Z kroniky Pulkavovy.

Královna Eliška, poslední Přemyslovna.

Jindřich Korutanský, když králem byl volen Českým, pět let svého spravování zemí České vládl. Ale za svého vládání málo neb nic dobrého učinil. Ano však Hora ani dřev před tiem, ani budúcich časov nikdy lepších úžitkov nedávala na střebře; proněžto, kalk kolivěk bezčislne zbožie odtavad měl, ani sobě ani zemi nic dobrého neučinil, ani pokoj zjednał lidu svému. Ten jistý Jindřich návodem některých měštan Pražských i Horských u Praze veliký dvór voňal; k němužto když sě páni sjeli, ten Jindřich přenešlechetný, radu a návodem navedeu jsa těch měštan, pány jest zjímał, mezi nimžto někteři byli jsú zbiti. A tak sě jesť dvór jeho hanebně dokonał. A když ti páni u vězení byli, po některém času bez věděnie svého kniežete s měšťany jsú sě smluvili, a některú přezná svatební sě zavázali. Nebo pan z Lichtenburka dceru Jakubovu od věže pojal jest byl, a dceru Jindřichova staršího z Lipého synu Ruthartovu oddána měla být; a tak těmi věcemi i jinými zavázavše sě v přízeňti měšťene, jakž před tiem k vězení jim dopomohli, takéž k zproštění jich snažni byli. Proněžto stało sě jest tak, že páni potom tomu jistému Jindřichovi nikakž nechtěli dvořiti a dověřiti, ani k jeho dvorom jezditi vice; né ani za krále chtěli mieti jeho, a s tiem tak srdečně myslíec jeho ven vypuditi, proti němu těžké války hářechu. A když sě to tak po tři léta dálo v zemí, tento jistý Jindřich markrabie Míšeňského prosil jest, aby jemu na pomoc přjeť, slibuje jemu dobrý žołd dáti. Jenž jest s pěti sty helmovy přjeť do Prahy, a tak mezi tiem Jindřichem a mezi pány byly veliké války.

Mezi těmi příběhy bád sě jest Korutanský, aby sě jemu skrže Elšku, krále Václavovu dceru, něco nepřihodiло nechutného, chtěl předjiti; a tak i zjednał to, chtě tu dievku za jednoho pána jménem Bergov dáti, jenž tehdy s jeho strany bieše a jemu slúžiše, slibuje jemu dobré věno dáti. A když to ta dievka zvěděla, smutna jstici násilně velmi před tiem Jindřichem, jenž zemí vládneše, tehdy mluvíla a říkuci takto: „Chceš-li mě spravedlivě vdáti podlé práva, nečin mne pohoršenějšie v mém pokolení, a nepoužij mého rodu; ale tak se mnú učiň, jakož na mój rod slúži. A nebo nechajt v zákon vejdu a Bohu mému slúžím, jenž to ráda chci učinili. Nadto pak učiníš-li co jiného na potupenie mému rodu, věz to jistě, žeť tvój nepříetel zjevný jsem.“ On ta slova od nie uslyšav, nastoješe o to siluē, aby ona jeho chtění povoliла. Tehdy dievka to uslyševši a na

ném tomu porozuměvši, že on nato tiskne, takto mu ještě odpověděla: „Poněvadž tak špatnú mě chceš učiniti, a mě pokolenie vždy potupiti myslíš: věz to také zajisté, žeš vždy chci na to mysliti velmi snažně, abych tě ven z země vyklidiла a proč vypudila.“ A když ona tu řeč vymluvi, káza ji jieti a v Praze poctivě drželi. Toto jisté té dievky jetie bez rozmyslu byla ještě jistá přičina jeho ven z země vyhnání.

Proněžto léta Božie 1308 tato dievka, když jest za chvíli v tom vězení byla smutna, a však, ač byla líly mláda, však o to můdře myslila a snažně, kterak by mohla toho vězenie prázdná a svobodna býti. Takž pak zatím čas i miesto ublížovši sohě, s jedniem knězem starým, kaplanem otce svého, Berengarium, poradivši sč, tento čin vymysliła a nalezla k sproštění svému: aby v noci k jedné bráně, jenžto, jakž ona byla způsobilá, měla otevřena býtli, přišla, tu kdež probošt Vyšehradský jie samé druhé s koňmi velmi piluč čekač. A tak s tiem v ten určený čas tato panna Elška s jednou dievkou a s tiemto starým knězem šlechetným, stráži svým, v noci z vězenie zdvili sě k bráně, a přišedší, nalezla ji otevřenu a koně skrze prohošta přichystány. Proněžto ihned vsedši na ty koně, úprkem sč vzdvihla do Nymburka. A když u městě byla, svořala k sobě všecky měšťany, i mláviča s nimi těmito slovy můdře velmi a říká: „Viete-li vy to, že otec mój, když ještě živ byl, z tohoto městečka město jest hrazené včinič, a tak jeho i vás povyšil? Aj, toť sestře mé poctivě a dôstojuň jsta vdaně, a ještě já jediná sirotek ostavši, nechťela jsem Jindřichovi tomuto vévodě povoliti, jenž jako chtě pohyzditi rodu mého, vdáti mě jest chtě za pána jednoho; a já jsem nechtěla k tomu svoliti, a potom jsem až do tohoto času proto u vězení nemilosťivě držána. A tak jsem z toho vězenie k vám utekla, vaše vše a vaše pomoci doufajíc.“ A tak jim všecku příhodu svou rozpraviča.

To když jsú měšťané uslyšeli, kakž koli lekli sč a smutni byli proti jich svář: však i pro sirobu této dievky i pro jejího otce, mnoho dobrého jenž jim učinil bieše, v sví obranu mile ji přijeli a slibili jí ode všeje náze brániti a vši siš pro ni státi. To když dievka uslyšala, z toho jim snažně poděkovala.

A když páni zemští zvěděli, že ještě dievka z vězenie utekla, k nej sú sjeли a o tom, kterak by toho Jindřicha vyhnali, radu o to vzešli. S tiem tak proti němu věčsie války nežli dřeve pozdvihli, a tak se všech stran vši moc překážeti sě jemu jeli. A v tom veliké vojsko lidu shromáždivše ku Praze přihrli a na toho Jindřicha, jenž u Praze bieše, tehdy mocně trhli. Proněžto stało sč jest takto, že na Hradčanech tu před hradem mezi pány a mezi lidmi toho Jindřicha boj byl veliký; ne taká tieskňa bieše mezi vojskem, že množi i s koňmi i s oděním do překopových padach u předměstie. Najposledy jsú pak páni boj obdrželi, a těchto mnoho zibili a druhé zjimali, a třetí na hrad utekli k svému pánu, jenž na věži sedicě a na tuto na zlú příhodu hledáše. Proněžto tato jistá dievka s pomocí pašské těžké války proti tomuto Jindřichovi pozdvihla jest, a o jeho vyuzezení z země mnoho nocí a mnohým myšlením myslila jest na každý den.

Proněžto toho léta páni s tito dievku Elžbětú snažili sč velmi snažně, aby toho Jindřicha ven vypudili. A s tiem tak jednostajně uradivše sč, syna Jindřichova císařova říšského, sedmého tiem jménem, jmenovaného z Liemburka, Jana, jenž jediný syn jemu bieše, této dievce umyslili za muže

vzieti a za něho ji vdáti. Po té jisté radě a po tom výmyslu, znamení páni čeští s tuto dievku Elškou byli do Říše posláni k císaři, království české jemu vzdávající a synu jeho Janovi s tuto jistou dievku Elškou. Jichžto prosbám i jich vzdání Jindřich, sňovný říšský král, povolil jim té smlívy, aby se tak stařo, dav jím syna svého, jakož jsú žádali. Proněžto páni poslali k Alžbětě, tyto jí noviny věděli dávajice; jenžto pojemiš s sebú pány včešie, do Spýry města, v němžto tehdy král bieše, vesele jest příjeť. Jižto král Jindřich říšský velmi poctivě jesť přijal, a tak syna svého jediného Jana, jenž ve čtrnádsti létech v sláři bieše, za ni jest oddal, a Elška v šestinádsti létech jest byla. Tu pak po tom oddání svatbu velmi velikú a bohatú jmeli.

To když sě tak stařo, král říšský syna svého Jana mocí svú sňavně v zemi Českú uvedl jesť; a tak oba, i syna svého i Elšku, se pány Českými a s Petrem arcibiskupem Mohučským, s Bertoldem hrabí z Hennemberka, s purkrabí Normberským i s mnohými jinými pány německými poslal, aby toho Jindřicha Korutanského z země ven vypudili. A s tiem když vtrhli do Čech, ihned udatně Prahu oblehli; a když několikto dnív leželi, Elška pro svú velikú můdrost mnohé měšťany jmějíše u městě, jenž ji velmi přejiechu, a tento Jindřich pro své bláznuovství a ukrulnost mnohé nepráteley; takž jesť ona i hledala o tom tajně, aby brány jie mohly odevřeny býti. Takž pak zatiem i zjednała to, že jednoho dne na úsvitě brána jim byla odevřena, tak že jsú všickni do města vjeli beze vše překazy.

Proněžto léto Božie 1310 lidé Jindřichovi i měšťené, jenž jsú sě jeho udrželi, osadivše špitál na malé straně u svaté Mařie, tam byli utekli; ale ihned toho dne krále Janovi lidé jeho dobyli. Takž pak toho měsice Prosince poradiv sě tento Jindřich, o pól noci vzdvihl sě jesť do Korutan s svú ženou, točíž jako bezpečenství maje od krále i od králové. To když sě stařo, že Prahu, ježto hlava jesť, měli, všecka jiná města i hradové jim jsú sě poddali beze vše odpory.

II. Ze života císaře Karla IV.

Z dějů ve Vlaších.

Spiknutí vlaských knížat.

Času toho, jehožto běch ostař s pánum Ludvíkem z Sabaudie v Italii, učiníchu svázanie a smlívu tajemně proti mně a proti otci mému Robert král apulský, Florenší, náměstek hrabě Ac vládař Mediočanský a vládař Berúnský, jenž v ty časy držieše Padev, Tervis, Vincencii, Feltreńské a Belunské města; vládař Mantuanský, jenž dříve bieše nám slibil věren býti, a vládař Ferarský. I rozdělichu mezi sebú tajemně města ta, ježto já je držech. A tak všickni vnáhle, majice zrady tajemně v městech, dříve než nám odpověděch, řítiechu sě na nás, a my na ně v ty časy žádného strachu nejmějchom, neb jsú nám byli slibili a přisáhlí nám i listy svými potvrdili, že chtie věrně mně a otci mému pomáhati. A tak vjede Berúnský do Brixe, Mediočanský obleže Pergam, a doby jeho velmi brzo; Papicenští zpěčili se proti nám, a příjechu panství sobě, to včz ti z Bakkarie, jimžto jsme vice usali nežli žádným jiným v tom městě. A všickni ti svázavše

sě aneb směuvivše sč, učinichu silnú válku se všech stran proti nám. Než pan Ludvík z Sabaudie, poručník nás a obránce, dobře mohl převěděti některá nebezpečenství: ale nepřičinil svého snaženství. I vyjede z vlasti, nás ostaví v tesknosti. Než pak tu měštěná z Parmy, řečení z Črvených, a ti z Fuliana, a ti Manfredští, a ti z Regie, a ti z Dobrotivých, z Mutiny a měšťané z Kremony řečení z Punconov starých, a páni Šimon a Filip z Pistoře, a ten ježto bieše vládař v Luce, přijechu včerně a přičinichu všecku svu radu a pomoc jakž mohli, jakžto také dále světleje vypravuje sě.

Vítězství u San Felice.

Tehdy dřeveřečení přísežníci učinichu silné vojsko před městem našim Mutinu i ležechu tu šesť neděl, a po šesti nedělích, když poplenichu biskopství a hrabství Mutinského a Regii měšť, tažechu odtavad a požichu moc sví a vojsko před hradem svatého Štěstného, Mutinského biskopství. A když tu vojsko dřího leže, umluvili ti s hradu s nimi, když by v měsíci, to věz až do dne svaté Kateřiny, neb měsíc měšť tolo dne minuti, nebylo by jim pomoženo skrze nás, že by jim hrad chtěli vzdátí. Tehdy Parmenští, Kremonští, Mutinští a z Regie to uslyševše, sebrali moc sví i přitažechu k nám říkuce: „Panel braňme sě zkázení našemu, dřieve než nás ovšem zahľadie.“ Tehda vzemše radu, vyjidechom na pole a stany rozbichom, a z města Parmenského den svaté Kateřiny přijidechme tam, jehožto dne hrad měli vzdátí v ruce nepřátelstě; a tak o poledni s tisíce a dvěma stoma helmy a šesti tisíci pěšich proti našim nepřátelům, jichžto dobře tak muoho nebo více bieše, boj zdvižechme. A trval ten boj od poledne až do západu slunce; a s obu stranů běchu zbiti jakžto všickni oři a někteři koni, a běchme již téměř přemoženi, a oř, na němžto seděchme, také byl pod námi zabit. A zdvižení našimi, tak stojiece a hlediece, že jsme již byli téměř sě rozpačili, vzezřechme, an túž hodinu nepřítelé naši jechu sě utiekati s svými kordůlvemi, a najprvě Mantuanští, potom množí po nich jsú tálí. A tak skrz milost Boží vítězstvie jsme ohdrželi nad našimi nepřátelý; osm set helmovy na běhu zjímachme, a pět tisícov pěšich zahubichme; a tak skrz to vítězstvie vysvobozen byl hrad svatého Štěstného. V tom boji přijeli jsme se dvěma stoma mužovy hrdinných rytířské duostenjenství.

Druhého dne vrátechme sě s velikým veselím do Mutiny s kořistí a s vězni, a rozpustivše lid náš, vrátechme sě do Parmy, neb tu náš dvuor tehdy držechom. Potom tažechme do Luky, ježto jest v Tuškanech, a zjednachme válku proti Florenským, i vzdělachme hrad krásný s městem zdmi ohraženým na vrchu hory, jenž jest vzdáli deset mil od Luky, proti údoli Mhlá tak řečenému, a převzděchme jemu jméno Hora Karlova. A potom vrátechme sě do Parmy, poručivše vládařství panu Šimonovi z Pistoře jenž dřieve od nás tu dobře vláděl, a městce Barče na našich nepřáteléch byl dobyt, a mnoho jiného dobrého v svém vládařství byl učinič. Když pak do Parmy přijidechme, biechme obtieženi od našich i nepřítel se všech stran přesilně: ale zimy ukрутnosť nám byla prospěšna, neb tak sě byla velmi rozmohla, že žádný na poli ostáti nemohl.

Obfežení Kremony a ztráta hradu Pavie.

Opěk téhož léta, v letnicích, sebra otec náš veliké vojsko i poslal nás napřed do města Kremonského z Parmy přes Pád s pěti sty helmy, kteréto já poslach před hrad Picignitový, jenž bieše sě zdvihl proti nám a proti městu svého biskupství Kremonskému, přisluhuje Papienským a Mediočanským; a my zuostachme v Kremoně jedva se dvaceti helmy. Tehdy v náhlle rozsilichu sě nepřítelé, a přibýváše jich číslo na každý den, tak že ti, ježto biechu před hradem, ohradichu sě překopy, pomoci naší čekajíce. Toho času v náhlle Mantuanští a Ferarští pustili žodie své po Pádu před Kremonu, a potopichu všecky žodie v Pádu krajiny Kremonské, tak že otec nás se vším svým lidem nemože nám přijeti na pomoc ani poslati kterého posla, nebo všeckny žodie a mědýny biechu potopili. A my sami v Kremonském městě jsúce tak s mědýn lidem, biechme v strachu ztracenie města a lidu na každý den pro širokosť města, nebo těch časovou město pro války bieše jakžto pusto.

A když biechme u velikém smutku, nebo ani otec nám, ani my otcí, ani který z nás těm, ježto ležiechu před hradem, možechme pomoci: sta sě pak sváda mezi nepřátelý našimi, ježto město dřevečečené běchu oblehlí na té řece Pádu, tak že bivše sě mezi sebú, vrátil sě každý z nich k svému vlastniemu. To zvěděv olce náš, přilaže z Parmy s svými vojskem po té řece Pádu, i přikáza vytáhnuti žodie ze dna řeky a tak přepřluvi sě v mále do města Kremonského. A druhý den shromáždivše vojsko, tažechme na pomoc těm, ježto biechu před hradem Picignitovým. A tak jsme byli skrze milost Boží rozsileni, že jsme silnější byli všech našich nepřátel; nebo nás bylo v číslu tří tisice helmovníkuov.

A když potom urozměchme, že před tiem hradem nic neprospevachme, chtěchme láhuúti na pomoc hradu Papienskému. To převěděvše nepřítelé naši, poslachu rádce své a ltviv s otcem našim jednali, a s ním přiměře užili tiem činem, aby s pole táhl a hrad Papienský za tiem přiměřim spížoval, ubezpečujice, že jim skrze nepřátelý nebude překázeno, ltviv krásnymi slovy a pochlebnými mnoho jemu slibujice. A tak tažechme s pole, lid náš po městech a po přebytcích jich rozdělichom. Potom nepřítelé přiměře nebo slibuov nezdržechu, a tak ztracen by hrad Papienský; nebo jsú nedopustili nepřítelé jeho spížovati, jakž jsú byli slibili. A tak otec náš s svým lidem pro jich pochlebná slova a ltviv sliby v penězích a v stravě hynuli; a když zima přijde, nemožechu ležeti na poli. A tak zračí ono přislovie: I škodilo jesť prodlenie hotovým.

Příjezd Karlův do Čech.

Přijidechme do Čech, v nichžto jsme nebyli jedenácte let. A již několik let před námi matka naše, řečená Elška, byla umřela. A za jejeho života sestra naše druhorovená, dcera jejic, jménem Dobrotivá, poslána byla do Francie a vdána za Jana, syna prvorozencového Filipova krále francského, jehožto sestrę, jménem Blanku, jmějeme za ženu. Ale třetie sestra naše a poslednie, jménem Anna, bieše u té dřevnic sestry v Francii

v ty časy. A tak když přijidechme do Čech, nenajidechme ani otce, ani mateře, ani bratra, ani sestry, ani žádného známého. Řeči také české ovšem jsme byli zapomenuti, jižto potom zasě jsme sě naučili, tak že jsme mluvili a rozuměli jakžto jiný Čech. Z Božie pak milosti netoliko česky, ale vlašsky^{*)}, lombardsky, německy a latinské tak mluviti, psáti a čísti jsme uměli, že jeden jazyk z těch jakožto druhý ku psaní, mluvení, ke čtení a k rozumění nám byl hotov. Toho času otec nás taž do hrabství Lucemburského pro jednu válku, jižto držieše s kniežetem Brabanským, on a jeho tovaristvo, to věz Leodienský biskup, Juliacenský markrabě a hrabě Gerlenský, a mnozí jiní. I poruči nám moc svá bez sebe v Čechách.

Kteréžto království byli jsme našli tak opuštěno, že ani jednoho hradu ne nalezli jsme svobodného, ježto by nebyl zastaven se vším zbožím královským; tak že jsme neměli kde bydliti, jedno v doměch městských jakžto jiný městěnín. A hrad Pražský tak byl opuštěn a zkažen i zrušen; nebo od času krále Přemysla všechn požlen byl až na zemi. Na kterémžto městě siě veliká a krásná s velikými náklady vzdělati jsme kázali, jakžto dnešní den zjevno ješ obhledujícím. Toho času poslachme po naši ženu, neb ještě bieše v Lucemburce.

Těch pak také časů dař nám byl otec nás markrabství moravské, a toho hesla poživachme. Uzřevši pak obec česká šlechetných mužov, že jsme byli z starého pokolenie králové českých, milujíc nás, dachu nám pomoc, abychme nabylí hraduov a zboží království. Tehdy s velikými náklady a s úsilimi nabychme najprvě Hrádku, Týrova, Lichtenburka, Lutic, Hradce, Pieska, Nečtin, Zbiroha, Tachova a Trutnova v Čechách; v Moravě pak Lukova, Telče, Veveřie, Ołomúckého, Brněnského a Znojemského hraduov, a mnohá jiná zboží, ježto byla zastavena a oddělena od království. A mějechme minošlo sluh hotových a urozených, a prospieváše království den ode dne; i milováše nás obec dobrých, a zlí bojice se s, varováchi sě zlého, a spravedlnosti dosti bieše v království. Nebo šlechtici téměř všichni běchu sě zčinili násilníci, ani jsú sě báli krále, jakžto slušalo; nebo království byli mezi sebú rozdělili. A tak jsme drželi vládařství, království polepšujíc den ode dne za dvě léta.

Válka polská.

Ludvík Bayořic, jenž sě ciesařem nazýváše, s králem uherským, s králem Krakovským, s vévodou rakuským a s kniežetem Svidnickým silné svázenie na krále Jana Českého a na Karla markrabí Moravského učinichu; a ti všickni dřevečečenému králi Janovi a Karlovi markrabí Moravskému v jednom témdni svými listy odpověděchu, chtiece je podstúpiti a jakžto nad svými úhlavními nepřátele sě mstíti. Jichžto novin král Jan užasť sě, slovutné své posly, totiž pana Mikuře z Licemburka, svého zvěřášněho rádci a pána Jindřicha z Nyemburka, svého najvyššího písáče, posla k Ludvíkovi, aby s ním sě sjeř k některému roku na smířenie aneb na užovenie pěměřie mezi nimi. Jenž sprostně odpovědě, že nechce s ním žádného mieti pěměřie, ani kterého míru s ním jednat. A král Jan, to usyšav, vece: „Ve jmě Božie! čimž vice budem nepřátel mieti, tiem

^{*)} Vlašky (gallice) znamená zde jazyk francouzský.

věční plen a více kořisti budem mieti; a my přisnáháme skrze Pána Jesu Krista, že kterýž kolivék nás z nich prý podstúpi, na toho tak sě obořím, že sě všickni jiní leknú.“

Potom po malém času Kazimír král Krakovský město Mikušovo kniežete Opavského, jménem Žďár, postupí a nepřáelsky obléže. Jenž ihned k králi Janovi posla, a přesnažně prose, aby něco lidí oděných jemu poslal, jichž pomocí město své skrze krále Kazimíra oblézené mohlo by zachovati a vysvoboditi. Král pak Jan to uslyšav, veselú myslí odpověděl, že jemu nechce žádného lidu poslati, než ve čtyřech dnech chce na pomoc jemu přijeti sám svým životem a s množstvím převyšlým lidu oděného. Ihned král Jan všecky šlechtice královstvie českého sezval v hromadu, vece přede všemi: „Aj urození, hrdinní, věrní a milí naši! Musíme královstvie našeho a vlasti našie mečem a oděním brániti proti těm, ježto nám a vám bezprávně škodie. A protože ten Kazimír král Krakovský podstúpil nám na potupu královstvie našeho a korunu naše manu, kueze Mikuša kněze Opavského, nepříetelsky, jimižto velebnost naši velmi těžce rozhněval, ani lehce máme něsti, že tří těžký úraz trpie, ježto sě pro mír a pokoj našemu panství poddali: protož aby nám lenosť nebyla připsána ani také nedbání a prázdného odpočívání spanlivost byla nám přidána: clicem a zkazujem z vás všem a každému zvášlě, aby ihned oděnie vaše vezmuce, k boji připravuč bez meškání po nás láhli, abychme zapudili onoho nemůdrú ošemetnost, jenž knieže a mana našeho směl jesť podstúpili, kteřížto naše obrany požívaje, měl by s právem pokoji sě radovati.“ Tehdy šlechtici k královým slovům odpověděchu: „Páne králi! z práva našeho jesť, a od starých časov bez porušenie držáno, že z královstvie nemáme s oděnímjeti, než v meziech královstvie proti těm, ježto království podstupují nepříetelsky, vši silní máme brániti a opravovati.“ Jimžto král odpovědě: „Knězstvie Opavské, jakžto jiná knězstvie polská, k králi českému a k koruně české útočiště mají; protož my již jedem v odění připraveni na cestu, a uzříme, kdo z vás bude obvázán pětadvacítým udalenstvím a smělostí nemůdrů, aby po nás ostatí směl.“

A tak král Jan té noci s pěti set helmy z Hory Kutny taže, tu kdežta slova s šlechtici a se pány královstvie českého bieše mluvíš, a k u kniežeti Mikušovi Opavskému dnem i nocí chvátaje jedieše; a ihned tažechu po něm šlechtici královstvie českého a vladky všickni. A prý než k dřeveřečenému kniežeti přijede, měl dva tisíce helmuov, kromě střelučouov a jiných dobré oděných; jichžto pan Čeněk Lípský se třmi sly oděnci spieše chvátaje předječ, a s Uhry a s jinými, ježto královým přikázaním kněze Mikušovo město běchu obléhl, boj litý napravi. Kteréžto, když se běžeti jechu, až do města Krakovského stíhař jesť. A na tom běhu tři sta Uhrů bylo zahubeno a šedesát mužov urozených jato. A jiné tak stíhař litě, že on a veliký dieť lidu jeho, rozlitivše sě, do města po nich vjeli a oni mřieži s brány spustivše, v městě je vzdržechu. Ale král Jan to přehoře nosíše na myslí, že on v takém pobiti nebyl; nebo města beze vše obrany byl by dobyl. Však ihned toho dne Krakov s velikým vojskem obléže; a tu leže, veliký dieť země popleni a předměstie zkazi.

Tehdy Kazimír král Krakovský vzkáza králi Janovi, aby množství lidu nebezpečenstvie ušlo, by s ním sě sám a sám v jizbě zavřeč; a kdo by tu druhého přemohl, aby nad ním svój úmysl měl. Ale protože

král Jan tehdy ovšem bieše oslnuš, vzkázař jemu, aby sě oslepiti kázař, tehdy v rovném odění velmi rád chtěř by s ním sedati. Potom ihned ku prosbě Kazimírově krále Krakovského mezi nimi bylo příměří učozeno za tři neděle; za kterýmžto příměřím všecky nepřezně byly zjednány, a tak aby Karel markrabie Moravský deseli lisicuov hřiven střiebra čistého, ježto jemu kdys král Kazimír byl puojčil, prázden propuštěn byl a ovšem svoboden těch peněz. A tak zhašena byla mezi nimi přčina té vší války, a mír a pokoj učozen a potvrzen. V kterémžto míru potvrzenie všecka ta kniežata, ježto dříve králi Janovi a Karlovi markrabí Moravskému byli odpověděli, v tom smíření byli jsú jednostajně přiměuňeni.

XIII.

1363 - 1378

Ludvík Tkadleček.

„Jáť jsem tkadlec učeným řádem: bez dřevce, bez rámu a bez železa tkati uměji. Člunek mój, jímžto osnuji, jest z ptače vlny; přeze má z rozličných zvierat oděvu jest; rosa, jež roli mů skropuje, není obecná voda, ani sama v sohě, ale jesf s obecnou vodou smieshena, jížto v svú potřebu jednau nahoru jednak dořív i sem i tam kropějí, podávám. A jsem z české země hlavu a nohama odesad. Jméno mé pravé jest zbito a otkáno z osmi slov abecednich, k němuž jsem vydán a vysazen.“ Tolik skladatel R o z m l u v y m e z i ž a l o b n í k e m a n e š t e s t í m o sobě pověděl. Žil v Hradci nad Labem, při dvoře ovdovělé královny Alžběty, v polovici XIV století, za „dobrého, věru dobrého Karla císaře, v ty časy krále Českého.“ Tkadleček viní Neštěstí, že ho rozloučilo od „choli“ navždy. Neštěstí se proti nářkům těmto brání. Skladatel ukazuje velikou zečtělost sv. písma i sv. otcův; zhusta se dokládá Aristotela, Platona, Cicerona, Boëcia a j. Jazyk jeho jest plynný a jadrný.

Neštěsti žalobníku přimlúvá.

Vlk byv jedná nemocen, a velmi stonař; než chtě zdráv býti, slíbil v nemoci masa nejisti do smrti. A zhojiv sě a byv zasě zdráv, nemohá jedná sobě nic uloniti u veliké vodě k snědku, pojde ku potoku, hledaje ryb, a oseł sě mu nahodi, bředa skrz potok od mlýna pytel můky na sobě nesa. Vlk mu vece: Pomáhajž Bóli, miňá výzinko! ó co jsem tebe dnes celý den hledař, až jsem sě s tebú i potkař. Oseł jemu vece: Miňá vlče! jáť jsem oseł, zvice hľúpe a robotné, a nejsem vyzinka. Vlk mu vece: A zdalis neslýchař, že liška v lesích, myš v důpěti a ryba u vodě ráda bývá; jáť masa veď nejiem, jedno to což jest u vodě. Tys vždy vyzina aneb sumovina. Oseł jemu vece: Mýlioš sě a zles sě zeptař. Vlk vece: Prav tu řeč tomu, kdožt ryb nezná. Ty jsi vždy rybové maso, jáť tě vždy smieš; mňuv sobě sem i tam, což já znám, tot já znám.

Tkadlečku, slyš roč a znamenaj úmysl, kam sě chýlí. Ty nás ta-

kúžto řeči právě potýkáš, leda ty nás proti sobě zbudíš a popudiš k protivné řeči, a z té aby s námi v svář všeš a s námi sě svadiš a s námi zašeš. Tkadlečku, vlkuf jest to divno nebylo, nebt jest byl hladovit a byl jest zvěř nerozumná; ale tě nic k tomu nenutie, že na ny vořáš a na ny kakusi řeči protivní vyježdies a kakýms písmem chlē nás potupili. A k tomu máš pěš smyslov dobrých, že podlē těch nejsi tak hľúp, aby nevěděš, co máš mluviti a lépe sebú kam zatočiti, než vlk sví přirozenú hľúposti. A však, ačt jest vlk dobré věděš, že jest to osel, než ať by měl podobnú priečinu, jako by to z nevědomie učiniš, přezděš osla vyzina, aby jej vždy snědli. Tež ty dobré a úplně po našie řeči slyšies a sám to vies bez nás, dřieve nás, žež jsme právi a ty křiv. Avšak nás vždy ješče proti sobě jako vlk osla popúzieš a chceš nás dřicev času ot-suditi na zatracenie a ny Boha otlúčiti, jakožto súdee neboli ten, jemuž právo jest poručeno. Ba by ty to učiniš z té mistry jukoz jest, a ne z žáduvého utrhánie, přijali bychom to od tebe. Ale vies-li co jest, praviet mudréc, to což na kom vidieš neb o kom eo nepočestného uzřieš neb uslyšieš, nebuď kvapen toho v hněvu a v nechuti ohlášiti. Častokrát člověk z hněvu vypovie na druhého, ješto jemu samému potom žel bývá.

Dále slyš, Tkadlečku, neuvažuj sě v rychlárství ani o to stój velmi, by súdcí byl, leč poručeno bude a k tomu leč zavožán budeš. Ale ješče netoliko pro zavožanie, ale pro nic o to nestój, leč sě čiješ, že sví etnosti a své dobrotní svého svědomie a podlē spravedlivosti přemoci můžeš zlosti své přirozené vnitř, a řeči pochlebných odolati budeš mocí, a darov za práva nebrati ani jich tláti, a tak učiniti, aby sě najvěčšího súdee v tom nelekaš, když přijde hněvivě súdit vešken svět a tě zdaj-šicho súdee.

Slyš ješče, Tkadlečku, nebuď súdcí, neměje rozeznati pravdu a křivdu. Nebuď vlkem a nebuď sobě sám, nebuď proti sobě sám, prv neodsuzuj žádného bez ortele pro svój zisk; nečiň sě mněje ale věda, a to, což činiš, učiň právě a daj sě v tom znáti, nechoď ku potoku v kút; to což činiš, to sám věz že dobré činiš, nebuď chvati ke komu pro jeho zlost, jakož člověk jako jiný a ty ješče nevieš sám, kam sě děješ.

Chceš nás zatratiti a my bez tvé pomoci stvořeni. Slyš pilně, Tkadlečku, buď to pak, že my i pro tvé řeči zahynuti máme, jakož o nás pravieš, asať se v nic obratiemy, jakož jsme z ničohož pošli, nic také trpěti nebudem, súdu na sě a proti sobě nečekámy; neb to zde zjednámy, k čemu jsme vydáni. Počtu nám nebudete potřebie učiniti; neb což kde zjednámy, to jesť zjeveno a ohlasito. Než ty sě varuj spravedlivého po-čtu a chovaj sě a pilně sě měj na paměti, aby dosti učiniš a lépe nežli vlk slibu svému, aby nebyl potkán spravedlivostí, nebudeš-li při tobě a při tvém počtu milostí; neb pěti hrubými kusy potkán budeš a pěti těmi břemeny. Jest-li že z nich počtu prostranného neučiniš, tobě bude viece než-li nám hoře.

První kus, jenž tě obtiežie, tenš bude těžkosť všech tvých marných činov, cožs jich zde na světě vedl, z nichžto počet kus od kusu učiniti musieš. Druhý bude hróza a strach od žažobníkův, jenž na tě pro tvé zlé skulky žažovati budú, a netoliko zli andělē, totižto ztracení duchové, ale i dobrí na tě vořati budú. Třetí kus těžký tobě bude zlost, nená-vist a hněv od těch, jenž proti tobě svědčili budú. Čtvrtý kus a těžké

břiemě ortel a vyrčenie nemilostivé bez milosrdenstvie od súdce najvyššieho. Páté břiemě, jenž ho pak snad i bez snadu prázden na věky nebudeš, toť jest a bude věčné zatracenie, jenž bude tobě pro zlé vyčtenie a pro nepořádný počet a pro zlé vyčítanie.

Nuž, chytrý Tkadlečku, sud sám, kň nás, zavrz nás; hleď co tě tak potkati má. Než eště jest nám pak do toho, bud tobě jakž bud, zde neb tam, voľaj nebo mlč, klini jak chceš, bud práv neb křiv: my pro tvé voľanie ni pro tvé zámutky, ni pro tvé přimlouvání toho nechámy, bychom tobě nepravili pravdu.

Nárek ztrápeného.

Sirotka některý dobrý člověk jen aša někdy pro Boh odchová, vychová, až k letom jej přivede: mne žádný za sirotka přijeti nechce. Ztrácence a vypověděného někdy král, kníže neb pán zasě na milosť vezme anebo jinému pánu přikáže, jenžto jest jist sebú bez bázni: ale já nebožíšk z těch všech kusov žádné cesty nemám, jižto bych došel k mé radosti, k mé útěše, k mému odtušení, k mému vnitřniemu utíšení a k mému srdečnému veselí. Všickni lidé v mých létech i v starších z jednoho veseléjdú v druhé, z jedné kratochvíle k druhé, ve vší svobodnosti vesele přebývají, ve všem veselí sě nade všecken smutek zapálie: ale já již stojím jako osef podrobený a hůlupý pod břemenem v břatném a hůlubokém údoli, nahoru sobě pomoci nemohu. Ach mé přesmutné zpomienánie mé útěchy! ach a vždy ach, kolikrát sobě pomyslím slovo ono! Kto mi dá péče jako hořuba, bych vzletěl a odpočiuuš? Ale všudy sebú sem i tam točím, pokoje hledaje, toho dojiti nemohu. Tož jsem již na sobě shledal ono slovo prorokovo: Ve všech věcech jsem pokoje hledal, ale ve všech věcech jsem došel práce a bolesti. Již jsem pohřiechu polostinu všady, kudy sě obráci. Tesknost, práce a žačost, tať mne sobě má jakž chce. Svobodenstvie žádného nemám, dušno mi všudy, oddechnutí volně nesmíem. Častokrát vzdychati muši, i zdechna i pláči, vzpláče přestati nemohu. Mám posmievanie od lehkých a utrhavých zlých lidí. Siroba ta mne již pravú mocí v kút tiskne; siroba ta mne od známosti odvozuje; siroba tať mnú již zřetedlně vladne; siroba tať sě již po domácku u mne shuezdiú; siroba tať mně nedá na ničem vyzpranie; siroba ta ze mne své posměchy čini; siroba tať mne všemi zamúcenými časy daříša; siroba tať mi jako svému vlastniemu mocně na vše strany rozkazuje z práva; siroba tať mne již z země vyžene, z mé přirozené vlasti hanebně vypudi, z mého dědictví, jímž bych sobě k starosti byl pomohl, vyvede, odvede, vzdálí i otstrčí: všechno opustě, všechno dobrého ostana, všechno nechaje, muši sirobě folkovati jejím rozkázaniem, vždy sě po hostinu tříci. Den ode dne sě tůšám, žádný mne nepřivine, dřieve času starček ze mne bude. Hory vysoké pro sirobu ohledati muši, dofy hůluboké opložití budu musiti pro nelitoštví sirobu, vody prudké přehřesti, mosty nepevné přejiti, lesy temné pastiště, neobyčejně vlasti, neznámé lidi nejisté, a vše pro sirobu a v sirobě pro tě, Neščestie, shledati a opatřili musím. A přátel svých tak přirozených jakožto prací a rozumiem dobýtých, jež sobě více než přirozené přátele jsem vážil, vždycky těch opustili musím, těch poběhnuti musím, těch sě

jako pro pravú sirobu pokrýti musím, a vše tebú, Nešťestie! A ty ničím dobrým obdařeno nejsi jedno protivnosti, nechutí, smutkem a bědú, pláčem a tiem, aby lidi smucovačo.

XIV.

Spisové o věcech řeckých a římských.

Studium klassické literatury není u nás starší druhé polovice XV století. Za dob dávnějších znáno sice některé spisy Ciceronovy, Senekovy a j., ale překládali je nikdo se neodvážil. Nieméně ne scházelo ani tehdy spisů, z nichž i laik latině neumějící jakých takých vědomostí, ovšem i bájek, o věcech řeckých a římských nabýti mohl. Sem nalezní spis o životu a řečích starých básníkův a mudrcův, z latiny přeložený,¹⁾ pak historie obecná Vavřince z Březové, historie scholastická Petra Cominestora, historie císařská Beneše z Hořovic (Martimiani). Ku konci doby staré překládáno spisy mravoučné, kterých pro hojně příklady z historie řecké a římské též do třídy této počítati lze, jako spis o čtyřech stěžejných ctnostech (de quatuor virtutibus cardinalibus: prudentia, temperantia, fortitudine, justitia), čtyry knihy Albertanovy o rozličných ctnostech a j.

I. Ze života a řeči starých básníkův a mudrcův.

Thales.

Thales, mudřec asianský, jakož praví Laertius, z cizích rodičov pošel jest. Ten v Athénách přebýváše a první mudřec nazván jest, pro něhožto sedmi jiným „mudrci“ říekáchu. O přirození a běhu hvězdném on první učieše, proněžto velikost slunce a měsice vypsal jest. Ten první všech mudrcov poznał jest a řekl, že duše jsú nesmrtevné. On celého roku časy rozdělíl jest ve čtyři sta, v šedesát a v pět dnov. Ten jednoho času kupil jest vlačej ot rybářov, a vytužena jest zlatá křá. O to stař sě jest svář mezi nimi; neb rybáři praviechu, že vlačej ryb prodali jsú, on jistieše, že vlačej šlestí kupil jest. Protož pro takovú neslychanú novinu a pro množstvie zlata přišel jest súd ten před vešken lid města toho a podáno jest na Apollona mudrce, aby sě podle jeho vyrčenie stažlo o tom zlatu. I řekl Apollo: Tomu bud zlato dáno, klož jest najmudřejší a najctnostnejší. To uslyševše, dalí jsú dsku zlatu Thaletovi mudrci. Ten nechtě vzieti, kázał ji dáti Manubiášovi; ten pak kázał ji dáti Pittakusovi, a insed ten poslał ji jinému. A tak všickni mudrci střídeli sě jí, až naposledy dostała sě Solonovi.

Tento Thales byl jest chudý: s moudrostí tolíko a s učením sě obíraje, ižádne péče neměl o penězích. Protož řekl jest: Dohsvati peněz a uměnie moudrosti spoju nižádný nemóž.

¹⁾ Týž spis v XVI. století nově vzdělal Lomnický.

Tyto jsí jeho řeči:

Najlepšie stvořenie jest svět, neb jest děčinek Boží; najvětšie stvořenie jest město, neb všecky věci schráni; najrychlejšie stvořenie rozum, nebo všudy zbiehá; najmúdrějšie věc jest čas, neb všecky věci nalézá.

Otzázan jsa, co jest člověku nesnadného, řekl: Samémú sě poznati.

Otzázan, kterak kto mohl by neštěstie snéstí, řekl: Bude-li moci strpěti neprátele.

Otzázan jsa, kdo by byl šťastný, řekl: Ktož zdráv jest na těle, čist na duši.

Otzázan, kterak by kdo mohl spravedlivě živ býti, řekl: Činí-li to sám, což jiným veli činiti.

A umřel jest Thales, když byl v sedmdesáti létech a v osmi, a byl za časov Achaz krále židovského.

D e m o s t e n e s .

Demostenes mudréc v Athenách přebýval. Ten jsa velmi učený, však jest prvně litery pojmenovati nemohl, ale častým oblamováním jazyku svého potom mimo všecky najjasnějše všecky litery vyříkalo jest. Také měl jest řeč zajiekavú, kterúžto velikým obvykáním promínil v prostú řeč, tak že mimo všecky jiné měl výmluvnosť najprostrannější.

Když za těch časov dva člověky hóstiuská daňa jsta penieze schovati ženě jedně pod úmluvu takovú, aby jednomu bez druhého pokladu nevydávača, po mačem času přišed jeden vyklamał všecky penieze, řka, že tovaryš jeho umřel jest, a pobrav penieze od ženy, brał sě jest preč. Potom přišed druhý, požádal peněz svých a nemohla mieti, povídala ženy té před súdei. Ale ona vidíci, že jest zkľamána, zůšavši sobě, chtěla sě oběsit. Tehdy Demostenes, vida ženu truchlivu a lstí podtrženú, přiřaš na se jeje při a jejemu protivníku otipověděl: Tato žena hotova jest vedle úmluvy učiniti a tak ničimž nenie tobě viuna. Nebo jakož sám vyznáváš, že těch peněz nemá dáti jednomu bez druhého, protož když oba přijedeta, tehdá budeta moci ji z svého pokladu upomienati. A tak mудrosti jeho zproštěna jest těžké příhody.

Když jednoho času Filip král macedouský obléhl město Athény, a vzkázał jím po svém poslu do města, řka: že ot města chci otlehnuti, jesiliže deset najmúdrějších vydadie jemu z města svého. Tehda Demostenes, jsa v jich radě, báseň takovúlo vymyslił sobě, řka: Vlcie vzkázali pustýrom, aby s nimi vstúpili u přízeň. A když jsí rokovali, tehdy vlcie požádali ot pastnch, aby najprvě vydali jim psy své. Tehdy vlcie, otjemše moc pastýrom a plně obránce stáda jich, teprv brali jsí dobytek volně, kterýž sě jim libil, ze všeho stáda. Též Filip král učinil by lidu vašemu, když by mudrce a starce měl v moci své. To uslyševše Athenští, svolili jsí radě jeho, a tak jest město zproštěno (z) moci Filippovy.

Když poslové těch lidí, ježto slovú Molossi, přišli jsí do Athen před súdci, aby při rozsúdił mezi nimi a mezi Filippem králem macedouským, a když řečnici strany jich mluvili jsí a Demostenes s druhé strany ličil při Filippovu: tehdy poslové Molosští nazajtřie prosili Demostená, aby proti nim nemluví, zaplativše jemu, jakž jest požádala. A když před súdci s obou stranu měli konec vzeti a všichni Athenští starší vzkázali Demostenovi,

'prosíec, aby dovedl při Filippovu: ale on počekl sě nemocen býti. Leže na posteli své řekl jest poslům: Taková nemoc napadla mě, že mluviti nemohu proti Molosským. K němuž jeden z poslův vece: Neškodit ta nemoc, jakož pravíš, ale pro řakomství nedužis. A to potom sám na sě k své chvále zjeviš jest. Nebo když pře dokonána jest, Demostenes otázal Aristidona, mnoho-li vzař jest ot řečnování? Otpověděl, jako chlubě sě, že vzař jednu hřívnu za práci svú. Demostenes řekl: Ale já vzař jsem vice, abych mláčeł. Tiem obyčejem Demostenes potupil jest úřad řečníkův, jenž žovie penieze řeči i mlčením.

Demostenes, chtě můdrost svú a výmluvnost oznámiti lidem, dobyl na sě rúcha drahého, věda, že zlatohlav a oděv slkvostný činí lidi vzácné. A když ohlásiš sě u výmluvnosti můdré, opustil jest zlatohlav a sprostou kylli vyzvlékł na sě ku potřebě své, řka: Já oděv podstatě mé chci přirovnati vice, než bych skrze okrasu rúcha vymyšleného chtěl sě okázati to, což nejsem.

Když jeden mládec nádobný řekl Demostenovi: „Já oběsił bych sě, by mne tak jako tebe nenáviděli,“ odpověděl: A když by všichni mne jako tě milovali, též učinił bych.

Tato jest jeho můdrost:

Přítel u protivenství nemóž býti poznán, leč prve v štěstí byl jest účasten přezni.

Xenokrates.

Xenokrates mudřec byl jest učedník Plátový. Ten, jakož svědčí A. Gellius, skrize můdrost takú moc zvedl sobě, že súdce jeho řečem věřili jsú bez všech příslah.

Ten jednomu blekotnému řekl jest: Slyš mnoho, mluv málo, neb ot přirozenie jedna ústa, ale uši dvě vzali jsme. Když jeden zdrořečil jemu, šed ot něho, řekl jest: Jakož ty jazykem tvým, též já ušima svýma vladnu.

Alexander Xenokratovi poslal padesát hřiven. Tehdy mudřec poslům prostý a chudý oběd učinil jest. A nazajtřie otieží poslové ho, komu káže penieze přijeti. Otpověděl jim: I zdali z včerajšího jídla nesrozuměli jste, že nepotřebuji peněz? A vida, že z jeho řeči poslové zamáli sě, kázał ot nich penieze vzeti, nechtě pohrdati jich poselstvím a darem Alexandrovým. Kteréžto penieze rozdělił mezi ty, ježto můdrostem sě učiechu.

II. Ze spisu o čtyřech stěžejných etnostech.

O spravedlnosti.

Předkové staří tak velikú péči měli jsú při obecném dobrém, že úžitky cizie vážecu vice, nežli své vlastnie. Jakož svědčí sv. Augustin o jednom králiku, jenž slül Markus Atillius, kterýžto bojoval na moři s Karthaginenskými, a přemožen jsa vzař jest do jich vlasti. Potom přijemše slib ot něho, poslali do Říma, aby Římě propustili vězně Karthaginenských, žeby oni chtěli propustiti všecky, kteréž by měli z Říma. Markus vrátil sě do Říma, žádost Karthaginenských zvěstoval měšanom, a oni vezechu Mar-

kovi, aby jim k tomu sám poradil. Markus odpověděl: Nezdá mi sě úžitečné býti, byše učinili tož, což žádají Karthaginenslí, proto že Říměně, kteréž jsou zjímání, jsou nestatečni k boji: jedni mládci a jiní přestarali, z nichžto já jsem jeden. Ale kteréž vy máte Karthaginenských u vězeň, jsou silní, mудří a nájurozenější. A když známi a přítelé držíechu ho k tomu, aby Karthaginenským nestavěl sě, k nim vece: Nejsem Říměnín od toho času, jakž jsem v moci Karthaginenských. A proto i manželku svou, jenž ho objetí chtěla, odstrčil, chtě raději postavit sě do vězenie, nežli slibem oklamati nepřátele a přisahu přerušiti, věda, že do vymyšlených a přeučrtných muk májeti. A když sě postavil Karthaginenským, na jednom úzkém dřevě postaven jest, v němžto na vše strany hřebíkov ostrých bylo nabito, pro kteréžto nemohel sě na nižádnou stranu bez těžkého zboření pohnuti, a tak v těch mukách umřel jest.

Piše sě též o jednom králi Athenienském, jenž sňal Kodrus, kterýžto vidia, ano silní nepřítelé osadili jeho království, a nemoha jím odolati, utekl sě k modle Apollonově a otázal jie, která strana u boji svítězi? I vzař jest odpověd takováto: že ti vítězstvie obdrží, jichžto král bude zabit. A když ta odpověd přišla ku králi, jenž byl nepřítel Kodrovi, přikázal vojsku svému, aby nezabijeli u boji krále Athenienského. Tehdy věda Kodrus, že země jeho nemůž u pokoji býti, jedině leč by on zabit byl od nepřátel, složil s sebe odvě královský, a vzař na sě růcho sprostné. A šed k nepřátelům, jež byl na vojnu zbudil, od nich zabit jest. Po jehožto smrti lid jeho nad nepřátele svítězil jest. Tak chtěl jest raději sám umřeti, aby lidé jeho živi zůstali, než by živ byl ostał a jeho přemoženi byli. Pěkné zajisté a chutné jest spravedlivým a ctným kniežatům pro svou vlast a za svój lid umřeti; nebo nižádný nevydává se na smrť bez naděje úžitku velikého.

K témuž čte se v jedněch knihách římských, že jednoho času Říměně velmi mřiechu a druhého léta znamenie hrozné hořícího ohně ukázało sě prostřed města. Tehdy zli lidé praviechu, že peklo žádá jednoho člověka. Tehdy Marcus Kurcius pro milost své vlasti, jsúc oděním on i kuň ozdobný, skočil jest i s koněm do té jeskyně, a tu zavřela sě ihned země. Tak chtěl jest sám umřeti, aby všecko město od nebezpečenstvie bylo zproštěno.

Dále sdušie znamenati, že Platon dvoje přikázanie byl vydal těm, jenž vladnū nad jinými: jedno, aby tak městský úžitek spravovali, že což by kolivéč činili, aby vše to obrátili k obecnému dobrému, zapomenuce úžitkov svých; druhé, aby nižádné částky obecného dobrého neopustěli. Nebo když by jedně strany ostříhali, druhú opustiec, tak by obecné dobré pomału ucházelelo a hynuđo. Jakož o tom praví Kato mudřec: Nedomnivejte sě, byl starší a předkové naši obecné dobré mocí a oděním zvelebili. Nebo by tak bylo, muhem sličnějšie my měli bychom, poněvadž měštanov, lidí urozených, oděnie a koní viece máme než oni. Ale jině jest, skrže něžto oni jsou byli mocni a velici: doma opatrnost, jinde spravedlivost, mysl v radách upřiemá, ne hřicchu poddána kterému. Miesto toho my máme řakomstvo, obecní chudobu, zvláštní hojnosc, chválíme bohatstvie, lenosti následujem, mezi dobrými a zlými nemáme nižádného rozdielu, vsemi ctnostmi vladne nešlechetnost. A když obecnico bohatstvie jmieli, tak obecní biechu chudi.

Předkové starí spravedlivost zachovávali netoliko k sobě ale také k svým nepřátelům. Jakož svědčí Valerius o jednom vévodě římském, jemuž Kamillus diechu. Ten když byl obléhl město Falerských, byl tu jeden mistr, jenž mieše a pěstováše děti Falerských, a ten děti před město, jako na hru vydúliv, žahodná řečí až do stanov římských je přivedl. Tu postaviv je před Kamilla, vece: Aj v moc tvůj podávám Falerské, nebo otecové těchto držíe město, u něhož ty ležíš. To uslyšev Kamillus vece: Ty nešlechetně! novú zlosti chtěl by zraditi Falerské? Myť boj i mír vedem spravedlivě, oděnie nenosíme proti dětem; nebo také těch netepem města vybojujíc; ale mámel oděnie a braň proti mužům a oděncům, ježto mocí a bojem přemohu bez všech úkladov. — A tak netolik pohrzel jest úkladem toho pěstuna, ale přikázał, aby jemu ruce svázali s zadu a děti aby mrskaďi metlami proradci svého až do města. Tu spravedlivost známenavše Falerští, vicec skutkem té dobrotvosti přemožení jsú než mocí. Tak jenžto před tiem proti Římanom myslí biechu pozdvíženi a nenávistí i hněvem zapaleni, potom žádali pokoje a dobrovolně brány městské Římanom otevřeli jsú.

Dále slušie známenati, že trojím obyčejem Římene panovali jsú nepřátelům svým: uměním, častým vítězstvím bojov a věru. Jakož se při-hodiło jednoho času, že Hannibal král byl jaž jednoho z Říman, a když jest držán u vojstě za některý čas, tehdy ten jistý zastaviv česť a vieru, vrátil sě do Řína, aby jmenovaný den určené penieze šacunkové poslal Hannibalovi; pakli by peněz neměl ale, aby sám sě postavil. To učiniv, chlubil sě, že jest oklámař Hannibale křívym slibem a že by tiem měl prázden býti. A když ten učinek přišel před staršie, přikázachu jeho jieti, a když byl jat, poslan jest k Hannibalovi, aby upeřerušíl vieri a slibu k hanbě Říman.

O témž praví Valerius, že jeden římský konsul, řečený Fabius, byl vyručil z vězenie některý Římany od Hannibala pod úmluvu určených peněz. A když přišel čas plnění, vida, že jsú ho jistci nevyvadili, prodař jest své dědiciště a Hannibalovi penieze dař, chtě raději všeho statku pozbýt, než by on a jeho vlast v které nevěro a necti narčeni byli, pamatuje ono přieslovo: Ktož ztratí vieri, ten vicec ztratiti nemoz; a nemá miesta řeč jeho, kdož jest shledán v některé křivdě.

Ještě k témuž praví týž Valerius, že Demokrates lékař toho krále, jenž slíbil Pyrrhus, přised v noci k Fabriciovi, slíbil otrávili krále svého Pyrrha jedem, jest-li že by mu vděk bylo, a chtěl-li by jemu to poslúženie zaplatiti. To uslyšav Fabricius kázař ho svázaného dovésti ku pánn jeho. A to vše kázař pověděti Pyrrho, což jest mluvíl lékař o jeho umrtvení. Telidy Pyrrhus podiviv sě nad dobrotvou Fabricia vece: Snáze slunce mőz běh svój změnití, než Fabricius od své dobrotvosti převrácen býti. Tak Římene nechtěli jsú jedem bojovati, ale oděniem; a tak jsú miňovali spravedlivost, že svých nepřátel nižádnú lstí nechtěli jsú hubiti, a těch, již jsú nebyli hodni smrti, nechtěli zahľaditi. Protož poněvadž polané neznajíce Boží přikázání byli jsú slovútí a veloci v skutcích spravedlivých, tolik pro zvelebenie vlasti své a pro marnú chválu činiece: čím věčší a lepší mají býti křestěné v skutcích spravedlivosti Božie? Ale že všickni hledie svého, netabajice o Bohu, protož jsú chudí a obecné dobré hyne.

XV.

Kronika Trojanská.

Čtení předkům našim velmi oblíbené byl román známý pode jménem Kroniky Trojanské. Prvotně byl sepsán řecky. Latinsky jej vzdělal l. 1287 Messáňan Guido z Columny. Z Guidonova spisu učiněn byl dvojí překlad český, jeden volnější, druhý doslovný. Onen jest starší, pocházejí ze XIV století, i vyniká plynoucí řečí, květným slohem a obraty, které připomínají na básni staronárodní a Alexandreidu. Mladší překlad stal se l. 1411 k rozkázání mincmistra krále Václavova, Petra Zmrzlíka; překladatel držel se, jak sám dí, slovo od slova textu Guidonova. Starší překlad zachoval se v dosti četných přepisech z XV století, ano byl již l. 1469 a 1488 vytiskl. Z překladu mladšího nezbyl než zlomek, jež bibl. Mučkovský v Krakově na deskách polské knihy nalezl.

Boj Trojanských s Řeky a oboření Troje.

Když slunce své jasnosti paprslky po zemi rozprostře a tmy nočníe zapudi, hlučná pověst krále Trojanského dojde o přijezdě valném Řekův; pro něž vsem rytieřím i panošem k boji hojným i městanom káza býti rychle hotovu. A zřídiv vojska v roty s velikú opatrností, a na koně vsědayše, tálňu z města s myslí zmuzilú, a nevěduc tajných záloh od města blízkých, kvapie ku břehom. Tehdy Řekové, jimižto biechu břehové statečně osazení, viduce vojska mnohých oděncov narůčest sě k boji strojí, a však s nemaří úžesti. A tak vévoda Nestor prvý s svými potka sě udatně. A když nastá boj náramně litý, tomož ratolesti a šoskot mečov by hrozný; padaji ferče, ruše sě přeplbice; mnoho s obú stranu zbitých, mnoho by i raněných; krev baryví červeně zemi: než k ostatku množstvie Trojanské přemáha, neb sám vévoda Nestor s svými bojováše. Tehdy král Kastor, muž přeudatný, hned s velikým množstvím svých rytieřov a panoši vohna do boje proti Trojanským. Křik by hrozný v krutém s obú stranu bojování. Než Trojanští padají, nemohuće snéstí úprku silněho čerstvých mnžov. Tehdy král Laomedon, obyčejem lva v hněvích řevučího, ten svým udatenstvím ony kole, ony sěče, ony skoni srázie a na úrazu i záhubu Řekový tiše, bráně svých. A to viduce Trojanští od svého krále rekovstvie, silně na Řeky tisknú, ranice i tepuce bez milosti; a když tak kvapie Trojanští, tiem hlučněje klesají, duše půstějice. A tak Řekové když počnú v bojování mlleti, a mnohé z sebe trátit, tehdy král Pollux, vida z daleka Řekový trud silný, s svým rytieřstvem čilým přihna k boji a na Trojanské ukrutně sě oboři, mnohé zbi a mnohé smrtelně raněné s koňov srazi. Tu král Laomedon málo vyhnau z boje, vida, an jeho lidé trudně bojuji, boje se škodnějšie příhody, a protož hrázami a proshami pokřiče na své, aby málo zasé postúpili, a v jednu rotu káza sě jim sběhnuti.

A v ta doba vévoda Nestor, uhlédav Laomedonta krále, a zvědov, že on jest, povrh kopie, úprkem otda sě k němu, všeho nechav. A král to vida, udatně s kopím hna proti němu; a tak oba konské boky krutě

svierajíce, náramným během sě stečesta. Ale Nestorovi rytíci krále Laomedonta kopie meči svedú, že Nestora neuhodi; ale Nestor kopím svým na štit králův silně uhodi a jej na dvé rozrazi, kterúžto ranu krále Laomedon brubě jsa zaklán, spade s koně. Ale aniž sě pádu ani rány užas, hned sě vzhórn z země vzchopi, a dobyv meče, přiteče pěškami na Nestora s zmužilí smělostí. Ale jeden mládenec, rytíř Trojanský, jménem Cedar, kterýž to léto byl k rytiořství pasován, jakž uzře krále svého opěšádloho v takém nebezpečenství statečně bojujice, jakožto pánu svému poddaný a věrný, zastyděv sě, velice sě rozhorli, a sevřev kón ostrohamu a kopie uchytuuv, prudec na vévodu Nestora přihna, a kopím raniv jej na prsech, s koně ho svrže před nohy krále svého. A král vida Nestora před sebú ležiece na zemi, mečem svým silně naň a často tepa, srazi nánosek s jeho přielbice a jej v tvář velmi rani. A v tu chvíli byl by Nestor zabít od krále, neb truden byl a krev jeho bieše ušla náramně; ale Řekov jeho množstvie na pomoc jemí přihnavše, na krále Laomedonta sě obořichu. A kakžkoli tu muozí z Řekov zahynuchu, a však Nestora vévodu svého od uoh králových odtrhše, na kón jemu pomožechu. Pak král Kastor vida, že Cedar, rytíř Trojanský, Nestora sbodl s koně, žádaje toho pomstiti, u veliké horlivosti hna na Cedara; ale dříeve, nežli k němu doklopota, jeden Trojanský, Sekuridam řečený, téhož Cedara přítel přirozený, vysunív sě mezi ně a úprkem pravým hnay na krále Kastora, zláma oň kopie, však neraniv jeho. Ale Kastor svým kopím Sekuridama v bok silně uhodi a smrtedlně pobode. A to vida Cedar, že jeho přítel tak raněn, v hrozné horlivosti žádaje mstiti jeho, s mečem vytrženým udalně žene na krále Kastora, a zmužile sěka, najprvě štit srazi, a u přielbice nánosek odtasiv, smrtedlně jej v tvář rani a s koně srazi, a kón násilím uchvatna, jednomu svému da chovati, hanebnými slovy Kastora haněje pro ranění přítele svého Sekuridama. A když Kastor král opěše a Trojanští usilováchu jej mezi sebú uchvatit, proti nim sě udalnú siří bráněše; ale sám mezi tolík nemohl odolati. A tak byl by v tu chvíli jat, by byl král Pollux na pomoc jemu nepospieshl, maje s sebú sedm set rytířov udalných. A tak hnay na hřuk, kterýž sě brojíše okolo krále Kastora, velikú mocí bojuje, hřuk rozrazi, raně, tepa i porážeje; a tak bratra svého vysvobodi z jich rukú.

A pak král Pollux v náramné horlivosti na jednoho Trojanského hna, Gliach jménem, sebrav všecky své síly, a jej smrtedlně rani, že s koně spade. A ten Gliach bieše syn krále Kartaginského a sestřenec krále Laomedonta, z jeho sestry vlastně narozený. A to vida Laomedon, velice zpřalka, sestřence svého přehanebné smrti želeje. A u velikých tesknostech své všecky svořav, napomína žařostuě, aby na pomoc jeho sestřence zmužilú siří povstali. A když zatrábí v svú trúbu, na sedm tisícov rytířov sta před ním, a jeho rozkázaním hnayše proti Řekům, nelitostivě je tepiechu, raniechu a mordováchu rukama udalnýma, takže musichu Řekové utiekati; kteréžto stíhali jsú Trojanští, ústavně tepíce, až na břehov končiny.

A v ta doby byl by král Laomedon konečně svítězil; ale že zatiem král Telamon, král Pelleus, Jason a Herkuleš do města Troje úkladně byli vtekli a vskočili, a muže silnějšic v něm zbilí, a Telamonem králem osadivše, vystrojili sě svým Řekům na pomoc k boji. Mezitem jeden

z Troje, jsa raněn náramně, příhna k králi, jemužto v sňovích plačlivých a řeků tesklivém vypravil dobytie i zkaženie města jeho Troje od Řekov neprátele jeho. Protož král Laomedon to uslyšav, tesklivě poče vzly- ebúní častú opakovati, a trubením své trubý svouť své všecky, nechav řekov na březe již přemožených, taže k městu. A když nedaloko bieše odjeť s svým vojskem, uzří zdaleka veliký dieť neprátele svých jedúc z města, a že kvapí proti němu bojovně v rotách lidu rytierského; a ohled se za se, a uj nalil vojska řecká od něho přemožená po něm pospie- chají; užas sě velmi, nevědě, co by měl učiniti, jsa mezi silnými neprá- teley s obou stranu. Co dále? počne se boj přehrozuš litý, ale ovšem nerovný; neb Řekové daleko byli Trojanské přesili lidu množstvím. Pa- dají Trojaňští raněni i zbití, a bez meškání přitěže Herkules, muž udatný a přesilný, s rytieri svými, sedě na orli silném kropieřem osíreném, smr- tedlnými ranami lidi poráží a pluky rytierské rozráží nepráteelské. A když jeho mocí nemožechu snést Trojaňští, z cesty jemu sě vydýhajíce a pa- dajíce před ním, zahubeni jsí. Potom proti Laomedontovi králi, zazřev jeho, hněvivě sě zdvýže úprkem na něho; jehož dohnav, silně jej ucho pi i zabí, a stav hlavu s tělo jeho, mezi své s hrdosti uvrže. A to vidíce Trojaňští, pláči, jsáce svého krále zhaveni taku smrti, jímžto ižádná na- děje nenie zůstavena, aby k svým ženám i statkům do svého města byli navráčeni, aniž číjí, by kam měli útočiště neb pomoc kteru nalézti; a tak padají sem i tam nebožátká, a druži pole opustejce, běží, kamž kdo vída, utíkajíce, tak však, že ti, kteříž jsú z toho boje utekli, musili jsú daleký cil jmieti od Troje, zachování svému útočiště. A tak té vojně i tornu boji smrtevnému by skonání.

A tu obořivše Řekové město Trojanské ze dna, se všim sbožím tu pobraným vstupie na své řodie, a opustivše břehy Trojanské a plátna roz- penše, v libém povětrí a u velikém veseli dny i nocni šlastně převýše, vrátili se do řecké země. A tak raduje sě všechna země řecká ná- ramným veselím z jich slavného vítězstvie i přelišného obohacenie, a bohům svým hojně oběti a pocty časte činie, jakožto svým pomocníkům v té válce a vojně.

Popis nové Troje.

Když bieše král Priamus s ženú i s dětmi i s lidmi svými v obležení jednoho hradu velmi tvrdého, přijde jemu ta žařostná i hrozná novina o zabití otce jeho Laomedonta, krále Trojanského, i rytiersvta i lidu jeho, o zboření Troje města krásného, a o sestře jeho, Exiona řečené, že jest vzata od krále Telamona za ženimu. Užase sě Priamus toho rozpravenie, a přelišnú žařostí jsa teskliv, ústavnými slzami žařostivé hłasy s svými věrnými vydáva; a hned káže všem býti hotovu, a opustě toho hradu obležení, rychle láhne se všim vojskem k Troji. A když k nie přijde, a uzře ji z kořen vyvrácení, a váže škody své i svých, velmi jest plakať, a za tři dny v té trval jest žařostí. Ale po třech dnech sám sě k roz- umu navráti, věda, že ižádnú žařostí škody nebývají navráceny, ale při- spáreny, mnoho s myslí sví i s věrnými svými přejměv vážných potazov, ustanovi, aby to město zasé vzdělať, a tak rozšířiť i zveličiť i utvrdiť,

aby sě ižádné moci nepřátelské nebálo, a že by mohlo všem nepřatelům statečně silno býti.

A tak svořav i shledav mistrných a vtipných kamenníků, zedníků, tesařov i jiných rozličných dělníků převeliké množství z mnohých zemí i vlastí, a kázá rum vešken vyčistiti, a na též miestě město daleko většie, širšie i delšie zařožiti ve jmé boha Neptunus řečeného, a týmž jménem, jakožto i dříve, Troja káza jmenovati. A bieše to město vzděli pět dní púti, a toliké vzšierí, tak že ani před ustavením, ani po ustavení toho města neče se, by které město tak veliké kde bylo ustaveno, a tak výborným a pevným i opatrnú zřízeností ustavením. Neb najprvě ohrazeno jest zdí přetlustú, řoket čtyřiceti a dvou stú zvýši, z kamene tesaného, jichžto svrcek vešken ozdoben bieše rozličných barev mramorem, že milo jest bylo na ně se všech stran pohleděti. A v té zdi věži přemnoho; vždy věže nedaleko bieše jedna od druhé, jichžto výsost patdesáte řoket nad zdí bieše vyzdvižena. A však jméješe toliko šesť bran ve všie ohradě, jichžto jedna služa Dardanides, druhá Tymbrea, tretie Helias, čtvrtá Cechas, pátá Trojana a šestá Antenorides. A každá z těch bran bieše brannýma dvěma věžema osazena a rytými obrazy mramorovými okrášlena, jichžto každá svá krásu přátelom libé dáváše vcházenie, a nepřatelom hrozné přistúpenie okazováše. Pak około všech zdí bieše roven všady přeutěšená a prostranná, trávníky rozkošnými a květinami výborným i rozličným ozdobená, około něžto všady biechu překopové hlbocí, širocí a vyzdění. Pak v těch zdech, totiž v té převeliké a tvrdé ohradě, bez čísla bylo vzděláno krásných a rozličných domov měštanom ku příbytku, jichžto město bylo ozdobeno množstvím ulicemi prostrannými a dlouhými, tak že s obou stranu každé ulice biechu zdělány lúbie skloněné u předdomí, aby v čas dřtě neb nechybilo mohlo každý jít, kamž by chtěl po městě, such a po suše. A v tom městě bylo tak vysoké stavenie, že nebyl dóm v něm sedesáti řoktov nižší, a všichni domové ozdobeni s předu rytinami obrazov rozličných, lidských i zvířecích. A po těch ulicech zdělána biechu hydla a stavadla všelikterakým řemeslníkům.

A pak skrze město řeka veliká, bystrá, čistá a rybná tečeše, jmající překop mramorem vyzděný, jiežto jméno bieše Xantus, a po březích s obou stranu mlynov přemnoho vtipně ustavených. A z té řeky po trubách mosazných bieše vedena voda do všech ulic, v nichžto biechu studnice mramorem vydělané, do nichž voda ústavně tečeše ku potřebě všem bydlitelom a přebývajícím města Trojanského. Pak do toho města král Priamus všeho svého královstvie lid uvede k osazení města tak velikého, jímžto rozda domy hodně vedle důstojnosti, povahy i stavu každého. I by město velmi lidné, urozenými lidmi ozdobené i také vtipnými.

A protož v tom městě vymyšleny jsú divné a rozličné hry k kratochvilnosti lidské. Tuť jest zajisté vymyšlena ta hra šachová divné opatrnosti; tu hra vrhcánie, dvů neb tří kostek náhodným metáním vedená; tu i jiné všeliké kostečné; tu chvalná i hančie skladanie zamyšlena jsú vtipných řečí, kakžkolik druzí pravie, že chvalná skladanie zamyšlena jsú dříve v ostrově Sicilském; tuť jest také mnoho her osobních zamyšleno, jimižto těla lidská rozličným hýbáním, běháním i skákáním rychlosti navykají ke všem skutkům i pracem rytiešským, s velikú těm, ježto je páchají, libostí a kratochvíli, i všem přihlížajicím.

Pak král Priamus ustavi sobě dóm na vysoké skále, se všech stran přeliš příkré, v miestě vydučidém, pěkný, vše ozdoby plný, pěti set řoklův zvýši, kromě okolních hustě ustavených věží, jichžto výsost k oblastnímu saháše, z nichžto všechny súsedné vókoť krajiny mohly býti opatřeny. A toho všeho hradu zdí biechu mramory rozličných barev divně zdělány a rytinami obrannými ryčně ozdobeny, že každému divadlo z sebe přentěšené vydávaly. A toho domu okna kříštalem vydělána v zlatě osazeném; sieň pak na tom hradu dřívá a prostranná čistým mramorem vyzděna; ale sklenutie jejie bieše z dřevie a z prken uhlazených cedrových a vazových, zlatými škudlami opažených. A všickni vnitř bokové stkyiechu sě drahým malovaním divných obrazov. A v hluvách té sieni bieše stolice královská, předivným mistrovským řemeslem z slonových kostí, z zlata a cedrového dřevie ustavená, k niežto bieše sedm stupňov z ařabastru a z drahého kamenic uděláno, po nichž bieše vchod na tu stolici k sedení; před nížto stáše stôl drahý, týmž dielem stvořený, a pak na každém boce velmi dlúzí stoľové a žavice alabastrové k sedení čeleďi královské. A u protičeli bieše ustaven oltář safierový, k němužto bieše stupňov dvacetí z ařabastru a z ametystu a jiného kamenie drahého. Na kterémžto oltáři stáše obraz vešken zlatý, z zlata čistého slity, patnácti řoket zvýši, a mnohým i rozličným drahým kamením okrášlený boha řečeného Jupiter, v kterémžto král Priamus jméješe veliké doufanie, žeby jim měl býti zachován v dlúhém zdraví i štěstí se všemi svými i to město před každým nepřátel násilím.

XVI.

Román o Alexandru Velikém.

Pseudokallistenův román o Alexandru Velikém přeložen byl ve XIV století, zachoval se však rovně jako kronika Trojanská v přepisech z XV leprv století. Jakkoli dílo to přeplňeno jest bájkami předivnými, nicméně pro pěknou řeč a živé vypravování příčisti je sluší k lepším plodům staré doby.

Výprava proti Porovi králi indickému.

Alexander, shromáždiv všeckna vojska macedonská a perská, přikázal jest, aby proti Porovi králi indickému brani pozdvihli a mužsky s ním bojovali. A výtrh jest s nimi do Indie, i táhli jsú po zemi pusté a prostranné a přes řeky hlboké a cesty vodnaté. I poče truden býti Alexander i rytieři jeho, tak že již jich umové vikláchu pro velikú tesknost. A protož všeckna vojska reptáchu, řkúce: Měli jsme natom dosti mieti, že jsme země perské dobyli a Dariáše přemohli, jenž od nás dani brał. Co více pracujem, hledajíce Indie dobývati, v niežto hovada litá bydle, a zapomamámy své země, v niežto všeho dobrého nazbyt? Ale tento Alexander nic jiného nežádá, než aby vešken svět sobě podrobil; nebo ho-

joyé a války jsú krmě srdece jeho, tak že, by malý čas u pokoji pobyla, jakožto člověk bez pokrmu by hned zahynul. A protož nechajme jeho zde a my sě do Macedonie vrátme. A on s Perskými ať jede, kam chce.

Uslyšav to Alexander, káza všemu vojsku odpočinutí a on vnde na najvyššie miesto i vece k nim: Vy Perščí na jednu stranu stupte a vy Macedonští a Řekové na druhú stranu, aby sě rozdělili. I napomíná Alexander Macedonské a Řeky, aby s ním ostali, mluvě takto: Rytierstvo naj-silnějšie, Macedonští, slyšte slova má! Že Perščí, dosavad protivníci byvše, podstípili jsú jho na sich pracích, již mě samého chcete tuto nechat, a zasé do vaše vlasti chcete se bráti. Neviete-li, když biechu zamuceny duše vaše pro slova Dariášova, že jsem vás posiloval svú radú, a byli jste posiluňeni? A opět, když biehom trhl na pole, majice bojovati s našimi nepřátele, já jsem sám stál první a počal jsem pobit? A zdali jsem pro vaše zdravie nejež jakožto poseł k Dariášovi a vydal jsem sám za vás ve mnohých příhodách a tryznech? Vězte zajisté, že jakož jsem dosavad svítězovař, též u potomně s bohový spomoci svítězim. Pak-li chcete sami Macedonští vrátiti sě, ják sě nikoli nevrátiem.

A když to vypovědě Alexander, všecka kniežata macedonská i Řekové stydiechu sě a milosti zádali jsú a řkuce: Největší ciesaři, život náš v tvů rukuj jest položen: komžkolvěk sě obrátieš, budem tebe následovati. Býchom pak měli zemřeti, tebe nikoli neopustiieme.

Hnuv vojskem svým Alexander, vtrhl jest dále do Indie na skonání měsice Črvna. A tu jeho potkali poslovené Pora krále indického, dávajice jemu list takově vzniecie:

Porus král indický Alexandroví, kterýžto dotruje, všech měst dobývaje, rozkazujice příkazujem. I poněadž jsi smrtedlný, proč proti bohu nesmrtedlnému směls učiniti? Bláznovstvie ťapido jest tě a smysl tvój. Poněadž mās v oce kládě a nevidieš nás, snad nás mnieš podobny ku Perským, kteréžto jsi svému panství podrobil? S měkkými jsi zajisté bojovař! A že jsi je přemohil, mnieš, by naši výsost své milosti podrobil. A to sě ovšem stane, když by sě bohové lidem oddali a země výsosti nebeské byla předložena. Neb jsme my nesmrtedlní, že netoliko lidé ale i bohové našemu jménu posluhují. Zdali nevieš, když Dionysius Bacchus, jenž jest svobodný otec řečen, bieše vtrhl do Indie vojensky, ale obrativ plece před Indickými utekli jest, nemoha jich sile odolati? Dřeve zajisté nežli Xerxes kraloval v Persidii, Macedonští Indickým jsú úroký vydúvali. Ale že bieše nenžitečna jich země a králi nebyla miňa, zhrzeli jsú ji ludíci; neb každý mádrý vič žádá širokých zboží nežli úzkých. A protož přikazujeň, aby sě do své země vrátiř. A kdež nemóžeš panovati, žádost a pilnost odtud otlož.

Když ten list přijde před Alexandra, káza jej přede všemi čestí. Ale rytieri, uslyševše list, steskli jsú sobě velice. Jinžto vece Alexander: Mužie udatní, rytieri moji mili! umové vaši nezamucujte sě pro slova listu Porova. I zdali nepamatujete, kterak Dariáš zpupně pýchu mluviješe? Pravduť vám pravím, že všickni Indiené*) mají obyčej s hovady s litými a s saněmi a s levhartými a s jinými hovady jedovatými bojovati, a poúvadž nedko od lidí bývají mordováni, v svú divokú sílu úsfají.

Neto kúza odepsati list takto: Král nad králi a pán panujúcich Alexander, syn boha Amone, Olympiady kráľovny, královi Porovi vzkazujeme. Obostriť jsi snyсты naše a dať nám udatenstvie, abyhom bojovali proti tobě. Neb jsi řekl, že Macedonie jest pusta a jašova a plna nedostatkov, ale indická země všie sňdkosti jest preplna a užitečna, a tiems nás posilnil, abyhom vši snažnosti s tebú váleli, abyhom tvé země dobyli, ktorú jsi řekl všeho dobrého naplnenú hojné. A jenž tripieme my chudoby, vašeho bohactvie velice dosieci žádáme. Ale že jsi řekl, že netoliko lidem i bohom panuješ najvyššiem, ale s tebú ne jako s bohem ale jakožto s Movodkem barbarským mienime bojovati, jenž jsi pln chudoby a marné chvály. Neb jediného boha právě vešken svät nemohl by snésti.

Predet list Porus Alexandrov, rozhněvať sě jest velmi, a sebrav množstvie rytierstva a slonov, jímižto Indičci mají obyčej (s nimi) bojovati, vytáhl jest proti Alexandrov polem. A bieše vojsko Porovo velmi veliké, neb jméješ čtrnácte tisícov vozov kosatých, a jízdných tri sta tisícov, a pěsích dvä stô tisícov, a slonov jméješ čtyři sta, na jichžto chrbetech biechu vžže dřevné vysoké, a v každe věži třiceti oděncov stáše hotovi k boji.

Uzřevše to Macedonšči a Peršči množstvie vojska Porova, ztrnuvše zamutichu sě velmi, ne tak pro množstvie lidu, jakožto slonov. Avšak s nobu stranu sjednavše sě, veliká vojska stachu.

Tehdy Alexander, všed na svój kuoň Bucifaľ, přede všemi svými rytieri v uodění stáše a řka Medským a Perským, aby najprvě počeli boj s slony, a on s Macedonskými a s Řeky stáše hotov, plně ku potkání jsa připraven. Ale Peršči a Medšči tak velice ot slonov biechu biti a poražováni, že nikoli nesmiechu sě před slonov ukázati. Než Alexander bieše dřeve můdře o neprátelech vymyslił, jenž bieše kázať učiniti mnoho obrazuov a soch dutých měděných i kázať je na vozy železné vsaditi a do nich uhlie žeravého nosuti a dobře dýmati, aby sě rozpáliły. I přikáza je vésti proti slonom. A když ty obrazy uzrechu slonové, mniece, by lidé byli, ľapáchu je pysky svými, aby je zahubili. A hned velikú horkostí jsú své pysky zízelí, a obrátvše sě, nikoli jsú sě nevrátili k bojování. A když vidiechu lidi oděné, utiekáchu, bojice se, aby svých pyskov o ně nezřezali. Uzřev to Porus, zamutil sě velmi. Peršči mnoho jsú Indických sstřieleli. A tak sě velmi tepiechu, že s obu stranu množstvie lidu bylo poraženo, tak že za dvaceti hodin*) ustavně jest boj trval. V kterémžto boji Peršči a Medšči velikú mŕtlobu padachu a mŕtechu. A uzřev to Alexander, rozhněvať sě velmi. A sedě na koni svém Buciſaľovi, i vjede v boj s Macedonskými a s Řeky. A hned s Alexandrem všiekní úprkem vjedechu v boj a udatně počechu bojovati. A hned Indičci počechu hynuti. Kteréžto uzřev Porus, že jeho hynú, obrátv plece podे utiekati, a oni je stříšáchu a tepiechu. Sešlo jest zajisté v tom pobiti lidu Porova tri sta tisícov, ale Alexandrova lidu sešlo jest devadesáte tisícov a šesť tisícov.

Alexander rozbív tu své stany, obětovať jest oběti bohom vltézné a přikáza Perské a Indické pochovati, raněnō zléčti. Ale jiný den doby města Porova a uváza se v ně a všed do domu Porova, naleží jest tu

*) Rps. má dní.

tak veliké poklady, ježto nejsú k vieťe podobny. Tři sta slúpov zlatých připravených s makovičkami zlatými, a na nich vinici zlatú, na niežto listie zlaté bieše. A na té vinici biechu hroznové krištáľoví, druzí perloví, trelí smaragdovi, čtvrtí ohňáčovi, jako by od pírozenie byli vsazeni. Ale steny domu toho královského biechu zlatými plechy připraveny, kterežto sekajice Macedonšči a Řekové, na prst jsi tlusci byli. A biechu ty steny okrášleny perłami, karbunkuly a ametisty. Ale dvěte domu toho biechu sloňové, trámové ebanšči, a komory dřevěné z dřievie cypresového biechu ustaveny. A na sieni domu toho biechu ščepové mezi slúpy zlatě ustaveni, na jichžto větví rozličná plemena ptače biechu a každý pták bieše zmalovaný podlé barvy pírozené, ale pyskové jich a nehtové z ryzieho zlata biechu udělány. A ti ptákové, kterakkoli chtieš Porus král aby zpievali, skrže pěsnôtvorce zpievávanie zpievávchu, vedle svého pírozenie. A naleze takó v tom domu orndie zlatého přemnoho a dražého kamenie ze všeho plemene. Ale máťo stniebra tu naleze: to vše zlato ryzie bieše.

Zahynutí Porovo.

Alexander přitrže, k městu, kdežto Porus s vojskem sebraným ležieše. A jměješe Porus lidu oděnho čtyři sta tisícov. Tehdy Alexander zjednav róty, stáše na koni svém Bucifálovi a vyték přede všemi, káza u vojenské tráhy trábiti. I sjedesta sě obě vojsce v hromadu a počesta mužsky bojovati. I padachu velice Indičci v boji. A když uzře Porus, ano jeho hynú, stať jest přede všemi a voňať jest hlasem velikým a řka: Alexandře, neslušiel ciesať tak nadarmo zahubiti lidu svého, ale sám sebú má boj početi a dokonati. Stój ty a lid tvój s jedné strany a mój s druhé strany, a my sama bojujva. Jestliže mě přemóžeš, lid mój bud tobě poddán; pakli ty v mú rukú zahyneš, lid tvój bud k mému lidu přivinut. A to jest proto řekl, tupě Alexandrovu postavu; neb Alexandrova postava bieše tří řoktov, ale Porus ufaje u výsosť těla svého, jenž bieše pěti řoket důlý. A hned k tomu svoli Alexander, že hned přestasta bojovati obě straně a vojsce, a oba krále mezi sebú bojovasta. Ale rytieri Porovi velikými hlasys počechu voňati, aby sě pominěl král Porus. A on uslyšev křik ot svých rytierov, obrátil sě jest k nim, co by to bylo. A hned Alexander přiskočiv oběma rukama mečem udeří v hlavu jeho a hned jeho zabi. Ale uzrevše to Indičci, počechu s Macedonskými ukrtně bojovati. Jimžto vece Alexander: Biedníci, jenž po smrti krále svého usilujete bojovati! I zdali neviete, že kdež správce nenie, že vešken lid bude roztržen? Otpověděchu jemu Indičci a řkúce: Lépe jest nám mužsky bojovati a na poli zemřeti, nežli viděti záhubu lidu našeho, abychom i zbožie i vlasti byli obřípeni. Jimžto vece Alexander: Boj váš přestan a v svobodu do svých byděl se vráte veseli; neb zajisté žádného bezpravie nebudeste trpěti, neb jste mužsky bojovali. Tehdy Indičci povrhše braň svú, počechu Alexandra jako boha chváliti. Ale Alexander rozbív tu stany, učini oběti vítězné bohóm i přikáza, aby těla všech zabitých byla pochována. Ale krále Pora poctivě sám pochovaň.

Alexander na hoře diamantové.

Alexander, hnuv vojskem, přibra sě na kraj té cesty, tak že nemože dáléjeti, neb biechu na příky hory vysoké a skalé příkré jakožto zdi. A uzřevše cestu jinú, přijedechnu na roven, i jedechnu cestu na puolnoci patnácte dní. A opustiv cestu počatú, poče sě napravo chýli a jezdě dní devadesáte, přijedechnu k jedné hoře diamantové, v jejímžto březe uzřechn, ano hroznové visiech z divných pereň. A jméješe ta hora dva tisíce a pět set stupňov safirových, jimižto bieše vchod na tu horu. A tu kázať rozbití stany.

Ale jiný den učiniv Alexander oběti vítězné a vzem s sebú dvanácte kniežat svých, jide po stupních na tu horu. A když jest byl na vrchu, nalezl jest tu sieň překrásnú, jenž jméješe dvanácte dveří a sedmdesáte okén. A dvěře vše i okna z ryzieho zlata udělány biechu. A biešta tu dva chrámy zlatá z ryzieho zlata.

A všed Alexander a jeho kniežata do té sieni, nalezechu člověka ležícího na zlatém róži a v zlatohlavovém růše. A bieše ten člověk veliký a krásný, jehožto vlasy na hřavě i na bradě jako najčistší sněh biešel. Jehožto když užře Alexander a jeho kniežata, klekše počechnu se jemu klaněti. A vece ten stařec: Alexandře, ty opatřieš ty věci, ježtoť jest tělesný člověk ižádny neopatřil, a uslyšieš to, ježtoť jest nikdy toho člověk neslychač. Jemužto odpovědě Alexander a řka: Ó přeblahoslovený muži, i kterak ty mě znás? A on vece jemu: Prvě nežli bieše přikryla povodeň tvář zemskú, znač jsem tě a tvé činy. I zdali checš zvěděti posvátných stromuov slunce a mesice, jenž budície věci zvěstují a pravie? Uslyšav to Alexander, naplněn jsa radostí velikú, vece: Ovšem pane, žádám je viděti. A hned ten stařec vece jím: Složte obuv s noh svých a prsteny s rukú a podte po mně. Ale Alexander káza svým kniežatón povstati, a složiv obuv a prsteny s rukú, i vece jím: Podte po mně, Ptolomee a Perdikkase a Antioche, moji najmilejší, a vy druzí tu ostaňte a mne čekajte.

I počechnu choditi po tom lese, jenž bieše u veliké ohradě. A biechu tu stromové vysoci sto noh zvýši, a biechu podobni k bobkovému dřieví, a z nich teče kadidlo a balsám přesčedře. Potom chodiece po tom lese, uzřechu strom jeden převysoký, jenž nejméješe ani listie ani ovoce, a sedieše na něm veliký pták, maje na hřavě korunu zlatou pávovú, a ťaňočky ozdobená ryziem zlatem, a około hrudla obrůšek zlatý, a na chřbátě modrý bieše a ocas z ruženého pěří. A když jeho užře Alexander, dívce se spůsobě jeho. I vece stařec Alexandroví: Tento pták, jehož vidieš, jestil Fénix, jenž jest jediný na světě.

A tak jiduce po tom lese, přijedechnu k těm stromovi slunce a mesice. Vece jemu stařec: Vzhledni vzhoru a o čemžkoli checš zvěděti na své myslí, zvies. Ale zjevně nerod mluvit. A ti stromové vysoci biechu velmi. Strom slunečný jméješe listie jako ryzie zlato zardělé a stkvúcie, a strom měsíčný jméješe listie stříbrné, jasné. I vece Alexander starcoví: Kterým jazykem dadi mi odpověď? Vece jemu stařec: Strom slunečný indickú řečí počiná a řeckú skonává, ale strom měsíčný řeckú počiná a indickú skonává. Tehdy Alexander polibiv strom, v svém srdeci poče mysliti, vráti-li sě s vítězstvím do Macedonie. Tehdy strom slunečný

indickú řečí odpovědě: Tys skrotitel světa a pán všech národuov, ale otcového královstvie po všje časy neuzřies. Celý rok žív budeš ažom měsiecov, a jemuž najviec uſaš, dát napitie smrtevné. Ale Alexander na své myslí vece: Povéz mi, přeblahoslavěný strome, kto mě má otrávit a zahubiti? Otpovědě strom: Bude-lit zjeven muž ten, ježto tvé skulky zruší, ty jeho zabieš a setřeš, a tak by mě řeči potuchňy. V ta doby vece stařec Alexandrov: Neroď se vice trudit, ani olázek o budúcie věci činiti, ale vraſme sě zasě. Tehdy jide zasě Alexander a kniežata jeho, a plakal jest hořce pro tak krátký čas života svého a kniežata s oím plákachu.

A když jsú přišli k tomu paláci, kdežto jiná kniežata jeho dekáchu, obuli jsú sě zasě. I řekl jest stařec Alexandrov: Vraš sě zasě, neb již není ižádnuému pojčeno tak daleko jít. Dále již nejezd, ale drž se na puolnoci, neb ještě nemóžeš přes mnoho měst a zemíjeti. A to řka řel jest do sieni, ale Alexander s kniežaty svými řešli jsú dožouov a přišli jsú ku vojsku.

Almanach 1250 -

XVII.

Tomáš ze Štítného. 1325-1401

Nejznamenitější prosaik staré doby, jehož spisové vždy zříštanou přední ozdobou literatury české, jest Tomáš ze Štítného. Narodil se asi l. 1325 na otcovské tvrzi, Štítné jménem, která leží severně od Jindřichova Hradce. Vychován byv od rodičů nábožných, ztrávil mladá léta svá v Praze, vzdělávaje se na nově založeném učení Pražském a s horlivostí poslouchajše kázaní velikých tehdy řečenských duchovních. Známost osobní s muži výtečnými, kteří za let Karlových a prvních Václavových usilovně pracovali o zvelebení mravů a kázně, zachovával a pěstoval i do mužských a kmetských let svých. Sám to připomíná o M. Matěji z Krakova, o M. Vojtěchovi, o M. Albrechtovi, o M. Matěji z Janova, o Konrádu Waldhauserovi, jmenovitě ale o Janu Miličovi z Kroměžíře. Čeho získal z úst učitelův a kazatelův, z obcování s přátely svými, z bedlivého čtení jmenovitě učitelův církevních, to, odebrav se na tvrz svou, po svém spůsobu vzdělával k poučení dětí svých. Později teprve jal se díla svá spisovatí tak, aby se hodila většinu obecenstvu. Činnost jeho nalezala však dosti ne-přízně mezi muži, kterým nebylo po chuti, aby učení, posud latinou zahalované, mělo učiněno být přístupné lidu obecnému. Všeljak hleděli Štítného osočovati, vytýkajíce mu i to, že mistrem nejsa smí psáti o všezech mistrům prý jen příslušných. On však, jsa sobě povědom, že dobré jedná, dbal utrhačených jazyků tím méně, jesto mužové, na něž o tom úsudek přede všemi příslušel, spisování jeho schvalovali. „I já to znám, ež mistr nejsem,“ dí v homiliích, „ale mistrův jsem sě v tom nepokrýval.“ Věděl mistr Vojtěch, ež jí píši, arcibiskupovi jsem ukazovať, korrektor věděl od dávna, M. František, zdálostí jeden papežových. Chválili to, ježto píši; ižádný mi z nich

nebrání. A ať řku, ač nemůdře, jako bych sě, nejsa hoden, chtěl vrovnati velikému: zdalj' mistr byl sv. Bernart? O by mnozí znamenali, co sě praví, a netbali, kdo to praví, ano i po mrzutém žlebu často teče čistá voda."

Pěkně a pravdivě charakterisuje Štítného spisovatel Počátkův církevního rozvojení v Čechách, řka takto: „Štítný byl křestanský filosof v plném toho slova smyslu. Četní a rozsáhlí spisové jeho po-bybuji se veskrze na poli náboženském; označení jsou znakem oné filosofie, která ve smyslu sv. Augustina ne od Boha svádí ale k Bohu vodí, poněvadž se snaží chápati pravd Božích rozumem potud, pokud právě rozum lidský stačí; dýše v nich duch té skromné moudrosti, kteráž naplňuje mysl ne hloubavou nevrlostí, nýbrž hodrou smíšenlivosti.“

Zemřel okolo r. 1400.

Spisové Štítného dílem jsou původní, dílem přeložení z latiny. K prvním náležejí: Knihy šestery o obecných věcech křesťanských (Vyd. od Erbena 1852), Řeči besední, složené ze dvou dílův: z rozmlouvání duše s svědomím a z rozmluv nábožných, Homilie na neděle a svátky. Překlady Štítného jsou: O sedmi vstupních stavu duchovního (Bosáka Davida), o boji hřichův proti ctnostem (sv. Augustina), Zjevení sv. Brigidy (dominikána Regniarda), o přípravě srdce (Hugona), o sedmi chodbách (sv. Bonaventury), výklad na knihu moudrosti (Roberta Holkota), o stavu člověka vnitřního a o čtveru zlem (Richarda a Scoto. Victore), výklad Páteře a na Zdrávas Maria. K těm se druží některé menší spiskys, o nichž nelze říci bezpečně, zda-li jsou překlady či samostatné práce, jako: o hříších, o šlechetnostech, o čtyřech šlechetnostech, o sedmi šlechetnostech proti sedmi úhlavním hřichům, o sedmi dařích Ducha svatého, o sedmeru blahoslavenství, o desateru Božím přikázání, o dvanácti radách, o dřevu mудrosti, o korábu Noemové atd.

I. Z knihy sv. Augustina „o bojování hřichov s šlechetnostmi.“

o milování tohoto a onoho světa.

Milovanie světa die takto: I co kraššieho, co ctnějšieho, co-li móž býti rozkošnějšieho, co libějšieho, než což zde před sebū v tomto světě vidíme? O jak jest divně něbe obhráničo veš svět, kak divně jest okrášlen svět povětřiem a pochotným světlem slunečným! A také že měsíec sě tak divně mění, ano jeho ve čas přibývá, ve čas ubývá. Kak jest divná rozličnosť hvězd a divný jich běh, a kterak je země uličená v rozličném kvieti a v chuti ovoce rozličného, v rozkošné krásé ťuk, potokov, důbrav krásných a v hájovém chladu, v kvetu sadovém, v procházení v čirých polich, ano tráva jako hemžé rostíc, ano sě obilé valmo z zemí valí, ano vinné kořenie tak rozkošně okožo sebe své jabřadky rozpuštělo. Mařá-liž utěcha v rozličných ptákov zpievání a v divném zpořízení pěrie krásného pávového i jiných rozličných ptákov, a v jich prudkém a hbitém letání i sém tam poskakování? Mařá-liž kratochvíl v žoviech s sokoły, s ja-

střáhy, s krahujecí, s ohněti, s chrtý, s vyžlaty, v běhu komonstva a v křepkosti i v skocích zvířat rozličných, ande ono hbitá, ono prudká, ono křepká? A maledíli jest útěcha v krásném stavení, v sieniech veselých a zepsaných malováním přerozkošným? A tak i o jiném utěšení tohoto světa.

Ale miňovanie bydla nebeského odpoviedá řka: Když sě tak libí krása a sličnost zdejšího světa, jejž jest nikakež nelze tráti, o kaktě by sě jměla libiti krása a sličnost onoho světa, jež vše tráti bude! Ktož jie dojde, vše s ní ostane. A že' přerozkošná tam krása, dobře tomu možem porozuměti tiem: Když jsú mnohé útěchy a tak krásné věci v tomto bezbydlí: což pak tam jsú krásné a utěšené, kdež jest bydlo věčné? Když má žaří tento tolik libých věci v tomto bezbydlí: co jich pak má sieni nebeská. Když jsú také rozkošné věci, jimiž daruje přátele i nepřátele své Hospodin zajedno: čím pak jsú rozkošnějšie, jimiž jen své zvolené přátele daruje. Když tolik útěchy jest v tomto času, kdež jest čas pracování: coj' pak tam v onej věčnosti, kdež jest čas hodování. A protož spusť s myslí miňost tohoto světa, kdež ižádný nenie tak šťastný, by neztratil toho, což najvice miňuje, a počni miňovati radosť onoho světa, v němž každý jest tak šťasten, že vše to bude jmieti, což by najraději.

Pakli by rád vyzvěděl, coj' tam, pověděl jest prorok i svatý Pavel, že' tam ta rozkoš a ta radost, jakéž jest ani oko výdařo ani ucho slychnulo ani kdy člověku v srdece takáž přicházeň, jakúž jest Boh připravil těm, ježto jej miňuje. K tomu štěstí vzdýcháše, a maje mnoho sbožie světa tohoto, David, a řka: I co jest, bych nejměl na nebesiech, a čemu mi jest to bez tebe býti na zemi? A pravieše také, kakžkoli mnoho jměješe králových krmí: Nasytím sě, když sě zjevně tvá chvála ukáže. A opět: Žeď sě duše má k Bohu živému, jako ten, jenž by rád plil. I kdy přijdu a ukáži sě před obličejem Božím? A opět: E hořo, kaktě jest prodiilo mé bezbydlí! Protož sv. Pavel i žádáše, by rozlúče sě s tělem, i bydě s Kristem.

II. Z knihy bratra Davida bosáka o sedmi vstupních.

O pokorě.

Pokora jest dobrovolné myslí poníženie z opatřenie své křeknosti i jiných svých nedostatkův. Praví sv. Bernart: Pokora jest ta šlechetnosť, již člověk, pravě sě poznaje, obdaciuje sám sobě. Dvoje vše nás napomíná, abychom pokorni byli: jedna, když znamenáme, co jsmy; druhá, když znamenáme, co nejsmy.

Když znamenáme, co jsmy, musímy pokorni býti; neb jsme v sobě nestateč, ale od Boha jsme to, což jsme. A protož nemóžem tiem hrdi býti; neb cizí mocí, můdrostí i dobrótou to jest, což jsme, a on sám má z toho chválu, jímž jsme to, cožkoli jsme. A ta pokora jest svatých a pokorných i důstojných lidí, ježto čím jsú větší, tiem sě více pokorie a z toho, což jmaří dobrého, ne sobě ale Bohu chválu vzdávejí. Zlodějstvem jest vinen ten, ktož sobě co zóstaví toho, čímž vžádne, bez vuole pána svého, a praví Hospodin skrze proroka jednoho: Chvály své jinému

nedám. Rád nám dá prospěch v dobrém, ale z toho chválu ostavil jest sobě.

To, což sě kdo čin honosí, jímžto nenie, činí jako blázen, když sě mní můdrým a žebrákem králem. Treskať Boh skrze sv. Jana muže jednoho takto, řka: Pravíš „jsem bohat a nenie mi ničehož potřebie;“ a zdá-l' nevieš, že jsi huben a psotěh, chud, slep a nah? Tak nás Hospodin osvěcje, když jsme slepi sě zrodili, nevidíce pravdy: blátem oči pomazuje, z něhož jsme učiněni. A teď najprv sami sě počtem poznávati a potom toho, jenž nás jest osvietil, a věříec veň, jemu sě modliti. Ten z bláta zrak přijme, klož znamenaje svú nestatečnost, pokoren bude.

Trojí pokoru máme mieti, točíz v sobě, k bližnemu a k Bohu mámy býti pokorni.

V sobě, znamenajíc svú křehkost a nestatečnost v nedostatcích přirozených tělesných i duchovních i v těch, že svú vinu vždy sě těchmene ke zlému. Protož to pomocec, budem pokorni, řeč, odpověď, i všecky obyčeje pokorné majje, táhnuc sě k tomu, abychom i v sprostných věcech pohodlě učinili těm, s nimiž jsmy, posluhujíc jim, pomocec nato, že Syn Boží nepřišel, aby jemu slúžili, ale aby on slúžil. A tak i noly ráčil svým mlážším ujmývati, abychom my též činili, na rovném růše a pokrmu dosti majje.

K bližním máme býti pokorni, nestidice jich drze, ale cteč je z vieri a majje je nad sē. Neb což dobrého jest v kom, toho druhý nevšeho vidí, ale své zlé každý vidí v sobě, chce-li. Protož bez fałše můž jeden druhého lepším mničti, než jest sám, aneb že by snad lepší byl, by jemu tiž darové byli dání. Také praví sv. Pavel: V pokore majic výše jeden druhého, mezi sobú počest činiec jeden druhému, a pokorně, ač co potká od někoho protivného, přetrpieo.

I jsú z bližních jedni nám rovní, druzky vyšší, třetí poddání. Protož coj řečeno nynie, toj mezi rovnými rozuměti. A jak slušie pokornu býti k vyšším, sv. Pavel k dřevniemu dvé rozkazuje a řka: Poslušni budte svých starost a jim poddání. Posluchači jest naplňti příkazanie, ale býti poddánu jest pokornu myslí býti pod nimi jako pod Božími posly v tom, což nenie proti Bohu. Kak by pak k nižším byl pokoren, znamenaj, což praví sv. Pavel: Učiněni jsmy malými mezi vámi právě jako ty ženy, ježto svými přísmi chovají svých dietek. A tak Kristus také pravi: Já jsem mezi vámi jako ten, jenž slúží. A také jest psáno: Vádcí's jich učiněn, budž mezi nimi jako z nich jeden. A podlé toho trojiceho pověděnie každý, klož vladne druhými, má najprv býti jako z nich jeden v pokamu, v růše, v práci, leč by zvláštie potřeba jiné kázača aneb nemúdrá poddaných hrdost. A také býti má jako malitký mezi nimi na své myslí, nemně, by oni proň byli, ale že on jest pro ně, a že pro sě i pro ně má vydati počet Bohu. Má také býti jako ten, jenž slúží mezi nimi, dobrotivě je veda a jich trpě hedonysly a příeklad jim dobrý dávaje.

K Bohu mámy pokorni býti, najprv abychom pomocec, žež on nás Boh a nás pán i súdce nás, vždy poddáni byli a poslušni, a pak-li kde pochybíme, abychom sčinhed káli. A druhé pokorni máme býti proti Bohu, trpěo pokorně, což na ny přepusti, nevýtric ble rozumějte, že jsme důstojní trpěti. A tretie abychom hrdi nebyli z jeho dobrodinie, ale znali to, že ně pro naše zaslúženie až z své dobroty sprostně čini nám dobré, a miloval nás dříve nežli my jej, i zvolil i poznal nás a spravedlny a svaty nás

činí. Protož máme jemu díku snažně a pokorně vzdáti a nemnieti, bychom co jměli z sebe; neb jakoz David praví, on jest učiniš ny, ale ne my sě sami.

Kakžkoži z toho dômyslný mohl by znamenati vstupně pokory; avšak aby zriedlnejší byly, znamenaj tři vstupně jejie. První jest, aby rozuměl člověk své křehkosti a jiným svým nedostatkům a neklamaš sám sebú, hledajo daremnie chluby. Pak-li bude liba počeš, sám na sě oskrmekni sě, věda, že tebe zinek Pomáka k tomu a ty pak chec̄ jemu již uvěřiti, a věda, že nic nemáš svého, jen což od Boha a doniž Bóh chec̄ a nic dále. Praví David: Synové lidšči, i proč miňujete ješitnost a hledáte? Možt jest nás dobré Bohu učiniti andělom rovny, ale chtěl jest, abychom pokorú došli chvály věčné. A protož také Bóh milý, když všecky zeskrz hřiechy nám odpustí na křstu, pokuty za hřiech přirozený zde na světě nám nesejme, abychom vždy majíce na paměti své hubenstvo, pokorni byli a nevzpýchalí. Jako náš otec první, netlav Božieho přikázanie, i upadl v hřiech a v pokutu hřiecha i se vším svým panárom, pro nějžto i dnes všichni jsme v práci.

Druhý vstupen̄ pokory moh̄ slúti, když netolik sám sobě člověk jest lacin v svých činiech, ale i od jiných trpí pokorně, když ho pokorně váží. A protože pravdu miňuje a sám sebe tū oblaštíni milostí nemiluje, chtěl by, kdy by to jiným nebylo škodno, aby všichni viděli jeho počinění, aby nemněli jej lepším, než jest. Neb praví sv. Řehoř: Jakož pyšní bledají eti, takéž často pokorní, když na ně netabají, radují sě. Ten vstupen̄ vysoký jest a velmi málo jest jich na něm. A protož není to div, že nemáme jiných šlechetnosti, když té, ježto jest máti a pěstün jich, v sobě nevidímy. Proč by to bylo, že by ten, jenž jest bohat v milosrdenství a jenž jest svého syna pro ny poslal k smrti, otec nebeský, ostavil nás tak chudy v šlechetnostech, když bychom jich hledali snažně a v pokore? Ale vidí Hospodin, že nejmámy pokory, i nedá nám jiných šlechetnosti, abychom nepadli tiež. Neb vyššiemu stavení blžšího krumfestu jest třeba, a tepěře dřevo, nebude-li jmeti blžníkého kořenu, spíše vše vyvrátí. Protož kdož chec̄ rád dosieci šlechetnosti velikých, ten sě najprv bluboce upokoře, užoz; neb jakéž sě Bóh protiví pyšným, takéž své dary dává pokorným.

Třetí vstupen̄ pokory jest, když kdo i u velikých Božích dařiech pokoru sdržíe v velikém dôstojenství a to vše, což mají, ne k své obraci ji ale k toho chvále, od něhož pochází všecko dobré. Tu jest pokoru jměla Matka svatá, ež vidíce, žež ze všeho světa vybrána jedina, aby byla Boží matká, však pokorně jeho služebnice sě jmenuje, říká: Vezřeš na poníženie služebnice své. Tu pokoru jměl jest Kristus, že jsa roven Otci Bohu, jako by v tom ponížil sebe, žež ráčil člověkem býti a smrk přijeti ukrutnú. Tej pokore učiř jest své apoštoły, říka jim: Učete sě ote mne, neboť jsem sklíduj a pokorného srdece. Tu pokoru jmají andělé i všichni svatí v králevství nebeském, že jste plni všeho dobrého a vše cti najvyšsie, však ijednoho hnutié pýchy nemají z toho, a tiem jsú pokornější v sobě, čim jsú vyšší v Boze. Ta pokora jest lidí syrvchaných, ježto čim jsú větší, tiem pokornější ve všem, v rozumiech, v řeči, v zádostech i i ve všech činiech svých. Neb až ten sě polkoři, ježto nejmá čim hrđ býti, ale to má, zač by sě styděl, kalkž koli dobra jest pokora: však není k divu podobna. A když by syn sedláka některého nechtěl slíti

syn králov, dobrá jest sprostnost, aneb chudý, když nechce slít bohatým: avšak nenie to div. Ale když ten, jenž má chválu od jiných a jehož v čest mají, jemuž pochlebuji, jest při sobě, nezájda v chlubu, a zná sě, že je to vše dar Boží: tot jest zde na tomto světě divný a ředko vídaná pokora. Ano mistr pohanský Seneka praví, že nic nesnadnějšího tomu, ktož chce v skrovnosti býti, tociž ve všech činích svých vhod sdržeti sě, neupřeliše ani mnoha ani mála, než pochlebenství sě vystříci.

III. Z homilií. (písnička, hračka – žert)

Řeč v úterý po velice noči.

Hod tento zpívají na nešpoře u křtitedlnice, vyjdúc z kóru, „ež když lid izrahelský vyšel z Egypta, rod Jakubový z lidu chatrného, ukázař sě židovská svátošť a moc lidu izrahelského. Moře uzřelo a uteklo a Jordan obrátil sě jest zasě.“ A když kostel připomíná hod velikonoční starého zákona, v němž jest lid Boží vyšel z Egypta v prolití krve běránská bez poškrvny, ježtoj nám znamenařo, ež v prolití nevinné krve Pána našeho Krista budem vyvedeni z dábelské moci a duše svatých otcov z pekelných temnic: chci vám také učeo říci o tom.

Ale aby lépe tomu srozuměli, coť bych pravil, najprv znamenajte, ež když lid židovský rozplodiš sě v egyptské zemi, súžen těžkými robotami, voňal k Bohu a Bóh je divně a mocně vyvedl odtud, ukázav, ež jest lid jeho. A když šli odtud, bylo skoro před nimi moře. A když k moři přišli, ano je honie stihajíc jich nepřítelé, Mojžíš kázaním Božím udeřil v ně prutem, a moře sě rozstúpilo; a ježto jim, donidž před nimi, bylo k strachu a ku překaze, tu jim pak bylo ku pomocí; neb i s pravé i s levé strany stálo jako zeď rozstúpiv sě, a oni prošli je suchu nohú. A když nepřítelé po nich vešli, slišo sě na ně moře a stopilо všecky. A když jsú je tak za sebú jměli, ježtoj jim bylo dřeve ku překaze, by sě bylo nerozstúpilo, to jim bylo k bezpečenstvu, když za nimi bylo. O jak když jim jest mohlo veselo býti, když sěj stař s nimi tak znamenitý div, až jsú v zastupiech jdúc zpívali, říkáce: Zpievajme Hospodinu slavně, nebť vzvěličen jest. Potom dař jim Hospodin zákon psaný a rozkázař jim skrini svátosti učiniti. A mnoho přejměvše rozličných poteč, jdúc po pústi, pak k Jordanu přišli a tu opět znamenitý druhý div stař sě s nimi, ež Jordan vzhůru sě obrátil zasě hořejší stranu a tak sě vysoko vzprýšti, ež zdaleka bylo viděti, an jako jedna veliká vzrostl hora. A dolejšie strana dožív sběhla v moře. A tak Židé, lid izrahelský, vešli v svatú zemi skrze Jordan tak rozdelený. A kázař jim Bóh dvanadacet velikých kamenov vynéstí z Jordana a na březe postaviti, a jiných dvanadacet leckdes vezmít aby v Jordan vnesli, aby ten div vždy v paměti jim byl a ta milosť a pomoc Božie. A takto jim byl přikázař Bóh jít přes Jordan, aby kněžie, vezmít skřini svátosti, šli k Jordanu a lid šel za ní a jmenuje ji před sebú dva tisíc řoket. A jakž kněžie s tú skřini svátosti vstúpili v Jordan a jen nohy omočili, tak dolejšie strany Jordana ubylo, ježto v moře vtekla, a hořejší strana rostuc a prýštec sě vzhůru. A tak oschlolo, kdež kněžie stáli. A když opět vstúpili hlubče a nohy omočili, takéž sě stařo, až i

stáli tu, kdež byťa najhlubšie řeka. Tak vždy pomaľu postúpajíce, až všecka dolejšie strana vtekla v moře a hořejšie sě zasé obrátiča a vzhůru vzprýštiča. Tuž stáli kužie s skříní svátosti, až vešken lid přešel a každý rod, jakž jich dvanadacet bylo, vnesl v Jordan svój kámen a jiný z Jordana vynesl. A tak vešli do svaté země.

Tot vzpomínaje David, die v žařtání: Když Izrahel šel z Egypta, rod Jakubov z lidu chatrného, Židov svátost sě ukázala a moc lidu izrahelského. Moře vidělo a uteklo a Jordan sě obratič zasé.

Když svatý kostel vzpomíná to, coj' sě tělesně dálo moci Boží k utěšení lidu jeho, jakž jste slyšeli v tej pověsti, vezmem z toho někaký podobný duchovní rozum k utěšení duchovniemu. A tot sě k tomu připodobnává. Coj' Egypt, ježto temnost slove, než dosti slepý a temný běh světa tohoto obyčeje, v němž lid izraelský, tociž ježto vidie Boha, má súženie? Vidíte, coj' pravda, i býti v slepotě podlé obyčeje tohoto světa, súženieť jest svědomi dobrému. Ale budem-li vořati k Hospodinu, vyvedet nás z toho Pán, ež ostanúe žádosti světa slepého, pojdem, potáhnem sě k životu duchovniemu, kdež bychom svobodně slážili Bohu. A jakož sej' to stało s Židy tělesně a znamenitě, ež sej' jim tak moře rozstúpilo a Jordan sě obratič zasé, než jsú vešli v tu zemi svatú: takéž duchovně to dvé sě stane s tiem, ktož vyjde svú žádosti z světa a potáhne sě k životu pravě duchovniemu, a donidž to obé divně s ním sě nestane, dotud nenie ještě pravě v pokojném duchovenství. Najprvěť jest vyjít z světského obyčeje, a tot nám těžko bude, donidž před námi jest překazno moře; neb obyčeji hřiechov bude nás stihati až k moři, jakož jsú Egyptští stihali až v moře lid židovský. Ale neropazačme-li sě, pomóž nám Bóh; rozstúpí sě moře a ti naši zlí světští obyčeji v tom budú moři zahlázeni. A tak bude nám moře pomocno, když je projdem, ještou' nám bylo ku překaze, donidž jest před námi bylo. Mořej' hořké a zabydě, i móžem jim rozumeti bázň světskú, žálost, hněv i cožkoli takového, ještou' teskné a hořké. Donidž kto má to moře před sebú, ež sě boji žálosti světské, tůhy po světu, tesknosti, brzo sě rozhněvá, závidí: dotud nesmíle z Egypta, leká sě toho moře, nevie, kudy by mohł minuti je. Ač již vyjde a počne sě tahnuti k duchovenství, však s rozpačí a strachem, by nepřítelé nepostihli a nevedli zasé do Egypta, tociž dřevní světští obyčeji by opět v svět neuvedli zasé a v túž slepotu, v niž jest byl dřeve. Ale ktož vyjda i jde před sě bez rozpači, v Bóh ufaje v najpilnější potřebu, když bude všecka žádosť jeho vořati k Božie pomoci: rozstúpí sě moře; neb udeří v ně přutrem súdu Božieho, jakož Bóh kázal, tociž, maje súd Božie upříemě spravedlnosti na paměti, rozstúpí sě před ním bázň světská, hněv, tesknost, žálost i cožkoli takového, ježto bylo ku překaze hnuti sě z světského obyčeje, a pojde skrze to, ano jemu obapoř to jako zeď ku pomoci i s levé i s pravé strany.

A když pak tu žálost zlého přemóž a ztopí jako nepřátele dřevnie světské obyčeje, ež již nebude sě báti, nebude sě strachovati ztráty světských věcí, nebude pro světské škody nebo kteréžkoli světské nelibé pótky teskniti sobě, již to moře má zasé ku pomoci a bezpečstvu, žálostě jen, coj' dřeve obmeškał dobrého. S kým sej' ten div v lástí Božie moci nestal ještě, ež jest tak neprošeř tohoto moře a má před sebú, ještě sě může pro světské věci, lekaje škod světských, ačk' jest vyšel žádostí z

světa, nepomóž-liš Hospodin jemu skrze to moře, popadnút jej nepřítelé, jeho dřevní obyčeje, a uvedú zasě do Egypta.

Druhý div o Jordanu ne inhed sě stane, když vyjde kdo z světa na Boží cestu, počna sě tělnutí k duchovenství. Jakož Židé, vyšedše z Egypta i moře přešedše, prvě manny jedli, zákon psaný od Boha vzeli, mnoho pracovali, často bojovali, rozličné jmievali pótky; a také ne inhed spoškem ale ponenáhlou sešla došov v moře dolejšie strana Jordana a hořejšie sě prýštiла, rostuc vzhůru zasě: takéž bývá duchovně tento div druhý. Když již člověk vším úmyslem z světa vyjde a i moře již projde, jakž jste slyšeli, ještě nejednou úmyslem pohně tam nebo sém. Nežli sě jemu obráti tak Jordan zasě, musí trpěti pokusenie a bojovati protiv světské žádosti a tělesnej a tak pozná v rozličných příhodách své hubenstvo a nestatečnost věci světských a milost Boží. Tuž teprv k Jordanu přijde a rozděli sě Jordan jemu, ež hořejšie strana obráti sě zasě vzhůru, odňavadž jde, a dolejší staví sě v moři.

Jordan milost znamenává; neb jakož jest Jordan silná řeka a sladká má vodu, takéž v milostí sladká pochotnosť, a silnáj milost jako i smrť. Smrť vše sberε a milost vše snese. Ale kdož chce k životu pravě duchovniemu, musí divně milost rozdělit. Jakoj' Jordan rozdělen prvé, než vešli Židé v svatú zemi: musí člověk poznati sě, pozuati všech stvořených věci nedokonání a poznati Boha, jenž plnosť jest dobrélio všeho. Tuž teprv bude mdleti jemu milost a misati k světským věcem a k Bohu rósti. A čímž člověk dómyslněje a hříbce spatří to, kakt jest Pán Boh vše dobré jeho a kakt jsú nestatečné všecky v sobě věci světské a kakt jsú k dobrému věčnému mnohé příekazny, kdož sě jim poddá milostí: jako by s skříni svátosti hříbce hříbež v Jordan vstúpiš. Neb to spatřovanie Božské velebnosti a světské nestatečnosti jest v člověčiem srdeci jako svatosť v oné skříni, s níž když hříbce hříbež v Jordan kněžie postupali, dolejšie strany ubývalo a hořejšie rostla vzhůru. Takéž tak móž hřuboce velikú Boží moc člověk spatřovati a nestatečnost věci světských, až by sě tak milost i rozdělila, jakoj' sě byl před onú skříni svátosti rozdělil Jordan, ež by milost k světským věcem vždy misala, až by v horšost sběhla, v žádost sě obrátic, žež sě ještě něvčem s nimi obierati, ještě jich ovšem nebyti prázdnou, a nic by libosti neostało k světským věcem. A milost k Bohu by sě zasě k němu obrátila, od něhož jde, a vzhůru rostla, až by sě té veliké hoře, ježto Krista znamenává, vrovnávala, jenž nás tak miloval, ež mnoho nepohody trpěl za ny, až i smrť těžkú. Takéž takový člověk byl by hotov i umřeti proň. A taká milost zdaleka by zředina byla, jakoj' bylo zdaleka viděti Jordan, když tak byl vzrostl vzhůru.

Donidž kdo tak milostí nerozdělí, ač ne sám svú sisú, ale s darem Božie milosti, dotudt není v pravém ještě duchovenství. Ale jakož ne inhed spoškem ale ponenáhlou Jordan tak sě rozdělil, takéž ižádný sě ani do sebe ani do jiného neropakuj, ač inhed brzo velikým není. Tu kdež jest najvýš, z nízka inhed nelzej vstúpiti ižádnému, ale ponenáhlou ubývá milosti k světským věcem a k Bohu roste.

I-toj' sě stało, ež když Židé prošli tak Jordan, kázał jim Bohi, aby každý rod, jakož jich dvanadacet bylo, vnesl kamen svój v Jordan, aby tam potonuł a zahřezl; a z Jordana aby vynesl a na březe postavil k

tej paměti, ež jsú tak divně byli Jordan prošli. Takéž ktož tak vejde v duchovní týnyšl svým pilným mysli přemietáním o duchovních nebeských věech a o světských, tak rozděle milost, jakž jste slyšeli, má vnesti v tu milost dvanaacet kamenov a potopiti v ni a jiných dvanaacet vynestí z nie a znamenitě postaviti. Tiem kamenim móžem znamenati tvrdosť neb pevnosť a těžkosť, jakož ty věci má do sebe kámen. A ta těžkosť neb tvrdosť móž i ve zlém i v dobrém býti. Protož zlú tvrdosť, ještoj' kto tvrd ve zlém protiv dobrému hnuti, má duchovní člověk v tej milosti zatopiti, skrre niž jest všeň v duchovenství, když mu jest k Bohu sě bydla obrátila a všecka sešla k světským věcem. A z té milosti má vynestí jako dobré kamenie, aby byl peven v dobrém, těžek a tvrd v po-kušení, sebú nedada hnuti od dobrého, aby v stálosti dokonał po-čaté dobré.

IV. Ze zjevení sv. Brigit.

O jednom květu, ježto měř pět listov.

Požehnané buď jméno tvé, synu; čest buď tvému člověčenství nad to nade vše, což jest stořeno; chvála buď Božství tvému, ježto jest i s člověčenstvím tvým jeden Buoh.

I vece syn Boží: Matko, ty jsi podobna k květu, ježto jest rostl v malém údoli, u něhož bieše pět hor vysokých. A ten květ zrostl ze tří kořenov příjemým svým prutem beze všech sukóv. A ten květ měř pět listov plných všie pochotnosti. A to údolé s ním vyrostlo nad těchto pět hor a listové květu toho rozšířili sě nade všecku nebeskú výsosť a nade všecky andělské kuory. Ty jsi to údolé pro svú pokoru, ježto's ji měla mimo jiné. Ta jest zrostla nad pět hor. Jedna hora byl Mojžieš, ježto jest zákon ustavený mému lidu měř jako obklíčen v své hrsti: ale ty jsi jeho naplniła, neb's měla v svém náruči obklíčena pána zákona vše-likého ustaveného. Druhá hora byl Eliáš, ježto jest tak svat byl, že i s tělem i s duší vzat jest v svaté miesto: ale ty vyšie jeho, neb ty jsi v svém těle i v duši vzata nade všecky andělské kuory k svému synu do jeho trónu, s nímž přebývá tvé čisté tělo. Třetí hora byla jest síla Sampsonova, síla, ježto ji jest měř nade všecky lidi, avšak jej črt svú lstí přemohl: ale ty jsi sví sílu črta přemohla, protož jsi silnějšio Sam-sona. Čtvrtá hora byl David, ježto jest byl podlé srdece mého, avšak upadl v hřezech: ale ty jsi byla všie podlé mé vuole a nikdy jsi nezhrčila. Pátá hora byl Šaalomún, ježto jest byl pln můdrosti, avšak sě zbláznil: ale ty jsi byla plna můdrosti a nikdiež jsi nebyla nemúdra ani oklamána, protož ty jsi výše Šaalomúna.

A ze tří kořenov jest tvój květ vyšel; neb's ty od své mladosti měla rozom Boha a milost a poslušenství. Z těch tří kořenov vyrostl prut beze všech sukóv, tociž vuole tvá, ježto sě nikdy nikam nepochyliла jedno k mé vuoli.

A ten květ měř pět listov, ježto jsú zrostly nade všecky andělské kuory. Ty jsi jistě ten květ, jehož jeden list jest počestnost tvá, ježto jest tak veliká, že andělé moji, ježto jsi v tak veliké počestnosti, zřec na tvá počestnost, vidie jí nad sebú. Druhý list jest milosrdenství tvé, ježto

jest bylo tak veliké, že když jsi viděla hubenstvo všech duší, měla's nad nimi slitování, a veliká's na svém srdeci muku trpěla při mému umučení a v mé smrti. Andělé plní jsú milosrdenství, ale bolesti netrpí nikdy; ale ty v tom slitování, ježto jsi měla nad hubenstvím duší lidských, radši jsi chtělá tu všicku bolest trpěti pro mů smrt, než by byla jie prázdná. V tom jest tvé milosrdenství nad andělské. Třetí list jest tichosť tvá. Tuť také mají andělé, nebť všem dobrého přejí: ale ty před svou smrtí, jsúc v těle, měla's vuoli jako andělé a všem's dobře učinila, ani ještě odpovíš komu, kdož by smyslně prosil sobě potřebného. Čtvrtý list jest krásu tvá. Andělé znamenávají jeden druhého a všech duší krásu a všech těl a divie sě v tom moudrosti Boží: ale tvé duše krásu vidí nadě všecko stvořenie a tvého těla počestnost nadě všecky lidi. Pátý list byl kochání tvé v milosti Boží; nebť jest jedno Buoh byl tvá útěcha. A tak ani andělé mají v čem svého kochání jedno v Boze: ale však plamen tvé milosti svaté, ježto sě ty jí kochás v Boze, výše táhne nadě všecky anděly.

A tak ten květ byl pln sladkosti, že tě všicku vzař v svój duch Buoh Otec; neb nadě všecky slibila's sě jemu.

Aj kterak jest to údolí svým květem nadě všecky povýšeno andělské kuory, tvé tělo s tvou svatou duší!

V. Z rozmlouvání duše s svědomím.

Dobrodiní Božská.

Svědomí. Ó má milá duše, což učiniva Pánu a Bohu našemu, od něhož jsva tolik dobrého vzařa? Neb jest nejméně natom dosti, aby též dary dobré s jinými náma dař, ale také v naji zlém, řej' zvláštnim milovníkem, mőzeva poznati.

Duše. Tys mi dař, Hospodine, abych té poznař a nad mnohé jiné o tvém tajemství rozuměl tvým otevřením. Jiné mě vrstevně tovaríře ve tmě nevěděnie jsi ostavil a mne's nad ně tvého daru světlo vliš. Tys mně dař smysl hbitý k rozumu, pohodnūtu snaduň, pamět držívú, prospěch v skutečech, milost před těmi, s nimiž jsem sě obierař, a v počátcích věcech i v snaženství mém prospěšenství, ntěšenie v protivenství, opatrnost v prospěšenství. A kan sě koli obrátiech, všudy mě tvé milosti dar a tvé milosrdenství předešlo. A často's mi, když mi sě zdáše, abych již zahynul, spomohř a vyprostil's mě, když břúdiech. Jako kdes jinde sě uzří, že jsem, a jako bych v kterakém objetí milovánie vnitř byl držán a nevědě, co jest to, ježto mě drží; avšak abych to hledal neztracuje, vši snažnosti toho hledám. Usiluje kterak ūhodně mysl, aby neodstúpilo od ně to, jehož objeli žádá, a jako by v tom všech svých žádostí konec naležala, nevymluvně sě veselí, nic již vicec nehledajíc, než vždy tak oslnit žádajic. Dostě toť jest Hospodin mój, jenž mě živí. Ale přišel nevidomě, přišel tajně, přišel, aby sě dotekl mne, ale ne abych já viděl jej. Přišel, ne aby vešken sě vliš, ale aby okusiti sebe dař; ne aby naplnil, ale aby táhli žádost k sobě. Předjezdník kokés své milosti ukazuje, ale ne plnosť své svatosti. A tot jest, ježto zvláščo příslušie k darům, jež posílá ženich svéj choti dřáve, než sám k njej přijde. Takéž

on, jenž včeně sč dá k vidění a ku poznávání v životě budúciem, zde někak, aby poznála duše, jak jest sladký, okusit sebe dává.

S vědomí. Protož mnoho máš milovati Boha svého, jenž jest tolik ukázať dobroděnie. Ale aby v jeho milování pěapožáním více sč rozžehl, znamenaj plně, jsú-li která jiná dobroděnie, mimo ta, ježto jsú tobě dřeve pověděna, kterážto dal zvlášče, a všech buď vděčen.

Duše. Velmi bych jměla Boha svého milovati, jenž mě stvořil. A tak jsem vzař od něho, abych byl a abych člověk byl. Neb veliký jest rozdíl mezi mnou a zvířetem. Vzař jsem postavu těla a v tom těle rozdelenie čitedlnosti jsem vzař: oči abych viděl, uši abych slyšal, chříepi abych voňal, ruce abych šmakař, jazyk v ústech abych chul číl, nohy abych chodil. A vzař jsem od něho všecko zdravie života svého. Veliká jest věc i to také, že k těm mým čitedlnostem utěšení a k libosti každému obřáště stvořil mnohé věci, ježto krásně svietie, zvukem řahodně vznie, rozkošně vonějí, sladkú chul a pochotnú dávají a ježto dotčením rozkoš žinie. A protož jest můdrost našeho Stvořitele tak rozličné kakovés věci v tělesných věcech učožila, aby každá člověče čitedlnost zvláště nalezla utěšenie. Neb jiné pochopí zrak, jiné voněnie, jiné dotčenie, jiné sluch a jiné chul, ježto jest v ústech. Zrak pase krásu barev, a rozkoš zpievánie těší sluch; vóně rozličné chříepi požíváta, a chuti sladké a libé kteréžkoli dasny a jazyk vzkúsie. A kdo můž všecko rozkoš čitedlnosti vypravit, jež jsú tak mnohé ve všech věcech, že když by kdo samu o sobě každú znamenař takovú věc, mně by, by jen pro ni ten tíd, jenž ji pochopiti můž, byl stvořen. Mnoho rozkoši v rozličných barvách očima a rozličnosti zvuku a hlasov ušima: ne jedna barva oko těší, ani jediný hlas ucho, ale mnoho rozličných barev oko a rozličných hlasov ucho. A opět i cot sě zdá, ježto je jako najvěčše věc, sladkých a utěšených věci pomluva, jíž sobě lidé svá vóli zjevuji, minulé věci rozpravějí, ty, kteréž jsú, ukazují a budúcie poviedají a tajné zjevuji, tak že kdy by toho pohodl, tociž řeči, lidé nejmeli, život jich k skotskému byl by podoben. Což bych pak všech hlasov rozličnost vzpomínař, jichž jest tak mnoho, že paměl jich nemůž přeběhnuti snadně, ježto vše slúží sluchu a k jeho rozkoši jsú stvořeny. A takéž jest o vóni. Neb jinak kadidlo a jinak rozličné kvitie své vóně chul dává. A takéž chul okněniue v ústech neb dotčenie rozličná svá mají utěšenie, ježto k jich rozkoši jsú stvořena, jež každý sám dobře můž znamenati po dřevných věcech.

Veliká věc jest také i to, že zdravé a čidé údy stvořil mi Buoh mój, abych v nich nejměl bolesti a jiným byl běden a mrzek. A také jsem ještě více ot Boha vzař, tociž mysl, ježto by mohla rozuměti a popadnuti pravdu, ježto by mohla pravé od nepravého rozeznati a znamenati. Stvořitele a chváliti jej a přidržeti sč jeho. A také to mám za veliké dobroděnie, že v taký čas a mezi takými lidmi abych sč narodil; chtěl Buoh mój, skrze něž bych k jeho vieri a k svatosti kostelní přišel. Hlédaj, jak bez počtu mnoha lidem toho jest nedáno, ježto jsem já vzař jeho darem: s nimiž spošti bych byl, týmž právem byl bych zahynut. Oni jsú zůstaveni spravedlnosti a já jsem pozván jeho milosti.

Také to znamenám, že' to jeho dar, že jsem byl odchován od mých starost, že mne jest oheň nesžehl, že mne jest voda neutopiřa, že mne zvěř neroztrhala, že jsem odněkud upadením nezhyňuř, že jsem až do tohoto věku v jeho vieri, v dobréj vóli uchován.

A tak, Hesopidine Bože moj, velikú's mně milost ukázať. A když ve všech tvých skutečech jsi divný, však sě divnější zdáš v milosti tvého slirování. Neb žádného nezavřeš, žádným nepohrziš, ani s kým protivno býti, jedno už komu nesmyslnému jest protivno s tobú býti. Ještě také i tito daři tvoji, Hesopidine, mně od tebe milostivě požídeni, že's mě často, a já v nebezpečenství, vyprostiš, ani's kdy mými hřiechy kakžkolivěk psotním mohl přemožen být. Já tebe zapomněl, a ty's mě o sobě upamatovať, abych na tě vzpomněnul. Odvráceno od sebe odvozať jsi zaše, a když k tobě jdech, milostivě jsi mě přjať; když kajiech sě, odpustiš mi netolik ty hřiechy, jichž jsem sě dopustil, ale také i ty, jichž jsem sě tvůj obranu nedopustil. Cožkoli zlého tvůj obranu jsem sě nedopustil, to vše zalo mám mieti že's mi odpustil. Neb jakož jsem ve mnohé hřiechy upadl, takéž bych velim u věčšie upadl, kdyby ty mne byť nevystříhl a neuchováš. A trojím činem pominu, že's od hřiechu mě uechováš: to jest přičiny k hřiechu odtržením a dáním síly, již bych sě hřiechu mohl obrániť, a také že's mi dal zvlášť nemilosť k některým hřiechom. Ve mnohé hřiechy, vědě, že bych byl padl, bych byl měl kteru k nim přičinu, ale Boží milostí to mi jest často odjato. Ve mnohé také jednak jsem padl, hnút jsa těžkým pokušením, ale sílu's mi dal Hesopidine, abyh přemoci mohl svou žádost a pokušenie, jež na mě přišlo, abyh nepovolil. Od některých pak hřiechov tak mě daleko tvé slirování učinilo Hesopidine, že jsú mi až stydci byli, ani mě jich které trápiло pokušenie.

VI. Z rozmluv nábožných.

O tom, co jest Buoh, a skrze co má poznán býti.

Děti. Milý tatíku! Když nám lázati tebe, rádi bychom, coj' Buoh, srozoměli.

Otec. Ó dietky! krátké, ale daleké a převysoke učinili jste otázanie. Nedáš sě mýliť rozum, ož Buoh jest; vše stvořenie volá, ež Buoh stvořitel jest, neb nic sě jest samo neučinilo. Protož všeliký lid pořanský, židovský, křeslauský, kacieři i filosofi, mají něco za Buoh; ale coj' Buoh, toho smysl člověčí neobsiehne. Protož řekut, ež Buoh jest nevypravná vše svrchovaná, jehož nic lepšielo, nic blaženějšího, nic velehnějšího nemůž býti pomyšleno, ani tak dobré, tak blažené, tak velebné; neb v tom vychází nad každú mysl, nad každý smysl angelský i člověčí, vždy jest nad to výbornějje, nežli můž kdo pověděti neb pomysliti. A tak, co Buoh nenie, nuleznete; ale coj' jest, toho nemóžeme dosáhnuti. Neb kalkž kdo móž najvěčší velehnosť pomysliti, vždyť jest nad to; vejdi hověk jakž móž k srdeci vysokému: nad tof Buoh povýšen bade. Prototf jsú mnozí břudové pořanství vyšli i kacieřti, ež v svých úmyslech vymyslé sobě Boha takto neb takto, řekli, by to Buoh byl. Anoj' to smysl, svój nesmysl znáti a nerozum, ež nám jest nelze zříti v jasnosť slavného Božstvie a v ten kakýs břesk duchovní toho kakéhoso vnitřného světla, v němžto jest Buoh, k němž nelze přistúpiti. Ale v pokore zaslužíme, silnú držec a pravú křestanskú vieru, ež opatříme Boha svého skrze Krista Pána našeho, když budeta nám až dočista srdečnie oči nelištěně v

onom u věčném královstvu jeho; ač však hřiech nás do konce neoslepi, ež bychom, čehož Buoh nedají pročkoli Boha zapomněli, nade vše jeho u vieče pravé nemílují. A tak die písmo: Neuvěřte-li, nesrozumíte.

Protož, díctky, o té tak vysoké věci s bázni a s strachem a s skrovností slušie mysliti i mluviti, a velmi snažným uchcem v nábožném srdeci a s milostí, ne z všetečstva, poslúchatí; neb nenie bludu nebezpečnejšího, nežli v tom, coj' Buoh, zabloudit; to za Buoh vzieti, ježto nenie; nic těžšího, než té tak svrchované věci rozumem dosieci; nic také užitečnejšie nemôž býti nalezeno, než co kto věrně, pravě, bez bludu môž poznati o slavném Bohu. A protož ktož má s kým bezpečně o takých věcech rozmlúvati v Boži milosti neb čisti, učiň; jakof i S. Augustin die o sobě v kniehách o svaté Trojici, řka: Neoblením se, kdež chybám, tázati, anižt se styděti budu, kdež bych pobloudil, dátí se pravdě naučiti. A takéž, ktož mě slyší, uchťte mé kniehy, kdež jest jist se mnú, tu drž se mnú; kdež chyba, totiž kdež pozná, žež bloudil dřice, jinak mněv, než jest, vrát se ke mně; a kdež mój blud pozná, naved mě. A tak jidem spošu cestu milosti, k tomu vždy láhníc, o němž písmo die: Hledajte vždy tváři jeho a t. d.

Kterak skrze Boha všeliká věc, a bez něhonic jest učiněno, a což jest Buoh, kudy najblíž k jeho poznání přijíti.

Děti. A tak jest Buoh obecen v řeči, a tak jest dalek, aby, co jest, poznán nemohł býti?

Otec. Tot tak ovšem. O němž mluvíme, jehož viem, ež jest, ani se dá mysliti rozum, by nebylo Boha: v své jsa zavřen všechnosti, vyběhl jest vši věci nad nás rozum, ež co by Buoh byl, nedosiehnem. A tak řekl jest Buoh skrze proroka: Jakož zvýšena jsí nebesa od země, takéž jsí vyzýšeny mé cesty od cest vašich, a myšlenie má od myšlení vašich. A však milosrdný Pán Hospodin, jemuž jest rozkoš býti s syny lidskými, aby oni v něm rozkoš měli a kochánie spasitedlná, pravil a ukazoval lidem, co jest: ne by v pluč lidé, co jest, stihnuti mohli, ale, jakož jsem řekl, kratochvíl měli a útěchu, kochajíc se v myšlení o něm, hledajíc dojiti jeho a, marná myšlenie odhonicce, mysliec o Bohu sie, toto i ono, a v jeho se milosti rozchutnávajic. A tak v té kratochvíli hledajíce spošu, co by Buoh byl, znamenajme ono slovo, ježto řekl Buoh Mojžiesovi, když jej poslal k lidu židovskému. A on otázał, řka: A kto's ty, Pane? kak lidu odpovědě, oticže-li: kto jest ten, ježto' tě k nám poslał? „Já jsem, ježto jsem — tak dieš lidu — ten, jenž jest poslał mne k vám.“ Die k tomu sv. Bernhart: Aniž jest které slovo, by mohlo lépe býti přichýleno k té věnosti, ježto Buoh jest, než jest; neb dieš-li Boha velikým, dobrým, břaženým, můdrým, neb což koli dieš do něho takového, vše môž v tom býti rozumieno, když dieš, ježto jest; neb coj' jemu býti, to vše býti; a kdy by i sto přidał takých věci, nechybił by sě s tiem, když dieš, ježto jest. Dieš-li co k tomu, nic's nepřičiniš; a pakli nedieš, nic's neujaš. Neb jediný sám Buoh jest právě bez proměny kteréžkoliv: vždy týž, vždy též, vždy tudiež a vždy takéž sám v sobě. O jiné ijedné věci, ježto on nenie, nemôž býti řečeno v pluč pravdě: jest; neb kromě něho nenie ižadná věc bez pohnutie a bez proměny sama v sobě. A tak

Buoh jest, a bez Boha nic; neb jakož on sám nenie bez sebe, takéž bez něho nic býti nemôž. On sobě jest: on všemu jest. A tak kaks jediný on jest, jenž své býti sám, i to, ež jsú skrzenj jiné všecky věci, jest. Buoh také jest počátek všeho. Mnohé věci slovú a jsú jiných věci, jest počátkové; ale i ty své počátky od prvních mají, až tak vždy dojde, ež každý počátek v jiné věci, ježto Buoh nenie; aneb, af řku: všichni ti počátkové počátek svój mají od tohoto počátku prvního, ježtoj bez počátku, vždy sám v sobě, bez promeny i bez pohnutie, vždy jsa. Neb kdyby někdy nebyl, jak by to dať sobě, aby byl a býti počal? A tak Buoh jest pravý počátek všeho, ježtoj sě nepočal, a od něho vše má své počátky, a s nímž nic nenie od věčnosti, ani co jemu mine, a co znova má přijiti jemu, z něhož vše, skrzenj vše, v němž vše: z něhož vše, ne jako ze semene, ale jako ze stvořitele; skrzenj vše; takéž nikte jiný nenie, ježto by kromě něho co učinil kalkžkoli. Buoh čini, skrže kohož co kdy ráci; ale ten účinek viece jest skrže Buoh, než skrže toho, ježto čini. V něm jest vše, ne tak jako něco bude v miestě; ale v moci jest jeho to vše, což jest. Darmo hledají filosofi, z čeho jest počátek světa; nebyloj' Bohu potřebie toho, z něhož by svět učinil, když chtě, bez něhož by nemohil sám svú mocí početi světa, anebo toho sobě nestvořiti z ničehož, z něhož by pak svět způsobil. Ale sám svú mocí, aneb z své moci, skrže svú mudrostí, rovnū sobě v své, dobratě, aby dať účastnosť sebe i stvořenie, učinil jest vše a zpořiedil a drží, z ničehož stvořiv.

~~F~~ Co a kterak Buoh skrže svú moc čini.

Děti. Ě tatíku! pověz nám o každém o tom, a najprvě, v čem sě dívati Božie moci?

Otec. Chcete-li v paměti všemohoucí Boží moc přivéstí sobě, známejte, jak jest to veliká věc: vše z ničehož učiniti! Který to můž smysl osieci? Mařá-líj' moc, i najmenší věc z ničehož učiniti? Zdá-liš sě to neveliké moci, pomysl, coj nic, a co jest něco: kakt jest to od sebe předaleko! A když by to byla veliká moc, ježto by i jedinú věc a najmenší mohla z ničehož učiniti: jak jest velice tu moc vážití, ježtoj tak velikú věc, a tak mnoho věci, a z ničehož, učinila! Pomyśl, mařá-li jest obora světa všeho i s nebesy vidomými, ježto je vidi tělesné oko, ježto vše tělo: co pak jest nadto ono nebe křišťálové! aneb ono, ježto slove nebe hnutie prvního! Nemluvíme ještě o tom blženém nebi angelských kóróv, ale o nižších, o tělesných. Pakli chce kto pomyslit o počtu, coj stvořeného: zečti hvězdy, zečti rozličná zvířata pokolenie, ježto mají duši živú, každé podlé rödu svého: ono lidé, ono lvové, ono koni, ono skot, ono zvěř polská, ono myši, ono ptáci, ono ryby, ono chrásci, ono můchy, ono žízeňy. A coj' těch rozličných proměn, a co hľav každého pokolenie! Ktnž zná všecko neb slýchať, coj' ono jiného, a ono jiného pokolenie? a coj' všech lidí počet a jich vlasov? coj' pieska? A tak o všem jiném bezčislých věci, ježtoj' v nich bezčislný počet: v počtu, v mierě i u váze, v šíři i u výši, v dĺžnosti i v hĺbokosti. Divíš sě, ež nemôžeš těch věci stvořených stihnuti? div sę viece té velebné moci, ježtoj' mohla to vše, a z ničehož, učiniti! Tak s rozumem mysliti o stvoření, pochop jest a pří-

stupek, Boží velebnost poznávatí, a diviec sě jie, chválu jie vzdáti, a v pokore a v bázni býti pod mocí tak všemohoucí.

Tuto, kterak jeho můdrost máme znamenati v stvoření Božiem.

Děti. Kakž pak máme v stvoření znamenati můdrost Boží?

Otec. Múdrost Boží jest nám v kráse a v ozdobě stvořenie ukázaná; tu ji môžem spatřili. A jakožkoli mnohými a rozličnými činu jest krásu a sličnosť v stvoření dokonáua: však zvláště záležie ve čtyře věci. Jedno jest, když slušně bude na svém místě; druhé, když slušné má své pohnutie; třetie, když má sobě slušnou formu neb tvárnosť; čtvrté, když má slušnou barvu, aneb což buď takového, ježto v tom bývá libost čichlom, neb ježlo bude tiem dobré něco; toť mienim, ježto latine qualitas slove, i neumiem česky vyříci toho. Tot když jest slušně v čem, také čini krásu; a když dobré, učini dobrú věc, v niež jest. Kložkoli chtěl by s rozumem divati stvoření obory světa všeho, to by čtvero v něm upatřil; a potom chtěl-li by obrátili sě a houšli myslí k Stvořiteli, nevelna milostí neřádně k stvoření, poznal by velikú můdrost Boží; neb by sezrál, žež nad smysl jeho, by to vše mohl obmyslit; poznal by, ež nenie konce můdrosti Boží, jenž jest ten pořad zpoředil v svém stvoření a tu slušnosť. Chutnoš jest o tom přemietati a kratochvílu. Protož praviceš v žařtáři David: Libosť jsem měl tebe, Hospodine, v tom, co's učinil, a v skutcích rukú tvá rozzechám sě. Člověk nemídrý nepozná toho, a bláznový nesrozumie. Svět tento jest jako obecné všem kniehy kakés, ježto jsú psány Boží rukú, t. mocí Boží a můdrosti; a každé stvořenie obřašť jest jako slovce těch kněh, ježto jsú k ukázaní moci jeho a můdrosti. A jakož bývá, ež neučený, uzře knihy, vidí slovce psaná, ale nerozumie, co které mieni: takož člověk nemídrý, ježto jen jde podlé obyčeje hřípě zvěři a myslí k Bohu nepříchoži, vidí nynější postavu v zřejmém stvoření, ale, což proč, tomu nerozumie; ale duchovní člověk, ježto vše moh rozsouditi, v té sličnosti, ježtož v stvoření zřejma, vnitř sezří, kak jest divná a veliká můdrost Boží, ježtož vše to tak ozdobně zpoředila. Protož všemž jsú divni skutci Boží: nemídrí divie sě jen vnější krásę a sličností stvořenie krásného, a tu k tomu milostí velnú: a ktož můdry, skrže to, ježto vnučí vidí, hľuboce obmyslí Božskú můdrost. Jakož v jedných týchž kniechách jeden chválí, že jsú pěkné, dobré připravené; druhý ež jest v nich dobré písmo; třetí chválí vnitřní rozum, ježtož v tom písmu. Protož dobré jest, divati sě tomu, ež jest Boh tak mnohé věci zpoředil krásu a tak slušně; ale loma i dobré jest, ježto umie vnější krásu Božskú obrátiti k úžitku duchovniemu, ež nevelne milostí k stvoření krásně a slušně zpořízenému, ale od stvořenie k Stvořiteli, ježtož to tak řádně vyvedl, obráti milost. Na to vzbúzie písmo myslí naše: abychom divné skutky Boží znamenali; abychom divie sě ve všem můdrosti Boží, chválili Boha v činech jeho. Tak die žařtářník: Myslí jsem přemietal ve všech tých skutcích, a v tom, ježto staťvoji ruce učivile, beru rozumem. A veli rozličnému stvoření, i nerozumnému, chváliti Boha, ježto nemôž znáti Boha; ale to mieni, ež člověk, vida a opatře a pilně znamenaje všeliké stvořenie a všeliký pořad v něm, má mysl obrátiti k Boží chvále, ježtož

všeho krásného, najkrásšieho krása, a tak divná, ež k nie pírovnávajíc všelikú krásu, i krásu by sě nezdála; neb nadé všej krásy múdrost jeho.

Co jest kde a kterak múdrost Božie svět a, což v něm jest, zpříjedila, ustaviła, a zvláště o planetách nebeských a o devíti kruziech.

Děti. Vieme také, ež jest nelze chvály Božie vypraviti; což koli môže kto řeči o Bohu, vždy nedorečeno. A však neslušie mlčeti asa toho, ježto móz o něm býti povědieno; neb die sv. Augustín: Běda těm, ježto miří o tobě! Kekžkoli také to praví, ež mluvní jsú oněměli, miensná, ež nemohú i mluvní vypraviti všeho, ježloj' v tom chvála moci, mûdrosti i dobróty Božie; anebo snad, žej' Bóh tak veliká velebnost, ež i nevymluvný proto slove, ež vždy jest nad to, než móz kterým slovem povědien býti. Proněž die sv. Augustin: Nenalezaji toho jména v řeči, ježto by mi mohlo tolík v srdece vložiti, co mé srdece darem jeho drží o něm.

Otec. Ó dietky! k vysokým řečem vzbúziete mě. Milost mě nutí: ten znáz, která, ježto' ~~ne~~ jí; mlčetí nechci. Biech řekl tam napřed, ež ve dvoufach věcech bude krása a sličnosť některé věci dokonána. Najprv, aby slišná a hodně byla na svém miestě. Toj' očité. Měj kdo nos velmi slišný, nebude-li na svém miestě, nebude slišněti. A také, aby co možlo býtli slišně a hodně na svém miestě, musí všeckých svých stran složenie hodně jmieti a pevné, a aby přistupně ty strany složeny byly. Znamenajtež všickní pokorú světa všeho, jak jest hodně uložen vešken silov na svém miestě, kak pevně, kak slišně příšly strany k stranám. A čím to lépe může a vtipněje znamenati, kak jest u veliké mûdrosti svět zpřízezen, tiem věčší příčinu budete jmieti, nevymluvné Božie mûdrosti divili sě. Viztež, kak dalekým úmyslem, kak divnú mûdrosti vešken kruh všeho silovu spojen spošu, a kak slišně, tak přistupně a tak trpně, ež i velmě nepodobné strany k sobě jsú v jedné oboře silovu všeho; a netolik ne-podobné k sobě, ale také i protivně. Podobna-li věc k sobě tělesné přirozenie a duchovné? Těla nebeská, jakož slunce, měsíec, hvězdy, a ta nehesa, v nichž jsú hvězdy, podobna-li jsú k tělom zdejšícho přirozenie, jakož jest země, voda, povětrje, osleň, ježto čtyři slovní elementi? Ona jsú těla ovšem jiného, než tato těla, přirozenie; avšak jsú těla, nejsú duchové a mezi filosofy slovní páty byt. Tomu, ježto jsem řekl byt, oni říkají essentia. A zdali také oheň nenie protiven vodě a voda ohni? A však mûdrost Božie všecko to spojila v svět jeden, a do vôle jeho nežhoří jeduo druhého; a vše jsa tak v tom pořádu, jakož vše uložil ten řemeslník mûdrý, potřebu čini všemu, což sě urodi na tomto světě, a dává život. Kto by sě nedivil Božie mûdrosti tak veliké v uložení všech stran světu všeho.

Aj kakť jsú trpna nebesa najvyššie. Ona, ježto stojie, nehnú sě, nebežie, a vše tělesné jsú obklíčila, jako vajce skoripina, všudy vnokoř, svrchu i vezpod! Ale nad tiem jest ono duchovné, slavné nebe, ježto plamenné slove a po řecku empyreum. Nemluvím o tom. A pak, kdež jest najdál ode všech stran toho nebe, o něinž jsem řeč počala, v pravém prostředku, tu jest hrubá země, na niežto my jsme; a taj' také mûdrosti

Boží tak utvrzena, ež sě nehne, vždy stojí, tvrdí, netočí sě. A okolo země vody běžie, jakož vidíte; povětrí nad tím také běží, ve čas dnu odladlo, jakož jest to nedarmo zjednała Božská můdrost. Ohnivý kruh jest nad povětrím všudy vókoř, a ten také běží a točí sě; pak nad tiem nebe jedno, v němž měsíc jest; pak druhé nad tiem, v němž jest Merkurius; třetie opět nad tiem, v tom jest Venus; v čtvrtém nahoru nebi, tu jest Slunce vzloženo; v pátém Mars, ten sváry vzbuzie, války a boje; v šestém jest ten planeta, ježto dobrotu vlévá v srdeč, a k smíruvám a ku přezivné milosti láhne, a dobrá činí léta, obměkčuje tvrdoš Saturnovu a studenosť, a Marsovo horké a suché zapálenie obvlažuje; a tak jest mezi dvěma krutýma třema planetama. V sedmém nebi jest pak ten Saturnus, a v osmém nebi jsú obecně všecky jiné hvězdy, ježto s nimi vókoř vždy běží. Mněl jsem dříve, by to osmé nebe těch hvězd mnoha, ježto lpie v něm, bylo prvního běhu kruh, ježto jiné kruhy nižšie s sebú trpoči vókoř protiv jich běhu, tak, ež přírude je svým během trpoči, nežli jdú oni svým; ale naučen jsem potom, ež jest nad tiem osmým hvězdovým nebem deváté, ježto tak běží najprízde; a nad tiem tepruv to nebe křišťálové, ježto stojí bez pohnutie, mezi nímž a mezi zemi svýj běh mají jiné věci. A o tom nebi křišťálovém vzměňuje sě písmo svaté; ale hvězdáři nic neříkají o něm.

Aj té můdrosti! kakt jie jest vše k svámu miestu přivedeno! A kto stačí, by vše vypravil a vše obmysliš? Protož jen žádáník zře na moře pokřikl, řka: Divné učoženie mořel divný u výsosti Hosподin! A die opět: Všeckos učožil u můdrosti! A zdali i to neukazuje Božie můdrostí v tom učožení a v jeden svět tento zřejmý sjednání tak protivných věci spoju, v elementech i ve hvězdách nebo v planetách, ježto jsú to vše strany tohoto zřejmeho světa, žeji tak vše dobře obmyšleno a tak slušně? Aby strana jedna druhé nebořila, mají ty protivné věci sobě opět mezi sebú vše některú v prostřed, ježto by s oniem i s oniem v něčem podobnosť jinály a přičně, aby to protivné k sobě skrze toto bylo připojeno a v přezni bylo, tiem jsa smířeno, ježto k onomu tiemto, a tiemto k onomu má podobnosť. Také netolik trpno, ale i krásno bude to spojené v tak mnohých proměnách a v tak slušně zpřízezených.

Aj, kakáj' ležkost a hrubost země a nesvárnost protiv jiným stranám světa! A jest najuž, a nad ní ušlechtilější elementy, až nebes kruhové: oni jako ponebie výšeč, výšež! A coj' v tom, ježto nenie známo lidem! Až pak ono vrúcie milostí, ježto slove plamenné nebe, ne pro žhavost horka ohnivého, ale ež plá vrúci milostí, v němž jsú pořady andělských duchov, v němž jest bydlo svatých, a to plné královstvo neheské v radošti a u vidění Boha. A nad to nade vše, neřku miestem, neb i ve všem všudy jest i nade vším i pode vším, jest Buoh, divný zpřízebe i stvořitel toho všeho.

I tof jest slušno znamenati, v jaké můdrosti zpřízeď Buoh časy: ne vždy den, ne vždy noc; po noci den, ježto k díelu vzbudí a svíti, po dni noc, aby ustali v práci odpočinuli. Delší den, když jest včesie potřeba toho, a noc delší, když jest méně dělati třeba. A také i v tom učinil Buoh proměny, aby někdy byl déli den noci, někdy kratší; a někdy aby obé sobě rovno bylo, aby, bylo-li by vždy jednostajné, teskunosti lidem neučinilo; neb sie i ono činí libost. A tak opět jeř, léto, podzim,

zima; ti zvláště časové čtyři měnie postavu tohoto světa. Teplem jerným počne sě svět obnovovati, létem bude jako v své síle, a na podzim bude jako uznávati starati sě, už zima jako zahubí a přemíž svět; ale opět znova Božím způsobem bude vše opět obnoveno.

Pakli jest daleké to, ježtoj tak Božie milost zpořiedila aneb jeho moudrost, a nemóž kdo vysokého nebe obmyslitl učozenie: ale znamenaj údy těla svého, neb nazván̄ jest člověk v pismě svět menší; protož v spojení člověčiem také jest ználi Boží moudrost. Aj, když jiné tváří nerozumné pohuuty jsú k zemi obliščejí, člověk má prostý zrost a tvář svú vzhoru, aby bylo nad jiné tiem ukázáno člověče dôstojenstvo, a ež má svú mysl vzhoru láhnuti k nebeským věcem, nejen k zemi, jako zvěř hřípá, ježtoj tělem i obličejem k zemi pochýlena. Aj, kaktý proměna v tom, což záleží v hlavě, a v tom, což v nohách, a kakt jest každé hodně v svém miestě ustaveno! Nohy drží najnižšie miesto, aby nesly a držeły tělo všecko; hřava najvyššie, aby vše tělo vedla, z daleka očima upatříec, usíma uslyšíce hodně neb nehodně, aby to pak rozum potkał hodně; ruce v prostřed masa, ježto by sě držalo silu kostí. Kak skrže některé kosti má mozk své skryté průchody, aneb žily některé skrže kost některá, kakt mají dierky sobě připravené Božím způsobem; kakt tu kosti vyrostly z masa a vymkly, kdej' třeba toho, jakož do zubový vidíme, a jinde jsú skryté; kakt jest vše maso koži ohlikleno, aby mělo vnitř svój pokoj před úrazem protivních věci své ušlechtilosti, ježto by hrubosti nestrpěla; až i nehty dař, jako helmy, Buoh každému prstu. A ktož by vše mohl počisti strany i vnitře těla člověčího, neb i jiného, kak jest vše opatrnu Boží moudrosti zpořezeno, a každá má sobě hodně miesto!

VII. Z knih šesterých o obecných věcech křesťanských.

Vlády kám.

Jest vžášti úřad rytierského stavu, zvláště před násilím brániti kněží, vdov, sirotkóv; pravdu křesťanskú plodití kudyž mohut v svém vřádání a tupiti křivdu, a sdružně býti s svým tovaríštvem, majic milost k Bohu najprv a pro Buoh ke všem lidem; a tu milost učezovati, s kým sě kto obierá, každému, jeližkž umie aneb móž, ale vždy tak, aby v něm zlosti nemíšoval. A ktož jest taký rytíř Boží, tomu není těžko trpěti s sebú svých rovní aneb vyšších sebe. Nebo jakž kdo chce najdostojnějším hýli, uzříš li koho chuzšího a snad poilé světa urozenějšího, ano pro jeho starších zastúženie cte jej nadeň: počnet jsem smiech pobijeti, a paklif bude moci kde jemu nechut ukázati, v svém kvasu obřastě, zpravuje jej, velmě jej facino váže, tot rád učini. Chudý urozený, když Boha nemá na paměti a dme jej pýcha, žeby sám rád sláš najdostojnějším, uzře, že bohaté cte lépe než jej, ježto snad vejsú tak jako on urozeni: vsvědi sě závistí, nechtě sě nato rozmyslit, žej' Buoh onomu toho popírá nynie, ježtoj jemu neb předkóm jeho přál dřevé; i vztiskne sě protiv vóli Boží, právě jako proti ostnu. A takéž kteříkoli lidé služební, ježto vždy cte nepořádou býti ve eti mimo jiné, uechtěli by, by to kdo jměl, jehož oni nejmají. A tak i hospodě nevěrní budú, až ne jiným ale tiem, že by nechtěli, by jiný tiem sě hodí své hospodě, jinž sě oni hoditi nemohú. A jest-lis to

viera, kdož radše hospodě škody přejí, než by jemu slížiti viděli sebe hodnějšího? Kdy by kto, jakž by najsnažněje mohl a nejlép uměl, býti hoden v svém stavu tak sese suazíř, a což by mohl jiný lépe nadeň aneb uměl, by to rád viděl: to hy viera byla, jakoj' v těle našem, že levá ruka nic nezavidí, žej' pravá hbitější. A stav rytierský má v obci svatého křesťanství týž úřad, jakož v těle našem ruce jmály.

Z té pýchy to také jest mezi vládycstvem a rytierstvem, že druh druhu chce přelráviti aneb růchem přepychati. Dostí by ku pocti natom bylo, že by, špatně živ nejsa, húževnosti do sebe neukázal tak v růše jako v ztravě, podlé duostojenství svého stavu, nad nižšie sebe a podlé rovných. Ale když ta žádost jest v srdeči, že nad své rovně vždy těchne, tu krojem novým, tu útratu velikú, tu čeledi četnú, nechtě býti rovně s lidmi pořad; coj' to než pych a závist? To-li k rytierství slušie, tak dříhě nositi čépky, tak rozličnými čemeny uvázati, ež pro ně nemóž rytier býti hotov postihnuti aneb uteci, aneb leží-li, vstáti spěšně? Pakli kdo drahostí rúcha svého, neb ztravú, neb čeledi velikú chce bohatějšie přepychati aneb rovně: nenie to rád spásobem Božím. Jakož sedláci a sedlky nemají sě vrovnati rúchem, ztravý neb čeledí neb kterúžkolivék takovú včeři vládykám: tak vládyky nemají sě pánom vrovnati chteti, ani kniežatom páni. Ale vídáme často pány, ani pokornějšie jsú postavy než vládyky; u každého pak vše Buoh srdee. Bych pak muoho o růsích nemluvíř, na krátee toť jest mojí úmysł: že rúcha jsú často zuameňe člověče mysli; protož pismo byzdí rúcha hrdá, žej' zuameňe a podnět hrnosti a smilstva.

Také v nedostatečném rúchu můž býti hřiech dvojistu činem: jedniem, když kdo léností neb húževnosti netbá, aby sě těm přirovnař, s nimiž jest jednoho řádu a s nimiž bydlí; druhým, když kdo pro zdejší chválu nechodi v drahém růše podlé svých rovní, aby jej chválili lidé, žej' dohrý bohobojuj̄ člověkt. Ale kdy by kdo proto chodiř v sprostném rúchu, aby v sobě krotíř smilstvo a hrnost, neb aby daremně mnoho na sě nenukládař pro Boží bázň: ten by dobrě činiř, když by jen podlé toho, jakož jest s jinými lidmi, obyčejem svým dalece z mìery nevycházeř. A tak jakož ve všem, takéž v růše vše vhod dobro.

Nad jiné chteti rúcha drahá aneb kroj mieti, jistě nemóž bez hřiecha býti. A také přiciř sě sprostně mieti, ež by snad skrz to poddaní jeho netbalí nař, nenie dobré. Neb lidé podlé oheenčho nedostatku, jakž koho vidie, tak jej mají. A též jest o všech těch včezech, z nichž lidé mievají čest světskú. Neb po zdejší cti má státi břověk podlé svého stavu skrovně, ne protiv pravdě, jako i po shoži, ne proto, by v tom sě chtěl kočetí, ale aby tiem byř úžitek jiný. A však velmě opatren má býti, aby chtě sě slibiti lidem, nebyř pohaněn Bohem; nebt to bývá, kdož chce býti přítel tohoto světa, ež bude nepřítel Boží.

O kratochvili pak rytierské rád bych psal něco: ale tak sěj' rozmohla zlost lidská a potlucha mezi nimi milost, ež věru neměm k tomu nide řeći. Neb počnute kratochvíl úmyslem dobrým, lidé spíše proměnie ve zlé úmysł nežli v dobré, jakož to vídáme v tacech aneb v kôlbě. Protož sám sě suš každý; neumějí dobře mluviti o těch kratochvilech světských.

O turnejích vědě, že prává pravie, ež ta škodná kratochvíl nemá sláti i kratochvíl. Protož kostel jest turnej zapověděl. A sejde-li kto

v turneji aneb potom, tu úraz vezma, ač zpověď a tělo Božie bude dáno jemu ku pokání, však pohřbu u svatých nemá jmíti, ež jest nedržař kostelnieho ustavenie. A toj' proto kostel zapověděl, neb tu lidé takú hrdošť ukazují a s takým nákladem, pro něž mnohý ztratí to vše, což má a nejeden tu smrť vezme. A že jest pak kolba tak zlá věc aneb horšě jako turnej, ktož chce znamenati, můž uzřeti; neb většej' tu hrdošť ani' tak potřeba, jako by byl turnej, by zapovědien nebyl. Neb v turneji srozumie člověk, jak by sě u boji správném svého mesta držař, ale v kolbě jednoho kruhu oděnie nenie, by byl k boji užitečen. Protož dobré by bylo rytieřstvu křesťanskému, držeti kostelne poslušenstvie a tak kratochviliti, ježto by nebyla kratochvíl škodna, a také myslí k ni ovšem nepřikládajíc, jakó ku přelišné v dvojech myslivosti mnozí přikládají.

A na krátece: v svých kratochvilech máte vždy někakého úžilka hledati, bez tak přelišné hrnosti, přivykajic jázdě, hebkosti, křepkosti ne pro panie a pauny, ale proto, aby hotovi byli u potřebu a uměli. Neb na vy slušie bojovati podlé Boha boj spravedlný. A boj spravedlný jest s svý hospodou, když pravú nese hospoda válku. A pakli by byl hospoda křiv, když zevně nenie protiv kostelu, tak že' jeho kostel neodsudí, a jeho sňahy neb rytieřstvo nevědje-li jej křiva, pomáhajic jemu, nebudú křivi, nebrž křivi by byli nepomáhajic jemu. A byl sě zdál hospoda křiv, leč by ovšem jistě věděl, že' křiv v té při, ještě máš to obmyslit, že' spiese práv; neb snad jest tu něco tajného v tom, jehož tobě hospoda nenie dlužen povědjeti. A protož, ktož by nerádi nesli válek křivých, slušie jim hledati spravedlných hospod a bohobojujých, dřeve než je zajde válka, a střeci sě těch, jimiž nemůž doupfati, by rádi po pravdě stáli.

O těch pak válkách, ježto mezi sebú zde v zemi vládycstvo mievá, tak rozumiem: že náhlú věc můž každý v náhle odehnati sobě škodní a brániti sě násili, i svých lidí. Ale jakž můž mieti rozmysl, tak má své pravdy dovésti najprv právem a doveda právem, tuž teprv má, mož-li, mocí dotisknúti. Aneb má své nelhody tužiti zde v Čechách královi. A odpusti-liš král váleti, i právem nedoveda, jsi-li práv, váleti mőžeš. Ale s tiem, ježto v též právě sedí, ježto i ty, sám svý mocí s úkładem váleti nemáš; čemuž by tehdy bylo právo anebo král?

A také to věděti slušie, že ktož, jsa křiv, nese válku s druhým, dlužen jest onomu navrátitи všecky škody, což jich jest vzař i s svými lidmi; a také i svým lidem, což by skrize to ztratili. Ale ten, ktož nese válku, jsa práv, což na onom dobně podlé práva, vše jest jeho. A pakli s niem ztratí i jeho lidé, nenie jim dlužen navrátit; neb shožie i život s svým pánum pro jeho pravdu vážiti mojí; ale však což by mohł, to by jim lepšiti bylo slušné.

A tak vládycstvo i rytieřstvo budte opatrni, aby došli k tomu pátemu kóru andělskému, ježto jsú stáli u pravdě Boží; a těch padlých andělův nenasledujte, ani povolijte jich lestným radám, jimiž vás tálím, aby pychem padli a hrdošti od pravé pravdy, jen sami svý čest zdejší miľujice. A že vicec s světem jdete vuokoř, než jiní lidé, a jakož nesnadno, ktož sě obierá s smočí, by sě ji nezlepí, tak nesnadoj' světem sě obierati a od něho sě nezseřediti: protož slyšte rádi slovo Boží, a jakož jste vtipni k světským věcem, tak budte vtipni, kudy by došli té pořádné milostí k Bohu

i k jiným lidem. Neb dojdete li jie, tuž vám ukáže, kudy máte do nebes přijít a jak máte svůj úřad vésti k úžitku jiným, aby došli k těm andělům, ježto jsou stáli podlé vole Boží v svém duostenství u věčné chvále.

XVIII.

Smil Flaška z Pardubice a z Richmburka. 1350—1403

Jako v XIII století z panstva českého vyšel básník Alexandreidy, tak v XIV věku opět spatřujeme pána českého, an si dobývá předního místa mezi básníky souvěkými. Smil Flaška, syn Vilémův, narodil se asi l. 1350. V rodině, jenž dala Čechám prvního arcibiskupa a Karlovi IV osvíceného pomocníka ve všem, co koli vedlo k zvelebení obecného blahobytu, nelze pochybovat, že vychování mladého dědice velmi bylo pečlivé. Smil užil i nauky, kterouž tehda rozkvětlá již universita Karlova podávala, a dosáhl stupně bakalářského. Po smrti otcově (1390) ujal se statků rodinných, mezi nimiž Pardubice a Richmburk hlavně vynikají. Nehrubě milý byl stav věcí českých v dobách těchto. Král Václav IV ukrutností svou a bezohledným rušením starého pořádku zemského sám dal příčinu k rozbrojům 1393, ve kterých se Smil přidržel strany markraběte Jošta. Když prostřednictvím krále Sigmunda uherského (1396) úklid a mír do země navrácen byl, dostalo se Smilovi nejvyššího písarského zemského, které však jen dvě léta zastával, dokud totiž Václav nad protivníky svými opět vrch neobdržel. Teprv l. 1399, když pokoj zase byl obnoven, mohl se Smil uvázati v úřad svůj, ve kterémž pak selral až do smrti. L. 1402 jat byl král Václav od bratra svého Sigmunda a uvězen ve Vídni, a nové bouře v zemi nastaly. Zajatého krále nejtoužejí držela se Kutná hora, tak že Sigmund ku konci l. 1402 brannou rukou k městu tomu přitá l a jeho dobyl. V jedné bitce, které ani příštího roku neustávaly, padl Smil mezi Horou a Čáslaví v den sv. Hippolyta (13. Srpna 1403) v píných letech mužských.

Zkušenosť a moudrost jeho po stu letech Viktorin ze Všebrad s úctou připomíná, a Lupáč ještě později ze starých pamětí zaznamenal o Smilovi, že byl pán pobožný a šlechetný, od lidu vůbec vážený a milovaný. O tom však, kdyby i jiné paměti nebylo, nejvýmluvnější svědky zůstavil Smil sám ve svých spisech, ježto jsou:

Nová rada, báseň allegorická zvláštěho spůsobu, rovně rozdílného od bájek aesopických jako od germanských zvířeckých bájí, kterýž se v starší literatuře naši ještě jednou vyskytuje (Anth. II. str. 18—19). Obsah nové rady zkrátka jest tento: Mladý král lev, nastoupiv vládu své říši, obeslal všecka zvířata, žádaje na každém rady. Stříďavě, jednou pták, podruhé čtvernožec, vyplňují vůli královu. Rady jejich vztahují se dílem k zevnějšímu spůsobu života, dílem k správě zemské, nejvíce ale k povaze mravní. Jelikož každé zvíře podlé své prirozené povahy mluví, dolfčeno to, co se

skladateli pravým býti vidělo, trefně i protivami a odpory, čímž báseň veliké živosti a rozmanitosti nabývá.

Rada otce synovi jest naučení, jež otec, starý rytíř, dává synu svému, jak by se v stavu rytířském se cti zachovali měl.

Sbírka nejstarší přísloví českých.

Kromě toho Smilovi připisují mravokárnou báseň: *Svár vody s vínem* a humoristické skládání: *Podkonie a žák.*

Novou radu latině vzdělával pro krále Ludvíka biskup Olomoucký Jan Dúbrava pode jménem Theriobulia. Do němčiny tuz. báseň spolu s druhými plody paně Smilovými přeložil J. Wenzig (1855).

Nové rady.
Král lev ten času jednoho
byl rozesluš poslán mnichů
po svá kniežata i pány,
po všech krajích, na vše strany,
po zvěř veliký i malý,
aby před ním všichni stáli.

Když sě již sebrali běchu,
co by kázač, nevěděchu.
Tehdy král lev ruky kynu,
chtě jím zjevit svů piščinu,
proč sě jím kázač sebrati
a všem vókoř sebe státi.
Veceř: Slyštež, moji milí!
viem, že jste mi věrni byli,
i otcí mému do skončenie.
Ve všech zemiech tajno nemie,
zeť s vaši radu i pomocí
veš svět byl pod jeho mocí.
Těhož vám, páni, usfaji,
jakož vás v té mierě znaji.
Kniežata, páni, rytieři,
vám vši obci dobré věři.
Vidíte, že jsem král mladý,
protož prosím vaše rady.
Radiž každý, jakž kto stoji,
k rádu zemskému, k pokoji;
což jest mé ctné, také vaše.

Jelen.

Inhed jelen podje řeči,
řka: Můj králi! nestroj sebi,
kdež móžeš, jednaj pokoj,
toť tobě předobře stojie.
Také rač zjých nemílovali,
nad nimi vždy popravovati,

I. Z nové rady.

nad nevěrnými zloději;
za pravdu tobě řieci směji,
nedaj cíniť jim násilé.
S dobrými ochotně mile
přebývaj, vina je k sobě.
Toť já věrně pravím tobě:
vešken svět ten o to stojí,
chtě rád bydliti v pokoji;
zloději i násilníci
k tomu budú válečníci,
válcami chtieče dobýti,
by mohli v pokoji přebýti;
k tomu lo vedú neřádně,
protož nedobudú snadně
násilím pokoje nikdy sohě.
Protož, králi, pravím tohě:
ktož dobývá sobě pýchú
pokoje, myslí netichú,
uehude v pokoji trvatí;
nebezpečno jest s nim spáti.
Zle dobytého ktož požívá,
řiedko' sebú bezpečen bývá.
Každý rád o pokoj stojí,
toť jest vždy hyž úmysl mój.
Mnohý bydleti neumie,
o pokoji nerozumie.
Pokojuň stav proměně,
i bude toho pykatí,
viec sě zasě nevráti.
Ktož ctného stavu dobude,
blázen jest, ač jeho zhude
dobrovolně bez překázy.
Králi, tvé milosti razi:
pamatuj rád své předchozie,
kterak panovali v Boze,

Bohu, lidem jsúce mili,
dobru pamět ostavili;
jich kroniky přemietaje,
na dobré se skutky ptaje,
túz šlepějí by rád chodil,
dobrým nikdy neuškodil;
nad zlými popravní kruté,
ač dobrých lidí nemáte.
Tady dojdeš cti i sbožie
a potom milosti Božie,
ježto každý věrný žádá.
Tot tobě, králi, má rada.

Páv.

Rytíř páv ten tudiž stáše,
na krále mile hledáše.
Potom pak dle téhož práva
přijde třída na páva.
Tento radí z smysla etněho,
řka: Jás nevědě jiného
poraditi tvej mīlosti,
než: podlé své velebnosti,
králi, chod' vždy v krásném růše;
to ti králi, dobře slušie,
v krásném růše sě kochaje,
libost toho v srdeci jmaje.
žeš tak povýšen nad lidi;
každý sě tebe usydí,
mušie tě v čest vícej jumeti,
zdaleka na tě bleděti,
vysoce tě v myslí váže,
jakž tvé duostojenství káče.
Přemietajž u myslí vážně,
a o to stój srdečem snažně,
aby se vnitř světil etností,
jakž podlé tvé šlechetnosti.

Kuoň.

Potom kuoň mluví svobodně,
řka: Mluví jest páv podobně;
odievaj sě vždy bohatě,
neb to, králi, slušie na tě.
Také tobě pravím cele,
k tomu sě měj vždy vesele:
tanec, turnej, časté kláanie,
szóva krásné panny, panie.
Ať sě tiem tvé srdečkoji,
když sě sjedú páni tvoji,
připravice sě bohatě,

mnohý chtě zhořeti v zlatě,
táhněc pod svými klénouti,
ať sě silně sběhnou roty.

Tu mnohý na tom poikání
sletěnie sě neobráni,
a tak těžce bude zdílen;
protož, králi, nebud' rozpačen,
kdež tak sě rytiersky sberá,
tepuc sě, i v tvář sě sderá,
křičec: reta! reta! v hlkou;
nejednohot' dobré zdíuká,
opáčivše sě na ruby,
k tomu j'mu vylepú zuby.
Tuš mnozí svý vóli zději
v takém rytierském turnejí,
svých srdeč vóli napasú,
ktož jsú koli při tom kvasu.
Po tom ať tvé srdečee stoji,
rytierstvíec nechce pokoji:
inhed potom bez meškání,
kdežto stojie panny, panie,
buď botov býti na tom polí,
kdežto tvé rytiersky kolí,
výady slyšeti trubače,
mnohý křičí na vazače,
aby j'mu dal dřevo ruče,
sahá kopie bez kotubé,
ažt sě strach dívali tomu,
nebo třeská jakžto z hromu.

Tetřev.

Tetřev podlé svého rádu
také vyda králi radu,
a řka: Králi! tobě razí,
chceš-li býti bez překazy,
nehývaj tu, kdež jest lidno;
ale vždy, kdež jest úklidno:
v skařách, v horách — ne na polí,
tudiž budes živ po vóli;
prostřed lesov — ne na kraji,
tuš sě tě ředko doptají.

Veverek.

Králi! poslúchajž mé rady,
a hromazd sobě poklady:
mravence inej ku příkladu,
kterak sě on boji hladu;
jsa přemalíčkého těsa,
těžké diečo snažně délá.

Protož, králi, tobě pravi,
dokudž jsi v sile a v zdraví,
k tomu dobud poklad sobě,
(nebť já věrně radím tobě)
jimžto tvá duše omladne,
jehož zloděj neukradne;
před rzi, moře jest bezpečný
ten nebeský poklad věčný.

Špaček.

Špaček rozumnými slovy
takto řka mluví královi:
Pomni výsost svého stavu,
žeš lidem vydán za hřívnu;
nad lidmi tobě moc dána,
aby tě měli za pána
nad jiné v tomto životě.
Protož nebud rád v samotě;
kdež se udá být koli,
v domu, v městě neb na poli,
aby vždy vzdíl mocnou rukou,
nikdy nehvývaj bez hřívku.
Ať sě tiem tvé srdce koji,
kdež sě tvá družina broji,
kniežata, rytieři, páni
vókoř tebe na vše strany.
V nichžto měj svoje poklady,
jimiž města, tvrdé hrady
přemóžeš, kadyž potichneš,
tak eti i shožie dosiahueš.
Totož, králi, pravím také:
slyš rád řeči všelikaké
v piosních i v každém pravení,
nač sě který slovo miení.

Ryš.

Rysovět obyčej mají,
vše v jednu šlapěj stúpají,
velmi jsú povolni sobě;
I já, králi, pravím tobě,
by napřed nešel nikoli,
buďto k šturmům neh na poli.
Tak jednaj, ať lidé twoji
každý na svém miestě stojí,
jakž kto šikován v své rote.
Když tak lid máš v té jednotě,
s rovným lidem jsa tak pilen,
nepřítelům budeš silen.

Pakli běžie nepřítelé,
ty inked nemeškaj děle,
rychle sě po nich pozdvihni,
bez meškání je postihni,
a to, kdežl jest v širém poli.
Do lesa nehoň nikoli,
stíhaj jedno na tři skoky,
nebo vieš, žeš les široký;
v lese nebo v hustém chvoji
nevieš, kdežl nepřítel stojí,
by sě náhle nevytasil
a tvého šiku nezrušil;
protož drž sě v tom mé rady,
aby škody nevzař tady.
Mějz také to na paměti,
slušie tomu rozuměti,
aby z svého všechno chtěnie
pilně dělař své spasenie,
pustě marnu všicknu psotu,
chvátař k věčnému životu,
kdežto všichni věrní spějí
milostí, věrú, nadějí.
Těmi třmi skoky bez zlosti
dosiahueš Božie milosti.

Skřiváneček.

Skřiváneček jasně vesele
vece: Králi, pravím cele,
buď vždy myslí ustavičné;
neb žádnému nenie sličné,
ktož svú myslí nic nevědáne,
pro malu věc v žal upadne,
pro ztrátu neb rovní škodu
nebo protivnú příhodu.
když mu nenie vše po vóli;
toho ty nečiň nikoli.
Pakli ráčíš přehověti,
checht o tomu vše pověděti.
Svět jest toho założenie,
v němž nic ustavného nenie,
časověl sě vždy v něm měnie.
Tit vědie, kakéž jest ceně,
v tomto klož bydlí životě,
kterak poddán mnohé psotě;
ač když klož nabude,
břažen jest; ač jeho zbrude,
ač sě mu kamos ukradne,
neschesteie zasě připadne.
Svět v sobě jest pravá vojna,

ředko v něm chvíle pokojná:
jasný čas a potom mračný.
Protož nechci být rozpačný,
by pro dešť, bláto neb mirazy,
neb které jiné překazý
chtěl smutně a truchel být.
Nelze toho nikda zbýti
zádnemu zde v tomto těle.
Protož měj sě vždy vesele,
také v noci nebo ve dne
buď ústavně myslí jedné,
nechajž svět sě jakž chce mění;
ty měj vždy ustavičení,
v světě naděje nelkáda.
Toť, králi, tobě má rada.

Kolčava.

Potom sě dosta kořavě,
tato dosti můdře rozprávie,
říká: Pravím ti jistě, králi!
že častokrát lidé malí
v mnohých příhodách jsú plátni,
úkladni jsú, k tomu udatni;
čehož nepřemohú mocí,
smysly mají kou ponoci,
žeť tomu vždy odolají,
častoč silné přemáhají.
Mnohý poznán jest v chyrosti,
ač sě jest opozdíl zruosti;
protož máš od přirozenie
múdrost, chyrost i uměnie.
Protož slušie rozuměti,
kterak koho máš v čest jnieti;
ne, jakž vidíš, na postavě,
ale upataje sě pravě;

když etnos neb moc zvieš do koho,
tak jej měj v čest podlé toho.

*Slavíček,
Slavík.*

Slavíček očholně mile
vece: Králi! buď tvá píle,
aby měl zpěvavé ptáky;
k tomu přemistrné zpěváky,
maje v tom své utěšenie,
různých hlasov proměněnie,
ježto každý vyzvláš svú notu
rovna sě s druhým v jednotu.
Rád slyši i hlasu žahodné,
jimiž tvé srdeč omžadne,
k tomu tvé vše přirozenie;
neb jest to zdravé prodlenie:
piščce, hudec, k tomu maje
od strun všelikaké stroje.
Tiem sě tvá hľava posíli,
maje takú kratochvíli
od výborných hudeb hľasu;
nejvíc podlelního času,
ježto obžievá vše kořenie,
veseli sě vše stvořenie,
když již Máj v rozličném kvieti
draze vešken svět osvítí;
již povětrje všady hladké,
v tom slyšeti hlasu sladké
ve due, v noci a v svítání,
od ptáčkov miňé zpívání
v lese, v háji neb na poli;
v tom měj útěchu k svej voli.
Také to čiň takú měru,
aby Bohu s pravú věru
chválu daň, jeho stvořenie,
také v tom měl utěšenie.

II. Z rady otce synovi.

Já jsem skrze Božie dary
člověk již tak velmi starý,
žeť práce již néstí nemohu;
protož z toho mocnému Bohu
děkujuš důuze na krátké,
k tomu jeho dobré matce,
žeť jsem sě tak krásně zstaral,
jakž mě nikte neukáral,
ke cti za najmeuší vlas.

Synu, dajž Bohu dobrý čas
vésti život na tej stopě!
Jáš tobě dnes meč i kopie
vzdávají u věrné vieče,
zda bych na tobě rytíče
dochoval z svého plemene
od tak dobré matky jmene,
již jsi měl ve cti bohatě;
protož ijeden přírok na té

nesahá v tvých mladých létech:
jedno sám cti nebuď vetech!

Měl jest vše plné žádání,
by to věrné požehnání
na tě z mého srdce prošlo,
jenž od otce milé pošlo.

Tot má první rada, synu:
měj Boha každú hodinu
v srdeci, v ustavičné moci,
pokorně, ve dne i v noci.

Jeho milou matku pomui,
jeho svatých muk sě domni,
byť vždy před očima bydy:
pomuž uato, synu milý!

Také angelu pěj zdravie,
pokloň na každý den pravě,
jenžtot dán ku pravdě tobě.
Svatých kn. pomocí sobě
chovaj nu všelikých skutečiech,
i neheudeš v častých smutcích.

Měj na srdeci to sůkromie,
by tě tvé čisté svědonie
vedlo od hřecka tak bedlně,
jakž by neshřešil smrtedině;
neboť hřecká mysl, život kráti,
novú hanbú sě odpálí.

S tiem drže, všeho dobudeš:
sboží, šestí jmieti budeš,
svým všem nepřátelom silen,
budeš-li toho s věru pílen.

Ještět více razi k tomu:
co promluvíš, slibíš komu,
s praví věru, bez omyla,
byť z úst tvých vždy pravda byla.

K lidem všady plnú věru
čí, jakž by vžádna svú měru
podlé sbožie tak slibovač,
jakž by vždy svú viciu schováč.

Klevených ředi uemiluj,
po zlých klamiech neusiluj,
by sě k tomu dielu nutil,
jimž by dobré lidí motil,
i sám nebyl vesel proto;
protož nestojí srdcem o to.

Neškodná spíle při smiechu
často dobrým etním útěchu
činí, žeť jich srdce mladí,
tot ižádnemu nevadí:
ale škodná, lstivá řečí

mnohým přijde k marné seči.

Bud spravedliv ke všem lidem,
se súsydy bud úkliden;
nežádaje jejich sbožie
bez práva a děky Božie.

Vyššího nad sě cti z práva
pro toho, jenž česl rozdává
v světlých i v širokých zářiech,
na světě v bohatých dařiech.

Rovnému bud na vše roven,
chudšiemu na myslí skroven;
řeči, skutkem, přezná k tomu,
neboť skup nikda v svém domu.
Jakož by sě tobě málo
od koho rovného dálo,
neměj naři myslí tak tuhé:
přezí jemu prvé, druhé,
šedesátkrát z své dobroty.
Nechce-liš pak tvej ochoty
v tom schovati pro své zlosti:
ohradě své šlechetnosti,
k jeho přátelom toho píle,
braň svého, k životu chýle.

Po etném shoži stoj, chtě dobyti:
etným jest sbožiem cti nabysti,
na světě dobrého slova;
etným jest sbožiem chvála nova.

Bud štědrý, jakž na tě slušie,
pro skuposť nezmařuj duše;
pro štědrost nezahryň také,
smíera dostojsna cti všaké.

K svým chudým přátelom mile
bývaj štědr z oblášcie píle,
věru navisti jich níži;
tot jsú etní šlechetní dluži.

Odpal těm, ktož věrně sližie,
po tvé cti srdečně lážie,
chtiec tě rádi výše vznéstí,
než tvá moc můž tě dovestí.
K těm nebuď své ruky tvrdý.

Synu, by přelišně hrdy
chtěl býti k lidem svú voli,
tohot nerazi nikoli.

Nebo ktož jest přeliš pyšný,
vysoké myslí přelišný,
ten lidem nemóž miš býti,
byť udatstvím mohl projiti
všecky valně seči skrze;
však svú hrđostí omrzí

každému na každú stranu.
 Takměř na velikém pánu
 přišlišná hrdoš zle stojí,
 nebt sě ho čest sama bojí,
 mnič, byť jie chtěl v líce dáti;
 té ty v tom nerod hněvati.
 Bud' pokoren k lidem všady,
 ač by měl města i hrady,
 protož tej cti nebud' lissi.
 Cím tebe Buoh vice povýší,
 tiem bud' pokornější vicec,
 ač by jiní na té zřieco
 vinuli sě k tobě spoře,
 vidic té v také pokore;
 v niej té Buoh ke cti zvelebi.

Miřostivě s svá čeleďi
 přehývaj, což jie máš s věrū;
 netrat jich jistě nesměru.
 Bud' rád vesel mezi nimi,
 oni s tebú a ty s nimi.

Své hospodě vřen bud',
 pro jeho čest tak se trač,
 jakož by sám své cti chráně,
 by byl proň v nejedné ráně.

Bud' své chudině miřostiv,
 v jejich vinách nebud' zlostiv,
 by je sám tak těžce súdił,
 od statků hnař, tak ochudił;
 od jich těžkého strádání
 nad právo měj smířování.
 Nerođ duše v tom tupiti;
 svój jest snaden odsúditi
 k tvej vóli samému tobě;
 nebt nemôž pomocí sobě,
 ač by sě velmi práv činił.
 Král jest Šałomún mûdry był
 pravdy práva nalezání:
 však súdił podlé tázanie.

Budiž miřostiv nad právo;
 budeš to tvé duši zdrávo,
 i tvej cti také k pomoci.
 Přijdeš-li kdy k také moci,
 tuto radu již zachováváš:
 by sirotkóm, chudým vdovám
 pravdy spravedlivě mile
 pomáhaš i byl toho píše,
 i všem chudým s právem téže,
 ač to kdy na tobě leží.

III. Z přisloví.

Starý hřiech čini novú hanbu.
 Straka ze kře, a dvě v keř.
 Nehraď se plotem, ale hraď sě přátele.
 Boje sě chřestu, nechoď v les.
 Nechvátaj masa, až zelie zjiceš.
 Miřý! nestřilej stúpu v nebe.
 Komu třeba uhlíe, hledaj u popele.
 Viz za sě; před sebú uzříš.
 Syt chleba neodhod, a tepļ jso, rúcha.
 Sobě žába rusa, sobě srna lysa.
 Sobě vlk ostronos, sobě ježek kádeřav.
 Živá hřava klobúka dobude.
 Neumieš rukavici zatkatí, ale budeš tkati pláštěm.
 Pozdě s čhánkem po vodu, ano sě hřiedlo utrhlo.
 Den za dnem, a léto za létem.
 Blázničná řeč nemá mûdré odpovědi.
 Dotud vlk nosí, až samého ponesú.
 Snadno v pustém lese hvízdati.
 Bitému psu jedno hól ukaž.
 Kam vrána letí, tam jie kvákatí.
 Čije kosa kámen.

Okoř močidla chodě neuješ nádchy.
 Kdy jeden na vóz nakládá a dva s vozem, nebrzo ho nakladá.
 Proto má kovář kleště, aby se nezžeňl.
 Nes česnek kam chceš, česnek i bude.
 By vedl osla do Paříže, komoř z něho nebude.
 Kolik hlav, kolik i smyslov.
 Kolik chytřcov, kolik mudrcov.
 Kto chce brzo pánev býti, bude dluho panov.
 Nejednomu mysl na koně a paty u popele.
 S cizieho jest prostřed moře ssiesti.
 Když sě žýka derú, nu na ně s dětmi.
 I kokot na svém smetišti udaten.
 Kopás družci hrob, sám se veň vložiš.
 Každému svoje Poděbrady.
 Ne jeden den Praha ustavena.
 Lepší pták v ruce, než dva letice.
 Kón do koně, rek do reka, muž do muže.
 Ze zlého dluhu dobrá i sláma vzleti.
 Staré zbožie činí novú šlechtu.
 Toho jsú ptačenci, ktož je prve vyberě.
 Zlý nevie, čím sě dobrý obchodi.
 Zmek močidla nezuostane, ani žába.
 Vidiš v ciziem oce drástu, a v svém břevna nevidiš.
 Ktož má koláče, ten družbu nalezne.
 Jeden nevie, co druhého v škorni huete.
 Oheň bez podněta nehoří.
 Neboď koně z krém, ale do krém.
 Lepší mlčenec než vořanec.
 Zvieš, kam pěnice nosem sedá.
 Všechn her nebuď pastýrem.
 Nekupuj koně ušima, ale očima.
 Jidech v les, chlě nabratí hub:
 mně hůby, i nabrach třísek;
 mně perník, podšev sněch.
 Peniez pán, chmel hrdina, oves komoř.
 Popravid sě jako pes v chrástech.
 Sám sobě hude, sám sobě vesel bude.
 Z drobných ptáčkov najlepší huk.

XIX.

Vavřinec z Březové.

Vavřinec z Březové rodu vládyckého (nar. asi 1. 1363), od-
 dav se na učení, dosáhl na univerzitě Pražské l. 1394 mistrství svo-
 bodných umění. Později stal se dvorčinem krále Václava, kterémuž

sloužil tuším až do smrti. Za dvořanění svého sepsal několik děl českých. Králi samému složil snář, vybrav, co o snech ve spisech mudrců indických, perských i aegyptských nejvážnějšího, „aby prý panovatel jeho, dosiela toho známosti, budoucích věci jistotu mohl poznati.“ Králi známosti ty nehrubě prospely; nicméně snář Vavřinecův až do XVI století byl hledanou knihou. — Z němčiny přeložil popis cest, jež Angličan Sir John Maundevile (Mandevilla) v letech 1332—5 po Asii konal, dílo plné báshorek podivných, ale za svého věku a dlouho potom velmi oblíbené, jakož o tom i četná vydání česká svědčí. Od Vavřince zdá se být i překlad „Millionu“ Marco Polova, který nikdy tištěn nebyl, ačkoli dílo dobrodružného Benátčana věrnosti u vypravování daleko vyniká nad spis Maundevilův *). Důležitější než tato díla, ačkoliv se s nimi co do vplétání bájek podlé chuti tehdejší poněkud shoduje, jest kronika světa. Polířichu zachovaly se nám z ní jen dvě kusé části: první obsahuje dobu od stvoření světa až po Daniele proroka, druhá od I. 3 po nar. P. až po rok 678. U vypravování dějův nejstarších držel se skladatel bible, maje před sebou staročeský překlad, oplyvající archaismy. Zdali to dílo zahrnovalo i také děje pozdějšího středověku, rozhodnouti nelze; zdá se však, že spis „o slávě Čechův, Bohemův a Slovákův“, o kterém se Hájek z Libočan zmíňuje, nebyl nic jiného nežli prodloužení kroniky, nyní ztracené. Kroniku světa sepsal Vavřinec k požádání komorníka krále Václavova, Jana z Eisenberku, jakož sám díl, sebrav ji z kronik křesťanských, z židovských a pohanských „s robotnou pilností a plnou robotností, aby českého jazyku zveličená obec v ní čtúci moc, můdrost a dobratú Božskú světleje v skutcích poznala.“ V bouřích po smrti krále Václava, jenž mū I. 1413 jisté důchody byl připsal, Vavřinec nečinný nebyl, ačkoli jméno jeho nikde nevyniká až po I. 1427, kdež jej nalezáme mezi čelnými odpůrci knížete Sigmunda Korybuta. Tehda, jsa jakož se podobá kanclérem Novoměsta, přeložil z latinské řeči v českou privilegia novoměstská, jichž originály nedlouho potom ve sporech Novoměstských se Staroměstskými I. 1434 přišly nazmar. Překlady tyto I. 1437 na zprávu jeho císař Sigmund potvrdil. V pozdějších letech Vavřinec sepsal nejdůležitější své dílo jazykem latinským, totiž popsání dějův, jichž z části byl očitým svědkem, od I. 1414—22. Kdy zemřel známo, není.

I. Z kroniky světa.

Nemrot, Belus, Ninus a Semiramis.

Nemrot, obr deseti řektov zvýši, vnuk Chámov a syn Chusov, ustavil město převyškové čtverohranaté vedle věže Bábel, kteráž byla čtyř tisícov kročejí zvýši, a vši tak náramně veliká, že výši nebylo dobré mimo šíř rozeznat. A učinil v tom městě sto bran mosažných litých. Skrze to město plynula řeka rajská jménem Eufrates. V tom městě Nemrot první

*) O M. Polovi viz Obrazy z rak. zemí, národův a dějin str. 26.

kraloval, podrobiv pod moc svého národu lidí. A pravie Židé, že jeho k tomu kralování hmlila rada Jonikova přetele jeho, jenž byl syn Noe, třetie léto po potopě jemu narozený a pln moudrosti zvěstě uměnie hvězdářského, jemužto Nemrota naučil, zvěstuje jemu o čtveru království, o chvále, cti i jich zboží, a že z pokolení Chámová mají početi kralovati na světě. A tak Nemrot, chtě panstvie své rozmnожiti, Assura syna Semova s jeho pokoleniem chtieše pod svú moc podmaniti. Ale on, že slýchal, které zlořečenství byl vydal děd jeho Noe na Cháma děda Nemrotova, nechtěl pod něho slušeti, i brał sě od něho do země kaldejské.

Nemrot, jsa již mocným králem v Babyloni, chýtrú řeči i mocí svých lid i jiný přibezdědil, aby oheň za Buoh jmeli a jemu sě klaněli a řka: „Naši předci vodů jsú zahynuli, a oheň jest ji ovšem v přirozených kostech protivný; neb voda jest studená a mokrá, ale oheň suchý a horký, a tak yodu svú vlastní moci hubí. Slušef sě jemu klaněti jakožto našeho záhubce nepřeteli a záhubci.“ A tak všecka Babyloně a potom i všecka kaldejská země ten bělud za pravdu přjemše, jiné všecky modly bolem svým, ohněm, páli. Po mnohých létech stało sě, že v Egyptě jméjech u modlu Bečovu, obraz zlatý převeliký, a koruna na něm zlatá. A když zvěděli kněžie té modly, že Kaldejští pálé moci všecky modly a že jich modle též chtie učiniti: složivše korunu zlatou s hlavy té modly, i učinie hrneček podobný k té koruně a jej vešken zvrťajice, ty diery voskem naplní a pozlatí, i nalejí pln vody. Tehda Kaldejští do Egypta přitrže, okoře té modly oheň veliký učini, a ihned vosk se rozplýnu a voda sě vyřiní z hrnečku anebo z koruny všecken oheň uhasi. A Kaldejští to uzrevše mniechu, že by sě to stało moci té modly, aby buoh jich byl pohaněn a potupen, i berú sě přič s hanbou. A tak modla egyptská chytrosti kněžské jest zachována, a potom Kaldejští nesmiechu sě o ni pokusiti.

Po Nemrotoi by králem Belus, jeho vnuček. Ten, chtě své království rozmnожiti, s mocnou rukou vytříbil do země syrské a dieť jié sobě podrobil. A tu sě počalo království assyrské. A kraloval šedesát a pět let. Po smrti Belově Ninus syn jeho kralováše a mocnou rukou obdržal zemi syrskou, a miesto úřadovné rozmnžil, že bylo tři dny půti na vše strany vzdáli a nazval je po svém jméně Niniven. Ten Ninus pobiil a přemohl cháma a jeho všecky knieky spálil, jenž kralováše v perské zemi a sduš Zoroastres, jenž najprvale nalezl kúzelné uměnie a na čtrnácti sňupiech, sedmi mosazných a sedmi cihelných popsal, ně brž vyryl sedměrno svobodných umění, věda, že svět má pohynutí vodů i ohněm, aby před vodou ostały mosazné a před ohněm cihelné. To sedměrno umění, neby tak široce a jasně, jako nynie popsáno máme, ale počátky jich a řehož některé, jenž to uměnie vlastně, ač neplně, oznamovaly.

Ninus, že přeliš otce svého miloval a od něho byl milován, po smrti jeho sobě k utěšení kázař udělati drahý a krásný obraz jeho v krásné koruně a růše, i postavil jej prostřed města Babyloňského le na rynku neb na tržišti. Jemuž na však den sě modlěše aneb klanieše, až i oběti činieše. A tak jej u veliké svobody obdaril, že kdožkoli k tomu obrazu sě utek, budž vinou kterýmkoli prohřešením, ihned jemu bylo všecko odpustěno a nikdy zlým nezpomínanó. Proněžto lid té krajiny poče před tem obrazem klekatí, jemu sě modlit a oběti činiti, až čert v ten obraz

í vstúpil a mnohé divy činił. A odtud přišli obrazové modły všeliké po-hanské; neb každý otce neb přetele umrřeho, aby jeho měl vlastní památku a té sě těšíł, kázał sobě podobiznu jeho z střebra neb z mosazi sliti nebo z kamene nebo z dřeva vytěsati. A jakožto od Sýrských nazván ten byl obraz Belus, těž každá vlast podlé proměny jazyku svého nazývała modľu svú; neb některí nazývali Běl, druzí Beel, třetí Baal, čtvrtí Balaim. Až i Židé takým modlám po svém jazyku hanebná jmě převzděli jsú, jako Beelfogor, tociž modľa ohavenství, Beelzebub, buoh măichový; neb když k těch modl cti a chvále hovada a bravy chtěli občlovati, tu je zařezovali a tak mnoho tu krve bylo proléváno, proněž múchy sě brojily.

Pak po smrti Ninově Semiramis jeho žena kralovaña, jenž jest město Babyłonské ozdobila, jeho všecky ulice mramorem kázała podlažiti, chrámy z zlata a z střebra zdělati, a mezi zdmi a domy rozličná zvierata vzchovała, aby byla k dojovom hotova. Ta jest mnohé boje i války významné vedla, indickú zemi a măreninskú pod svú moc podmanila. Ta kralovaña dvě a čtyřiceti let.

Domician, Nerva, Trojan.

Léta osmdesátého Domicianus počal ciesařovati a ciesařověl šířinádete let. Ten jest byl bratř Titov. Počav etně panovati, potom sě hřezechy ohyzdí; neb urozená kniežata a kmety římské zhubil a své sestřence. A kázał pánum a bohem sě nazývati a na Kapitoli obrazy své zlaté a stříbrné udělati. Za jeho času byla pohroma druhá na křesťany. Svatého Jana apoštola kázał v oleji vařiti a potom jej vypověděl do ostrova Patmos. Umučen a sfat byl sv. Dyonisius s svými tovariši.

Za časov Domiciana udělan byl chrám všem bohům převeliký v Římě. Neb když perské královstvie chtělo sě z ruky římské vysvoboditi, tehda Římene, přivoďaše Marka Agrippa knieže ryticke, kázali, aby na Perské s vojskem trhl. A tu noc ukáže sě jemu krásná žena ve snách a řekde: Slíbisli ustaviti chrám všem bohům, že svítíži nad Perskými. Jít jsem Cibele mäté všech bohov. A on nazajtrje povie kmetům římským, a oni i s ním slíbie to učiniti, i vyšli jeho. A když po svítězení vrátil sě, tehdá kmetie římskí káží prst a rum na jedno miesto voziti a v ten sypí své rozličné peníze. A když tak vysoko a široko, jakož umienili, bude nasuto, káží około toho rumu zdi dělati a na ten rum skleniti a potom vodaji, aby rum ven nosili a kdož by tu co nalezl, aby jeho bylo. A tak bude ten chrám brzo vyprázdnen. V němž pak vóko z stavěli obrazy bohov všech zemí, a obraz Jupiterov uprostřed jich, an drží zvonec. A když sě která země zprotivila Římanom, ihned modla jich týž obrátiла k Jupiterovu obrazu a Jupiter ihned zazvonil. A kniežie toho ehrámu ihned to kmetům a ciesařovi zvěstovali, a oni na tu zemi vojsko poslali. A to bylo čáry zosnováno.

Léta od narodenie Božičho devadesátého Kliment z Říma rodem by biskupem římským, a byl jim devět let a dva měsice a dny deset, veliké divy čině ve jmě Pána Krista. Pak sfat i u moře uvržen vedle Chersony, jehožto tělu Buoh v moři kostel mramorový ustavil.

Léta od n. B. devadesátého osmého Nerva počal ciesařovati v Římě

a ciesařoval jeden rok a čtyři měsíce. Ten by muž můdrý a šlechetný. Což Domician z ukrutnosti učinil, tento dobratú navrátił; neb i sv. Janu z pústi Patmos kázať se vrátili a jiné vypověděné navrátił.

Léta od n. B. devadesátého a devatého Trojanus počal ciesařovati v Římě a ciesařoval bez jednoho dvaceti let, muž ctný a spravedlivý a štědrý. Ten však třetí pohromu učinil nad křesťany. A tak trpěl smrt sv. Ignacius, učedník sv. Jana apoštola. Eustachius, knieže rytierské Trojanov, divně obrácen na vieru křesťanskú a mnoho trpěl pro jméno Božie. Za času Trojana ten všech bohov chrám v Římě od hromu byl porušen, ale zase potom vzdělán. Za něho Plinus skladatel můdrý slovutén byl, a ten můdrostí svú pohromu nad křesťany stavil.

Atilla.

Atilla král uherský, když s bratrem svým uherské a dalmatské království spravováše, toho bratra zahubi a sebrav vojsko převeliké, usilováše o římské ciesařství. Ale s Římany biechu Francúzi i Burgundský a Sasici a téměř vešken lid od západu slunce. A když sě na pole ta vojska přemocná sebrachu, na prvném potkání král burgundský by poražen. A potom tak litě a udaně bylo bojováno, že s uobú stranú zbito jest sto a sedmdesáte tisícov lidí. A tak veliké bylo krve prolitie, že na tom poli bieše malitký potóček, ten od krve tak sě rozmnzořil, že mrchy lidské i koňské přavil. Tehda Atilla jako přemožený do Uher se vráti. A sebrav vojsko většie, i těže do Vlach, a najprv Aquileje dobyv, všecka jiná města obdrže. Pak ku prosbě veliké Lva papeže vráti se do Uher a tu umře. A té noci, jakož umřel, Martinianus ciesař, jenž tehdy v Konstantinopoli bydleše, viděl ve snách, že ūčiště Atillovo se zlámařo, a potom srozuměl, že umřel.

Sedmero svobodných umění.

Jména těch umění jsú tato: prvé slovo slovořečné, jenž učí slova znáti, poznánu lépe skládati, složeným rozuměti. Druhé slovo kresořečné, jenž učí slova uměnie dřevního v krásnost řeči uvéstí. Třetie slovo uměnie rozomné, jenž učí v prosté i v krásné řeči pravdu od křivdy rozeznati. Čtvrté slovo zeměměrná, jenž učí vysokosti, hřebokosti, širokosti i výhy všech hmotných věci pravě vyměřiti. Páté uměnie jest počtenie, jenž učí počisti všeliké věci. Šesté jest hvězdárství, jenž učí běhóm hvězd srozuměti a vedlé jich sjitie neb vzdálenie budúcie věci nemylně zvěstovati. Sedmē jest zpěvatedlné, jenž učí výhy hlasov rozeznavati a je pozorně skládati.

II. Z Millionu Marco Polova.

O vlasti Mangi (Mandžu) a o milosti a spravedlnosti.

U velicej vlasti Mangi byl král jeden jménem Faksur, mocný a přebohatý, aniž bylo toho času které knieže většie, kromě kám, než on;

království jeho silné bylo, a měli je za nedobyté, a žádný sě oň pokusiti nesměl. A protož ten král i vešken lid jeho neměli obyčeje k odění. Každé město v tej zemi bylo jest okopáno příkopami hlbokými, vody plnými, a ty příekopy tak široké byly, jako móz z lučište vystřeliti. Koní neměli, neb sě žádného nebáli. Král ten jiného nic nečinil ani co měl za kratochvíl, než aby rozkošně jedl a piš a dobré bydlo měl. Panicev měl do tisíc, a poctivě bydlel velmi. Pokoj, spravedlnost a milosrdenství velmi milováše, neb ve všem jeho království veliký pokoj bieše, a žádný svého bližního na ničemž uraziti nesměl; neb král všem spravedlnost chovač. Často řemeslníci krámové přes celú noc otevřeni stáli, a žádný do nich vjiti nesměl, ani kterej škody učiniti; všickni počestní lidé i ve dne i v noci po všem království bezpečni beze všeho úrazu, kamž kdo chtěl, jdechu. Byl také ten král litostivý a milosrdný ke všem, ktož který nedostatek mějochu. Na všaký rok sbierati kázač dietky od mater svých zavřené do dvacet tisíc, a ty všickny svými náklady etně chovati kázač; neb v tej zemi jest obyčeji, že matery dietky své zamietají, když jim nemají pokrmu dátí, aby jiné vezmice je odchovały. A ty dietky, kteréžto král sbieráše, rozdáva je bohatým království svého, jenž děti svých nemajíce, aby je sobě za syny volili, aneb když dorostly, vdávač je k manželstvu a dobrú jim potřebu dávač.

Kterak kám dobyl vlasti Mangi.

126.6

Léta od narodenie Božieho tisiečho dyštého šedesátého osmého, veliký kám Kuhlaj království Mangi tiemto obyčejem sobě podrobil. Posluď tam jednoho svých kniežat, jménem Bajam-Chinsam, našiem jazykem Bajam jako by řekl sto ok, jakžto Bajam sto ok maje, i dař jemu veliký zástup jezdjných i pěších a mnoho řodi, aby sě brali do tej vlasti Mangi. A tuk najprvě došed prvého města Kajgangui, otázač měščan, chteli-li by jemu hoďovati? A když oni odpověděli, že nechtie, on to uslyšav, žádného jim protivenstvie neučinič. Vjeť k druhému městu a tu jemu takéž odpověděli, že nechtie jeho poslušni být. Odtud šeř k třetímu, potom k čtvrtému až k pátému, a ode všech jednostajně odpověd' vzač jest, že nechtie vět slušeti. Nic sě jest nebál za sebú nepřátelských měst nechatí a dálejeti, neb vojsko s sebú veliké měl a velmi dobré; neb s sebú jměješe muže velmi udatné bojovníky, a veliký kám jiné vojsko po něm poslač velmi veliké. A tak přitrhl k šestému městu s velikú siřú, a mocí jeho dobyť, a tak jeda pořád, dvanáste měst v krátkém času dobyl. Zžasnú sě srdeč mužov království Mangi. A Bajam k královskému a k najvětšiemu městu Kvinsaj přitáhl, a tu své vojsko zšíkuje u toho města. Tehdy král tej země Mangi, jenž tu svój dvór držíše, uslyšav udatnosť a sílu Tatarov, velmi sě lekue, a tak vseda na řodi, s velikým zástupem běže sě do někakých ostrovov nedobytych, maje s sebú řodi na tisic a to město Kvinsaj královně v stráži poruči, a ostavi jie tu lidu velike muožstvie. A královnou ve všech věcech opatrne sě majte, s svými pány k obraně zemské pilha bieše. A když slyšíše, že knieže vojska tatarského slove Bajam-Chinsam, inhed všecka ztrne; neb slychała od svých hvězdářov a mudrcov, že toho města Kvinsaj žádný nikdy nemůž dobyti, než kdož by sto ok měl. A to sě ovšem nepodobnou zdálo, hy který

člověk mohl býti, ježto by měl sto ok, protož sě žádného nebála. A tak přivožavši knieže tatarské vojsky, Bajam poznavše jeho příjme, království i město jemu dobrovolně a svobodně podda. Uslyšavše to všickna města království Mangi, k přikázání velikého káma ku poslušenství přistúpili, kromě města Scianfu, jenž tři léta k jeho poslušenství přistúpiti nechtěli. A královna brała sě k dvoru velikého káma, od něhož byla s velikú čstí přijata. A král, muž její, Fakfur, jenž sě byl brán do těch ostrovov, doněvadž je živ byl, odtud sě vrátili nechtěli, až tam i umřeli.

Kterak město Siampchu praky dobyto.

Západ slunce jest krajina jedna v tej vlasti Mangi, jenž slove Najugui, bohatá a krásná velmi, kdežto mnoho postavenou dělaji od zlata a hedvábí. Také tu obilé i všechno jiného k jedení a k pití dosti jest. Tu nalezámě město Sciansu, jenž pod svým panstvím má dvanáct jiných měst. To město tři léta u válce stálo, v nichžto jeho dobyti nemohli Tatarové, kdyžto jsú byli dobyti tej vlasti Mangi; neb k němu vojsko přítelci nemohlo, jedno z tej strany na puolnocí; neb se všech stran jezera hlboká byla, po nichžto žodie k němu přijeti i odjeti mohly, a tak na ztravě nemohlo mieti nedostatky. Uslyšav to král kám, zamátiš sě velmi; i událo sě bylo tehdy panu Mikušovi otci mému a panu Matušovi bratru jeho a muž Markovi s nimi na královu dvoru býti. A tak my spoju přistúpíve před krále, řekli jsmy jemu, že checme praknuov nadělati, jimižto město ovšem dobudeno-bude; neb oni nemějechu obyčeje k prakom v těch krajinách. I měli jsmy s sebú své tesaře křesťanské, jenž nám udělachu tři praky velmi dobré, z nichžto každý mohl vrci kamenem za tři sta liber těžkým. A ty praky vloživše na žodie, poslal král do vojsky, a když biechu před městem Scianfu zdvíženi, první kámen, ježto na město uvržen byl, padl na jeden duom v městě i urazil veliký dieť toho domu. Uzřevše to Tatarové, jenž biechu u vojšče, diviechu sě velmi: a ti, jenž v městě biechu, velikým strachem bojicec sě, aby jim všechno města praky nezkazili a jich všechni nezbili Tatařie aneb domové bořicce sě, inked jsú sě dalí velikému kámovi a pod jeho poslušenství přišli.

XX.

Staročeské rozprávky.

Pohádky a pověsti, které podnes mezi lidem kolují, dílem jsou původu prastarého. Ale těmto výtvarům obraznosti národní teprvě za našich dob dostalo se té cti, že skoumatelé poznavše jich důležitost je sbírají a vydávají. Za starších dob nehrubě si jich všimáno. Zato ale v staročeské literatuře nalezámě povídky, kteréž spůsobem vypravovacím jasně upomínají na chod a obraty u vypravování pohádek nyní obvyklé. Povídky ty, kterým starí převzděli rozprávky, jsou původu a účelu velmi rozdílného. Sloužily dílem kazatelům k doličování náuk mravních, jsouce vyňaty ze sbírek ve středověku pod obecným na-

zvem *Gesta Romanorum* známých; dílem vyvinuly se ústným podáním z legend podlé chuti lidu všelijak zpřeměněných; dílem pak pocházejí z rozličných cyklů pověstí, které povstavše na východě prostředkem latiny rozšířily se ke všem skoro novověkým národům. Že rozprávkami takovými bavíval se tehda i obecný lid, o tom bez odporu svědčí nejedna z nynějších pohádek, která k nim jako k původu svému hledí.

Větší sbírka *Gest* římských zachovala se nám ze staré doby v rukopise univ. bibliotheky Pražské, kdež se nacházejí i částky povídkového románu o sedmi mudrcích. Ke každé rozprávce přidán tam i mravní výklad. Jiná menší sbírka přidána jest k jednomu rukopisu c. bibl. Olomoucké. Několik rozprávek obsahuje též duchovní román o Barlaamu a Josafatovi. I veršem bývaly vzdělávány, jakož jich několik nalezáme větkáno do satyry o řemeslnících a do náučné básně o desateru Božích přikázání, ježto obě do první polovice XIV stol. nalezejí.

I. Z básně o desateru Božích přikázání.

Bezedný pitec.

Bicše jeden jhrec opilý, všem dobrým lidem nemilý.
Ten jde před svého krále a svým sě řemeslem chvále a řka: Věz mů chytrost, králi! dávajíš svůj život v táli: nevypiemliš pitie tvého v tvoj pivniči nejlepšího vicec, než jiných třídečti, kaž mi mý hřavu stíti. Král toho káza zkusiti, móz-li to chłap učiniti: an to chłap učini snadně, nesta vína niče na dně, an chłap vše víno vyšloka, jehož by měl čstný do roka. Král, rozhněvav sě, povědě: Oběste chłapa na hředě, ať mu provaz hrdlo stáhne, k mému piti vice nesáline!

Lstivý soused.

O jednom vám zlém súšedě druhém pověstku povědě, ježto mysléše chudého k škodě připraviti svého súšeda; jenž přišed k němu,

tato slova vece jemu:

Uslyš, súšede, prosbu mů, otpust mi v svém domu, ať postavím žáhvici dvě oleje, a naplně je. Súšed chudý, nověda lsti, tomu bohatci otpusti. Tehdy ten žáhvici plnú zadnív, a druhú neplnú, jsa úmysla velmi zlého, schova u súšeda svého. Potom tento po pôl roce chudému súšedu vece: Nedostatky, súšede, jmám, vrát mi mój olej, ať prodám. A když žáhvici othradi, ihned sě s súšedem svadi. I poče naň žaďovati, chtě jmu sbožice ztratiti, a řka: Zléhos ohyčeje! ukradl jsi mého oleje. I bieše v tom městě dobrý jeden člověk, čstný i můdrý, ten nevinným pomáháše a dobrú radu dáváše; ten nevinu jeho vyzvědě a to popravci povědě: Jáz chen pravý súd vydati. Kaž oleji tuto stáli,

ač čistý olej skydají
a kvasnici ohlédají:
bude-liš v sudě neplném
tolik kvasnic jako v plném,
vězte, žež jest olej kraden

otlud, kdežto byl postaven;
paklít jest méně v neplném
sudě kvasnice, než u plném,
vězte, žež jest zle žalovař,
súšeda lstitvě obúzař.

II. Ze sbírky Pražské Gest římských.

Hudec a skřečník.

Tiberius císař v Římě kralováše, jenž přieliš sladký hlas milováše. Tehdy přihodilo se jednou, když byl na čov jež, uslyšař některaký hlas velmi sladký, a tak se jemu zdálo, že nikdy tak sladkého hlasu neslyšař. A potom hlasu sám jedinký jež, a když k tomu místu přijel, uzrel některakú vodu dlouhou a širokou, vedle niežto některaký chudý sedieše, huda na své húšličky, z nichžto sladký hlas pocházieše. I vece jemu císař: Milý, pověz mi, kterak jest to, že z těch húšliček tak sladký hlas vycházic? Tehdy on odpověděl: Pane třidceti let tuto jsem bydlil a Buoh mi dař taku milost, kdyžkoli v struny udeřím, inhd sladký hlas z nich vynde, že ryby tuto ke mně přijdou, jimiž já i má čeleď do se chvíle živili jsou sě; ale polřiechu před sín v mařích dnech z druhé strany tejto vody vycházie některaký skřečník s hviždalkou a tak velice sladce hviždě, že ryby, nechajice mne, i jdou k němu. Vece k němu císař: Aj teď v měsíci svém mám zlatou udici, vezmi ji sobě a přivěž ji k dlouhému prutu, udeří v húšličky a takže ten jistý skřečník s hanbou odejde. Tehdy ten jistý chudý rybář učinil podlé rozkázání císařova. Přivázav k dlouhému prutu udici, jaž sě hústi a inhd ryby z tej vody jakžto dřevě k němu běžiechu a on je ven udici metáše. Uslyšav to skřečník i uzřev, s hanbou odšel, a ten jistý chudý rybář až do smrti bez příkazu v tej vodě ryby žovieše.

Tři hádanky.

Bieše některaký král, jenž měješe dcerku krásnou, kteráž bieše slibita, že nechce za žádného muže jít, leč by tyto tři věci věděl, uměl a mohl: najprve aby věděl na koliko nolí jsou čtyři elementa vzdáli, vzšíři a vzhľubí; druhé aby uměl proměnit jeden vietr v druhý, to jest, puolnoční u východní; třetí aby mohl néstí řeřevie v svém ūloně při nahém těle bez úrazu.

Král otec jejie, zvěděv ten slib, kázař voleti po všem královstvě, že ktožkoli, chudý neb bohatý, ty by tři věci věděl, uměl a mohl, aby jeho dcerku za ženu sobě pojař. A když sě to proneslo, mnozí k tomu dvoru jezdiechu, pokusíjíce sě o to; ale nižadný nemohl tomu nic učiniti.

Bieše v tu chvíli některaký rytieř v dalekých krajinách. Když taku pověst uslyšo, inhd brař sě k tomu dvoru, vzem s sebú jednoho panoši a jeden kuoň velmi vásnivý. A když tam přijede, ode všech mile a počeště přivítan jsa, vece k králi: Aj já jsem přijel, abych tvu dceru sohě za ženu vzař. Vece k němu král: I ovšem učiníš-li tu trojí věc, která

jest provožána, má dci tvá žena bude. Vece rytieř: Hotov jsem. Tehdy král: Najprv pověz mi, na koliko noh vzdélí, vzšší i vzhľubí jsú čtyři elementa, to jest, země, voda, povětrí a oheň. Uslyšav to rytieř, vzem mieru jať sě měřiti panoši svého ot hľavy až do pat přes všecko tělo. Učiniv to vece králi: Aj pane, již máš prvé dovedeno. Věř mi, že v délnosti i v širokosti čtyř elementov není více než sedm noh a v hľubokosti ledva jest puolrughé nohy. Vece král: Co ta miera přileží ke čtyřím elementum? Odpovědě rytieř: Zajisté, pane, každý člověk jest stvořen ze čtyř elementov; protož když jsem svého panoši změřil vedle všech poměr, změřil jsem i čtyři elementa. Vece král: Dostí's podobně vyvedl; již vyved druhé. Vece rytieř: Rád. A inked zavořav svého panoši, vece k němu: Přived mi mój kuoň vášnivý a vztekly. A když byl přiveden, tehdy ten jistý rytieř tomu koni dař některaký nápoj a prachu jemu v chlívě nasypal. Inked tou jistý knoň krotek jako ovce stář a zdráv byl. A když sě to stařo, rytieř toho jistého koně hľavu na východ slunce obrátil, i vece králi: Aj tot vietru puolnoci obrátil sě na východ slunce. Vece král: Co jest to k větru? Vece rytieř: Zda Tvá Milost toho neví, že život každého hovada nic jiného není nežli vietru? Dokud mój kuoň vzteklosť s vášností měř, větrem puolnočným přebýval, nebo všecko zlé zjevuje se ot puolnoci; ale nynie skrze tento nápoj i skrze prach uzdraven jest a hľavu drží na východ slunce a tepru sě hodi beze všie práce. Vece král: Dostí's podobně druhé zjednal; nemeškaj třetího dokonati. Tehdy on, předevšemi nabray v své ruce horúcího řeřevie a v své řuono sypal, a tak po sieni i sem i tam chodil a jeho tělo nic netrpíše. Vece král: Kudy to přichodí, že oheň tebe nepálí? Odpovědě: Nenie to z mé moci, ale že mám při sobě v miešku některaký kámen, Ktožkoli jej u sebe čistě nosí, ani ot ohně ani ot vody muož uražen býti. I ukáza jej králi. A král inked s velikú radostí a slavností svú dceru jemu za ženu dař, a on maje ji, s ní počestně v milosti až do smrti přebýval.

O černém koni, psu, sokolu a černé troubě.

Za času, když Symmachus v Římě kralováše, bieše některaký rytieř jménem Lenucius, jenž měješe svú zemi, kteráto k zemi králově přelezieše. Symmachus, velmi jio žádaje, mnoho myslíše, kterak by jie došel. I zavořal před sě toho jistého rytieře i řekl jemu: Jed a dobuď mi koně černého, psa černého, sokola černého a trůby černej, tak abych to všecko měř do téhodne; a nedobudeš-li toho všeho v osmi duech, bez svej země budeš. Uslyšav to rytieř, zamutil sě velmi; neb ovšem nerozuměl tomu, kte by těch věcí a takých tak v náhle dobyl. Přišed k svej ženě, kteráto Matce Boží velmi ráda služíše, jať sě toho všeho velmi žašostně praviti. Uslyšavši ona, vece k němu: Jdi najprv, všeho nechaje, k svému zpovědníkovi a zpoviedaj sě věrně a pravě, co's kdy učinil, a když to učiníš s pravú věrú, Buohl muože znamenitě pomoci. A tak sě stařo.

Šel ten jistý rytieř a zpoviedal sě věrně a pravě. Potom událo sě jemu jeti jednú cestu rovnú jako k některakému lesu. Projedejše sě přijede k vrchu, nad niemžto sedíše starý muž, maje huol v svej ruce. I otázka toho jistého rytieře: Kam jedeš? Tehdy on vece: Pane, z kostela

jedu, u kam jedu, sám neviem. Vece k němu starec: Vezmi tuto huol a jed této cestú a nehýbaj sē ani na pravú ani na levú ruku. A uzrieš zdaleka jeden hrad črný, a když tam přijedeš k tomu hradu, příkaz jím takuto řeči a řka: Ten, jenž jest pán tejto holi, vám příkazuje, abyše mi črný kón, psa črného, sokoľa črného a trábu černú dali. A když to všecko budeš mieti, budíš li tebe pobiezeti a chtieci, aby k nim nahoru ješ, nechôd, ani psa púšej ani sokoľovi daj létat, ale vezmi trábu na hrdlo, sokoľa na levú ruku, kón a psa na pravú ruku, přijdiž sem ke mně a vráť mi má huol; nebže tebe tuto dočekám. Tehdy ten jistý rytier, vzem tu huol, ješ už do tretieho dne. A tak treti den uzřeš hrad zdaleka črný, a když tam přiješ, uzřeš, ano čtyři mužie dobré ve všem želey oděni vyšli proti němu a řkúce: Pune vitaj. Rač nahorujeti a pokrm vzieti. Tehdy on: Nikakož na hrad nepojedu, ale pánu tejto holi příkazuje vám, abyše mi dali črný kón, črného psa, črného sokoľa a černú trábu. Uslyševšte tu řeč, vecechu: Musíme toho pána poslušni byti. A inhd bez meškánie dali jemu, což žádal, i vecechu jemu: Milý, vseď na tento kuoň a v trábu potrub. Odpovědě rytier: Ani toho ani onoho učiním. A tak vzem trábu na hrdlo a sokoľa na levú ruku a kuoň se psem na pravú ruku, i vrátil sě k tomu jistému starci a huol jemu vrátil, poděkoval. A inhd ten jistý starec, jakž od něho huol vzař, zbynuš jemu s oči. A ten jistý rytier odtud braš sđ k dvoru královu a přišel tam, všecko to, což jemu král byl rozkázaš, aby jemu pod milostí dobyl, s sebú maje. A když král zvěděl, že ten jistý rytier přiješ a všecky ty věci s sebú přinesl i přivezli, vzradoval sě velmi. A tak sedě uslyšal inhd v záptěti, ano psi šeckají. Otázal sě, co by to bylo. Vecechu jemu slyšuly jeho: Jelen běží a psi po něm. Vece ten jistý král: Přivedte mi ten jistý kón črný a sokoľa i trábu i psa. A když jemu přivedli, vseď nař a uzřeš jelená jaš sě trábiti, ubod v kuoň, a jelen vzdvih hľavu úprkem běžal do propasti, a král na tom koni i se psem i s sokoľem i s trábou běžal po nich a vice sě nevrátil.

III. Ze sbírky Olomoucké.

O rytířích, jenžto zemí svatou bránili.

Jeden kněz dobrý na den Božieho narozenie jdeše do jednoho kostela, aby mši slúžil. A když poče mši slúžiti, i uzřeš nevýmluvný zástop oděný bílým růchem, uai přišli do toho kostela a počeli zpievati piesničku: Dnes neporušená Panna Maria Pána Boha nám porodiла. A přistúpiv jeden z toho zástupu k tomu knězi, veco: Prosime tebe, aby nám rázil dátí tělo Božie. A když pacholíka neměješe žádného ani žákuov, ježto by mu pomohli té mše slúžiti, tehdy ten zástup poče velmi slavně zpievati. A jdúce k osře počeli obětovati každý zlatý peniez mající na sobě obraz angelský. A když jim podala těla Božieho, otázař jednoho z nich: Odkavad jste vy všickui tak jasným růchem ozdobení? A on jemu odpověděl: Všickni jsme rytieri a křížem Kristovým jsme znamenání. Země svaté jsme bránili a jsme zbiti a dostali jsme sě do očistce. A tento den

jsme očištěni, přijemše z tvých ruků tělo krále nebeského, a do království nebeského sě bereme.

O jednom pohanu, jenž by v pokřtěn ke zdraví se navrátil.

Čte sě v knihách jedné staré history: Než sě jeden pohan obrátil na vieru křesťanskú, to sě jemu zdáše velmi zanepodobné, že sě křesťané kříži klanějí, na němžto jest Pan Kristus tak ukrutně umřel. A když sě bieše roznemohl až k smrti, tak že jako na sotvách ležieše a od nižádného lékaře nemožieše uzdraven býti: tehdy v té nemoci viděl, ano světí anděl i jiní světi v nebeském království kříži sě kříži Božiemu na ostáři, a pravice jemu, že jinak nikoli nemůž uzdraven býti, jediné leč sě bude tomu pánu, kterýž ukřižován jest pro hřešné lidi, klaněti. A když jako procítiv z toho viděnie, poče sě tomu kříži Božiemu klaněti. A ihned jest uzdraven od své nemoci.

IV. Z románu o Barlaamu a Josafatovi.

Lovec a slavík.

Byl jeden popadl slavička a když jej chtieše zabiti, i byla dána řec tomu ptáčku, i vece: Co budeš tiem lepší, že mě zabieš? Syt mnú nebudeš. Ale pustíš-li mě, dámť troje naučenie, kteréž budeš-li zachovávat, užitečné bude. A on slíbi pustiti ptáčka toho, jestliže mu co potřebného povíe. I vece ptáček: Jednomu tě tomuto naučím, aby nikdy nežečeł ztracené věci. Druhé tomuto: nehledaj toho, jehož dosieci nelze. Třetiemu tomuto: nevěř tomu, ježto jest k vieri nepodobné. Pomniž, aby to zachoval. A když ten pusti ptáčka toho, ptáček, aby zkusił, jestli poslušen člověk ten rady jeho, poletuje vysoce, poče řeči: Ó kterak's zlú radu měl, žes mě pustil! kterak's veliký ztratil poklad! Jest ve mně kámen druhý jako štrosové vajce tak veliký. A tento uslyše to, i smuti se velmi a poče žuditi ptáčka, zdali by jeho kudy dosáhl. I vece ptáček: Již vidím, žes bázlen a mého's nebyl poslušen naučenie. Rad jsi ote mně slyšel, ale's úžitku z toho nevzař. Řekl jsem, aby nežečeł ztracené věci, jenž nemuož býti navrácena, a vidím, žes sě ty smulił a lituješ toho srdečně, žes mě pustil. Všakt jsem řekl: nehledaj toho dosieci, čehož jest nelze dosieci; ty hledáš popaduúti mě a já vysoko leci a umiem sě ostříhati. Řekl jsem, aby nevěřil nepodobnemu, a tys uvěřil, by ve mně byl kamen tak veliký jako štrosové vajce, a já vešken nejsem jako to vajce.

Tři přátele.

Jest každý podoben, ktož svět miluje, jednomu, ježto jest měl tři přítele. Na jednoho tbał velmi málo, jedné že jej nazývał přítelem. Druhého více miloval a více proř činil. A třetího najvice. I přihođilo sě, že ten mějše před krále jítí a jemu počet učiniti, i netrvál sobě, by mohł z toho vyjiti. A tak poče mysliti, by mohł mieti některú pomoc. I vece k onomu přeteli, jehož najvice milovala: Všeš, přeteli,

kterak jsem tě miloval nelstivě, nade všecko jsem tvů přízeň zachovával. Již mi jest pomocí třeba: pověz mi, jakovu mám k tobě naději mieti? I odpovědě jemu ten přítel: Jinéš mám přátele, s nimiž musím vesel býti, nemohut s tebú práce mieti; s těmito mi bude zuostati. Než dámě plátna k pohřebu, aby tě přikryli po smrti, aby nah nebyl; jiné naděje neměj do mne.

Tento smutiv sě, i jide k jinému příteli a vece jemu: Milý příteli, miloval jsem tě a pilem jsem byl tebe; protož prosím tebe, budíž mi v mé názi a potřebě pomocen a pověz mi, jakovu mám naději do tebe mieti. Ten také jemu odpovědě: Nejsem prázden, bych mohl dluho s tebú býti. Máme mnoho svých věci jednat. Avšak tě odprovodím k vratom a hnedky sě zase vrátiti musím a opatrovati svých věci doma.

A ten ubohý tepruv pozna, kterak jest měl daremní naději v těch přátelích, a že jest to vše daremní práci vedl, co jest pro ně činiš. A tak jsa v tesknosti, i jide k onomu třetiemu příteli, jehož neubýval tak pilem, i poče mu řeči: Velmí strašlivě mluvím k tobě milý příteli; neb jsem nikdy nebyl pilem tebe a tvé libosti. Řeči jsem tě měl za přitele, ale pohřebu skutkem jsem žádně přízeň neokazoval. Avšak proto teď jsem přišel, majíc doufání v tobě, neb mě náze připudiла a nealezla jsem v jiných přátelích žádné naděje. Tebe prosím, muožeš-li, aspoň ty mi dopomož. A ten jemu s dobrú myslí odpovědě: Milý příteli, vděk mi jest to velmi, že mě máš za přitele a že máš doufání ve mně; chcet rád pilem býti v tvé potřebě. Neboj sě, Jáť puojdu před tebú před krále a pomohut a naleznut milosť před králem. Tehdy ten súzený, radost smiesiv s žalostí, i poče řeči: Hoře mi jest! Čehož mám prve železi: toho-li, že jsem k oném přátelom svým měl takové doufání veliké a to nadarmo, čili že jsem tomuto příteli svému nikda neukazoval přízeň, jakož slušalo?

Opatrný král.

Slyšala jsem, že bylo jedno město veliké a v tom městě měli měštané ten obyčej, že vzeli cizieho člověka, ježto nevěděl nic jich práv, a toho králem nad sebú ustanovili. A ten mohl jako pán, což by jedno chtěl, učiniti až do roka, a po roce, když sě on nenadál a mněl, by mělo trvat jeho panství, povstání měštané proti němu, svlekúc jej z rúcha královského, i vodili naha po všem městě. Pak ho tak v chudobě poslali do jednoho ostrova dalekého, kdežto musil trpěti v chudobě veliké nedostatky. Avšak ten král nikdy sě nenadál, by z té rozkoší, do kteréž jest byl vzat, měl vyvržen býti v psotu a v biedu. I přihodi sě, že by vzat podló toho obyčeje v to panství nějaký muž můdrý, a ten, poněvadž jest byl vzat do toho dobrého bydla, jehož sě on nikdy nenadál, poče pilem býti, aby užitečně spravoval své panství. I poče sě ptáti na lid toho města a na obyčeji jeho. I povědě jemu jeden, jenž bieše rada jeho, kteraký mají ti měštané obyčeji a kterak s svými králi po roce nakládají. I porozuměl tomu, že to panství jeho nemuož trvat, a dokudž v rádi, s lák před sebú veliké poklady do onoho ostrova, do kteréhož měl sám v krátkém času posílan býti. A když ten rok vyjde, též jemu učiníchu jeko jiným. A tento, že byl před sebú mnoho poslal, měl dobré bydlo, kdež jiní v chudobě byli, ježto před sebí nie neposlali.

V. Z kroniky o sedmi mudrech.

Vérný pes.

Bieše některaký rytieř udatný, jenž jednoho syna jměješe, a tak jej miloval, až jemu tři chovačky zjednař bieše: první aby jeho krmila, druhá aby jej myla, třetí aby jej povijela. K tomu také jměješe jednoho vyželce a jednoho sokoła, jenž velmi také milováše. Ale ten jistý vyžlec takuto ctnost do sebe jměješe, že když kterí zvěř uhoňl, držal ji bez škody, až i jeho pán přišel. Druhé, když pán jeho měl kam na vojnujeti a měl boj obdržeti, tehdy ten jistý vyžlec před svým pánum, když chtěl na kuoň vséstí, učinil tři neb čtyři skoky, na znamenie, že pánu jeho dobře sě zvede. Pakli mělo sě jemu zle zvéstí, tehdy ten jistý vyžlec, když pán jeho měl na kuoň vséstí, chopě sě ocasu koňského, jał sě výti. A tak skrže ta dvě znamenie věděl, když má na vojnoujeti a když nic.

Stalo sě, že ten jistý rytieř jeł k turnému, ostaviv toho vyželce doma. V jeden čas potom přišlo sě, že ony tři chovačky vyšly z domu a dietěte samého na sieni nechały a toho jistého vyželce podlé kolébky ostavily, a sokoł na bidle sedieše. V tu chvíli přišel had na sieň a upřímo chtieše k kolébce, aby dietě zahubil. Uzřev to sokoł, trhl sě a uděřil na psa, jako by řekl: Vstaň a nespi a pomoz dietěti. Ihned pes vztýčiv sě, jał sě spoju na hada bítí; ale had velmi toho jistého psa ukušil, že mnoho krve z něho vyšlo około všio kolébky po zemi. Až dotud bili sě, že vždy vyžlec hada zahubil. A kolébku mezitím, teprůce sě, převrátili, ale dietěti sě na zdraví nic škodného nestalo. Učiniv to pes, šed k stěně lehl a své rány lízal.

Potom brzo přišly ty jisté chovačky. Uzřevše, ano kolébka převrácena a krev około kolébky a psa krvavého, mněly, by dietě zahubeno bylo. Neopatřivše, kterak sě stalo, dały sě na běh, a když ven bežechu, panie je střetla a vece jim: I co pášete? kam cheete? Odpověděchu: Ó milá panie, běda nám i tobě! Ten pes, jakož jeho pán miluje, dietě tvé zahubil, a všecka země ve krvi jest około kolébky. Uslyševši to panie, lekší sě padla k zemi pлаčici a křičecí: Běda mně, běda mně, co sobě učiním! Zbavena jsem jedinkého syna! V tu chvíli pán její, dřeveřečený rytieř, domouov přišel, a když panie vždy ustavičně křičeše, olázař ji, proč by tak velmi plakala. Tehdy ona: Ó milý pane! běda mně i tobě! Tvój pes milostný našeho syna milého a jedinkého zahubil a hyn u stěny leží, načlopav sě krve syna našeho. Uslyšav to ten jistý rytieř od své ženy, unáhliv sě a všed na sieň, uzřev psa svého milostného, an uaň skáče, jakož to dříve obyčej měl, vytrhl svój meč a jednou ramu jemu hlavu stař. Učiniv to šel k kolébce i s sví ženou, chtě věděti, kterak by sě stalo. Pozdvih kolébky uzří, ano dietěti nic není, ale hada velikého zabitého vedle kolébky nalezl. A tak po těch znameních pozna, že by pes bráne dietěte toho hada zabíl, i jme sě s velikým křikem křičeti, zedrav na sobě rúcho, řka: Běda mně, že pro řec ženy svého psa milostného bez viny jsem zahubil! A ihned své kopie na tré přeražil a potom bosú nohú k Božiemu hrobu šel a tam v dobrém svój život skonář.

Vysvětlení slov zastaralých.

(Ke každému slovu připsán jeden význam, v němž se ho v některém článku Anthologie této užívá. Významů jiných a těch, které samy sebou i z nynější mluvy jsou povědomy, opuštěno; vysvětlení starých tvarů gramatických zástaveno mluvnici.)

a, ale, než.

Achská země. U Waltera čte se: Solus ab *Inachis* declinat lumina terris effrenus Mucedo.

asa, aspoň, snad.
azda, zdaliž, což.

báseň, bájka.

bažiti sě, (baž sě na ně strach), řítili se na někoho.

bedlivý, bedlivý.

bělící, běloučký.

Berún, Verona.

běs, zlý bůžek pohanský, jehož jméno v dobách křesťanských přenešeno na dábla. *běsniti*, zůřiti.

běs polední, daemonium meridianum, dábelství polední, (rána morová, jenž usmrcuje v čas polední).

bez něho jest, jest po něm veta.

bezbydlí, exilium.

bezčislý, institutus. (str. 53.)

bezděčili, mocí někoho mimo vůli jeho nutiti.

bobtati, vhlkostí se nadýmati.

bradatica, bradatá, široká sekera.

břeský, břískavý.

brda vltorečná, vrchy české nad Příbramí ležící, ježto posud *Brda* slovou.

břietný, břítka.

brnie, brnění.

brojiti sě, rojiti, hemžiti se.

broň, kůň bříšky, bělouš.

brotiti, červenití, káleti.

brže (comp. od *brzo*), rychleji.
bystřina dščevá, potůček, kterým voda při silném dešti stékává.

cetka, plíšek.

časovati, ukazovati dobu a hodinu.

če, co.

čépka, čepice.

češi lutí, hrdinové udatní.

čich, smysl.

čin, spůsob.

čislem prěgledati, počítati.

čitedlnost, smysl.

dacký, dánský.

dědina, statek dědičný, pozemek.

děditi někomu, věnovati za vlastní.

desky, dsky dřevěné, na kterých stáří předkové naši mětami řezanými, dělo pamatovali bylo třeba, zaznamenávali.

dle, podlaha, půda (srov. dlaň a mor. tlo), *na dli* = na podlahu.

dle (sebe-dle), pro.

dli i na překy, na děl i na příč.

dobrodružstvo, udatnost rytiřská.

Donat, grammatika latinská Donatova, kteréž se ve středověku obecně ve školách užívalo.

donedž, *donidž*, *doňadž*, dokud.

dověsti právem, dokázati před soudem.

drásta, mrvia, tříška.
 dráže, drahocenná věc.
 dřevný, starý, dřevní.
 dřezha, tříška.
 dróby, střeva.
 družec, bližní.
 drvo, strom. dřievie, stromoví.
 dšečvý, dešťový. dščítí, pršetí.
 důbravina, les dubový.
 duchovenství, bohabojnost, náboženství.
 dunuti, dechnouti,flare.

 ē, aj, interjekci, jenž znamená žádost, toužení.
 ež, že.

 jabřadka, roub, výhon, mladá větev.
 jadati, hľoubatí, skoumati.
 jurý, křepký, prudký, hněvivý. ja-rota, křepkost, hněv, prudkost.
 jařiti, hněvati.
 jáz, já.
 jeda že, sotva že.
 jeket, jekot.
 jeř, jerný, jaro, jarý.
 jež, ež, že.
 ješut (v ješut), nazmar. ješitný, marný. ješitnosť, marnost.
 jhřec, hráč.
 jistec, vlastní dlužník, za něhož se druhý kdo zaručil.
 Juliak, Jülich.

 hadlivý, hanlivý, potupný.
 hemžeti, hemžiti se; hemžec rostic, roste, jen se hemži.
 heslo, titul.
 hlezu, hledím.
 hoditi sě, udeřiti, vrhnouti se na koho.
 hodný, spůsobný k čemu.
 hojiti sě, bujněti. Více drahých divov v síle vidě, v krásě sě hojice. — Viděla více věci podivuhodných, ježto v síle a krásě bujnely.
 holedbatí sě, chvastati se.
 hon, stadium.

hora, les. (R. K.)
 hospoda, pán. hospodní, panský, pánštív.
 host, cizinec.
 hrabivý, loupežný, rapax.
 hřada, hředě, trám.
 hřádek, městečko.
 hrále, oštěp, lancea.
 hřbiti, pochovávatí.
 hřiedlo, hřidel u studně.
 hromazditi, hromážditi.
 hrot, železe na šípu, kopí atd.
 hržati, ržati, řehtati (o koni).
 hubený, bídny. hubensvie, bída, nuzota, miseria.
 hřízevnosť, skouposť přílišná.
 hviždalka, nástroj hyzdačí.
 hyn, hle tam.
 hyzditi, haněti.

 chám, kám, chán.
 chłap, sedlák poddaný. chłapę, sedláče.
 chlipati, bujněti, lascivire.
 chmíratí sě, mračiti se.
 choroziti sě, bouřiti, chvíti se.
 Odtud chorúhev, chorúhva.
 chovačka, chůva.
 chovatedlný, schránlivý, hospodárny.
 chronuti, zastenati.
 chvati: nebud chvati ke komu pro jeho zlosť=nebud náhlý v soudu proti někomu pro zlou mysl a zlé činy jeho.
 chvrastie, chrasti.
 chybatí, pochybovatí.

 inhed, ihned.

 kaký, jaký. kakosť, jakost.
 Karlova hora, Monte Carlo, východně od Luccy.
 kázati, trestati.
 kehdy, když.
 klanice, dřevo u vozu, které brání, aby řeřtiny nepadly na kola.
 kmet, starší zemský (L. S.).
 kněz, kníže. kněžský, knižecí. kněžství, knížectví. kněžni, (kněžni)

- hyui), žena knížecí. *kněžna*, dcera knížecí. *kněžic*, syn knížecí.
- kokot*, kohout.
- koliti*, kláti.
- kolba*, souboj bez bručení, rozdílný od turnaje, jenž se v odění rytířském odbýval.
- kosatý voz*, vůz, na němž kosy přidlány, *currus falcatus*.
- kostel*, cirkev. *kostelní*, cirkevní.
- krle*, ocas.
- kropieř*, pochiva, kterou se hřbet koni přikrýval.
- krenfest*, Grundfeste, základ.
- krupý*, hrubý, neokrouchaný.
- krzno*, svrchní šat.
- kvieti*, kvést.
- kumpletní hodina*, hora kompletu, čas poslední modlitby večerní.
- ky*, který.
- ladný*, leskný, krásný.
- läje*, kupa psů.
- lap*, na zdařbuh, bez rozmyslu.
- lazili*, lezli.
- le*, asi (týmž spůsobem, kterým se ale užívá za *asi*).
- leci*, lehnouti.
- lech*, rád slechy staročeské.
- Leodie*, Lodi.
- lepi*, lépeji.
- lcoměrník*, farisej.
- ličiti při*, při věsti.
- lichý*, špatný; té cti nebud lišší — nebud špatnější nežli čest ta, která se boji přílišné hrドostí. *lišti*, zhabaví.
- litnost*, ukrutnost.
- lubie*, loubí, podloubí.
- lubit*, milovati.
- lučiti*, z luku střleti, měřiti, směřovati.
- lučka*, louč.
- lu k u sedla*, Bogen an Sattel.
- lzati*, lízati.
- malichný*, malitký, malý.
- měhoděk*, díky tobě.
- měch*, pytel.
- měle*, mělkina.
- měna*, proměna.
- mestný*, mstvý, mstě sloužící.
- mezhi* (mžha), mezek.
- Mhla*, údoli Nebbia.
- mieniti*, miniti.
- milost*, láска. *milostný*, oblibený.
- mlajší*, mladší.
- mlaštiti*, mlaštati.
- mlat*, kladivo bojovné.
- modla*, modlitba.
- Morena*, bohyně smrti a zimy.
- mozk*, tuk v kostech, medulla.
- mrcha*, mrťvola lidská.
- mrkavý*, tmavý, soumráčný.
- mržkost*, ohavnosť.
- mutiti*, kaliti, rmoutiti.
- náboženstvie*, nábožnosť.
- načłopati sę*, nalokati se.
- nádcha*, rýma.
- nadjidu*, najdu.
- nádobný*, pěkný.
- náhly*, náhle.
- nález*, vynešení soudní.
- nálichá*, pokrytec.
- nališ*, rychle, honem.
- nánosek*, část přílbice nos přikrývající.
- napraviti*, spůsobiti.
- naricati*, naříkati.
- národ*, pokolení.
- navistiti*, navštíviti.
- né*, ano, nebrž, imo.
- nebožčík*,ubožák.
- nedozírám*, nedolledný.
- nedužiti*, churavěli.
- některaký*, nějaký, jeden.
- nepohoda*, nesnáze.
- neprázden*, zaneprázdnění, negotium.
- nepržetelivý*, kdo se nerad přátelsky chová.
- neřád*, nepořádek. *neřádný*, co proti rádu jest.
- nesmiera*, nemírnost.
- nestateč*, nestatečnosť, nestálosť.
- netaže* (aor. od netahu): toho řeči netaže, až ji čbán k sobě při-

- taže — sotva že to řekla, ihned
 ji džbán k sobě přitáhl.
 něterý, některý.
 nezbaven, neslabý, stalný.
 nicí, dolů obrácený tváří, skloněný.
 ničé, nic.
 niestjé, prsk, průchod do kamen.
 nikake, nikterak.
 nikte, nikdo.
 noha, stopa (míra).
 nožna, nožnice, pošva na nůž.
 nrav, mrav.

 obak, nieménč, předce.
 obapoł, s obou stran.
 obdrželi, uchvátili, zmocnili se
 koho.
 oběcati, slibiti.
 obezřenie, tvář, conspectus.
 obih, hojnóst.
 obřaciněti, laciným, nevážným se
 státi.
 obložiti sě čeho, oddati se čemu.
 obloženie, zahálka.
 obořiti, sbořiti.
 obora (part. od obořu), oboře se
 na koho.
 obora světa, vesmír.
 obúzeti, osočovati.
 obvěníti, nevěstě nad věno jistou
 summu peněz zapsati.
 obvetšeti, ostařeti, starým, vetchým
 se státi.
 obyčej, spůsob, mrav.
 oděnie, zbroj, arna.
 odňavadž, odkudž.
 odpovědjeti, odpříti.
 odťasiti, odseknuouti.
 odtušenie, oddech, ulehčení.
 ohlubenice, roubení u studně.
 ohňáč, pyrops.
 ochechule, nestvůra, syrena.
 ojnice, voj u vozu.
 oklukčiti, obklíčiti.
 okojiti sě čemu, upokojiti se ně-
 čím.
 opáčiti, opakovati.
 opłakali, zmýti, abluere.
 opłaniiti sě, planým se státi.

 oř, kůň jezdecký.
 orudovnice, orodovnice.
 oružie, zbraň, tela.
 oskřícknuli sě, okřikuouti se.
 os, osa, náprava u vozu.
 oslnuti, oslepnouti.
 osmyslný, rozumný.
 ostatí něco, ostaviti.
 ostupati, meškat se.
 osudie, nádoba.
 osvěta, lesk, osvícení.
 osypati sě, okopati se násypy.
 otehnuti, na stranu ohnouti.
 oten, oteovský.
 otevřenie, zjevení.
 otjalý, vytržený myslí.
 otnadže, odkud.
 otrap, otrapa, soužení.
 otrutli sě, odraziti se, svésti se
 po učem.
 Ozěp, Josef.
 ozrač, ozračstvo, rozkošná nád-
 hera.

 pahuba, záhuba.
 pachrb, pahrbek.
 paky, pak.
 panárod, potomstvo.
 panöše, šlechtic nižší než rytíř, slu-
 žebník rodu šlechtického.
 Papia, Pavia.
 pěčný, milostný, pěkný, libostný.
 pele (pel, pyl), prach.
 Pergam, Bergamo.
 pěsnotvorec, básmík.
 Picignitov hrad, Pizzighettone.
 Pistor, Pistoja.
 plát, náprsné brnění.
 pleti (pelu) sě, hnáti se. Srov.
 peluji.
 plk, rodina. (L. S.)
 plnenie, placení.
 plt, tělesenství.
 plzný, užitečný.
 poběditi, odolati, zniknouti. Ktožto
 bude v zlém poběda — kolž zlé-
 mu odolá?
 poběha, útěk.
 počestnosť, ctnost.

- podkonie*, štolba.
podtlaciťi, conculcare, šlapati po něčem.
pognati, *pohnati*, obeslati k soudu.
pochočný, libý, utěšený.
poklad, věc svěřená, depositum.
poknienstwie, pokrytectví.
polšký, polní.
pomieniti, zaměřiti.
poměra, rozměr, dimensio.
pomluva něčho, rozmlouvání o něčem.
ponebie, patro.
ponuka, ponuknutí, pobudka.
poprava, soud. *popravce*, soudce.
popraviti sě, spravit se.
porici sě, prohoditi v řeči.
porobný, otrocký, nevolný.
posleda, Nachtrab.
postluch, poslušenství.
posoka, potrava.
postavec, lukanina.
potaz, porada. *potázati sě*, poraditi se.
potěšiti sě, vyvelebiti se.
pothnuti sě, pochybiti, brknouti.
potřebovati, žádati.
pozehnatí někoho, rozloučiti se s kým.
požitý, starý.
požíciťi, půjciťi.
práv, *křiv býti*, býti v právu, býti v neprávu.
pravda, právo. opp. křivda. *prav-dozvěšten*, právo zvěstující.
právo, přirozený spůsob.
predati, (doslovně dle lat. tradere) zraditi.
předměstie (str. 66), Malá strana Pražská se tu předměstím méní.
před sě, opp. *zasě*, v před, nazad.
přek, na překy, na vzdory. *díl i na překy*, podél i na přič. přieč,
přič, přímo ven, pryď.
přetráviti někoho, převýšiti někoho
drahou stravou.
převážni, odvážný, zaufalý.
přežesiti, předěsiti.
přielbice, helm.
- přieč*, na přič. Srov. přek.
přistroj, apparatus.
přeta, vzdor, hrozba. *přetu vzdá-vati*, troz bieten. *přetiti*, hrozili.
překaz, překaza, překážka.
přijemcie (susceptor), ochrance.
přijieti, nevěděch sě, co přijeti == nevěděl jsem, čeho se chropiti, co voliti.
přírok, hana.
přirozenie, krevní přátelstvo. *při-rozený*, urozený.
přisežník, spiklý, conjurator.
přispářeti, (durat. slovesa *Přispověti*), množiti.
přístupný, shodný.
prnuti, prchnouti, kvapiti.
probast (praepositus, probošt), představený.
prociumiti, procítouti, probudit se.
prodlenie, prodloužení.
prohuhliči, temnými slovy pronést.
proknú, každý.
proněžto, pročež.
prostý (zróst), přímý.
protičelí, ta strana síně nějaké, která naproti čelní jest obrácena.
průze (prud), rychleji, prudčeji.
prssiny, řemeny náprsné.
prvenec, prvorozeneč.
prvospic, čas prvního spaní.
prýštiti, vzprýštiti sě, vzhůru se vzedmouti; supati, prskati, frkati (o koni).
psoten, mizerný.
pukléř, kulatý štít vypouklý.
pustky, chýše pustá.
- řád*, pořádek, stav.
radný, radu vědoucí, rozšafný, plenus consilii.
ratiště, držadlo u kopí.
Regia, Reggio.
řehola (regula), pravidlo.
řeka. V Alex. užívá se slova řeka za proud mořský, jako (Výb. I. 1136): by sic byla mořská řeka, asi by bylo bez diva.

rela! (z něm. *rette*), volání na pomoc.

řeřevie, uhlí žeravé.

riza, dlouhý šat.

rob, chlapec. *robě* děčko.

rodný, germanus.

rok, čas, lhůta.

rota, houf válečný.

rov, hrob.

rovné, slušné. *roveň*, rovina. *roveň*, rovný komu.

rozpač, pochybnost, zaufalost.

rozprnáti, rozptýlit, rozprášiti.

rozom, rozum.

rozrēšiti, rozhodnouti.

rozščepiti, rozštípouti.

rozvojiti sě, rozšířiti se vojskem.

rozvláti, rozvlajati, zvlniti.

ručest, rychlosť.

ruožený, růžový.

ryčný, hlučný.

rydanie (*furor*), prchlivost. *rydati* (*fremere*), bouřiti se.

sada, ~~syn~~ = *skoda*. *sada* (f.).
sám druhý, třetí a t. d., spolu s jednou, se dvěma atd. osobami.

san (m.), *saně* (f.), drak.

sboriti, shromáždit, sebrati.

Saraceni, anachronismem užíváno v Alexandreidě o Peršanech. Také slovou tam *pohany*.

sbrocen krvi, zčerveněn. Viz brotití.

sdieti, učiniti.

sdružně, ve spolku, tovaryšsky.

se, hle.

sed', nyní.

séhodluhý, sáhodlouhý.

sieň (str. 70), aula, vlastně by mělo státi *drór*.

sici sě, stkvili se.

skládanie, spis, sepsání.

sklidný, pokojný, pokoj milovný.

skorý, rychlý. *v skoře*, v brzce.

skřehcti, křehktati, skřehotati.

skřek, křik veliký. *skřečník*, křikloun.

skrušenie (*contritio*), litoš veliká.

skutiti, spůsobiti, učiniti.

sloň, kost slonová, ebur.

stovo dobré, sláva.

smahu, parnem vysušuji.

smiera, pravá míra v něčem.

smutiti, zakaliti, zarmoutiti.

smysl, rozum. *smyslný*, rozumný.

sněti sě, sjeti se.

sotně, solva.

sotva, na *sotvách*, v posledním tažení.

spalnicě, odění rytířské.

spati, naspati, sypati, nasypati.

spieti, sepnouti.

spieliti, spěchatli, piliti.

spile, žert. *spileti*, žertovati.

spořuvěk, osoba téhož s někým věku, vrstevník.

spásu, ochrana. *bozi spásy*, bohové ochránici. *spasati koho*, osvoboditi, zprostiti od někoho.

spižovati, spiži, stravou opatřiti.

spusiliti (vinu), odpustiti.

sršeti, utikati.

ssicestli, sesednouti.

starosta, starší, představený. *starosty* (Aeltern), rodiče.

stavani: „biechlu vitézi stavani (Al.)“

nejasné místo; snad: byli vitézi postaveni, stáli vitézi.

steku sě, srazim se s někým.

stěžili (stěhu), usilovati.

stíklo, sklo.

stlúp, sloup.

stol, stolec, trůn. *stoliti*, stolovati, trůniti.

stonánie, nárek, vzduchání.

stopěj, šlepěj.

stradánie, utrpení.

strana, část.

stred, strd, čistý med.

střieliti, šířiti. Vaši dědové nepokoj jsú veždy střeli (Al.).

střetnuti, potkatí.

stvořiti, učiniti. *stvor*, stvoření; spůsob, útvar.

stydký, začež se styděti třeba.

svátosti slížení, archa úmluvy.

svatocudný, svatočistný.

<i>svědmniti</i> , svadnuti.	<i>utožiti sě</i> , ponižiti se. <i>užoženie</i> ,
<i>svěřepý</i> , divoký.	složení.
<i>svět</i> , rada.	<i>um</i> , rozum. <i>umný</i> , obratný.
<i>sviezili</i> , <i>svězili</i> , lepiti.	<i>unaviti</i> , usmrliči.
<i>svrchovaný</i> , nejvýš dokonalý.	<i>uný</i> , mladý.
<i>sypati</i> , uspávati od snu (spnu), jako lipati od lnu (lpnu).	<i>uobov</i> , obuv.
<i>šal</i> (Schall), zvuk.	<i>upěchatí</i> , utiskati. Srov. spěchatí.
<i>škubla</i> , plíšek.	<i>úporň</i> , urputný.
<i>šmakati</i> , chmatati.	<i>áurno</i> , prudce.
<i>štěnec</i> , mlád č.	<i>ustarný</i> , stálý a jedvostejný.
<i>šuma</i> , les.	<i>usypali</i> , ze spaní se probirati.
<i>tále</i> , zástava, pígnus.	<i>uteci</i> , učválati, uběhnouti.
<i>tázanie</i> (podlé tázanie súdití), po- rada. Srov. potaz.	<i>utěžiti</i> , získati, vyhrati.
<i>téci</i> , huáti se, běžeti.	<i>ulr</i> , vnitř.
<i>temnice</i> , žlář.	<i>útroba</i> , vnitřek.
<i>tepělý</i> , zlepilý, štíhlý.	<i>úž</i> , houžev.
<i>terč</i> , stít.	<i>úžesť</i> , úžas.
<i>Tervis</i> , Treviso.	<i>váleli</i> , bojovati.
<i>tiesken</i> , těsken, tiseň.	<i>vášeň</i> , povaha, affectus. <i>vašnost</i> ,
<i>třas</i> , strach.	vášníost.
<i>trpný</i> , shodný, bezesporný.	<i>vaz</i> , ulmus minor.
<i>trpočiti</i> , pochybovat, hnáti.	<i>vazač</i> , (zavazovač) - <i>Aček</i> , <i>ček</i> .
<i>trud</i> , veliká práce. <i>trudný</i> , trapný, těžkomyslný.	<i>věile</i> , nyní.
<i>tryzeň</i> , otrapa.	<i>vdešení</i> , vdechnuti, vnuknuti.
<i>tslie</i> , tchyně.	<i>věč</i> , věčně, vždy.
<i>tučia</i> , mračno.	<i>ved</i> , však.
<i>tul</i> , toulec, faretra.	<i>vědro</i> , Schöpfimer.
<i>tür</i> , Auerochs.	<i>věhlas</i> , rozum, opatrnost. <i>věhlasný</i> ,
<i>turné</i> , turnaj.	rozumný, opatrny.
<i>Tuškany</i> , Toskana.	<i>věkožizný</i> , věčně živý.
<i>tuziliti na koho</i> , žalovati.	<i>velbiti</i> , velebiti.
<i>tvář</i> , střecha válečná, k ochraně bojovníků spůsobená, testudo.	<i>vele</i> , velim, velmi. <i>velk</i> , veliký.
<i>terdný</i> , pevný, tvrdý.	<i>veličenie</i> , vynášeni se.
<i>u</i> , už (L. S.).	<i>vet</i> , hle vezmi.
<i>ufati</i> , doufati.	<i>večichý</i> , starý, stářím seslablý, mdlý.
<i>uhlaviti</i> , hlavu učkomu setnouti.	<i>větrník</i> , plachta lodní.
<i>uhlavné</i> , hlavní město.	<i>vězili</i> , u vězení držeti.
<i>uhodili sě</i> , hoditi se.	<i>viec</i> , věc, již (srov. polské więc).
<i>uličenie</i> , confrontatio.	<i>viera</i> , dřívěra.
<i>úklidný</i> , pokojný, pokoj milovný.	<i>vítěz</i> , hrdina.
<i>ulízti</i> (ulíznouti) sě, poušmati se.	<i>vítězový věšty</i> . Smysl není posud dostí jasný. Vítěz (snad souviseje s lat. <i>vates</i>) znamená zde osobu prorockou. V legendě o sv. Ka- teřině dáno Sybille příjmu „ví- tězská.“
	<i>vlačej</i> , ryby, ježto se jedním vy- tažením siti naloví.

- vřádyka, starosta rodiny; později
 nižší stupeň šlechty české, rytíř.
 vlast, země, krajina.
 vlastní, vládnouti.
 vltorečný, undisluus.
 vnaditi sě, učiti se, po vnađe jiti.
 vnadný pes, pes učený myslivecký.
 vnočiti, vraziti na koho.
 vnořiti (se), vkrásti se.
 vnuž, vniž, jako.
 vodně, povodeň.
 vojen, bojovník. vojivný, bojovný.
 vrastvo, nepřátelství.
 vrhcáb, kámen jeden, jakýmž se
 na vrhcábnici hraje, vrhcáby hráti,
 alea ludere.
 vrstevný tovařiš, soudruh rovného
 stavu.
 vrš, úřad povolání.
 vsedajúcí (ascensor), jezdec.
 vstupený, stupeň.
 vtanuti, vnuknouti.
 vterý, druhý.
 vybostí (s koní), vybodnouti koně
 k úprku.
 vyřůčilý, vyniklý, zdařilý.
 vynidu, vyjdu, vyjdu.
 výpravcie, vybavitel.
 výše mieti jeden druhého v po-
 koře, pokorné myslí jsouce, aby
 jeden každý bližního svého výše
 nežli sebe vážil.
 vyvaditi, sprostřiti dluhu.
 vyvříti čáji, vypustiti psy. Srov. za-
 vřiti.
 vytíknu, vyrazím.
 vz, na, proti.
 vzdieti, dáti jinéno.
 vzjetřiti sě, rozjitřiti se.
 vznosjiti, rozpařiti, rozehřáti.
 vzpranie, opření; nedá mně na ni-
 čem vzpranie, nedá abych se kde
 oprel.
 vzpřieci, vzepřeli.
 vztuditi sě, zarmoutiti, zaka-
 litli se.
 vztvázati, (anbinden), boj začítli.
 vzvláčeti, obláčeti, oblikati.
 za, zda, zdaž.
 zabylý, bláznivý, bouřlivý. zabýti
 sé, zapomenouti se.
 zadniti (zadenu), zaepati.
 záhá, časné.
 zahřiezti, utopiti.
 záchod, západ. opp. východ.
 zákon, řehole klášterská.
 zaměšli sě, rozlítiti se. Srov. pod-
 měšilý.
 zamutili, zarmoutili. zámutek, zár-
 mutek.
 zapierati sě, opíratli se.
 zapoliti, zapáliti.
 zapřetiti, zahraditi.
 zápušt, vojsko.
 záře, gloria: jenž čest rozdává v
 světlych zářech = jenž osla-
 vuje svaté v nebesích skvělými
 zářemi.
 zasě, nazpět (za sebe).
 zatkati, zaepati.
 zatrati sě, ztratiti se, zmizeti.
 zatrudit sě, těžkými myšlenkami
 se naflnuti.
 zavídyl, potutedlný.
 zbor, zběr, chorus.
 zdravie pěj angeļu, vztahuje se na
 počátečné slovo modliteb „salve.“
 zeřivý, zůřivý.
 zeskrz, veskrz, vesměs.
 zhuk, huk, shromáždění lidu.
 zjářiti sě, rozhněvati se.
 zjednat, srovnati.
 zkřanuti, zkřehnouti, ztrnouti.
 zlíciti sě (lice), skutečně se státi.
 zlúdit, bláznivým, bláhovým býti.
 zmek, dle pověry duch, jenž se v
 spůsobě molkrého ptáka ukazuje a
 peníze lidem přináší; ďábel.
 zmija, had.
 znoj, pot.
 zorívý, vážné myslí.
 zůstatí čeho, nechali, zůstaviti.
 zpara, parno.
 zplozuji, ochraňuji.
 zpósobce, pluvodce.

zpravovati koho — pomlouvati.
zračiti sě, viditedlným býti.
zřiedlný, zřiemý, patrný, viditedlný.
ztracenec, do klatby doný.
ztrava, útrata. *ztravný*, hodovný.
zvěř, masec, místo pozdějšího foem.
zviesťi, zvěděti.
zžéci, spáliti.

žák (diaconus), študent.
zamrklý, sesláblý hladem.
žásati sě, žasnouti.
ždáti, čekati.
žediti sě, žízniti.
ženima, postranná žena.
žirný, tučný, úrodný.
žízni, život.

O p r a v y.

Strana	7	řád.	15	zd. slzami mými
—	28	"	10	zb. Staréjší sě potázavše,
—	32	"	19	zd. (sl. 2) Za tiem vozem blíž jediechu,
jež rodina králu biechú,
—	34	"	4, 5	atd. zd. (sl. 1) <i>sien</i> m. sén.
—	35	"	23	zd. (sl. 1) vaši dědové a předci,
—	—	"	20	zd. (sl. 1) <i>proněžto</i> jsú i čest vzeli:
—	—	"	10	zh. (sl. 2) pospěšimyž, juž ti sršie,
—	—	"	5	zd. (sl. 2) vňuž.
—	36	"	18, 24	zh. (sl. 2) vývrú (m. vyrvú).
—	37	"	23	zh. (sl. 1) hna tam a chtě svým pomoci.
—	—	"	19	zd. (sl. 2) vsékú je i zbodú v pleci;
—	38	"	12	zh. (sl. 1) jakož tu by, zbitých síla.
—	—	"	21	zh. nenie naděje.
—	41	"	12	zh. (sl. 1) notkú jednú pěščeu novú,
—	—	"	2	zd. (sl. 1) z nichž bývá
—	43	"	9	zd. (sl. 1) , róžie,
—	—	"	8	zd. (sl. 1) naše
—	—	"	7	zd. (sl. 1) síťa
—	44	"	17	zh. sq. (sl. 1) <i>nebo's</i> ty milosti plna.
Ó Maria milosrdna,
ó Božieho syna matko,
—	47	"	2	zd. miľuješ,
—	48	"	7	zh. do židovské vlasti.
—	—	"	22	zd. život; ktož
—	—	"	13	zd. ana spěšně
—	50	"	4	zh. viděnie viděly, a ty
—	—	"	19	zh. jedennadceť apostoľov
—	51	"	15	zh. mezi vším, jakož jesť
—	52	"	9	zd. k obličeji, . . .
—	53	"	5	zh. v <i>Hípponenském</i>
—	—	"	17	zd. nikdy jesť <i>také vóně</i> nebylo čiňo
—	—	"	6, 7	zd. Ba bezčislne věci, které bude dokonánie? Totiž
nižádné v té mieře, kterak sě môž měřiti, budeš
také i ty měřiti! (Věci nekonečné, kterýž bude
konec? Nižádnou zajisté nebudeš měřiti tou mě-
rou, kterouž ji měřiti lze. Orig. zní: <i>Infinitae rei
quis erit finis? Immensa, qua mensura metieris?</i>)
—	55	"	16	zh. manželky jeho Assenach,
—	56	"	22	zd. jeho na svej myсли potupenie nesa,

Strana	56	řád.	11	zd.	na sedání jdiesta
—	57	n	21	zd.	Ten také dar věščí
—	58	n	13	zh.	opět sě naz̄ obořiv,
—	59	n	4	zh.	odpočinut od
—	62	n	3	zd. (sl. 2)	i dnes nova:
kéž sě jich
—	64	n	11	zd. (sl. 1)	ké sě modlišť
—	71	n	5	zh.	podstúpi a nepřátelsky
—	76	n	18	zd.	múdrostě jeho
—	97	n	4	zd.	A ten květ měl
—	99	n	7	zh.	Velmi bych jměl Boha
—	100	n	11	zd.	nad to výbornějí
—	106	n	13	zd.	uzří-li koho
—	111	n	23	zh. (sl. 2)	kdežto tvé rytic̄stvo kolí;
—	117	n	9	zd.	Kdy zemřel, známo není.

(Pokleskův některých jiných, jmenovitě opomíjutým označením hrubého čehož nejvíce na str. 56—57, snadno bude možné čtenáři opravit.)

O b s a h.

	Strana
Úvod	III
Přehled pramenů k historii literatury české doby staré	X
I. Rukopis zelenohorský	1
+ Libušin soud	1—4
II. Překlad písma svatého	4
Z kněh nového zákona	4—5
+ Z nejstaršího zlomku	5
Z rukopisu Olomouckého od I. 1421 (sig. e. 7.).	6—7
Z kněh starého zákona	7
+ Chvalozpěv Mojžíškův (Exod. kap. 15) při žaltáři Clementinském.	7
+ Z žaltáře Klementinského žalm 90.	8—9
+ * Z žaltáře Wittenberského žalm 6	9
III. Rukopis kralodvorský	9
Čestmír a Vlastav	9—13
Jaromír a Oldřich	13—15
Jaroslav	15—21
Ludiše a Lubor	21—22
Písň lyrické: Kytice, Růže, Zarmoucená	23
IV. * Alexandreis	24
Ze zpěvu prvního	24—32
Úvod	24
Rod i mladost Alexandrova	25
Rada Aristotelova	26
Výprava do Řecka	27
Vzestí Athen	28
Dobytí a vyvrácení Troje	28
Příprava proti Peršanům a playba	29
Přistání v Malé Asii	29
Popis Asie	30
Alexander u Troje	30
Ze zpěvu druhého	32—35
Dariovo tažení	32
Řeč Dariova a planý poplach	33
První setkání	34
Ze zpěvu třetího	35—39
Popsání boje	35
Bojiště po bitvě	37
Konečný útěk Peršanů	38
Korištění Řekův	39

V. Legendy v řeči vázané	39
* Z legendy o sv. Kateřině	
Z rukopisu Štokholmského	41—42
* Ze života Krista Pána	
Z rukopisu homilií Štítného	
Z legendy o sv. Prokopu	42
VI. Duchovní písň	43
Hlospodine pomiluj ny	—
K sv. Václavu	—
* Z písň k Panně Marii: „O přeslavná Matko Boží“	—
Text z několika rukopisů upraven	
VII. Život Krista Pána	45
Z rukopisu bibl. Pražské XIII. A. 9	
Předmluva	46—47
Obětování Ježíše v chrámu Jerusalemském	47—49
Vzkříšení Lazara	49—50
Zjevení—se dvěma učenníkům v Emmaus	51
VIII. Překlady z literatury učitelstv církevních	51—52
Ze Samomluv sv. Augustina	
O rkp. bibl. Pražské XVII. F. 21	53—54
II. Z knih sv. Jeronyma	
Z rkp. bibl. Olomoucké b. 19. Z epistol (podvržené) sv. Augustina k Cyrillovi o dívech sv. Jeronyma	54—55
III. Z kněh mřavnických Alberta Velikého. Úvod	55
IX. Legendy prosaické	55—58
I. Z Passionálu. Život sv. Václava	
II. Ze života Adamova (z rkp. bibl. Pražské XVII. B. 15). Smrt Adamova	58—60
X. Básně mřavoučné	60
Z básně o mravném obnovení člověka. Vůz Věhlasnosti	60—62
Ze sporu duše s telem	62—63
XI. Aesopické bájky	63
Bájka o lišce a čbánu	63—64
XII. Příběk Pulkava z Hradenina	64
I. Z kroniky Pulkavovy	65—66
Královna Eliška, poslední Přemyslovna	65
II. Ze života císaře Karla IV.	67—72
Z dějů ve Vlaších. Spiknutí vlastkých knížat	67
Vítězství u San Felice	68
Obležení Kremony a ztráta hradu Pavie	69
Příjezd Karlův do Čech	—
Válka polská	71
XIII. Ludvík Tkadleček	72
Ze starobylých skládaní	
Neštěstí žalobníku přimlouvá	72—75
Nárok ztrápeného	74—75
XIV. Spisové o věcech řeckých a římských	75
I. Ze života a řeči starých básníků a mudrců	
Z rkp. bibl. Pražské XVII. E. 14	75—77
Thales	75